

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', Τεύχος 58, Σάββατο 13 Νοεμβρίου 1976

Δρχ. 20

- Ν. ΠΟΥΛΑΝΤΖΑ:
Κράτος και εξουσία
- Χ. ΡΙΧΤΕΡ: Γ. Παπανδρέου
- ΚΠΕΕ:
Μιά φάμπρικα ιδεολογίας
γιά τή Νέα Δημοκρατία

Η ΑΥΓΗ
κάθε πρωί

- ζωντανή ενημέρωση
- αδέσμευτη έρευνα
- ελεύθερη κριτική

Η ΑΥΓΗ
κάθε Κυριακή
16 σελίδες

- με πλούσιο περιεχόμενο
- με νέο επίπεδο συνεργατών

Η ΑΥΓΗ
στην πρώτη γραμμή της πάλης
για τη δημοκρατία και την ανεξαρτησία
της Χώρας
για την ένωση και την αναγέννηση
του κομμουνιστικού κινήματος

αγοράζετε
διαδίδετε
την
ΑΥΓΗ

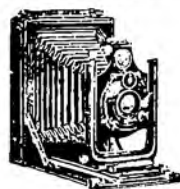
- Φοιτητές και φοιτήτριες
- Ποιητές και ποιήτριες
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΠΤΗΣΕΙΣ
 - ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ
 - ΦΘΙΝΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ σε
αεροπλάνα
πλοία
τραίνα
 - EXPRESS ΠΟΥΛΜΑΝ ΓΙΑ ΛΟΝΔΙΝΟ
 - ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΟΔΗΓΟ
δωρεάν από τα γραφεία μας
 - Έκδιδουμε την
ΔΙΕΘΝΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

GAST HELLAS

- ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 2 ΚΑΙ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΓΩ-
ΝΙΑ 6' δροφος. Τηλ. 600.233 - 604.777
- ΣΟΛΩΝΟΣ 68, ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΝΟ-
ΜΙΚΗ ΤΗΛ. 613.087 - 629.095.

PYLARINOS

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ
ΣΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

ΑΤΕΛΙΕ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Αναπαραγωγή εγχρωμών
και ασπρόμαυρων εντύπων offset.

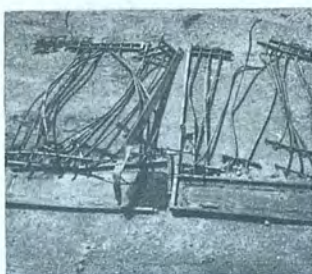
ΒΙΒΛΙΑ - ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ - ΔΙΑΤΡΙΒΕΣ
ΔΙΑΦΗΜΗΣΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑΔΙΑ
ΚΑΡΤ ΠΟΣΤΑΛ - ΑΦΙΣΣΕΣ

ΠΡΟΣΕΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Α.Σ. ΚΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗ
ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ ΚΑΙ ΠΕΤΣΟΒΟΥ 12
ΤΗΛ. 3622 383

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΡΕΠΟΡΤΕΡ: Τό «σκάνδαλο Λόκ-
χιγντ» 6
Δ. ΜΑΡΚΟΥ: Τό Κ.Π.Ε.Ε. 8
Κ. ΚΙΤΣΟΥ-Δ. ΜΑΡΚΟΥ: Κρατι-
κοποιήσεις και Ν. Δημοκρατία ... 11
Κάθαρη και Τύπος 13
"Ένα Νόμπελ 14
Γ. ΡΟΥΒΑΛΗ: Μεξικό 16
Χ. ΡΙΧΤΕΡ: Ό Γ. Παπανδρέου και
ή Άπελευθέρωση 20
Α. ΚΑΣΤΡΙΝΟΥ: Για ένα λαϊκό
κίνημα 26
Α. ΠΑΠΑΔΑΚΗ: Άφισες τού
Πολυτεχνείου 27

Ν. ΠΟΥΛΑΝΤΖΑ: Κράτος και
έξουσία 30
ΜΑΡΙΑΣ ΤΣΑΤΣΟΥ: Κοινωνι-
ολογία 38
Συμπαρατάση στους Ίνδιάνους .. 40
Καλλιτεχνικές σελίδες 42

Κάθε ένυπόγραφο άρθρο εκφράζει
τήν προσωπική γνώμη τού συγγραφέα του.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕ- ΩΡΗΣΗ: Δημοχάρους 60, Άθήνα 601.

Τηλ: σύντ. 732-819 - διαχ. 732-713

● Έκδότης: ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑ-
ΚΗΣ, Δεινοκράτους 131. ● Υπεύθυνος
Τυπογραφείου: ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ,
Βασ. Άλεξάνδρου 26, Άγ. Άνάργυροι. ●
Καλλιτεχνική επιμέλεια: ΜΙΛΤΟΣ ΚΑ-
ΡΑΤΖΑΣ. ● Διαφημίσεις: ΕΥΑΓ. ΘΕΟΦΥ-
ΛΑΚΤΟΠΟΥΛΟΥ. ● Άτελιέ: Α.Σ. ΚΟΥΝ-
ΔΟΥΡΑΚΗ, Πετσόθου 12 ● Τό «ΑΝΤΙ»
φωτοστοιχειοθετείται στην «ΦΩΤΟ-
ΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ, Βασ. Άλεξάνδρου 2,
Χίλτον, και τυπώνεται στις εγκαταστά-
σεις τών Γενικών Έκδοτικών Έπιχειρή-
σεων «ΣΤ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ» Ο.Ε., Ιασιού
5, Περιστέρη.

ΧΑΡΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ!

Τό συγκινητικό ένδιαφέρον τής κυβέρνησης Καραμανλή για τά
ήρημα πολιτικά ήθη και τό εύνοϊκό κλίμα για άνεμπόδιση καλ-
λιτεχνική δημιουργία οέν μπορεί παρά νά μάς γεμίζει αίσιοδο-
ξία - αὐτά βέβαια, αν εξακολουθοῦσε νά μάς κυριεύει ή άφέλεια
του "πρώτου καλοῦ καιροῦ" τής μεταπολίτευσης. Ό τόνος, ή μέ-
θοδος και τό περιεχόμενο τών κυβερνητικῶν παρεμβολών στην
"υπόθεση Θεοδωράκη" έκαμε αρκετά διαφανείς τίς προθέσεις τής
Ν.Δ. για τήν άστυνόμευση τής πολιτικῆς ζωῆς και φανέρωσε τή
μισαλλόδοξη νοοτροπία μιᾶς Δεξιᾶς με πλοῦσια άντικομμουνιστι-
κή παράδοση.

Αὐτά όλα οέν μπορεί παρά νά καταλογιστοῦν άρνητικά σέ μιᾶ
υπεύθυνη κυβέρνηση. Όμως θά πρέπει νά παρατηρήσουμε - και
γιατί οχι νά επαινήσουμε; - τό ότι ή ηγεσία του κόμματος τής
Ν.Δ. εἶναι ικανή και γνωρίζει με έπιτηδείότητα νά χειρίζεται
τά θέματα για νά εἰσπράττει τά κομματικά ώφέλη της.

Αὐτός ομως εἶναι και ένας από τούς λόγους που θά πρέπει νά
υποχρεώσουν τήν Άριστερά - αλλά και όλη τήν αντιπολίτευση -
νά αναλογιστεῖ για τό πῶς θά διεξάγει τούς πολιτικούς άγῶνες
και πῶς θά άσκει τήν κριτική στις θέσεις άλλων φορέων.

Όταν ή ηγεσία και ό τύπος του ΚΚΕ οέν βρήκε νά πει οὔτε
μιᾶ λέξη για νά καταγγείλει άμεσα και κατηγορηματικά πράξεις
καθάρα προβοκατορικές, οί διαμαρτυρίες της για όργανωμένη επί-
θεση εναντίον της χάνουν πολύ σέ πειστικότητα. Αὐτή τή στιγμή
βρίσκεται πολιτικά απομονωμένη έξ' άφορμῆς τής "υπόθεσης Θεοδω-
ράκη": Σειρά από άστοχες και έμπαθεῖς επιθέσεις ενάντια σέ
διάφορους φορείς τής πολιτικῆς και κοινωνικῆς ζωῆς προκαλοῦν
τίς συσσωρευτικές αντιδράσεις από πολλές πλευρές.

Δικαίωση οέν θά βρεῖ βέβαια επικαλούμενη φράσεις "περὶ γε-
μισαρισμοῦ" κλπ. που με τόση εύκολία ξεστόμισε ό γνωστός μου-
σικοσυνθέτης στις πολλές συνεντεύξεις και λοιπές οηλώσεις του.
Όσο ισχύει για τά άτομα οτι καθημερινά και έμπρακτα πρέπει
νά έπιβεβαιώνουν τό άγωνιστικό τους ήθος και νά μήν περιορίζον-
ται στην άναφορά του παρελθόντος, άλλο τόσο ισχύει και για τίς
υπεύθυνες πολιτικές ηγεσίες - και ακόμα περισσότερο γι αυτές -
οτι ή ανά πᾶσα στιγμή έπιβεβαίωση τής σωστῆς πολιτικῆς κρίσης
τους αποτελεί τή μόνη έγγύηση οτι τιμᾶ τίς άγωνιστικές παραδό-
σεις και παρέχει τήν έλπίδα οτι θά άσκει στό άκέραιο τό ρόλο της.

Ό τόνος και τό περιεχόμενο αὐτῆς τής "διαμάχης" μόνον άρνητι-
κή ύπηρεσία προσφέρουν στο λαϊκό κίνημα. Άποπροσανατολίζουν
από τούς στόχους, μετατρέπουν σέ φατριαστική πάλη τήν υπόθεση
του λαϊκού κινήματος και έγγράφουν μακροπρόθεσμα υποθήκες στον
πολιτικό συνασπισμό τής συντήρησης. Αὐτός κρυφογελαῖ χαιρέκακα,
άναμένει και προετοιμάζει τό ξόδιος για τή δική του επιθετική
τακτική.

Ό εκδότης

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: έξάμηνη 260 δρχ. - έτήσια 520 δρχ. Έτήσια
Όργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ. 1.000 δρχ.- Για μαθητές, σπουδαστές έκ-
πτωση 15%. ● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εύρώπη - Μεσογ. χώρες: έξά-
μηνη: άπλή δολ. 10, άεροπ. δολ. 13 - έτήσια: άπλή δολ. 20, άεροπ. δολ. 25-
Η.Π.Α. - Καναδάς - Άνατ. Άσία: έξάμηνη: άπλή δολ. 10, άεροπ. δολ. 17-
έτήσια: άπλή δολ. 20, άεροπ. δολ. 34 - Αυστραλία - Όκεανία: έξάμηνη:
άπλή δολ. 10, άεροπ. δολ. 24-έτήσια: άπλή δολ. 20, άεροπ. δολ. 47 ●
Έμβάσματα, τραπεζικές έπιταγές: ΧΡΗΣΤΟΝ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΝ, Δημοχά-
ρους 60, ΑΘΗΝΑ 601. ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20.

Κεντρική διάθεση του «ΑΝΤΙ»
● για τὰ βιβλιοπωλεία τής Άθήνας:
Στά γραφεία
του «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732.713
● για τὰ βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδος:
Βιβλιοπωλείο «Έένος Τύπος»,
Ν. Κοτζιάς και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279-720, Θεσ/νίκη

Τζίμμυ ο Έλληνας!...

Τζίμμυ ο άνθρωπος μας, Τζίμμυ ο Έλληνας!... Έτσι, η περίπου έτσι, μιά μερίδα του ελληνικού τύπου («Έλευθεροτυπία», «Απογευματινή», «Βραδυνή», κ.ά.) παρουσίασε – και χαιρέτησε – την εκλογή του Κάρτερ. Και όσο τα πανηγυρικά όκτασηλα διαδέχονταν τό ένα τό άλλο, τόσο οι μεγάλες προσοδοκίες κέρδιζαν έδαφος: 'Η Άγκυρα θά πιεσθεί... Τό Κυπριακό μπορεί και νά λυθεί...

Και η κυβέρνηση; Παραμένει γεγονός πώς, τή φορά αυτή τουλάχιστον, επέδειξε στοιχειώδη αυτοσυγκράτηση. Και πώς σέ αντίθεση λ.χ. με τόν Μακάριο – πού ανέβασε τήν εύφροσύνη του μέχρι τά ... καμπαναριά της Λευκωσίας – ό Κ. Καραμανλής τό πήγε μαλακά: 'Η «άμετροεπής καρτερολογία», είπε ένας ύπουργός του, μπορεί τελικά νά βλάψει.

Γιατί όμως; Έξηγήσεις χωρούν πολλές:

– Διότι, εάν και ό Κάρτερ φανεί άσυνεπής άπέναντι στις προεκλογικές του διακηρύξεις, οι Έλληνες θά άπογοητευθούν. Και ό αντιαμερικανισμός, στήν Κύπρο και στήν Ελλάδα, θά ένταθεί. Και αυτό θά ζημιώσει όχι μόνο τίς ΗΠΑ, αλλά και «όλόκληρο τόν έλεύθερο κόσμο»...

– Διότι, οι έλληνικοί πανηγυρισμοί έξοργίζουν τούς Τούρκους. Και μέ μιά όργιλη Άγκυρα, ό έλληνοτουρκικός διάλογος, στή Βέρνη ή στό Παρίσι, δέν μπορεί νά καρποφορήσει...

– Διότι εάν ή Άγκυρα άρχίσει νά «άνησυχεί» γιά τήν εκλογή Κάρτερ, τότε κάποιος άλλος (ίσως ό ίδιος ό Κάρτερ), θά πρέπει νά λάβει μέτρα γιά νά «άμβλύνει τίς άνησυχίες της Τουρκίας»...

– Διότι, διότι...

Όστόσο, πέρα από τήν όποια «καρτερολογία» και τίς παραπάνω κυβερνητικές ή φιλοκυβερνητικές έξηγήσεις, σημασία έχει νά καταγραφούν κάποιες ευρύτερες έπισημάνσεις, παρά τόν άχό των έπινίκιων. Και λέγουν οι έπισημάνσεις αυτές λ.χ. ότι:

– Οι άπόψεις του Κάρτερ γιά τή διεθνή κατάσταση, διαφέρουν από του Κίσιιγκερ περισσότερο σέ στυλ και άποχρώσεις, παρά στήν ουσία. Και οι ούσιωδέστερες άλλαγές, πιθανόν νά άφορούν μάλλον τρόπους διαδικασίας. (Πήτερ Γκόλντμαν στό «Νιούσγουϊκ»).

– 'Η εκλογή του Κάρτερ δέν σημαίνει ότι τά άμερικανικά συμφέροντα στήν Άνατολική Μεσόγειο θά αναδιπλωθούν γιά χάρη της Ελλάδας. Ούτε ότι οι σύμβουλοι έπί θεμάτων άσφαλείας των ΗΠΑ – πού ούσιαστικά μένουν άμετακίνητοι, άσχετα από τό ποιός δρίσκειται στόν Λευκό Οίκο – θά αναθεωρήσουν άρχές και αντίληψεις γιά τήν περιοχή. (Στ. Εύσταθιάδης στό «Νέα»).

Νά προσυπογράψει, άραγε, τίς εκτιμήσεις αυτές ή κυβέρνηση; 'Η μήπως πιστεύει ότι, έπί προεδρίας Κάρτερ, μπορεί, πράγματι, ν' άνοίξει μιά «νέα περίοδος» στις έλληνοαμερικανικές σχέσεις, πέρα από τόν κισιιγκερισμό, τή μεθοδολογία, αλλά, πρόπαντός, τό περιεχόμενό του;

Τά έρωτήματα είναι πλήθος. Και επειδή ή σχολή «Τί Πατά-

γος – Τί Πλαστήρας;» είναι, φαίνεται, παρωχημένη, θά έλεγε κανείς πώς ή στάση άναμονής άπέναντι στό «φαινόμενο Κάρτερ», είναι ίσως ή προσφορότερη. Τό έλεγαν και οι «τρισχίλιετες»: Άρχή άνδρα δείκνυσι... Μόνο πού, στήν προκειμένη περίπτωση, «άρχή» δέν είναι μόνο ό πρόεδρος των ΗΠΑ, αλλά ένα όλόκληρο βιομηχανοστρατιωτικό σύμπλεγμα πού καθορίζει συμφέροντα, εγκαθιστά βάσεις, χαράσσει γραμμή και ξερεί, κάποτε, νά συσχετίζει καταστάσεις «έτερόκλητες», όπως – άς πούμε – τό Αιγαίο και τό 'Ιράν! 'Υστερα, ή όποια στάση άναμονής, ή όποια προσδοκία, δέν μπορεί νά μή συναρτάται μέ τή δική μας σταθερή γραμμή έθνικής άνεξαρτησίας, τή δική μας κινητοποίηση δυνάμεων, τή δική μας θέληση προάσπισης και των έθνικών συμφερόντων, και της ειρήνης της περιοχής.

Γιά όλα αυτά, οι θεωρητικοί άπολογητές του κυβερνητικού έργου, δέν μιλούν, δέν ταράσσονται. Άποφεύγουν νά διευκρινίσουν καν, ότι, τουλάχιστον έπί μεταβατικής προεδρίας Φόρντ-Κίσιιγκερ, δέν θά ύπογραfei ή διαβόητη συμφωνία-πλαίσιο! Άλλο τόσο, άποφεύγουν νά πουν εάν ή κυβέρνηση θά άναζητήσει κάποια νέα έρείσματα και νέες έξισοροπήσεις στήν έξωτερική μας πολιτική, άκόμα και εάν ύποθεθεί πώς ό νέος πρόεδρος των ΗΠΑ, παραμερίζοντας στρατηγούς, συμβούλους άσφαλείας, εκτελεστικούς πρληυθνικών εταιριών κ.λπ., «θά λαμβάνει ό ίδιος τίς άποφάσεις του», μιά και ό Κάρτερ – όπως μάς έμπιστεύονται οι διογράφοι του – είναι ό τύπος πού «ορμάει άδιάφορος πάνω σ' ένα τούβλινο τοίχο, γιά νά κερδίσει, τελικά, όσα μπορεί περισσότερα»...

Όστόσο, τήν κυβέρνηση φαίνεται νά άνησυχεί τό εν όψει «σύμφωνο φιλίας και μη επιθέσεως» Τουρκίας – ΕΣΣΔ, πού ή Άγκυρα, πονηρότατη και διπλωματικά ίκανότατη, άφησε νά διαρρεύσει – σάν πληροφορία – δυό μόλις μέρες μετά τήν εκλογή Κάρτερ... 'Η Κυβέρνηση, καθ' όλες τίς ένδειξεις, αϊφνιδιάσθηκε. Και όσο και εάν έγραψαν μερικοί πώς πρόκειται περί «χυδαίου εκβιασμού έναντι της Ούάσιγκτον» ή πώς ή Ελλάδα δέν έχει τίποτε νά φοβηθεί από μιά τουρκοσοβιετική προσέγγιση (πού είναι σύμφωνη, άλλωστε, μέ τό «πνεύμα του Έλσίνκι», κ.λπ.), οι κυβερνητικές άνησυχίες δέν άμβλύθηκαν. Στό έλληνικό ύπουργείο Έξωτερικών, δυό έρωτήματα αίωρούνταν τήν περασμένη εβδομάδα: Σχετίζεται ή σοβιετική έπιφυλακτικότητα, όπως καταγράφηκε στις συνομιλίες Μπίτσιου – Ούντάτσαφ, μέ τό εν όψει τουρκοσοβιετικό αυτό σύμφωνο και τήν προσεχή έπίσκεψη του προέδρου Κοροτούρκ στή Μόσχα; Κατ' έπέκταση: Θέλει, έπιζητεί ή Μόσχα, μιά όποιαδήποτε έλληνοτουρκική προσέγγιση; Και τό δεύτερο έρώτημα: Μέ έξασφαλισμένα τά νώτα της ή Τουρκία, από πλευράς ΕΣΣΔ, βάσει ενός συμφώνου «φιλίας και μη επιθέσεως», θά μειωθεί ή, μήπως, θά ένταθεί – πού είναι και τό πιθανότερο – ή τουρκική επιθετικότητα στό Αιγαίο;

(Τά έρωτήματα παραμένουν, πέρα από τίς έπί μέρους εύθύνες πού ύπέχει ή κυβέρνηση Καραμανλή, γιά τή σημερινή κατάσταση των έλληνοσοβιετικών σχέσεων).

Όλα αυτά, θά μπορούσαν, φυσικά, νά είχαν ταρακουνήσει τήν κυβέρνηση της «Νέας Δημοκρατίας»: Γιά τολμηρές πρωτοβουλίες στόν τομέα της έξωτερικής πολιτικής, γιά δήματα άποφασιστικά, στήν ένίσχυση του έσωτερικού μετώπου. Όμως, ούτε τό ένα γίνεται, ούτε τό άλλο. 'Η βελόνα κόλλησε στό «άνήκομεν εις τήν Δύσιν», ενώ οι Κωνσταντόπουλοι, και οι λογιές άλλοι της 5ης φάλαγγας, όργιάζουν... Μοιραία και άτολμη ή κυβέρνηση, περιμένα ίσως τό «θαύμα» από τόν πρώην κυβερνήτη της Πολιτείας της Γεωργίας...

Λίγο πριν αρχίσουν οι έλληνοτουρκικές διαπραγματεύσεις για την ύφαλοκρηπίδα, ο ύφυπουργός Έξωτερικών κ. Σταυρόπουλος δήλωσε ότι δεν αποκλείεται η συνεκμετάλλευση του Αιγαίου από την Ελλάδα και την Τουρκία, με την προϋπόθεση να πραγματοποιηθεί προηγουμένως η όριοθέτηση της ύφαλοκρηπίδας. Μερικές μέρες αργότερα άρχισε να διαφαίνεται καθαρά τι σημαίνει συγκεκριμένα στή διπλωματική γλώσσα ή λέξη «όριοθέτηση».

Σύμφωνα με τις τουρκικές εφημερίδες, η Ελλάδα προσφέρει στην Τουρκία τό 15% του Αιγαίου θεωρώντας, πιθανόν, ως προσβλητικά λίγο τό 3% πού τής αντιστοιχεί αν η όριοθέτηση γίνει με βάση τή «γραμμή μέσης απόστασεως». Άρκει, όπως σημείωνε τό ΒΗΜΑ στίς 24/10, «νά μήν διασπαστεί ή συνέχεια του γεωγραφικού χώρου». Κανείς φυσικά δέν διέψευσε τή γενναιοδωρη αυτή έλληνική χειρονομία. Μόνο οι Τούρκοι φαίνεται ότι δέν ξετίμησαν όσο έπρεπε τή μεγαλοψυχία μας και επιμένουν ότι τούς ανήκει τό 50% του Αιγαίου (δηλώσεις Τσαγλαγιανγκιλ στό Παρίσι).

Θά έπρεπε ίσως νά σημειώσουμε ότι τά ποσοστά αυτά άφορούν τό σύνολο του Αιγαίου και όχι μόνο τό Ανατολικό Αιγαίο, πού αποτελεί, άπ' όσο ξέρουμε, τό αντικείμενο τής διαμάχης (οι Τούρκοι δέν έχουν διατυπώσει, άκόμα, απαιτήσεις στόν Αργοσαρωνικό).

Περιτό νά συμπληρώσουμε ότι όποιοι ίσχυριστεί πώς τά ποσοστά αυτά έχουν τήν οποιαδήποτε σχέση με τά ποσοστά συνεκμετάλλευσης του Αιγαίου, δέν είναι παρά ένας κοινός «διασπορέας ψευδών ειδήσεων».

ΝΑΤΟ ΠΙΑ ΠΑΝΤΑ

Η πρόθεση-δήλωση τής Τουρκίας νά ύπογράψει σύμφωνο μή επιθέσεως με τήν ΕΣΣΔ, έκαμε τούς «ύπεύθυνους κύκλους» του ΝΑΤΟ, σύμφωνα τουλάχιστο με όσα έγραψε ό Τύπος, «νά άμφιβάλλουν αν ή Άγκυρα έχει τή δυνατότητα ν' αλλάξει έξωτερική πολιτική, όπως θέλει νά παρουσιάσει. Και τούτο, κυρίως, λόγω των άμεσων στρατιωτικών δεσμεύσεων πού έχει συμβατικά αναλάβει πρός τίς ΗΠΑ, αλλά και από τό γεγονός ό τ ι κ α μ ι ά χ ώ ρ α π ο ύ ά ν ή κ ε ι

άντι • θέσεις

εϊκοσι χρόνια στό ΝΑΤΟ, δέν μπορεί νά άποδεσμευθεί άπ' αυτό χωρίς κίνδυνο άκροδεξιού πραξικοπήματος».

Και όμως: πολυδαίδαλες αναλύσεις δικών μας - κυβερνητικών ή και τής Άριστερας κύκλων - άποφαίνονται ότι είναι δυνατή ή συνύπαρξη μιάς ανεξάρτητης έθνικής ζωής με τήν πρόσδεση στό ΝΑΤΟ.

Άλήθεια, πόσο απλά τά βλέπουν και πόσο σταράτα τά λένε οι «ύπεύθυνοι κύκλοι» του ΝΑΤΟ...

ΑΜΝΗΣΙΑ, ΑΜΝΗΣΙΑ, ΠΡΟΒΟΚΑΤΣΙΑ

Μέ διπλό στόχο (τήν παρουσία τους «σέ όλα τά επίπεδα» και τή λασπολογία κατά των αντιστασιακών) οι βασιλοχουντικοί γίνονται όλο και «περισσότερο αισθητοί», γενικά - όσο τό επιτρέπει ή κατακερματισμένη, άκόμα, δύναμή τους, άσχετα αν αυτός ό κατακερματισμός δέν είναι στήν ουσία και τόσο μεγάλος.

Μέσα σ' αυτό τό κλίμα, πολυσυζητιέται, πάλι, ή άμνηστειση των «ολίγων πρωταίων» πού βρίσκονται στίς φυλακές. Και ή ψυχολογική προετοιμασία του κόσμου (πού ή έντονη αντίδρασή του είναι αυτό πού φοβούνται περισσότερο όσο «σκέπτονται πονηρά») έχει πρώτηση σημασία.

Γι' αυτό, μέ έκπληξη διαβάσαμε στόν «Ταχυδρόμο» (4-11) ότι «(...) τήν γενική άμνηστία σκέπτεται νά τήν ζητήσει κάποιος από τήν αντιπολίτευση!» Ως εδώ είναι ίσως άπλώς ένα άνόητο δημοσίευμα. Παρακάτω όμως; «Αυτό - λέει - τό έχει πληροφορηθεί, όπως λέγεται, και ή κυβέρνηση, ή όποία ένοχλείται από τό ένδεχόμενο μιάς τέτοιας πρωτοβουλίας - και συνεπώς δέν αποκλείεται νά προχωρήσει ή ίδια στήν άμνηστία...»

Αυτό, άλήθεια, πώς λέγεται;

Τό «σκάνδαλο Λόκχηντ» εξακολουθεί νά ὑπάρχει. Ὅσο δέν μπορεῖ κανεῖς νά ἀμφισβητήσῃ τήν εὐσυνειδησία μέ τήν ὁποία ὁδηγήθηκε στό ἀρνητικό του συμπέρασμα ὁ κ. Στ. Τούσας, ἀντιεισαγγελέας τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἄλλο τόσο δέν μπορεῖ νά μή διαφωνήσῃ μέ τόν χειρισμό τῆς ὅλης ὑπόθεσης ἀπό τήν κυβέρνηση καί νά μή σταθεῖ μέ σκεπτικισμό ἀπέναντι στό περιεργό φαινόμενο «ἐλληνικό σκάνδαλο Λόκχηντ». Ἄν καί ἔλειψε ἀπό τίς ἐφημερίδες μιά ἔγκαιρη καί διεισδυτική διερεύνηση τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, ὥστόσο ἡ γενίκευση τῶν συμπερασμάτων τοῦ ἀρνητικοῦ πορίσματος ἔγινε δεκτὴ μέ ἀμφιβολίες. Κανείς δέν φαίνεται νά πείστηκε ἀπό τό κυβερνητικό συμπέρασμα ὅτι «δέν ὑπάρχει σκάνδαλο Λόκχηντ στήν Ἑλλάδα». Ἡ ἐπιφυλακτικότητα αὐτὴ ἀποδεικνύεται ὅτι λειτουργήσῃ σωστά, ἔστω καί χωρὶς τῆ βαθιὰ καί διεισδυτικὴ ἐνημέρωση πού θά τῆ δικαιολογήσει. Γιατί τό «σκάνδαλο Λόκχηντ» εξακολουθεῖ νά ὑπάρχει – ἀνεξερεύνητο καί «σκεπασμένο».

Καί πρῶτα-πρῶτα: γιά ποιό πράγμα ἔγινε ἡ ἔρευνα ἀπό τόν κ. Τούσα; Γράφει ὁ κ. ἀντιεισαγγελέας τοῦ Ἀρείου Πάγου στήν ἀρχὴ τοῦ πορίσματός του (τά κεφαλαῖα δικά μας):

«... Ἐκ τῆς διενεργηθείσης παρ' ἐμοῦ, κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθ. ΕΠ 661/1976 ὑμετέρας παραγγελίας, προκαταρκτικῆς ἐξετάσεως πρὸς ἐξακριβωσιν τυχόν ἀξιοποίνων πράξεων ΣΧΕΣΙΝ ΕΧΟΥΣΩΝ ΜΕ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΑΕΡΟΣΚΑΦΩΝ τῆς ἐταιρείας Λόκχηντ...» κ.λπ.

Ἄλλὰ τό ἐλληνικό σκάνδαλο Λόκχηντ

Κι ὅμως ὑπάρχει «σκάνδαλο Λόκχηντ» στήν Ἑλλάδα

δέν ἦταν, βασικά, ἡ ἀγορά ἀεροσκαφῶν ἀπό τόν ἰωαννινικό ἀρχηγό τῆς Ἀεροπορίας τόν Ἰούνιο τοῦ 1974. Ἦταν τό τρίτο σκέλος – καί τό «μικρότερο». Τά κύρια στοιχεία ἦταν ἄλλα:

1. Κατά τό περιοδικό Newsweek, ὁ χουντικός στρατηγός δωροδοκῆθηκε «μέ σημαντικό ποσόν γιά τήν ἐπιτυχὴ ὑποστήριξη (ἀγορά) ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ἀξίας ἑκατομμυρίων δολλαρίων ἀπό τῆ Λόκχηντ». Ἡ δωροδοκία αὐτὴ ἔγινε γύρω στό 1972 καί ἀφοροῦσε ἀνταλλακτικά τῶν ἀεροσκαφῶν F-104 τῆς Λόκχηντ, πού δόθηκαν δωρεάν τότε στή δικτατορία, μέσω τοῦ προγράμματος στρατιωτικῆς βοήθειας (MAP).

Καί ἡ κύρια αὐτὴ καταγγελία, γιά τήν ὁποία βοοῦσε ὁ διεθνὴς καί ἐλληνικὸς Τύπος, δέν ἐρευνηθήκε ΚΑΘΟΛΟΥ. Δηλαδή δέν δόθηκε ἐντολή στόν κ. Τούσα νά ἐρευνηθεῖ. Γιατί ἄραγε;

2. Ἡ ἀποικιακὴ σύμβαση γιά τό Κρα-

τικό Ἐργοστάσιο Ἀεροπλάνων, πού φιλοδοξοῦσε νά κατασκευάσῃ ἡ δικτατορία, μ' ὅλο τό ἴσορικό της γεμάτο καταγγελίες καί ὑποπτες συναλλαγές, δέν ἐρευνηθήκε ΚΑΘΟΛΟΥ.

● Πόσο λοιπόν κλειστός εἶναι ὁ «ἐλληνικὸς φάκελος Λόκχηντ»;

● Τί ἀπάντηση δόθηκε στά κύρια σκέλη ἀπὸ τό ἀρνητικό πόρισμα τοῦ κ. Τούσα;

● Γιατί τό ἔργο τοῦ κ. ἀντιεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου περιορίστηκε – ἀπό τήν ἀρχή – τόσο πολὺ, καί δέν δόθηκε ἐντολή νά ἐπεκταθεῖ στά παραπάνω δύο οὐσιαστικά σημεῖα τοῦ ὅλου σκανδάλου Λόκχηντ;

Τὴν καλύτερη ἀπάντηση γιά τόν περιορισμὸ αὐτό τοῦ θέματος, δίνει ὁ ὑπουργὸς Δικαιοσύνης κ. Στεφανάκης, σέ δηλώσεις του μαζί μέ τὴ γνωστοποίηση πού ἔκανε τοῦ πορίσματος τοῦ κ. Τούσα (ἐφημερίδες 26-10-76):

«Τό θέμα δημιουργήθηκε τόν περασμένο Φεβρουάριο. Εὐθύς μετὰ τήν δημοσίευση πληροφοριῶν σχετικὰ μέ τήν ΑΓΟΡΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΩΝ ἀπὸ τήν Λόκχηντ, ὁ ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Ἀβέρωφ διέταξε ἔνορκη διοικητικὴ ἐξέταση καί ἀνέθεσε τήν διεξαγωγὴ τῆς σέ ἀνώτατο ἀξιωματικὸ τῆς Στρατιωτικῆς Δικαιοσύνης (ΣΣ στὸν ἀποστρατηθέντα ταξίαρχο κ. Νόβακ). Ὁ φάκελος – συνέχισε ὁ κ. Στεφανάκης – πού σχηματίσθηκε, διαβιβάσθηκε στό ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης. Γιά τήν πλήρη ἔρευνα τῆς ὑποθέσεως, ἔγινε στίς 20 Μαΐου συμφωνία μεταξύ τῶν ὑπουργείων Δικαιοσύνης Ἑλλάδος καί Ἡνωμένων Πολιτειῶν, περὶ ἀμοιβαίας ἀρωγῆς σέ τυχόν ἀξιόποινες πράξεις σχετιζόμενες μέ συναλλαγές τῆς ἐταιρείας Λόκχηντ ἢ θυγατρικῶν ἐταιρειῶν τῆς στῆ χώρα μας».

Νά, λοιπόν, πού ὁ ἴδιος ὁ ὑπουργὸς Δικαιοσύνης ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ συμφωνία μέ τό ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης τῶν ΗΠΑ περιελάμβανε τήν ἔρευνα ΓΙΑ ΚΑΘΕ σκάνδαλο τῆς Λόκχηντ. Ἀλλά ἡ ἔρευνα πού διατάχθηκε ἀπὸ τόν κ. Ἀβέρωφ, ἦταν ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΓΟΡΕΣ

ΚΑΤΑΡΓΕΙΤΑΙ Ο Ν. 375/36;

Ὁ μεταξικός νόμος 375/36 καταργεῖται. Σύμφωνα μέ ἔγκυρες πληροφορίες ἡ κυβέρνηση εἶναι ἀποφασισμένη νά τόν καταργήσῃ μέσα στή χρονιά, παρά τίς ἀντιδράσεις πού ὑπάρχουν ἀπὸ τήν ἀκροδεξιὰ τῆς πτέρυγα, ἀλλά καί ἀπὸ ἐξωκυβερνητικούς παράγοντες.

Πιο κάτω, δημοσιεύουμε τό κείμενο τῆς ἐρώτησης πού ὑπέβαλαν πέντε βουλευτές τῆς ΕΔΗΚ γιά τόν ὑπουργὸ Δικαιοσύνης, στίς 27/10, σχετικὰ μέ τὴ δίωξη τοῦ «ΑΝΤΙ» γιά «κατασκοπεῖα» καί τὴ νεκρανάσταση τοῦ 375.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Πρὸς τόν Ἀξιότιμο
κ. Ὑπουργὸ Δικαιοσύνης

Ἡ Ἑλλάς διέρχεται σήμερα κρίσιμες ἐθνικὲς στιγμές, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀγωνίζεται σκληρὰ νά κερδίσει τὴ μάχη τῆς Δημοκρατίας, τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύ-

νης. Εἶναι συνεπῶς ἀδιανόητο, ὅσο κι ἀνεπίτρεπτο, νά γυρίζει ἡ Κυβέρνηση πίσω τό ρολοὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ τόπου προκειμένου νά ἐξυπηρετήσῃ τά κομματικὰ τῆς ὥρνια.

Εἶναι προφανές ὅτι, ἐνῶ ἡ Κυβέρνηση κατηγορεῖ, χωρὶς περὶ σκεψη καί φειδῶ, ὅλα τά κόμματα τῆς Ἀντιπολιτεύσεως γιά μονοκομματικὴ ἤδη ἐκμετάλλευση τῆς Ἱστορίας μας, δέν διαστάζει ἡ ἴδια σέ νεκρανάσταση ἤδη ἀποσυντεθέντων νόμων. Καί τοῦτο σέ θάναση ἀντίθεση μέ τήν ἀπλὴ λογικὴ, μέ τίς κυβερνητικὲς ἐπαγγελίες, καί προπαντὸς μέ τό πνεῦμα καί τίς ἀνάγκες τοῦ Λαοῦ γιά δημοκρατικὸ ἐκσυγχρονισμό, ἐθνικὴ ὁμοψυχία καί προοδευτικὴ ὑπευθυνότητα ἀπέναντι στό Ἑλληνικὸ μέλλον.

Ἦδη νεκραναστήθηκε ὁ μεταξικός νόμος 375 γιά νά διωχθεῖ γιά «κατασκοπεῖα» τό περιοδικὸ ΑΝΤΙ. Αἰτία τῆς νεκραναστάσεως αὐτῆς ὑπῆρξε ἡ πρό ἔτους σχδὸν ἀποκάλυψή του «ἀπόρρητου» στρατιωτικοῦ ἐγγράφου «περὶ εἰσαγωγῆς ὄπλων ὑπὸ τῶν Παλαιστινίων» στήν Ἑλλάδα προκειμένου «νά χρησιμοποιηθοῦν

ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ τόν 'Ιούνιο του 1974. Ούτε για ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΑ (όπως κατάγγειλε το Newsweek), ούτε για τὸ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ, όπως κατάγγειλαν τόσα καὶ τόσα ἀποκαλυπτικά δημοσιεύματα.

● Γιατί, ἄραγε, ἔγινε αὐτός ὁ περιορισμός;

● Καί γιατί προσπάθησαν ἔντεχνα ὀρισμένοι νά γενικεύσουν τὰ «περιορισμένα» συμπεράσματα τοῦ κ. Τούσα;

Τὴν ἀπάντηση γιὰ τὸ ἂν ἔκλεισε τὸ πολυδιάστατο θέμα «Λόκχητ - Δικτατορίας» τὴ δίνει στὸ ἀπορριπτικό πόρισμα τοῦ ὁ ἴδιος ὁ κ. ἀντιεσφάγγελας τοῦ Ἀρείου Πάγου. Λέει χαρακτηριστικά:

«Ἐ τῶν ἐγγράφων τούτων δέν παρέχεται ἔνδειξις τις, ὅτι ἡ ἐταιρία ἀεροσκαφῶν Λόκχητ ἢ θυγατρική αὐτῆς ἐταιρεία ἔδωκε δῶρον ἢ ἄλλον μὴ προσήκον ἀντάλλαγμα εἰς Ἑλληνα ιδιώτην ἢ στρατιωτικόν, ἐν σχέσει μὲ τὰς ὡς ἄνω προμηθείας ἀεροσκαφῶν ἢ μὲ ἄλλην τινὰ προμήθειαν ἀνταλλακτικῶν αὐτῶν.»

(ΣΣ γιὰ τὰ ἀνταλλακτικά ἀπὸ τὸν 'Ιούνιο τοῦ 1974 καί μετὰ, γιατί τότε δόθηκε ἡ παραγγελία ἀγορᾶς στὴ Λόκχητ, καί φρικὰ γιὰ ἀεροπλάνο C-130H, γιατί τέτοια ἀγοράστηκαν τότε. Ἐνῶ τὸ σκάνδαλο τῶν ἀνταλλακτικῶν, πού ἀπεκάλυψε τὸ Newsweek, ἀναφέρεται σὲ ἀεροπλάνο F-104, πού δόθηκαν δωρεάν, καί σὲ ἀνταλλακτικά πού ἀγοράστηκαν γύρω στὸ 1972).

Θά πρέπει νά τονισθεῖ ἀκόμα, ὅτι κατὰ τὴν ἔρευνα πού ἔγινε δέν ἐξετάσθηκαν πρόσωπα πού «γνώριζαν πολλά»:

● Ὁ κ. Ἔρνεστ Χάουζερ, παράγοντας τῆς ἐταιρίας πού γύρω στὸ 1972 μιλούσε ἀπροκάλυπτα γιὰ «δωροδοκία τῆς Λόκχητ στὴν Ἑλλάδα». Καί τότε, ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, δέν ὑπῆρχε βέβαια ἡ ὑπόθεση τῆς ἀγορᾶς τῶν 12 ἀεροπλάνων τοῦ 'Ιουνίου 74. Ὑπῆρχαν, αὐτὰ πού ΔΕΝ διερευνήθηκαν: ἡ ἀργυρώνυχη ἀγορὰ ἀνταλλακτικῶν (ὅπως τὴ θεωρεῖ

τὸ Newsweek) καί ἡ μεθόδευση τῆς σκανδαλώδους εὐνοίας τοῦ Παπαδόπουλου «πρὸς τὴ Λόκχητ» νά ἀναλάβει τὸ Ἔργοστασιό Ἀεροπλάνων.

● Οἱ διευθυντές τοῦ Newsweek.

● Ὅσοι ἀπὸ πλευρᾶς Λόκχητ ἔκαναν τίς συνεννοήσεις γιὰ τὴν ἀποικιακὴ σύμβαση τοῦ εργοστασίου.

● Τὰ μέλη τῶν ἀρμοδίων ἐπιτροπῶν διαγωνισμοῦ.

● Οἱ ἐπιρὼσμοι τῶν ἀνταγωνιστριῶν ἐταιριῶν, πού τόσα ὑποπτα κατάγγειλαν γιὰ τὸν διαγωνισμό σὲ ἐπώνυμα ὑπομνήματά τους.

Ἄλλὰ, πὼς νά ἐξετάσει ὅλους αὐτούς, ὁ κ. Τούσας, ὅταν ἡ ἐντολὴ πού τοῦ δόθηκε, ἐμμέσως, ἦταν ΝΑ ΜΗΝ ΑΣΧΟΛΗΘΕΙ Μ' ΑΥΤΑ ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ;

★ ★ ★

Τὸ πόσο σοβαρὸ εἶναι τὸ σκάνδαλο Λόκχητ στὴν Ἑλλάδα τῆς δικτατορίας καί πόσο περιορισμένη ἦταν ἡ ἔρευνα πού διεξήγαγε ὁ κ. Τούσας σύμφωνα μὲ τίς ἐντολές πού τοῦ δόθηκαν, ἀποκαλύπτεται ἀπὸ μερικὰ ἐρωτηματικά πού ἐξακολουθοῦν νά μένουν ἀναπάντητα, ἀπὸ μερικές σκοτεινὲς πτυχές πού δέν φωτίστηκαν. Δέν θά κάνουμε σύννοσή τους (ὑπάρχει στὰ προηγούμενα τεύχη μας), ἀλλὰ θά ἀναφερθοῦμε σὲ δύο βασικές:

● Στὰ ἔγγραφα πού ἐξέτασε ὁ κ. Τούσας δέν περιλαμβάνονται τὰ δύο ἔγγραφα τοῦ τότε Ἀμερικανοῦ στρατιωτικοῦ ἀκολούθου Τσάρλς Ράιντερ, μὲ τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρθηκε ἰδιαίτερα γιὰ τὴν

ἀνάθεση τῆς ἀποικιακῆς σύμβασης τοῦ Ἔργοστασίου Ἀεροπλάνων στὴ Λόκχητ καί τὸν πάση θυσία «παραγκωνισμό» τῆς γαλλικῆς Ντασσώ.

● Δέν δόθηκε καμία ἀπάντηση σὲ ὑπόμνημα πού κυκλοφόρησε καί μοίρασε σὲ βουλευτές, ἡ ἀνταγωνίστρια τῆς Λόκχητ ἐταιρία «Ὠτομέισον», μέσα στὸ ὁποῖο καταγγέλλει Ἑλληνες ἀξιωματικούς ΕΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ, μέλη τότε τῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὸ Ἔργοστασιό, ὅτι «ζήτησαν ἀνταλλάγματα» προκειμένου νά ὑποστηρίξουν τὴν ἀνάθεση στὴν «Ὠτομέισον». Τὰ ὀνόματα δημοσιεύτηκαν τὸν Μάρτιο ἀλλὰ καμιά ἀντίδραση δέν ἐκδηλώθηκε ἀπὸ τὸν κ. Ἀβέρωφ καί ἡ κατηγορία παραμένει ἐκκρεμῆς. (Ἐκτός καί ἂν νομίζει ὅτι τὰ περὶ «λασπολογίας» ἀποτελοῦν ἐπαρκῆ ἀπάντηση σὲ ἐπώνυμες κατηγορίες γιὰ χρηματισμὸ ἀξιωματικῶν τῆς Ἀεροπορίας.)

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ ὑπουργὸς Δικαιοσύνης δήλωσε ὅτι «ὑστερα ἀπὸ μακρὰ καί ἐξονυχιστικὴ ἔρευνα, διεπιστώθη ὅτι δέν ἐτελέσθη ἀπὸ Ἑλληνες καμιά ἀξιόποινη πράξη». Πὼς «διεπιστώθη» καί ἀπὸ «πού», ἀλήθεια; Τί κατηγορηματικὲς διαβεβαιώσεις εἶναι αὐτές γιὰ μιὰ ἐταιρία πού παγκόσμια ἢ παρασκηνακὴ δράση τῆς εἶναι τόσο βρώμικη;

Ἄλλὰ τὸ θέμα ἀσφαλῶς δέν θά κλείσει. Ἀργὰ ἢ γρήγορα τὸ «σκάνδαλο Λόκχητ» θά ξανὰρθεῖ στὴν ἐπικαιρότητα - νά τὸ θυμόσαστε...

Ο ΡΕΠΟΡΤΕΡ

ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν εἰς δεδομένην στιγμὴν». Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ εἶχαμε, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποκάλυψη, καταθέσει σχετικὴ ἐπερώτηση.

ΕΡΩΤΑΤΑΙ ὁ ἀξιότιμος κ. Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης:

Πρῶτον, γιατί, ἐνῶ σύσσωμη ἡ Βουλὴ κατάργησε σκοταδιστικούς νόμους, ὅπως π.χ. τὸν 509 κ.λ.π., μελανῶν σημείων τῆς ἱστορίας μας γιὰ νά ἀτενίσαι ἡ Πατρίδα μας ἀφαντίστη μὲ οἰγοιριά τὸ μέλλον τῆς, διατηρεῖται ἀκόμη σήμερον ὁ ἐξ ἴσου σκοταδιστικὸς μεταξικός νόμος 375 «περὶ κατασκοπείας»;

Δεύτερον, πὼς συμβιβάζονται οἱ ἐθνικὲς ἀνάγκες μας κι οἱ κυβερνητικὲς ἐπαγγελίες γιὰ τὸν ἐκδημοκρατισμὸ τῆς χώρας, ὅταν ἀναχρονιστικοὶ δικτατορικοὶ νόμοι - ἀδόκιμοι μάλιστα σήμερον καί ἀπὸ ἀπόψεως Δικαίου - ἀνασύρονται ἀλόγιστα ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ νεκροτομεῖο κατὰ βούληση, προκειμένου νά ἀποδώσουν δικαιοσύνη μὲ τὰ ὑποπτα κριτήριά τους καί τίς σκοταδιστικὲς προθέσεις τους;

Τρίτον, ἐὰν σκοπεύει νά καταργήσει ἀμέσως τὸν μεταξικὸν νόμο 375, ἀφοῦ στὴν πράξη ἀποδεικνύεται, πέραν ὄλων τῶν ἄλλων, ὅτι ἀποσκοπεῖ καί στὴν κατάργηση καί τῆς βασικῆς ἀκόμη ἐνημερώσεως τοῦ λαοῦ, πού εἶναι θεμελιώδης προϋπόθεση καί ἀρχὴ τῆς Δημοκρατίας, σὲ καίρια θέματα. Ἰδιαίτερα δὲ καί στίς περιπτώσεις πού καί τὸ πιὸ ἀσήμαντο στρατιωτικὸ ἔγγραφο ἐξακολουθεῖ περίεργα νά χαρακτηρίζεται σάν «ἀπόρρητο». Καί δέν πρέπει νά λησμονεῖται ὅτι μὲ παρόμοια πολλαπλὰ «ἀπόρρητα» ἔγγραφα προπαρασκευάστηκε ἡ δικτατορία καί σὲ αὐτὰ ἀναζήτησε τὸν λόγο ὑπάρξεώς της.

Ἀθῆνα 27 Ὀκτωβρίου 1976

Οἱ ἐρωτῶντες βουλευτές
Σωτήρης Σ. Παπαπολίτης
Νίκος Ι. Παπαϊωάννου
Κώστας Γιατράκος
Δημήτρης Δ. Ρίζος
Στρατῆς Παπαστρατῆς

Κ.Π.Ε.Ε.

του Δ. Μάρκου

Τήν ίδια μέρα πού ή Βουλή συζητούσε τό θέμα τών αμερικανικών θάσεων και λίγες μέρες πρίν από τίς έλληνοσοβιετικές συνομιλίες έφτασε στή χώρα μας μέ οργανωμένες τυμπανοκρουσίες του φιλοδυτικού τύπου και τών κρατικών μέσων ενημέρωσης ό 'Αμαλρική, Ρώσος φυνγάδας και συγγραφέας. Λιγότερο πάταγο, όμως, προξένησε ό όργανισμός πού κάλεσε και ανάλαβε νά προβάλλει τόν 'Αμαλρική στή χώρα μας, δηλαδή τό «Κέντρο Πολιτικής Έρεύνης και Έπιμορφώσεως» (Κ.Π.Ε.Ε.).

Τό ενδιαφέρον πού παρουσιάζει ή δημιουργία και ή λειτουργία του Κ.Π.Ε.Ε. δέν αρχίζει ούτε τελειώνει στις λίγες μέχρι σήμερα δημόσιες εκδηλώσεις του. Τό μεγαλύτερο ενδιαφέρον βρίσκεται στο γεγονός ότι για πρώτη φορά στην 'Ελλάδα δημιουργείται μιá «φάμπρικα κατασκευής ιδεολογίας τής Δεξιᾶς» (σύμφωνα μέ τά λεγόμενα ενός από τά ιδρυτικά μέλη του Κ.Π.Ε.Ε.) πού δέν βρίσκεται σέ άμεση σχέση μέ κρατικούς φορείς (στρατός, ύπουργεία, πανεπιστήμιο, ιδρύματα έρευνών κ.λπ.).

Μιά «φάμπρικα ιδεολογίας τής Δεξιᾶς»

— Η «ταυτότητα» του Κ.Π.Ε.Ε. —

Τά στοιχεία πού παραθέτουμε είναι παρμένα από τό καταστατικό του Κ.Π.Ε.Ε. και από πληροφορίες πού μάς έδωσε υπεύθυνος εκπρόσωπός του.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ: Τό Κ.Π.Ε.Ε. ξεκίνησε σάν πρωτοβουλία τριών τεσσάρων ανθρώπων, τήν άνοιξη του '75, πού αποφάσισαν στο τέλος του χρόνου νά ιδρύσουν σωματείο άναγνωρισμένο από τό κράτος. "Ετσι κατατέθηκε τό καταστατικό του στο Πρωτοδικείο 'Αθήνας στις 12-12-75 και έγκρίθηκε μέ τήν άπόφαση 17/1976 κάτω από τήν έπωνυμία «Κέντρο Πολιτικής Έρεύνης και Έπιμορφώσεως». Σκοποί του κέντρου είναι (άρθρο 2 παρ. 1):

1α. Η ευρύτερη διάδοση τών αρχών του δημοκρατικού πολιτεύματος, πού έγγυάται τήν έλευθερία του άτόμου, εξασφαλίζει τήν κοινωνική δικαιοσύνη και τήν παροχή ίσων ευκαιριών σέ όλους και κατοχυρώνει τή δημοκρατική διαδικασία μέσα σέ ένα έλεύθερο πολυκομματικό σύστημα.

1β. Η μελέτη και έρευνα σέ κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά θέματα, πού θά άποβλέπη τόσο στον έντοπισμό τών σχετικών ειδικωτέρων προβλημάτων και τήν εκπόνηση ή ύποβολή προτάσεων λύσεων, όσο και στην ενίσχυση και έδραϊωση τής πίστεως τών πολιτών στην άξία τής δημοκρατίας μέ φορείς σύγχρονα κοινοβουλευτικά κόμματα αρχών.

Οί σκοποί λοιπόν, όπως βλέπουμε, καθορίζουν ένα ευρύ πολιτικό φάσμα όπου θά μπορούσαν νά ένταχθούν άτομα άπ' όλα σχεδόν τά πολιτικά κόμματα, μέ τήν προϋπόθεση τής ύποστολής όρισμένων πολιτικών τους επιδιώξεων. Πάντως δέν είναι οί σκοποί του ΚΠΕΕ (άρκετά έλλειπτικά διατυπωμένοι) εκείνοι πού εύκρινώς όροθετούν τό εύρος του πολιτικού του φάσματος.

Τά μέσα για τήν πραγμάτωση τών παραπάνω σκοπών περιστρέφονται γύρω από τρεις κύριους άξονες:

1. Τή δημιουργία πλαισίου συζητήσεως και έν γενεί άν-

ταλλαγής άπόψεων πάνω σέ πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά θέματα μέ τήν όργάνωση διαφόρων συναντήσεων στον τύπο, στή ραδιοτηλεόραση ή σέ δημόσιες συγκεντρώσεις.

2. Τήν προβολή τών άπόψεων του Κέντρου στα παραπάνω θέματα μέ όργάνωση διαλέξεων, σεμιναρίων, μέ προώθηση έπιστημονικών έρευνών ή μελετών, δημοσίευσή τους, μέ επιτόπιες έρευνες και στατιστικές σέ επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, οικισμών και τών κατοίκων τους, σέ θέματα ποιότητας ζωής και μελέτης περιβάλλοντος. Στόν ίδιο άξονα περιλαμβάνονται και οί επιδιώξεις του κέντρου για συνεργασία μέ αναλόγου ιδεολογικοπολιτικού προσανατολισμού φυσικά ή νομικά πρόσωπα, καθώς και άνταλλαγή άπόψεων, πληροφοριών και πορισμάτων μέ αυτά. Έπίσης προωθούνται από τό Κέντρο συμμετοχές στή διοίκηση και δραστηριότητα παρεμφερών ιδρυμάτων ή σωματείων, καθώς και ή ίδρυση παραρτημάτων

του στις έπαρχίες.

3. Τήν ύποβολή στίς σπουδές τους ιδίως νέων έπιστημόνων και σπουδαστών πού δείχνουν ένεργό ενδιαφέρον για τούς σκοπούς του Κέντρου. Έδώ πρέπει νά παρατηρήσουμε ότι σ' ένα σωματείο, έν τέλει πολιτικό, έξ ίσου σημαντικό ρόλο μέ τούς σκοπούς του παίζουν και τά μέσα πραγμάτωσης τών σκοπών αυτών.

Συγκεκριμένα, αρχίζοντας από τόν πρώτο άξονα, βλέπουμε τήν προσπάθεια δημιουργίας ενός επιπέδου συζητήσεων «Forum» πάνω σ' όλα τά καθοριστικά θέματα για τή χώρα μας (οικονομικά, πολιτικά κ.λπ.). Προφανώς όσοι συμμετέχουν σέ ένα τέτοιο πλαίσιο, έφ' όσον δέν εκπροσωπούν κάποιο συγκεκριμένο επαγγελματικό ή εργασιακό σωματείο, έχουν μοναδικό κοινό προσδιορισμό ότι ό καθένας τους διαθέτει ένα ιδεολογικοπολιτικό προσανατολισμό. Η άντιπαράθεσή τους, όμως, δέν διεξάγεται πραγματικά ή διεξάγεται στρεβλά, όταν γίνεται μέσα σ'

Σύμφωνα μέ όλες τίς ένδείξεις, μέ τή δημιουργία του Κ.Π.Ε.Ε. εγκαινιάζεται και στή χώρα μας ό θεσμός τών γερμανικών κομματικών ιδρυμάτων πού έχουν, όπως και τό Κ.Π.Ε.Ε., διπλό σκοπό:

● Νά προσφέρουν μελέτες και αναλύσεις για τά πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά φαινόμενα, πού νά ύποβοηθούν στή χάραξη τής κομματικής γραμμής, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στην κατάρτιση και δημιουργία στελεχών.

● Νά προβάλλουν και νά διαδίδουν τήν ιδεολογία πού παράγεται στο ίδρυμα, όργανώνοντας δημόσιες συζητήσεις και αναπτύσσοντας σχέσεις μέ άλλους αντίστοιχους οργανισμούς και ταυτόχρονα νά δημιουργούν ένα «κατάλληλο» πλαίσιο συζήτησης, μέ «έπιστημονικό κύρος», πού νά φιλοδοξεί νά κυριαρχήσει στον ευρύτερο πολιτικό χώρο ως «άξιόπιστος συνολητής».

Ός γνωστόν, κάθε δυτικογερμανικό κόμμα διαθέτει ένα ή περισσότερα ιδρύματα πού αναπτύσσουν δραστηριότητα στους παραπάνω τομείς τόσο στή Δ. Γερμανία όσο και σέ χώρες κατά προτίμηση τής περιφέρειας. Τά ιδρύματα αυτά είναι:

● Τό ίδρυμα Friedrich Ebert του Σοσιαλδημοκρατικού κόμματος (S.P.D.). Ίδρύθηκε τό 1925, διαλύθηκε τό 1933 και επανιδρύθηκε τό 1947. Έλέγχεται από τή δεξιά πτέρυγα του κόμματος. Έκτός από τίς ύποτροφίες πού χορηγεί για σπουδές στή Δ. Γερμανία, αναπτύσσει έπιστημονική και πολιτιστική δραστηριότητα σέ συνεργασία μέ συγγενή κόμματα και συνδικάτα σέ χώρες όπως ή

Κέννα, ή Ουγκάντα, ό Λίβανος κ.λπ. Διαιτηρεί, κοντά στή Βόννη, κέντρο έπιστημονικών έρευνών πού άπασχολεϊ περισσότερους από 60 ειδικούς έπιστήμονες.

● Τό ίδρυμα Konrad Adenauer του Χριστιανοδημοκρατικού κόμματος (C.D.U) ιδρύθηκε τό 1964 από συγχώνευση δύο μικρότερων ιδρυμάτων πού λειτουργούσαν προηγουμένως. Αναπτύσσει δραστηριότητες σέ πολλές χώρες του Τρίτου Κόσμου, όπως ή Χιλή, ή Βενεζουέλα, τό Καμερούν, τό Κογκό, ή Τανζανία, ή Ίνδουσία κ.λπ. Τό έπιστημονικό του Ίνστιτούτο, πού ιδρύθηκε στό 1967 (WIKAS) ειδικεύεται σέ θέματα τοπικής αυτοδιοίκησης.

● Τό ίδρυμα Hanns-Seidel του Χριστιανοκοινωνικού κόμματος (C.S.U.) του Γιόζεφ Στράους, Ίδρύθηκε τό 1967. Διαθέτει τήν Ίακαδημία Πολιτικής και Έπικαιρότητας, ή όποία διεξάγει βασική έρευνα γιά τή χάραξη τής γραμμής του κόμματος, καθώς και τό Ίνστιτούτο Διεθνών Πολιτικών Συναντήσεων.

● Τό ίδρυμα Friedrich-Naumann του Έλευθερου Δημοκρατικού κόμματος (Φιλελεύθεροι - F.P.D.), πού αναπτύσσει αντίστοιχες δραστηριότητες.

Βέβαια οί υπεύθυνοι του Κ.Π.Ε.Ε. άρνούνται ρητά ότι άποτελούν τό έπιστημονικό παράρτημα τής Νέας Δημοκρατίας. Ίσχυρίζονται, αντίθετα, ότι «άν γίνουμε κομματικό παράρτημα, θά έχουμε άποτύχει», χωρίς, φυσικά, νά προσδιορίζουν τίνος άκριδώς κόμματος παράρτημα κινδυνεύουν νά γίνουν.

Όμως οί μέχρι σήμερα έκδηλώσεις του Κ.Π.Ε.Ε. και όλες οί ένδείξεις γιά τή

λειτουργία του πείθουν ότι κάθε άλλο παρά υπερκομματικό είναι. Γιά νά πεισθει κανείς, αρκεί νά ρίξει μιá ματιά στό μέλη και τούς συνεγάτες του.

● Πρόεδρος του Δ.Σ. είναι ό κ. Τιμολέων Λούης, μέχρι πριν λίγο καιρό γενικός διευθυντής τής Ν.Δ. πού πρόσφατα «ύποβιβάστηκε» σέ άπλό μέλος τής Διοικούσης Έπιτροπής.

● Στό Δ.Σ. μετέχει επίσης ό κ. Στρ. Στρατήγης, μέλος κι αυτός τής Διοικούσης Έπιτροπής τής Ν.Δ. και γενικός γραμματέας του ύπ. Έμπορικής Ναυτιλίας από τή μεταπολίτευση ως τό Φεβρουάριο 1975. Ό κ. Στρατήγης λέγεται ότι έχει στενούς δεσμούς μέ τόν έφοπλιστικό κόσμο (Βλ. ANTI 1 και τήν άπάντησή του στό τ. 3).

● Και τά ύπόλοιπα μέλη του Δ.Σ. καθώς και τά ιδρυτικά μέλη του Κ.Π.Ε.Ε. είναι κατά κανόνα γνωστά, μή κοινοβουλευτικά, στελέχη τής Ν.Δ., όπως ό Λ. Κυριακόπουλος, τεχνικός σύμβουλος του πρωθυπουργού, ό Φ. Στράτος, βιομήχανος και συγγενής του ύπουργού και βιομήχανου Χ. Στράτου, ό Σ. Μαρκέτος, γενικός γραμματέας του ύπ. Κοινωνικής Προνοίας κ.λπ.

● Υπεύθυνος του τομέα έρευνών του Κ.Π.Ε.Ε. είναι ό Γιάννης Λούλης, πρώην έπιστημονικός σύμβουλος τής Ν.Δ. και από τούς κύριους όμιλητές στό σεμινάριο τής Ο.Ν.ΝΕ.Δ. Όπως έγραψε τό περιοδικό «Προσανατολισμοί» (τ. 47-48) ό Γ. Λούλης έπισκέφτηκε, πριν ένα χρόνο, τή Βόννη και «μαθήτευσε» στό ίδρυμα CDU—Κόνραντ Άντεναουερ.

Έκτός όμως από τά μέλη του Κ.Π.Ε.Ε. και μερικές από τίς μή δημόσιες ένερ-

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΜΙΑΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ

γειές του επιβεβαιώνουν τό ρόλο του ως «έπιστημονικού συμβούλου» τής Ν.Δ.:

● Σύμφωνα μέ έγκυρες πληροφορίες τό Κ.Π.Ε.Ε. όργάνωσε, άνεπίσημα βέβαια, τό Σεμινάριο Στελεχών τής Ο.Ν.ΝΕ.Δ. (από 27.2 μέχρι 3.3.1976), πού όνομαζόταν συμπωματικά «Κύκλος Πολιτικής Έπιμορφώσεως».

● Η τακτική έκδοση ενός έσωτερικού δελτίου μέ θέματα πού σχετίζονται μέ τήν άμεση πολιτική επικαιρότητα. Τό δελτίο αυτό χαρακτηρίζεται ως «έμπιστευτικό» και έχει άυστηρά περιορισμένη κυκλοφορία.

Βέβαια κανείς δέν μπορεί νά κατηγορήσει τή Ν.Δ. γιά τήν προσπάθεια έκσυγχρονισμού τής και τή διάθεσή τής νά μεταμορφωθεί σέ ολοκληρωμένο πολιτικό όργανισμό, σχετικά αυτοδύναμο, πού νά παράγει και νά αναπαράγει ιδεολογία, αλλά και στελέχη, γιά τήν τροφοδότηση και τήν πλαισίωση ενός μηχανισμού άσκησης τής πολιτικής έξουσίας. Μέχρι σήμερα ή ιδεολογία τής Δεξιώς

ένα τέτοιο επίπεδο, όπου μοναδικό κριτήριο συμμετοχής είναι ή άποδοχή του συνομιλητή ως έπιστήμονα ειδικού και άρα «άντικειμενικού», και όχι τά καθημερινά άποτελέσματα τής πολιτικής του έπαγγελίας και πρακτικής. Έπιδιώκεται δηλαδή ή άναγωγή των πραγματικών κοινωνικών αντιθέσεων σέ άπλή άντιπαράθεση τεχνικού επιπέδου, αντίληψη πού είναι έντονα τεχνοκρατική.

Στό δεύτερο άξονα βλέπουμε μιá άποψη πιό ρεαλιστική, δηλαδή τήν προβολή των ιδεολογικοπολιτικών άπόψεων του Κέντρου μέ όλους τούς δυνατούς τρόπους, και μάλιστα μέσω όριζοντίων και κατακορφών διασυνδέσεων, δηλαδή μέ άλλα παρεμφερή σωματεία και μέ άλλου επιπέδου χώρους. Όπως αυτοδιοίκηση, έπιτροπές κατοίκων κ.λπ.

Όλα αυτά βέβαια άπαιτούν μιá προϋπόθεση: ότι γιά νά παρεμφαίνεις σέ σχηματισμούς όπως ή τοπική αυτοδιοίκηση ή γιά νά συζητάς μέ άλλα παρεμφερή σωματεία, μόνο σαν έκ-

φραστής πολιτικών άπόψεων τό κάνεις και όχι σαν «ουδέτερος» έπιστήμονας, πράγμα πού σημαίνει ότι έχεις όργανωμένο σύστημα πολιτικοκοινωνικών ιδεών τίς όποιες προφανώς - και είναι θεμιτό, αυτό - έχεις υπόθεση νά τίς διαδώσεις σέ ευρύτερους ή και αντίπαλους χώρους.

Μένει νά αναζητηθεί βέβαια τό σύστημα των πολιτικοκοινωνικών ιδεών πού προωθεί τό Κέντρο.

Στόν τρίτο άξονα βλέπουμε κάτι άλλο ακόμη: τήν παροχή ύποτροφιών σέ έπιστήμονες πού εργάζονται πάνω στήν πολιτική αντίληψη του ΚΠΕΕ, μέ ούσιαστικό στόχο νά διαμορφωθούν τά στελέχη πού θά προωθούν τήν παραπάνω αντίληψη στόν έπιστημονικό χώρο, δημιουργώντας ταυτόχρονα και πολιτικά στελέχη μέ έπιστημονική κατάρτιση.

Τέλος, τονίζεται πολλές φορές στό καταστατικό τό άπαιτητο του βιογραφικού σημειώματος γιά όποιαδήποτε συμμετοχή στό Κέντρο, ή συν-

έλιση τουλάχιστον τριών παλαιών μελών και ό καθοριστικός ρόλος πού παίζει ή διοίκουσα και όχι ή συνέλευση πάνω στήν έγκριση τής έγγραφής ή όχι νέου μέλους (ή διοίκηση του Κέντρου δέν υποχρεώνεται από τό καταστατικό νά άνακοινώσει τό λόγο άπόρριψης μιás αίτησης έγγραφής).

ΔΙΟΙΚΗΣΗ - ΓΕΝΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ: Τά όργανα διοίκησης του Κέντρου είναι οί τακτικές (μιá φορά τό χρόνο) και έκτακτες συνέλεύσεις των μελών, ή έπταμελής έπιτροπή διοίκησης πού εκλέγεται από τή συνέλευση γιά πέντε χρόνια, ό πρόεδρος και ό αντιπρόεδρος τής έπιτροπής διοίκησης, πού εκλέγονται άπ' αυτήν, και ό γενικός διευθυντής, ό όποιος μπορεί νά είναι μέλος του Κέντρου ή τής «έπιτροπής διοικήσεως» ή τρίτος και ό όποιος διορίζεται από τήν έπιτροπή διοίκησης.

Προφανώς πρόκειται γιά ένα τελειώς συγκεντρωτικό τρόπο διοίκησης του σωματείου, όπου

ή 7μελής έπιτροπή (σημειωτέον ότι ή πρώτη διορίστηκε καταστατικά από τά ιδρυτικά μέλη) εκλεγμένη γιά πέντε χρόνια άποφασίζει γιά όλα τά πράγματα ακόμη και γιά άντικατάσταση μέλους τής. Έως τήν έπόμενη τακτική συνέλευση.

ΠΟΡΟΙ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ (άρθ. 7, 8): Πόροι του Κέντρου είναι οί έτήσιες ή έκτακτες εισφορές των μελών (30), οί τυχόν συνδρομές, δωρεές κ.λπ. Οί εισφορές άπό πωλήσεις έντύπων, περιοδικών εκδόσεων, καθώς και από τό κόστος μελετών ή συμβουλευτικών ύπηρεσιών πού γίνονται γιά λογαριασμό τρίτων, τά έσοδα από διαλέξεις και άλλες έκδηλώσεις.

Βέβαια ό θεσμός των συνδρομητών και δωρητών δέν θά μπορούσε νά μάς λύσει τήν άπορία των πολυτελών γραφείων τής πολυσιχιδούς και πολυδύπανης δραστηριότητας του Κέντρου κ.λπ., όπως θά δούμε παρακάτω, άν δέν τονιζόταν στό καταστατικό ότι και

παραγόταν βασικά από διάφορες λίγο-πολύ μυστικές υπηρεσίες, ενώ ο κομματικός φορέας της Δεξιάς άποτελούσε μία άπλή συνάθροιση τοπικών κομματάρχων. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι κύριοι προδικτατορικοί μηχανισμοί παραγωγής ιδεολογίας της Δεξιάς (μυστικές υπηρεσίες στρατού, Ασφάλεια κ.λπ.) και οι περισσότεροι και γνωστότεροι από τους προδικτατορικούς της κατασκευαστές ιδεολογίας (Κωνσταντόπουλος, Γεωργιάδης κ.λπ.) μετατράπηκαν μέσα σε μία νύχτα σε άπολογητές της Χούντας.

Αυτή η έμπειρία ίσως εξηγεί την προσπάθεια του κομματικού μηχανισμού να έλεγξει με τη δημιουργία του Κ.Π.Ε.Ε. την παραγωγή ιδεολογίας. Ήξελε επίσης και την ίδια την επάνδρωση του Κ.Π.Ε.Ε. από ανθρώπους που και κομματικά στελέχη της Ν.Δ. είχαν και στην πλειοψηφία τους είχαν ξε-

θει λίγο-πολύ σέ αντίθεση με τη Χούντα. Και ίσως εξηγεί και την ίδια την ανάγκη ανανέωσης της ιδεολογίας της Δεξιάς. Φυσικά η παρουσίαση και κριτική αυτής της ιδεολογίας που προβάλλεται από το Κ.Π.Ε.Ε. και που αυτοορίζεται ως «τεχνοκρατική», καθώς και οι ομοιότητες και οι διαφορές της από την προηγούμενη, ξεπερνάει κατά πολύ τα πλαίσια αυτού του άρθρου.

Αν όμως δεν μπορεί κανείς να κατηγορήσει τη Ν.Δ. για την προσπάθεια εκσυγχρονισμού της, μπορεί να απαιτήσει από το Κ.Π.Ε.Ε. να διασαφηνίσει τις επιδιώξεις του. Γιατί η προβολή του ως υπερχομματικού, που θεωρείται αναγκαία για τη δημιουργία ενός «πλαισίου συζήτησης» αποδεκτού και από άλλους φορείς, δύσκολα συμβιβάζεται με ενέργειες «πολιτικής επιμόρφωσης» όπως η πρόσκληση του Αμαλρίκ (που ή χρησι-

μότητά της εξάλλου προκάλεσε διαφωνίες και μέσα στο ίδιο το Κ.Π.Ε.Ε.) ή οι μη δημόσιες ασχολίες του Κ.Π.Ε.Ε.

Ο σημαντικός ρόλος που παίζει το Κ.Π.Ε.Ε. μέσα στον μηχανισμό της Δεξιάς, επιβεβαιώνεται και από πληροφορίες που ολοκληρώνουν την πραγματική φυσιογνωμία αυτού του οργανισμού. Αν εξετάσει κανείς προσεκτικά τη σύνθεση του Δ.Σ., ανακαλύπτει ότι τα περισσότερα, αν όχι όλα, τα μέλη του είτε ανήκουν στην ομάδα του Ράλλη (Τιμ. Λούης, Ν. Λιναρδάτος) είτε έχουν σχέσεις με υπουργούς που διαφωνούν με την πολιτική του ένεργου κρατικού παρεμβατισμού που ακολουθεί η ομάδα Παπαληγούρα, όπως π.χ. οι κ.κ. Φ. Στράτος, Λ. Κυριακόπουλος και Σ. Στρατήγης.

Οι ένδειξεις αυτές επιβεβαιώνονται από έγκυρες και διασταυρωμένες πληροφορίες, σύμφωνα με τις οποίες το Κ.Π.Ε.Ε. έλεγχεται από τον Γ. Ράλλη και άποτελεί την πιο μοντέρνα και ευπαρουσίαστη όψη της ομάδας των βουλευτών και στελεχών της Ν.Δ. που συσπειρώνονται σήμερα γύρω από τον υπουργό Προεδρίας και Παιδείας, θεωρώντας ότι είναι ο καταλληλότερος διάδοχος του Καραμανλή, σε περίπτωση που ο τελευταίος εγκαταλείψει τη θέση του πρωθυπουργού. Λέγεται μάλιστα ότι η σχετική έντονη δραστηριοποίηση του Κ.Π.Ε.Ε. τον τελευταίο καιρό και η σημαντική προβολή του από την Ε.Ρ.Τ. δεν είναι άσχετη με τις ανακατατάξεις που σημειώθηκαν στον κομματικό μηχανισμό της Ν.Δ. και ιδιαίτερα με την αντικατάσταση του κ. Τιμ. Λούη στη θέση του γενικού διευθυντή του κόμματος από τον κ. Γ. Μισαηλίδη, που θεωρείται ότι ανήκει στην ομάδα Παπαληγούρα.

νομικά πρόσωπα μπορούν να είναι συνδρομητές (άρθ. 6 § 1). Μένει βέβαια να διευκρινισθεί πιά είναι ως τώρα τα νομικά πρόσωπα αυτά.

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ: Τό ΚΠΕΕ:

1. διοργάνωση μιά συζήτηση για τα προβλήματα του Τύπου που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΒΗΜΑ στις 21 Ιουλίου 1976 και μεταδόθηκε την ίδια μέρα στην τηλεόραση.

Πήραν μέρος οι:

- Π. Δαγτόγλου, καθηγητής Δημοσίου Δικαίου, σάν συντονιστής
- Αγ. Μαρόπουλος, ανταποκριτής της Φραγκφούρτερ Ρουντάου
- Χ. Μπουσμπουρέλης, διευθυντής του «Βήματος»
- Π. Τζεργιάς, καθηγητής και συνεργάτης της ελβετικής «Νώε Τσούρχερ Τσάιτουγκ»
- Γ. Αθανασιάδης, διευθυντής της «Βραδυνής»
- Θ. Καρζής, εκπρόσωπος του ΕΡΤ

2. Ανάθεσε στον επιστημονικό συνεργάτη του κέντρου

Αρ. Ρωμανό, αρχιτέκτονα - πολεοδόμο, την οργάνωση ενός προγράμματος ενημέρωσης πάνω στα χωροταξικά θέματα της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας. Η εκδήλωση αυτή έγινε με την ευκαιρία της παράδοσης του σχεδίου χωροταξικής οργάνωσης Αθήνας από το γραφείο Δοξιάδη (που εκπόνησε τη μελέτη) στο υπουργείο Συντονισμού και περιλάμβανε έναν κύκλο ανακοινώσεων διαφόρων ειδικών στην εφημερίδα «Καθημερινή» καθώς και συζητήσεις στις περιφέρειες και τό κέντρο της Αθήνας σε επίπεδο αυτοδιοίκησης. Συγκεκριμένα, στις ανακοινώσεις τύπου κλήθηκαν να εκθέσουν άποψη κυβερνητικοί παράγοντες των υπουργείων, τό γραφείο Δοξιάδη και επιστήμονες προερχόμενοι από εύρύ φάσμα ειδικοτήτων και πολιτικών θέσεων (στις ανακοινώσεις αυτές δεν συμμετείχαν επιστήμονες του χώρου του ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ).

Έτσι από τις 15/8 έως και τις 31/10/76 έγραψαν στην Καθημερινή οι:

αρχιτέκτονες-πολεοδόμοι:

- Ρωμανός Άριστείδης.
- Αμούργης Σπύρος.
- Αποστολάκης Γεώργιος.
- Γκάρτζος Κωστής.
- Διαμαντόπουλος Γρηγόρης.
- Μιχαήλ Ίωάννης.
- Παπαγιάννης Θύμιος.
- Χαρίσης Βασίλης.
- Λεοντίδου-Εμμανουήλ Λ.
- οι οικονομολόγοι:
- Πολύζος Ι. Νικ.
- Σοφούλης Κώστας.
- Απέργης Σ.
- και ο βιοχημικός:
- Σταθάκος Δημ.

Επίσης έγιναν τρεις δημόσιες συζητήσεις στο Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων και σε δύο δήμους της περιφέρειας των Αθηνών, με συντονιστή τον Σπ. Αμούργη, αρχιτέκτονα, ιδρυτικό μέλος του ΚΠΕΕ.

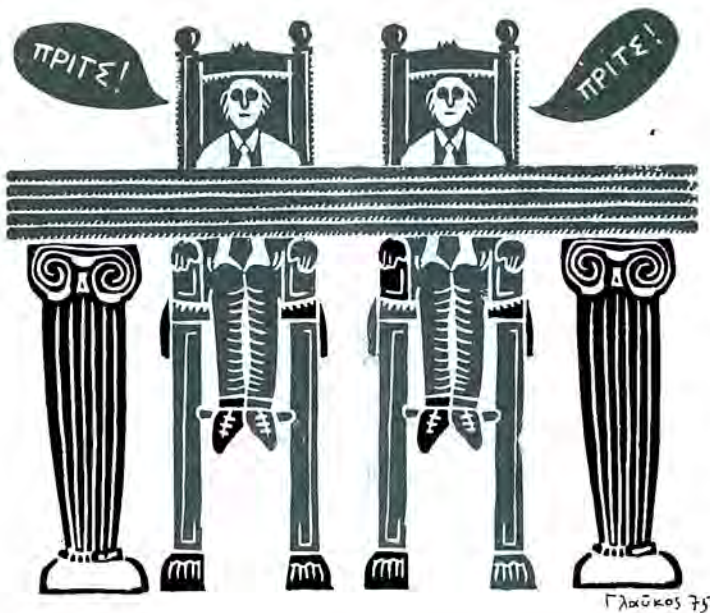
3. Κάλεσε τον Ρώσο φυγάδα συγγραφέα Αμαλρίκ, που έδωσε δύο διαλέξεις στα ρωσικά (μεταφρ. Κ. Μαυρόπουλος) στην Αθήνα στις 19/10/76, στο Έθνικό Ίδρυμα Έρευνών, και μία στη Θεσσαλονίκη. Επί-

σης οργάνωσε μιά «συζήτηση γνωριμίας» στην Γκαλερί Ζουμπουλάκη με ορισμένους καλλιτέχνες και διανοούμενους και τέλος έδωσε μιά συνέντευξη στην τηλεόραση στον Π. Τζεργιά, ανταποκριτή της «Καθημερινής».

4. Οργάνωσε άνοικτη συζήτηση στις 1/11/76 στο ξενοδοχείο «ΑΣΤΗΡ», στην Πάτρα, με θέμα: «Η Ίσορροπία της Ιατρικής Οικονομίας», όπου έλαβαν μέρος οι:

- Μπέης Ι., Ιατρός βιολόγος, σάν συντονιστής
- Καρατζάς Ν., Ιατρός παθολόγος
- Λιαρόπουλος Λ., οικονομολόγος
- Μουντοκαλάκης Θ., Ιατρός παθολόγος
- Τομπάζης Άλ., αρχιτέκτων.

Μέσα στις δραστηριότητες του ΚΠΕΕ περιλαμβάνεται και η έκδοση μηνιαίου εσωτερικού δελτίου ενημέρωσης των μελών του, πάνω σε θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Τό δελτίο είναι έμπειστικου χαρακτήρα...

Κάθαρση και Τύπος

Τά «έν δήμω» μή «έν οίκω»!

Ο ΚΥΚΛΟΣ της κάθαρσης στην Ένωση Συντακτών Η.Ε.Α κλείγει πανηγυρικά: τό Δευτεροβάθμιο Πειθαρχικό Συμβούλιο (Γ. Μακρής, Ι. Παπαδιαμαντόπουλος, Άλ. Μακροΐδης – είσιγητής) άκύρωσε (όπως ξαναγράψαμε μέ επιφύλαξη – πώς νά... πεισθούμε;) τή διαγραφή του χουντικού «ύπουργού» Θ. Παπακωνσταντίνου, μετέτρεψε (μέ συμμετοχή και του Ά. Μεταξά) τή διαγραφή του επίσης χουντικού «ύπουργού» Ν. Μομφεράτου σέ 3μηνη (προσωρινή) διαγραφή, και μετέτρεψε (μέ συμμετοχή και του Χ. Καρπούζη) τή διαγραφή του Άλ. Πώπ σέ 3μηνη (προσωρινή) διαγραφή.

«ΛΕΥΚΟΥΣ» παραδίδουν τά μέλη του Π.Σ. τούς χουντικούς δημοσιογράφους – αυτούς τούς ελάχιστους που πέρασαν τήν ταλαιπωρία τής «κρίσεως»... Πταισματικές ποινές, χωρίς ΚΑΜΙΑ άπολύτως συνέπεια. Τέλος καλό. όλα καλά...

ΚΑΙ τό «σκεπτικόν των αποφάσεων»; Αυτό... Παράδειγμα ό Μομφεράτος (που δέν έγινε μόνο «ύπουργός» αλλά και... «δημοσιογράφος» επί χούντας), ό όποιος σύμφωνα μέ τήν άπόφαση του Π.Σ.

«...έκλήθη νά λάβη μέρος εις τήν υπό τόν Σπυρίδωνα Μαρκεζίνην συγκροτηθεομένην Κυβέρνησιν, ήτις κατά τά υπό του δικτάτορος προς τόν σκοπόν έξυπηρετήσεως ιδίων και μόνον αυτου συμφερόντων διακηρυσσόμενα, ως μοναδικόν σκοπόν θά είχε τήν εντός συντόμου χρονικού διαστήματος, δι' έλευθέρων εκλογών, άποκατάσταση όμαλου πολιτικού βίου εν τή χώρα έδέχθη και μετέσχε εις τήν Κυβέρνησιν ταύτην ως Υπουργός Βιομηχανίας, τουτο δ' έπραξε, έλλείψει αντιθέτων περι τούτου στοιχείων, πεισθείς προφανώς εις τας ως άνω υποσχέσεις και δή εις τόν διακηρυσσόμενον ως άνω σκοπόν τής Κυβερνήσεως εκείνης. Παρά ταυτα όμως ό εκκαλόν κατά τόν σχηματισμόν τής ανωτέρω πεποιθησεών του, ήτις άληθές είναι ότι ενισχύθη διά πολλών ανγαχαρητηρίων τηλεγραφημάτων δημοσίων και μη άνδρών έχόντων πολλαπλώς εκδηλώσει τήν προς τήν δικτατοριαν αντίθεσιν των, παραγνώρισε ότι ή Κυβέρνησις τής όποιας έγινετο μέλος, παρά τας διακηρυσσομένας προθέσεις της, προήλθεν εκ τής βελήσεως ενός και μόνον άτομου και ότι περαιτέρω δέν εύρίσκετο εν άρμονία μέ τήν θέλησιν και τας επιθυμίας του Έλληνικού Λαού, οτις και μόνον εν τελευταία αναλύσει δέον, νά καθορίζη τας τύχας του Έθνους, διά Κυβερνήσεων στηριζόμενων εις τήν θέλησίν του, παραγνώρισε δηλονότι ότι δι' αυτής δέν έτοιματοποιήθη μεταπολίτενοις, ως ή τοιαύτη τής 24ης Ιουλίου 1974, ήτις είχε τήν όμόθυμον ανιπαράστασιν του τε Έλληνικού

Λαού και των εκφραζόντων τας επί μερους άπόψεις του κομμάτων και ότι συνεπώς ή Κυβέρνησις αυτή ήτο συνέχεια των προηγουμένων αίτινες έσχηματίσθησαν άλληλοδιαδόχως από τής 21ης Άπριλίου 1967 και μετέπειτα δικτατορικών τοιούτων και ουδέν εκ του λόγου τούτου λαϊκόν έξρεισμα είχε. Και είναι θεθαίως άληθές ότι, ως ανωτέρω έλέχθη, ό εκκαλόν μετέσχε εις τήν ως άνω υπό τόν Σπυρίδωνα Μαρκεζίνην Κυβέρνησιν άποβλέψας εις τήν άποκατάστασιν όμαλου πολιτικού βίου, πλην όμως, και ανεξαρκητως του ότι, ως εκ τής μορφώσεώς του και των λοιπών, ιδία εκ τής ιδιότητός του ως δημοσιογράφου, κτηθεισών εμπειριών του, έδει νά διαγνώση πάντα τά προεκτιθέμενα» κ.λπ.

(ΜΙΑ από τίς πολλές και – ποικίλες – άπορίες: ποιοί «αντίθετοι προς τή δικτατορία» του έδωσαν συγκαρητήρια;)

ΑΛΛΑ, ή ΕΣΗΕΑ, που έκανε σέ τόσο... βάθος κάθαρση στο δημοσιογραφικό σώμα, έσπευσε (4/8) νά διαμαρτυρηθεί στον ύφυπουργό Προεδρίας Κυβερνήσεως Π. Λαμπρία για τήν άποκατάσταση 3... άξιωματικών – λογοκριτών!!! Έγραψε:

«Κύριε Υπουργέ,

Τό Δ.Σ. τής Ένώσεως Συντακτών δέν μπορεί νά σάς άποκρύψη τήν έκπληξή του για τήν πρόσφατη άποκατάσταση άξιωματικών, όπως οι Βαμβακάς, Μελίστας και Ξυφτίλης, που είχαν, κατά τήν πρώτη περίοδο τής δικτατορίας, συνδεθή μέ τήν άσκηση τής λογοκρισίας στον Τύπο.

Μέ τήν ευκαιρία αυτή, τό Δ.Σ. τής Ένώσεως θεωρεί σκόπιμο νά επανέλθη, για μιάν άκόμη φορά, στο αίτημα που σάς υπέβαλε κατ' επανάληψη ή προηγούμενη διοίκηση για τήν παροχή ύπευθύνων στοιχείων, σχετικά μέ τούς δημοσιογράφους, που εργάσθησαν στη λογοκρισία. Η έλλειψη των στοιχείων αυτών έμποδίζει, όπως αντιλαμβάνεσθε, τήν ολοκλήρωση τής καθάρσεως».

ΑΝ τό Δ.Σ. τής ΕΣΗΕΑ κάνει χιούμορ, πάει καλά. Διαφορετικά... Μά, ειλικρινά, υπάρχουν δημοσιογράφοι που ΔΕΝ ξέρουν τούς «συναδέλφους – λογοκριτάς»; Και περιμένουν από τήν Προεδρία... στοιχεία;

ΚΑΙ τελικά: ό... Ξυφτίλης μάς πείραξε, που δέν ξαναγύρισε στο στρατό (ΣΣ: τελικά άποστρατεύθηκε), ή ό έξευτελισμός τής άτιμωρησίας των λογοκριτών ΜΑΣ, δύομιση χρόνια μέ τήν «άλλαγή», και οι ποινές – πταίσματα σ' ελάχιστους συνεργάτες τής χούντας;

Έκδόσεις Άφών ΤΟΛΙΔΗ

Σόλωνος 71-τηλ. 3611318

Στή σειρά «Ξένοι περιηγητές στον έλληνικό χώρο» κυκλοφορούν υπό τήν έποπτεία του Τάσου Βουρνά:

1. Στεφανόπολι,
«Ταξίδι στην Έλλάδα» (1797-1798)
2. Φελίξ Μπωξούρ
«Πίνακες του Έμπορίου τής Έλλάδος»
(1787-1797)
3. Λουδοβίκου Ρός
«Αναμνήσεις και ανταποκρίσεις από τήν
Έλλάδα»
(1832-1833)
4. Γκέοργκ Λούντβιχ φόν Μάουερερ
«Ο έλληνικός λαός»
Χάιδελβέργη, 1835 (μόλις κυκλοφόρησε).

έπίσης κυκλοφόρησαν

- Μακρυγιάννης «Άπομνημονεύματα»
β' έκδοση 1976
- Τάσου Βουρνά
«Ιστορία τής νεώτερης Έλλάδας» (1821-1909)
4η έκδοση
- Τάσου Βουρνά «Άρματολοί και κλέφτες»
4η έκδοση

Τά όρια του κρατικού παρεμβατισμού αποτελούν σημείο ένδοκυβερνητικής διαμάχης πού, πρόσφατα τουλάχιστο, είδε τό φώς της δημοσιότητας και από τίς στήλες του Τύπου. Στίς σελίδες πού ακολουθούν οί συνεργάτες μας Κ. Κίτσος και Δ. Μάρκου αναλύουν τίς «δυό γραμμές» της οικονομικής πολιτικής της Νέας Δημοκρατίας.

Κρατικοποιήσεις καί διαμάχες

● **Η επίμονη, από ορισμένους ύπουργούς, αντιπολίτευση στην κρατικοποίηση ορισμένων επιχειρήσεων, κλάδων ή τομέων της οικονομίας, εγκαταλείφθηκε, ύστερα από τήν επίσημη ανακοίνωση ότι «κάθε μέλος της κυβέρνησης έχει τή γνώμη του, αλλά τελικά γίνεται αυτό πού αποφασίζει ο Πρωθυπουργός».** Ανακοίνωση, πού άφηγε άρκετά καθαρά νά έννοηθεί ότι άν τό κυβερνητικό μέλος εξακολουθήσει νά ύποστηρίζει τή γνώμη του και μετά τήν, κατά περίπτωση, πρωθυπουργική απόφαση, δέν θά μπορεί νά μείνει στην κυβέρνηση.

● **Η γενική έντύπωση, μετά τό δημοσίευμα, ήταν ότι οί ύπουργοί για τούς όποιους γράφτηκε, ήταν οί κ.κ. Ι. Βαρδιτσιώτης και Γ. Ράλλης.** Από ορισμένους σχολιαστές μνημονεύταν και ό κ. Αβέρωφ, ως διαφωνών πρós κάθε μέτρο περιορισμού της ελευθερίας της ιδιωτικής επιχειρήσεως και ένθάρρυνσης των απόψεων για «σοσιαλιστικές» εξελίξεις. Καί σέ ό,τι μόν άφορά τόν κ. Βαρδιτσιώτη, είναι γεγονός ότι δημόσια διακήρυξε τήν αντίθεσή του στή «μέθοδο» πού ακολουθήθηκε για τήν απομάκρυνση του κ. Ανδρεάδη από τό συγκρότημα των τραπεζών της Έμπορικής. Στην πραγματικότητα, ή αντίρρηση ήταν σ' αυτή τήν ίδια τήν απομάκρυνση, πού ό ύπουργός Έμπορίου θεώρησε άστοχη, γιατί μπορούσε νά προκαλέσει - όπως έλεγε - επικίνδυνες αναστατώσεις στον επιχειρηματικό κόσμο.

● **Σέ ό,τι άφορά τόν κ. Ράλλη και τόν κ. Αβέρωφ, ή ανάμιξη τους σέ παρόμοια**

ένδοκυβερνητική επίκριση, θά μπορούσε νά προέλθει από καθαρά προσωπικά, πολιτικά κίνητρα, δεδομένου ότι δέν έχουν επιχειρηματικά συμφέροντα πού νά φοβούνται τίς... κρατικοποιήσεις! Τά δύο αυτά εξέχοντα στελέχη της «Ν. Δημοκρατίας», είναι πολύ φνσικό ότι κάνουν ό,τι μπορούν για νά ισχυροποιήσουν τήν ύποψηφιότητά τους στην πρωθυπουργία, άν συμβεί νά τήν εγκαταλείψει ό κ. Καραμανλής. Μία από τίς μεθόδους ισχυροποίησης, είναι και ή συγκέντρωση ύποστηρικτών σέ βάρος όποιουδήποτε άλλου διεκδικητού. Ο πίο έπίφοδος είναι ό κ. Π. Παπαληγούρας, γιατί έχει τή φήμη καλού οικονομολόγου. Άνθρώπου, δηλαδή, πολύ χρήσιμου σέ περιόδους όπου τά οικονομικά προβλήματα είναι αιχμηρά. Περί τόν κ. Παπαληγούρα είναι λογικό νά στραφεί ή ύποστήριξη του επιχειρηματικού κόσμου. Όταν, όμως, ό ύπουργός Συντονισμού εμφανισθεί ως ό εμπνευστής της παρεμβατικής οικονομικής πολιτικής, ή ύποστήριξη θά άρθεί. Για νά δοθεί σ' εκείνους πού εμφανίζονται - αδιάφορα από ποιά άφεταιρία ξεκινάνε - ύπερμυχι της «ελευθέρας οικονομίας», έστω και άν πότε-πότε τό παρακάνει!

● **Είναι, όμως, έτσι τά πράγματα; Θά ήταν δυνατό νά διατυπωθούν βάσιμες επιφυλάξεις, άν δέν ύπήρχαν μερικές δραστηριότητες, οί όποιες - μέ τήν εγκριση ή όχι του κ. Καραμανλή - άποδείχνουν ότι ένθαρρύνονται μέσα από τήν κυβέρνηση και μέ μ ή σ α πού αυτή έχει στή διάθεσή της, όσες φωνές ύποστηρίζουν τά συμφέροντα των «διωκομένων»**

επιχειρηματιών. Συντηρούνται, π.χ., έντυπα πού θά ήταν άδύνατο νά επιζήσουν οικονομικά μέ τίς δικές τους «κυκλοφοριακές» δυνάμεις, και τά όποια ύπερασπίζονται άμετακίνητα τίς άπόψεις του κεφαλαίου, και μάλιστα εκείνου πού κάθε φορά θίγεται. Άν οί κυβερνητικοί παράγοντες πού έχουν τή δυνατότητα νά χορηγήσουν ύλική και ήθική ύποστήριξη σέ εκδότες, συμφωνούν μέ τή συγκεκριμένη οικονομική πολιτική, τότε πώς γίνεται ή συνδρομή νά κατευθύνεται σέ έντυπα πού διαφωνούν; Για νά έπιτευχθεί ΤΙ, ύποβοηθείται ή άντικυβερνητική (για τό θέμα των κρατικοποιήσεων) δημοσιότητα;

● **Θά ήταν έντελώς έξω από τή λογική της «Ν. Δημοκρατίας» και της κυβέρνησης πού στηρίζει, άν δέν ύπήρχαν ανάμεσα στα μέλη της παράγοντες πολύ στενά συνδεδεμένοι, όχι ίσως μέ τό ίδιο τό κεφάλαιο, αλλά μέ τήν αντίληψη ότι μόνο μέ τή δική του άνεμπόδιση δράση είναι δυνατό νά προκόψει ό τόπος. Και θά σννιστούσε παιδαριώδη άφαίρεση από τήν πραγματικότητα, άν ή πίο πάνω αντίληψη περιοριζόταν μόνο στον οικονομικό τομέα, χωρίς καμιά άλλη προέκταση. Άλλά, όταν οί άνθρωποι εναντίον των όποιων λαμβάνονται τά μέτρα της κρατικής παρέμβασης είχαν, όπως όλοι γνωρίζουν, συνδεθεί στενά μέ τή δικτατορία για νά προωθήσουν τίς επιχειρηματικές τους επιδιώξεις, πώς μπορεί νά άγνοήσει κανείς αυτή τήν πλευρά της προσωπικότητάς τους, όταν δέχεται νά τούς ύποστηρίξει σάν επιχειρηματίες;**

Κ. Κίτσος

Τίς τελευταίες εβδομάδες εμφανίστηκαν στον καθημερινό τύπο αρκετά άρθρα πάνω στο πρόβλημα των κρατικοποιήσεων και στα μέτρα οικονομικής πολιτικής της κυβέρνησης γενικότερα.

Στό κείμενο που ακολουθεί δεν γίνεται προσπάθεια ανάλυσης και αξιολόγησης των μέτρων

ΟΜΩΣ ακόμα και σε πρώτη ανάλυση δεν θα μπορούσε να άρνηθεί κανείς ότι τα μέτρα αυτά αποτελούν αντανάκλαση της εμπέδωσης του κρατικομονοπωλιακού καπιταλισμού στη χώρα μας – αναγκαιότητα δηλαδή της ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλισμού – και των προσπαθειών που καταβάλλει η ντόπια γραφειοκρατία-τεχνοκρατία να διευρύνει τη δυνατότητα κινήσεων της τόσο σε σχέση με το πάντα κυρίαρχο κεφάλαιο, πού το θεωρεί ανίκανο να ανταποκριθεί στις επιταγές της ιστορίας, όσο και σε σχέση προς τα παραδοσιακά κέντρα εξάγησης της Ελλάδας. Το παγκόσμιο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης με την άμφισβήτηση της παγκόσμιας ηγεμονίας των ΗΠΑ και η μεταβατική φάση της οικονομίας του τόπου με την προοπτική της ένταξης στην Ε.Ο.Κ., ευνοούν τις τάσεις αυτές. Έδώ άλλωστε θα πρέπει να αναζητηθούν και τα κοινά στοιχεία των οικονομικών μέτρων της κυβέρνησης Καραμανλή με τις απόψεις άλλων «προοδευτικών» κοινωνικών ομάδων.

ΣΤΗΝ πρώτη γραμμή των ύποστηρικτών της κυβερνητικής οικονομικής τακτικής εμφανίστηκε η «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» με κύρια άρθρα με τίτλους «Ένδοαντιπολίτευση» και «Τό συμφέρον όλων» στις 3/10 και 24/10 αντίστοιχα. Έτσι διαβάζουμε στην Καθημερινή (24/10):

στούς κόλπους της «Ν. Δημοκρατίας»

«Είναι ώριμοί που επιμένουν ότι η οικονομική πολιτική της κυβέρνησης Καραμανλή εμπνέεται από... σοσιαλιστικά πρότυπα!

...Ό,τι τροφοδότησε και συντηρεί το περί σοσιαλισμού κατηγορητήριο, είναι – κατά μέγιστο λόγο – η κρατικοποίηση της «Ολυμπιακής», η αντικατάσταση της διοίκησης της Έμπορικης Τραπεζής και η ανάληψη ελέγχου της πλειοψηφίας των μετοχών της, η παραπομπή στη δικαιοσύνη της συμβάσεως Δημοσίου – Νιάρχου για το διύλιστήριο Άσπροπύργου και η επιδίωξη επαναποκτήσεώς του στο άκραιο από τό κράτος. Προηγήθηκε, η φορολόγηση της ακινήτου περιουσίας, η περιστολή ώριμων προνομίων, η προσπάθεια περιστολής της φοροδιαφυγής. Βάλλεται, η ίδρυση του κοινοδοτισμού για την χρηματοδότηση κατασκευής μεγάλων βιομηχανικών έργων, η νομοθεσία για τις μεταλλευτικές έρευνες, η αντίρρηση στην ενεξέλεγκτη διαμόρφωση των τιμών».

ΣΤΗ συνέχεια ο άρθρογράφος αναπτύσσει τους λόγους που επιβάλλουν στην κυβέρνηση τα μέτρα αυτά. Και πού φυσικά δεν είναι άλλοι από την «έξυγιάση της οικονομικής καταστάσεως των "κρατικοποιημένων" επιχειρήσεων», την «αρτιότερη συμβολή (των επιχειρήσεων) στη λειτουργία του οικονομικού μηχανισμού της χώρας», τη «δικαιότερη κατανομή με «τελικό σκοπό τη βελτίωση της ζωής των Ελλήνων». Παράλληλα προς τα οικονομικά αυτά επιχειρήματα θεωρούνται και τα μέτρα αυτά «σάν τό στοιχειώδες αίτημα μιάς σύγχρονης κοινωνίας, πού θέλει να διατηρήσει και (νά) διευρύνει τις δημοκρατικές ελευθερίες της», με λίγα λόγια «τό συμφέρον όλων...», όπως λέει και ο τίτλος του άρθρου (όλα τα εισαγωγικά από την Καθημερινή 24/10/76).

ΠΙΟ κάτω ο άρθρογράφος καθιστά φανερό φυσικά τους ανανύστες που απαντώντας άρνητικά στο έρώτημα κατά πόσο αποτελούν τα μέτρα αυτά κριτήριο σοσιαλιστικής πολιτικής της κυβέρνησης.

Οι έφημερίδες του Έκδοτικού Όργανισμού Λαμπράκη επικρότησαν με τη σειρά τους τό μέτρο, άν και η θέση τους ήταν κάπως επιφυλακτική (άλλωστε αντίστοιχη ήταν και η τοποθέτηση του άρχηγού της ΕΔΗΚ κ. Γ. Μαύρου στη Βοιλή, όπου στη σύζησηση του νομοσχεδίου για τόν έλεγχο των τραπεζών μίλησε για «νόμο Άνδρεάδη»).

ΤΟ «ΒΗΜΑ», με άφορμή την πρόσφατη διαμάχη για την κρατικοποίηση των λειψοφροειών, γράφει στο κύριο άρθρο του (2/11).

«Άν η κρατικοποίηση ύπηρετεί οικονομικούς και κοινωνικούς σκοπούς, επιβάλλεται να πραγματοποιηθεί ανεξάρτητα από τις όποιες όποτε παραβάσεις των οικονομικών φορέων. Άλλοιώς, η κυβέρνηση παραβαίνει άπλως και μόνο τό καθήκον της».

ΔΙΑΤΥΠΩΝΕΙ ταυτόχρονα και ένα έστω και αρκετά άφηρημένο κριτήριο για τό πότε πρέπει να εφαρμόζεται τό μέτρο. Η άποψη επίσης του κ. Κόλμερ στον «Οικονομικό Ταχυδρόμο» είναι ξεκάθαρη.

«Όυτε ό μήνας του μέλιτος των επιχειρηματιών με τό κράτος είχε παρέλθει ούτε μία εποχή παγετώνων άρχισε για τό επιχειρηματικό κεφάλαιο στην Ελλάδα».

Άπλως η παλαιά εποχή κατά την όποιαν η κυριαρχία των μεγάλων επιχειρηματιών συμφερότων δέσποζε στην ελληνική κοινωνική και οικονομική ζωή, παρήλθε άνεπιστρεπτεί, μετά από μία τεχνητή 7ετή παράταση της ζωής της. Η ελληνική δημοκρατική πολιτεία έπρεπε να είχε ήδη λάβει ώρισμένα μέτρα για την εξασφάλιση ίσορροπίας των διαφόρων συμφερότων, μέσα στην οικονομία, προκειμένου να άποτρέψει μία έπερχόμενη νέα μεγάλη κοινωνική αναστάτωση». (21/10/76).

ΣΤΗΝ αντίθετη όχθη τοποθετείται η «ΕΣΤΙΑ» (2/11), με μόνη διαφορά ότι δεν καταβάλλει καμία προσπάθεια να επιχειρηματολογήσει στο οικονομικό επίπεδο και περιορίζεται σε πολεμική με πολιτικά επιχειρήματα:

«Άπό την Μυθολογία έδιδάχθημεν, ότι ό Κρόνος διά να κορέσει την πείναν του κατέφαγε τελικώς τά παιδιά του· από τόν κ. Παπαληγούραν τώρα διδασκόμεθα και τό αντίθετον, ήτοι πώς τά τέκνα του Κρόνου είναι δυνατόν να φάγον άντά τόν γεννήτορά των! Ποίος Κρόνος έγέννησε, πρό είκοσαετίας, και τόν κ. Παπαληγούραν, και τούς έπιφανείς συναδέλφους του κ.κ. Άβέρωφ, Ράλλον, με πρωτότοκον δέ τόν άρχηγόν των κ. Καραμανλήν, είναι κοινώς γνωστόν: Η συμμαχία αυ-

λικών κύκλων και οικονομικών παραγόντων, η όποία έμεινεν εις την Ιστορία υπό τό συλλογικόν όνομα «Έννοιοκρατία». Αυτός ό θηλυκός Κρόνος, έκεί περί τό 1955, εξεκόλαφεν έν μη νυκτί την ομάδα Καραμανλή, η όποία και τό Κυπριακόν ζήτημα έτακτοποίησεν «έν τφ πλαίσίω της Δυτικής Συμμαχίας», αλλά και την Οικονομίαν δόλοκληρον έστρεψε προς την εύκολον πολιτικήν των μεγάλων «μπίζνες». Και τί δέν έκαμαν τά τέκνα της Όκταετίας διά να κορέσουν την πείναν της γεννήτορος Έννοιοκρατίας; Και χορηγίας της έδωσαν, και Τραπεζας της έμοίρασαν (Άνδρεάδης) και Διύλιστήρια της παρεχώρησαν (Νιάρχος - Πάππας) και Άεροπορίας της έφτιαξαν (Όνάσης)».

ΔΕΝ θα προχωρήσουμε έδώ στην ανάλυση της ιδεολογίας των άρθρων πού παραπάνω αναφέραμε, ιδιαίτερα του τρόπου πού χρησιμοποιούνται όροι όπως «κοινό συμφέρον», «συμφέρον όλων», «εξασφάλιση ίσορροπίας διαφόρων συμφερότων» κ.λπ.

Η ΑΝΑΓΝΩΣΗ, όμως, των παραπάνω άρθρων άποκαλύπτει ένα ακόμα πρόβλημα. Ότι πρόκειται δηλαδή για άνοικτή διένεξη των ύπουργών της Νέας Δημοκρατίας με άφορμή τά συγκεκριμένα μέτρα οικονομικής πολιτικής, πράγμα πού ξεκάθαρα έχει αναφέρει η Καθημερινή σε κύριο άρθρο της, ήδη από τις αρχές Όκτωβρίου. Όπως γράφτηκε και τότε, την παράταξη των αντίθετων με τά μέτρα ύπουργών αποτελούν οι Γ. Ράλλης, Ι. Βαρβιτσιώτης, Κ. Στράτος, Α. Παπαδόγκωνας κ.λπ., ενώ την πτέρυγα των «προοδευτικών» ύπουργών οι Π. Παπαληγούρας, Ε. Δεβλέτογλου, κ.λπ.

ΑΝ λάβουμε ύπ όψη ότι ό κύριος έμπνευστής του νόμου 330 Λάσκαρης φέρεται ως προοδευτικός κι ότι η «Καθημερινή» σε πρόσφατο άρθρο της γράφει (6/11):

«Ίσως, ύστερα από λιγώτερα η περισσότερα χρόνια, να ανακύψει η ανάγκη μετακινήσεως και πάλι της εθύνης των άστικών συγκοινωνιών από τόν κρατικό στον ιδιωτικό φορέα.»

ΚΑΙ τελειώνει:

«Η κρατικοποίηση των άστικών συγκοινωνιών, για όσους πράγματι ένδιαφέρονται για την επιδίωση του καθεστώτος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, δέν είναι αίτία θρήνων. Άντίθετα!»

ΤΟΤΕ, έχομε και τό δλοκληρωμένο πλαίσιο του προβλήματος των «κρατικοποιήσεων» και ένα κριτήριο της «προοδευτικότητας» των παραπάνω ύπουργών.

Δ. Μάρκου

Τό Νόμπελ του Φρήντμαν ή τί σημαίνει «οικονομική γενοκτονία»

Η είδηση πέρασε στά ψιλά των εφημερίδων: "Ένας ακόμη γνήσιος 'Αμερικανός, ο καθηγητής Μίλτον Φρήντμαν του πανεπιστημίου του Σικάγου, τιμήθηκε με τό βραβείο Νόμπελ τής Οικονομίας. Προσφορά του στή μαστιζόμενη ανθρωπότητα κρίθηκε «ή συμβολή του στήν ανάλυση των φαινομένων τής κατανάλωσης, στήν ιστορία και τή θεωρία τής νομισματικής, καθώς και οι διευκρινίσεις του σχετικά με τόν πολύπλοκο χαρακτήρα τής πολιτικής και οικονομικής σταθερότητας». Έκτος από αυτό, ο καθηγητής Φρήντμαν είναι οικονομικός σύμβουλος τής χούντας τής Χιλής, τήν όποία επισκέπτεται συχνά με τούς μαθητές του. Στόν ελεύθερο χρόνο του ασχολείται με τήν πολιτική θεωρία. Βασικό του έργο στόν τομέα αυτό είναι τό βιβλίο του «Καπιταλισμός και Έλευθερία». (Φυσικά θά ήταν περιττό νά τονιστεί ότι ο διαπρεπής καθηγητής είναι φανατικός υποστηρικτής και των δύο). Ένδιαφέρον είναι όμως νά δει κανείς πώς ένας τιμημένος με τό βραβείο Νόμπελ 'Αμερικανός οικονομολόγος αντιλαμβάνεται τήν αλληλοσυμπλήρωση και τήν αλληλεξάρτηση των δύο αυτών ύψηλων ιδανικών.

Μίλτον Φρήντμαν: ήταν και σύμβουλος του... Γκολιργουάτερ!

ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 17 του βιβλίου του, ο κ. Φρήντμαν δίνει μιά εικόνα από τήν ανεκτίμητη προσφορά του καπιταλισμού στήν ιδέα τής ελευθερίας.

«Σέ μιά καπιταλιστική κοινωνία, αρκεί νά πείσει κανείς για τίς ιδέες του, ακόμη και έναν μικρό αριθμό πλουσίων, ώστε νά βρει τά μέσα για τήν προπαγάνδισή τους. Όσο και αν αυτό φαίνεται περίεργο, υπάρχουν πολλά τέτοια άτομα και συνεπώς πολλά κέντρα, όπου μπορεί νά βρει κανείς υποστήριξη».

Η αλληλογραφία τής ΙΤΤ με τόν γνωστό μας κ. Κίσιγγκερ (βραβείο Νόμπελ για τήν Ειρήνη) σχετικά με τήν αποσταθεροποίηση και τήν ανατροπή τής κυβερνήσεως 'Αλλέντε στή Χιλή, δείχνει ότι πράγματι υπάρχουν τέτοια κέντρα και ότι ο κ. Φρήντμαν ήξερε άναμφίβολα γιατί μιλούσε. Φυσικά δέν είναι ο μόνος στήν ιντερατλαντική δημοκρατία πού σκέπτεται μ' αυτό τόν τρόπο. Οι διαπρεπείς συνάδελφοί του Σάμουελσον, Άρροου, Λέοντιεφ και Σόλωφ, όλοι τιμημένοι με τό ίδιο βραβείο πού τιμήθηκε κι

αυτός, προσπάθησαν τήν εποχή πού κορυφώνονταν ή κρίση του πετρελαίου, κάνοντας από κοινού δημόσιες δηλώσεις, νά πείσουν τά ενδιαφερόμενα «κέντρα» νά διακόψουν τήν αποστολή άμερικανικών αιτηρών στά άραβικά κράτη, ώστε ν' αναγκαστούν οι κυβερνήσεις τους νά συμμορφωθούν με τήν πολιτική των ΗΠΑ, αν δέν ήθελαν νά πεθάνουν οι λαοί τους από τήν πείνα.

Αντίθετα, ή επιυράδευση των ιδιοτήτων αυτών από μιά μουχλιασμένη βασιλική άκαδημία, δέν άπαιτεί παρά τή συνηθισμένη δόση κυνισμού, πού χαρακτηρίζει τά ιδρύματα του είδους. Ο καθηγητής Φρήντμαν όμως και οι συνάδελφοί του έχουν ήσυχη τή συνείδησή τους. Δέν κάνουν τίποτα παραπάνω από τό νά διατυπώνουν τά συμπεράσματα τής επιστήμης πού ύπηρετούν. Αν κανείς τούς άκούει νά μιλούν, ή επιστήμη αυτή σκοπό τής έχει τή μελέτη και τόν καταρτισμό οικονομικών μοντέλων. Δουλειά του καλού οικονομολόγου είναι νά κάνει σωστή έπιλογή του μοντέλου πού άρμόζει σε μιά δεδομένη περίπτωση. Φυσικά έχουν και τίς διαφωνίες τους οι οικονομολόγοι, γύρω από τό ποιά μοντέλα θεωρούν κατάλληλο κάθε φορά. Σάν πολιτισμένοι όμως άνθρωποι, πιστεύουν ότι με τίς συζητήσεις, τίς δημοσιεύσεις και τά συνέδρια, τά μοντέλα συνεχώς θά βελτιώνονται. Παρ' όλα αυτά είναι άχαρο νά ασχολείται κανείς μόνο με θεωρητικά παιχνίδια. Όνειρο κάθε οικονομολόγου είναι ν' ασχοληθεί με τήν καυτή πραγματικότητα, τούς άρι-

θμούς πού δείχνουν μιά γνήσια άνεργία ή ένα γνήσιο πληθωρισμό και νά άκουστεί ή γνώμη του, όταν χρειάζεται μιά οικονομική πολιτική.

Τό όνειρο αυτό άποτελεί πραγματικότητα για τόν καθηγητή Φρήντμαν και τούς μαθητές του, τά περιδόητα «παιδιά του Σικάγου». Δουλεύουν για τή Χιλή, ή καλύτερα για τή χούντα τής. Στήν πραγματικότητα είναι μονεταριστές. Πιστεύουν ότι τό κράτος έχει μόνο μιά οικονομική ύπευθυνότητα: Νά ρυθμίζει τόν όγκο του χρήματος. Για τά υπόλοιπα φροντίζει ή άδέσμευτη ιδιωτική πρωτοβουλία. Ο ελεύθερος συναγωνισμός ρυθμίζει τά πάντα: Τή συμπεριφορά των έπιχειρηματιών, των καταναλωτών και των εργαζομένων. Τό κυριότερο είναι ότι τά πάντα προκύπτουν από τά τεχνικά δεδομένα. Οι μισθοί αντιστοιχούν στήν όριακή παραγωγικότητα του κεφαλαίου. Η κατανομή του εισοδήματος είναι έτσι δεδομένη. Η δομή τής ιδιοκτησίας είναι άδιάφορη. Έκσυγχρονισμός τής γεωργίας σημαίνει χρησιμοποίηση περισσότερων μηχανικών μέσων και λιπασμάτων. Τό μόνο κακό πού βλέπει ο καθηγητής Φρήντμαν, είναι ο έθνικισμός πού παρατηρείται σε μερικές από τίς ύποανάπτυκτες χώρες, πού στρέφεται κυρίως ενάντια στις ΗΠΑ, και πού δρισκεται έξω από κάθε λογική για τούς οικονομολόγους τής σχολής του Σικάγου. Έπειδή, σάν καλός φιλελεύθερος, πιστεύει ότι όλα τά κακά προέρχονται από τόν κρατικό παρεμβατισμό, συνιστά στόν Πινοσέτ νά περιορίσει τίς δραστηριότητες του κράτους του: Στόχος είναι ή έξάλειψη του ελλείμματος του ίσοζυγίου πληρωμών. Τά μέτρα, ο περιορισμός των κοινωνικών έξόδων. Αυτό σημαίνει φυσικά άπολύσεις δασκάλων, γιατρών, ύπαλλήλων, μείωση των έξόδων για τήν εκπαίδευση, τή δημόσια υγεία κ.τ.λ. Φυσικά δέν σημαίνει και μείωση των έξόδων για τίς ενοπλεις δυνάμεις, τήν άστυνομία και τίς διάφορες ύπηρεσίες άσφαλείας. Άλλος βασικός στόχος τής πολιτικής του Φρήντμαν και των «παιδιών του Σικάγου» είναι ή καταπολέμηση του πληθωρισμού. Σάν μέτρο προτείνεται ο περιορισμός του όγκου του χρήματος. Τό αποτέλεσμα είναι ότι τά καταστήματα, αντίθετα από τήν εποχή του 'Αλλέντε, σήμερα είναι γεμάτα - άδιάφορο αν αυτό συμβαίνει γιατί οι άνθρωποι δέν έχουν χρήματα για νά αγοράσουν τά άδιάθετα έμπορεύματα. Ο Φρήντμαν είναι αιδιόδοξος πάντα για τή Χιλή. Σέ συνέντευξη του στή γερμανική έθνικοσοσιαλιστική εφημερίδα «National Zeitung», στις 13 'Ιουνίου του 1975, έκανε τή διάγνωση:

«Τό μόνο πού μπορώ νά πω είναι ότι ο άσθενής έχει γερή κράση, και θά ξεπεράσει τήν άρρώστια του».

Στή θεραπεία του άσθενους άποσκοπεϊ φυσικά και ή συμβουλή-νά έπιστραφούν οι έπιχειρήσεις πού είχαν κρατικοποιηθεί από τήν κυβέρνηση 'Αλλέντε στους

παλιούς ιδιοκτήτες τους. Αυτός άλλωστε είναι ο μοναδικός τρόπος για να αποκτηθεί η Χιλή τό κατάλληλο κλίμα για νέες επενδύσεις. Στο σημείο αυτό, ο καθηγητής Φρήντμαν και η παρέα του των «παιδιών του Σικάγου» δέν άστειεύεται. Τό κράτος δέν έχει καμιά δουλειά ν' ανακατεύεται στις ύποθέσεις της οικονομίας. Καθήκον του είναι να άγρυσνει και να έγγυάται τις έλευθερίες της αγοράς: Τήν έλευθερία των τιμών να αυξάνονται, τήν έλευθερία των μισθών να μειώνονται και τήν έλευθερία του άμερικάνικου κεφαλαίου να άπομυζά τή χώρα. Οί εργατικές οργανώσεις, πού ζητούσαν αύξηση των μισθών, οί ακτήμονες άγρότες, πού δέν ήταν σέ θέση να καταλάβουν τό νόημα του καπιταλιστικού έκσυγχρονισμού της γεωργίας, καθώς και τά άριστερά κόμματα, πού προσπάθησαν να έμποδίσουν τήν άνεξέλεγκτη δραστηριότητα του άμερικανικού κεφαλαίου στή Χιλή, ήρθαν σέ αντίθεση με τους οικονομικούς νόμους του Φρήντμαν και της σχολής του Σικάγου. "Ολοι αυτοί έδρασαν έξω από τή λογική της καπιταλιστικής οικονομίας και της αγοράς έλευθερίας. "Επρεπε να παταχθούν, και πατάχθηκαν. "Ετσι, από τις 11 Σεπτεμβρίου του 1973, ο καθηγητής Φρήντμαν έχει στή διάθεση του το κατάλληλο πεδίο για τά οικονομικά του πειράματα, πού, ποιός ξέρει, ίσως τον βοήθησαν να κατακτήσει τήν άνωτερη διάκριση πού μπορεί να επιτύχει ένας επιστήμονας: τό βραβείο Νόμπελ. Γιατί, τόσο ο Φρήντμαν, όσο και οί συνεργάτες του από τήν πόλη των άνέμων και των σφαγείων, είναι πού πάντων επιστήμονες. "Ασχετο άν έχουν κατά καιρούς κατηγορηθεί ότι διεξάγουν οί ίδιοι στή Χιλή κερδοσκοπικές έπιχειρήσεις. Κάτι παρόμοιο δέν τό χρειάζονται. "Η θέση τους δέν κινδυνεύει από τά μέτρα λιτότητας πού εισηγούνται στή χούντα και τόν μισθό τους δέν τόν εισπραττουν σέ χιλιανό πέζος, πού κάθε μέρα χάνουν και πιά πολύ τήν άξία τους, αλλά σέ άμερικάνικα δολάρια και - όταν πρόκειται για τό βραβείο Νόμπελ - σέ σουηδικές κορώνες. Γιατί πρέπει να τό τονίσουμε: οί χορτάτοι αυτοί κύριοι άπέτυχαν οίκοτρά στά πειράματά τους με τόν χιλιανό λαό. Δέν είναι παρά έλεινοί οικονομολόγοι και χυδαίοι ύποστηρικτές ενός φασιστικού καθεστώτος. "Η οικονομία της Χιλής, πού ήθελαν να θεραπεύσουν από τό σοσιαλιστικό της κρουολόγημα, πνέει σήμερα τά λούσθια. "Ο πληθωρισμός, ή άνεργία και ή πείνα έχουν φτάσει σέ επίπεδα πού μόνο με τήν κατάσταση στή χώρα μας κατά τή διάρκεια της Κατοχής μπορούν να συγκριθούν.

Ο ύπουργός Οικονομικών του Άλλέντε, Π. Βούσκοβιτς, είπε:

«Τά παιδιά του Σικάγου» θέλουν να εφαρμόσουν τήν οικονομική πολιτική τους μέχρι τήν τελευταία της συνέπεια, τήν ολοκληρωτική πολιτική γενοκτονία.

Άξίζουν τό Νόμπελ, δ,τι κι άν πείς...

«...Μέ τήν τιμή του ψωμιού επίσημα στά 2,5 πέζος τό κιλό, τόν κατώτερο μισθό στά 0,41 πέζος τήν ώρα, μπορεί κανείς σήμερα στή Χιλή, κάτω από τήν τυραννία της χούντας, να αγοράσει, με τή συγκατάθεση φυσικά και σύμφωνα με τις οδηγίες των "παιδιών" σας από τό Σικάγο, αλλά και με τήν "προσωπική σας επικρότηση Milton Friedman και Harold Herberger, 160 γραμ. ψωμί δουλεύοντας μία ώρα και ένα κιλό δουλεύοντας 6. Για να εξοικονομήσει κανείς τό "μισθό επιβίωσης" (Sueldo Vital) των 99 πέζος, με κατώτερη άμοιβή 0,41 πέζος τήν ώρα, πρέπει να δουλέψει 241 ώρες τό μήνα ή 55 ώρες τήν εβδομάδα και να πηγαίνει στή δουλειά του με τά πόδια, άν φυσικά θρει κάποια δουλειά για να πηγαίνει...»

ΤΟ ΧΙΛΙΑΝΟ ΠΕΙΡΑΜΑ

Τό απόσπασμα είναι παρμένο από μία «άνοιχτή επιστολή» 22 σελίδων πού έστειλε στον Friedman (και τόν συνεργάτη του Herberger, οικονομολόγο της Σχολής του Σικάγου) δ πρώην μαθητής του Andre Gumar Frank, ο οποίος έζησε αρκετό καιρό στή Χιλή. Τά στοιχεία του, βασίζονται σχεδόν άποκλειστικά στις έπίσημες δηλώσεις της χούντας.

Δέν ξέρουμε τί άπάντησε ο Friedman.

Έγινε, όμως, γνωστή μία άλλη άπάντησή του (16 'Ιουλίου 1975) σέ επιστολή (16 'Ιουνίου 1975) του καθηγητή Dr. H. O. Gerhard Tintner, παλαιού συνεργάτη της σχολής του Σικάγου, ο οποίος έξέφραζε επίσης τήν άγανάκτηση και τήν έκπληξη του για τις δραστηριότητες του Friedman στή Χιλή.

Νά ένα άποκαλυπτικό απόσπασμα, όπου ο Friedman δέν διστάζει ν' αναφέρει και τή χούντα των Άπριλιανών πραξικοπηματιών, σάν παράδειγμα στρατιωτικής δικτατορίας πού «έδωσε τή θέση της στή δημοκρατία»!

«...Οί παρατηρήσεις σου γύρω από τή Χιλή, χαρακτηρίζονται από τήν ίδια λογική. "Η έντύπωση μου είναι ότι ή κυβέρνηση Άλλέντε

Πληθωρισμός:	
1973 (Μάρτιος) - 1974	508 ο/ο
1974 - 1975	611 ο/ο
'Από τό 1973 μέχρι τό 1976:	
• Άνοδος τιμών	92 φορές
• τιμή ψωμιού	273 "
• Άβηση κατώτερου ήμερομ.	25 "
• " " μισθοϋ	40 "

δέν πρόσφερε στή Χιλή παρά μόνο κακές έπιλογές: Κομμουνιστικό ολοκληρωτισμό ή στρατιωτική χούντα. Καμιά άπ' τις δύο δέν είναι έπιθυμητή και άν ήμουν Χιλιανός πολίτης θά είχα μεταναστεύσει, όπως έκανες και σύ και οί άλλοι, όταν αντιμετώπισατε τή ναζιστική άπειλή. "Η έγκαθίδρυση ενός κομμουνιστικού ολοκληρωτικού καθεστώτος θά σήμαινε - αυτό άλλωστε έδειξαν τά πρώτα του θήματα - έκκαθάριση χιλιάδων ανθρώπων και πιθανόν μαζικό λιμό, όπως συνέβη και άλλου.

Μεταξύ λοιπόν δύο κακών, ύπάρχει τουλάχιστον κάτι πού μπορεί να πει κανείς για μία στρατιωτική δικτατορία: παρέχει μεγαλύτερες πιθανότητες έπιστροφής σέ μία δημοκρατική κοινωνία. "Ετρεφα έλπίδες ότι ή Γιουγκοσλαβία θά μπορούσε ν' άποτελέσει μία εξαίρεση, αλλά οί τελευταίες εξέλιξεις ήταν πρός τήν αντίθετη κατεύθυνση. "Υπάρχουν παραδείγματα - τό πιο πρόσφατο στήν Έλλάδα - στρατιωτικών δικτατοριών πού δίνουν τή

θέση τους και επανέρχονται στή δημοκρατία. Οί εξέλιξεις στή Βραζιλία ακολουθούν τήν ίδια κατεύθυνση, άν και απέχουν πολύ από τό να είναι πλήρεις.

Ο λόγος για τή διαφορά δέν είναι τά περισσότερα ή λιγότερα προσόντα των στρατηγών σέ σύγκριση με τους κομισάριους. Είναι ή διαφορά ανάμεσα σέ μία ολοκληρωτική φιλοσοφία και κοινωνία και μία δικτατορία. "Όσο απέχθης και να είναι ή δεύτερη, άφήνει τουλάχιστο μεγαλύτερα περιθώρια στήν άτομική πρωτοβουλία και τήν ιδιωτική ζωή.

Πτώση κατανάλωσης ειδών διατροφής 1974/71-73	
Σιτηρά	- 8 ο/ο
Ρύζι	-50 ο/ο
Φασόλια	-28 ο/ο
Ζάχαρη	-20 ο/ο
Γάλα	-23 ο/ο
Κρέας (κρόβιο, πουλερικά)	-17 ο/ο
Κρέας (μοσαρσάσιο)	- 2 ο/ο

Για να έπιστρέψουμε όμως στή Χιλή, ή σύντομη εκεί έπισκεπή μου, με έπεισε για ένα πράγμα. "Η προοπτική ότι ή χούντα είναι ή ότι μπορεί να είναι προσωρινή και ότι ύπάρχει δυνατότητα επαναφοράς της δημοκρατίας, έξαρτάται άποφασιστικά από τήν έπιτυχία του καθεστώτος να βελτιώσει τήν οικονομική κατάσταση και να εξαλείψει τόν πληθωρισμό. "Η άποτυχία θά σήμαινε στενότερο έλεγχο είτε από αυτή είτε από μία διάδοχο κυβέρνηση. Μόνο ή έπιτυχία μπορεί να κάνει δυνατή μία φιλελευθεροποίηση, όπως ήδη συμβαίνει μέχρι ένα βαθμό στή Βραζιλία. Αυτές μου οί σκέψεις είναι μία εξέδίκηση της γενικής μου αντίληψης πού έξέθεσα προηγουμένως. Στο

Πραγματικός μισθός (δεκέτης 1970= 100)		
1970	'Ιανουάριος	100
	Δεκέμβριος	102
1971	"	127
	"	107
1973	Μάρτιος	121 (πραξικοπήμα)
	'Ιούνιος	92
1974	Σεπτέμβριος	80
	'Ιανουάριος	76
	'Απρίλιος	47
	Μάιος	62
	'Ιούλιος	57

βαθμό πού είχαμε τή δυνατότητα να δώσουμε μερικές καλές οικονομικές συμβουλές, πιστεύω ότι συμβάλαμε στήν ένίσχυση των δυνάμεων της έλευθερίας και όχι τό αντίθετο...»

ΜΕΞΙΚΟ:

ΣΤΙΣ 1 Δεκεμβρίου αναλαμβάνει καθήκοντα ο νέος πρόεδρος του Μεξικού Χοσέ Λόπες Πορτίγιο, «νικητής» τών εκλογών της 4ης Ιουλίου. (Αποχή: 40%. Μοναδικός «αντίπαλος»: ο κομμουνιστής Βαλεντίν Κάμπα, «μή νόμιμος» υποψήφιος – κατά τόν εκλογικό νόμο!). Τά προβλήματα πού έχει ν' αντιμετωπίσει είναι ανάλογα μέ τίς πιέσεις τών Αμερικανών, πού άρχισαν ήδη: τεράστια... Πού βαδίζει σήμερα τό Μεξικό; Υπάρχει κίνδυνος δικτατορίας;

‘Η δικτατορία «επί θύραις»...

του Γιώργου Ρούβαλη

ΜΙΑ ματιά στον πολιτικό χάρτη της Λατινικής Αμερικής θά μās πείσει ότι λίγες είναι οι χώρες πού μένουν έξω από τόν κανόνα της στρατιωτικής δικτατορίας: Βενεζουέλα, Κολομβία, Κόστα Ρίκα, Μεξικό· ή λίστα δέν είναι μεγάλη. ‘Η «άποσταθεροποίηση» πού δοκιμάζουν χρόνια τώρα οι ΕΠΑ στους λιγοστούς γείτονες του νότου πού είχαν ακόμη δημοκρατικό καθεστώς, εντάθηκε μετά τήν ήττα τους στό Βιετνάμ και έγγραφεται κατάλληλα στις έσωτερικές πολιτικές αντιθέσεις της κάθε χώρας. ‘Ο σκοπός είναι γνωστός: ν' άποφευχθεί μέ κάθε θυσία μιá νέα Κούβα. Τόν τελευταίο καιρό, πέφτουν ή μιá μετά τήν άλλη οι δημοκρατίες ή «δημοκρατίες»: τή Χιλή του Άλλιέντε ακολουθεί ή Αργεντινή, τή σκληρήνση του στρατιωτικού καθεστώτος στην Ουρουγουάη, ή στροφή στα δεξιά τών προοδευτικών στρατιωτικών του Έκουαδόρ και του Περού, και ό στρατιωτικός νόμος του προέδρου Λόπες Μίκαελον στην Κολομβία, ενώ στη Βενεζουέλα, παρά τή φαινομενική ήρεμία, εντείνονται οι άπεργίες, όπως πρόσφατα τών υπαλλήλων της πολιτικής άεροπορίας, πού παρέλυσαν τή χώρα.

ΣΤΟ Μεξικό, χώρα σταθερή από παράδοση, τά προβλήματα συσσωρεύονται. Οι ΕΠΑ μετέχουν ενεργά στη ζωή του τόπου. Ρίχνοντας μιá σύντομη ματιά στην πρόσφατη ιστορία βλέπουμε ότι ενάντια στη φεουδαρχική δικτατορία του στρατηγού Πορφύριο Δίας (1877-1911) ή Μεξικάνικη Έπανάσταση θριαμβεύει τό 1917. Πλάι-πλάι είχαν πολεμήσει οι χωριάτες χωρίς γή του κέντρου και του νότου, τά λαϊκά στρώματα του βορρά, οι εργάτες και οι μικροαστοί τών πόλεων, πού είναι και οι τελικοί νικητές. Σταθεροποίηση, λοιπόν, μέ τό Σύνταγμα του 1917, πού άναγνωρίζει πρωτοπόρα για τήν εποχή δικαιώματα στους εργάτες και τήν άγροτική μεταρρύθμιση. Στην έξουσία βρίσκονται οι μικροαστοί, πού βαθμιαία θά διαμορφωθούν σε άστική τάξη, θά συντριφούν ή θά προσεταιρισθούν τούς επαρχιώτες «στρατηγούς» και κομματάρχες, θά δάλουν τά θεμέλια ενός σύγχρονου κράτους και θά οργανώσουν τελικά τό κόμμα τους, τό κόμμα της Έπανάστασης, πού κυβερνάει μέχρι σήμερα μέ τό αντιφατικό όνομα Έπαναστατικό Θεσμικό Κόμμα (PRI).

ΓΙΑ νά γίνει όμως ή άστική επανάσταση θεομός, της χρειάζόταν ή πολιτική συμπαράσταση της συντριπτικής άριθμητικά άγροτικής μάζας και τών αυξανόμενων βαθμιαία, ακολουθώντας τή βιομηχανοποίηση, εργατών. ‘Οργανώνει έτσι τούς αγρότες και εργάτες σε μαζικές οργανώσεις πού εντάσσονται στό κόμμα, χωρίς αυτό νά σημαίνει ότι ή γνώμη τους βαρύνει στις αποφάσεις. ‘Η άγροτική μεταρρύθμιση μοιράζει, άλλοτε λίγα κι άλλοτε πολλά (ανάλογα μέ τόν πρόεδρο), γήματα: σπάζει

έτσι τή ραχοκοκαλιά τών φεουδαρχών και καταφέρνει νά προκαλέσει τήν πολιτική ύποστήριξη τών άγροτών, πού παίρνουν άγωνα κομμάτια γής, στην κυβέρνηση. Τά καλύτερα έδάφη τά άγοράζουν οι πολιτικοί και οι στρατηγοί της Έπανάστασης, πού δέν είναι πιά φεουδάρχες αλλά «μικροϊδιοκτήτες». Στην πραγματικότητα, οι τεράστιες εκτάσεις τους μοιάζουν μέτσι-φλίκια: όμως ό τρόπος καλλιέργειας είναι καθαρά καπιταλιστικός και άποφέρει μεγάλα κέρδη, ενώ, χωρίς πιστώσεις, μηχανές και τεχνικές γνώσεις, τά ejidos (κοινοτικά άγροκτήματα) τών μικροχωρικών φτυζωούν. Οι εργατικές οργανώσεις υποτεύσσονται γρήγορα στό κράτος.

ΠΑΡ’ ΟΛΗ τήν κομμουνιστική ισχυρή έπιρροή στα συνδικάτα τήν εποχή του προοδευτικού προέδρου Κάρδενας (1934-1940) ή «στροφή στα δεξιά» από τό 1940 κι ύστερα, καθιλώνει τό συνδικαλιστικό κίνημα στό ρόλο του πιστού όπαδου της εκάστοτε κυβέρνησης. Σοβαρό ρόλο σ’ αυτή τήν ύποταγή παίζουν οι διεφθαρμένοι εργατοπατέρες πού έλέγχουν χωρίς διακοπή τήν Εργατική Συνομοσπονδία (CTM) και σχεδόν όλα τά συνδικάτα. Έτσι, τό κόμμα κυριαρχεί στην πολιτική ζωή της χώρας. ‘Ο υποψήφιος του πάντα βγαίνει πρόεδρος. Γι’ αυτό, οι εκλογές δέν έχουν τόση σημασία, όσο ή αντιδημοκρατική έσωτερική άνακήρυξη του υποψηφίου προέδρου, πού πάντα ύποδεικνύεται από τόν εν ενεργεία πρόεδρο και μερικά άλλα μέλη της πολιτικής άστας. Δύο-τρία μικρά κόμματα αντιπολίτευσης υπάρχουν μάλλον για νά δίνεται ή έντύπωση στό έξωτερικό ότι ισχύουν κοινοβουλευτικές διαδικασίες. ‘Η μεξικάνικη άστική τάξη έχει δημιουργήσει, ακόμα, έναν πανίσχυρο κρατικό μηχανισμό, όπου ή πολιτική γραφειοκρατία έχει ισχυρό ρόλο. Τό κράτος έλέγχει σημαντικούς οικονομικούς τομείς (πετρέλαιο, ηλεκτρισμό, σιδηροδρόμους, πετροχημικές βιομηχανίες και χαλυβουργεία κ.λπ.) Είναι άδύνατο έτσι νά καθορίσει κανείς πού σταματάει τό κόμμα και πού άρχίζει τό κράτος.

ΤΟ φοιτητικό-λαϊκό κίνημα του 1968 ζήτηγε νά άμφισβητήσει άκριδώς αυτή τήν πολιτική παντοδυναμία της άστικής τάξης. ‘Ο αντιδραστικός πρόεδρος Δίας ‘Ορνάος τό έπληξε στό αίμα. ‘Ο πρόεδρος Έτσεβερίια, πού ακολούθησε τό 1970, προσπάθησε νά κάνει ένα «δημοκρατικό άνοιγμα»:

● Στό έσωτερικό της χώρας, τούτο είχε μέτριες έπιπτώσεις: πάρθηκαν νομοθετικά μέτρα για τόν έλεγχο τών ξένων επενδύσεων και της τεχνολογίας, έγινε μιá δειλή φορολογική μεταρρύθμιση και πρόσφατα ένας οικιστικός νόμος πού ρυθμίζει άτονα τήν ανάπτυξη τών πόλεων και τήν άστική κερδοσκοπία.

● Στο εξωτερικό, ή μεξικάνικη πολιτική ήταν πιό δραστήρια. Χάρτης των Οικονομικών Δικαιωμάτων και Καθηκόντων των Κρατών, σχέσεις αναπτυσσόμενες με τα σοσιαλιστικά κι αδέσμευτα κράτη, άσυλο σε εκατοντάδες Χιλιανούς και λατινοαμερικάνους πολιτικούς πρόσφυγες, καταδίκη των δικτατοριών.

Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ κατάσταση της χώρας όμως δεν άλλαξε και πολύ. Το πρόβλημα της ίσης διανομής του έθνικου εισοδήματος παραμένει: τό Μεξικό έχει εκατομμύρια πάμφτωχους αγρότες, υποαπασχολούμενο λούμπεν προλεταριάτο στις πόλεις, δεκάδες χιλιάδες εποχιακούς αγροτικούς εργάτες στις ΕΠΑ (μπρασέρος). Παράλληλα, τά φιλόδοξα προγράμματα καπιταλιστικής ανάπτυξης της κυβέρνησης Έτσεβερρία, αύξησαν τήν παραδοσιακή εξάρτηση της χώρας από τίς ΕΠΑ. Οί τελευταίες στατιστικές δείχνουν ότι

- τό 90% του τουρισμού,
- τό σύνολο των εξαγωγών πετρελαίου,
- τό 80% των εισαγωγών,
- τό 70% των εξαγωγών,
- τό 75% του δημοσίου χρέους πού καλύπτει τό έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού,

έχουν σχέση μέ τίς Ένωμένες Πολιτείες!

ΩΣ ΠΡΟΣ τό δημόσιο χρέος, άξίζει νά σημειωθεί ότι τετραπλασιάστηκε σχεδόν κατά τή διάρκεια της προεδρίας Έτσεβερρία: τό 1970 ήταν 3,6 εκατομμύρια δολάρια, τό 1975 έγινε 11 έκ. καί υπολογίζεται σήμερα σέ πάνω από 12,5 εκατομμύρια. Σέ τούτο πρέπει νά προσθέσουμε τήν άποτυχία του εξωτερικού έμπορίου, πού είχε φέτος ένα έλλειμμα 3,7 έκ. δολάρια. Οί ξένες (κυρίως άμερικάνικες) διεθνικές εταιρίες, εισβάλλον έτσι όλο καί πιό πολύ στήν οικονομική ζωή της χώρας.

ΑΥΤΑ είναι μερικά από τά προβλήματα πού έχει ν' αντιμετώπισει ό νεοεκλεγείς πρόεδρος του Μεξικού, Χοσέ Λόπες Πορτίγιο. Στίς εκλογές της 4 Ίούλη, ξαναλειτούργησε όλος ό κρατικός μηχανισμός υπέρ του επίσημου υποψήφιου (πρώην ύπουργού Οικονομικών της κυβέρνησης Έτσεβερρία) πού επίσης υποστήριξαν καί τά κόμματα της «άντιπολίτευσης». Ό μοναδικός αντίπαλός του ήταν ό κομμουνιστής Βαλεντίν Κάμπα, υποψήφιος ενός συνασπισμού της άριστερας πού όμως σύμφωνα μέ τόν αντιδημοκρατικό εκλογικό νόμο δεν είχε δικαίωμα αναγνώρισης σά νόμιμος υποψήφιος. Η προπαγάνδα υπέρ του Λόπες Πορτίγιο άποσκοπούσε βασικά στό νά βγάλει τούς παραδοσιακά άπολιτικούς (για τούς λόγους πού εξηγήσαμε) Μεξικάνους από τήν άπάθεια καί τήν επίσης παραδοσιακή άποχή από τίς κάλπες, πού πολλές φορές φτάνει τό 50% των εκλογέων. Η άποχή δέ λιγόστεψε, παρά τίς αντίθετες επίσημες δηλώσεις. Παράμεινε γύρω στό 40%, όντας τούτη τή φορά συνειδητή άποχή διαμαρτυρίας πολλών εκλογέων ενάντια στή συντριπτική κυριαρχία του PRI στήν πολιτική ζωή. Άλλοι (πάνω από 1 εκατομμύριο) εκλογείς ψήφισαν τόν κομμουνιστή

υποψήφιο καί φυσικά εκλέχτηκε ό επίσημος υποψήφιος μέ 17 εκατομμύρια ψήφους περίπου.

ΟΙ ΠΙΕΣΕΙΣ (έξωτερικές κι έσωτερικές) στό νέο πρόεδρο (πού θ' αναλάβει τά καθήκοντά του τήν 1η του Δεκέμβρη) δέν άρρησαν νά φανούν: οί ΕΠΑ ξαναπρόβαλαν τό παλιό πρόβλημα των μπρασέρος πού κατά χιλιάδες παίρνουν παράνομα για νά δουλέψουν στό αγροκτήματα τά Πολιτειών του νότου, μαζεύοντας τίς σοδειές ντομάτας, σταφυλιού κ.λπ., καί πού φυσικά δουλεύουν σέ συνθήκες έντονης εκμετάλλευσης, μέ άθλια μεροκάματα. Τό ζήτημα όμως για τήν κυβέρνηση των ΕΠΑ είναι ότι δεν έχουν χαρτιά: έτσι, ανάγγειλαν ότι στό έξής θά τούς συλλαμβάνουν καί θά τούς μεταφέρουν άεροπορικά στό Μεξικό. Ήδη τά πρώτα άεροπλάνα μεταφέραν μερικές εκατοντάδες στό έσωτερικό του Μεξικού. Η μεξικάνικη κυβέρνηση άπάντησε ότι θά προσπαθήσει νά έλέγξει τήν κατάσταση, αλλά είναι φανερό ότι τό μέτρο αυτό πίεσης πού πληγώνει τή μεξικάνικη έθνική ύπερηφάνεια, κατευθύνεται στή μελλοντική κυβέρνηση του νέου προέδρου.

ΑΛΛΑ οί πιέσεις συνεχίστηκαν: στίς 12 Αύγουστου, 76 βουλευτές του Κογκρέσου έστειλαν ένα γράμμα στόν πρόεδρο Φόρντ καταγγέλλοντας ότι ή κυβέρνηση του Μεξικού «πηγαίνει πρós τόν κομμουνισμό» καί ζητώντας για «ήθικούς καί άνθρωπιστικούς λόγους άπέναντι στό 65 εκατομμύρια Μεξικάνων πού θά υποχρεωθούν νά διαλέξουν ανάμεσα στήν έξορία ή τή σκλαβιά», αλλά κυρίως για «συντριπτικά σημαντικούς στρατηγικούς λόγους», ν' άποφευχθεί ένα «παραπέτασμα κάκτων» (σάν τό πάλαι ποτέ σιδηρού) ανάμεσα στίς δύο χώρες. Ρωτούσαν, οί άνθρωπιστές βουλευτές, νά μάθουν άν ή πολιτική κατάσταση του Μεξικού είναι άντικείμενο της μεγάλης προσοχής πού άξίζει!

ΑΦΟΡΜΗ για τούτο τό κυνικό διάβημα άνάμιξης στίς έσωτερικές υποθέσεις της χώρας, ήταν βέβαια ή προοδευτική πολιτική του προέδρου Έτσεβερρία, πού πρόσφατα:

● ΑΜΝΗΣΤΕΥΣΕ πολιτικούς κρατούμενους πού διώκονταν από τό 1968.

● ΔΕΝ ΕΔΩΣΕ μεγάλη σημασία σέ άπαγωγές καί προδοκατόρικες αίματηρές επιθέσεις ένόπλων εναντίον άτυνομικών, πού έγινε προσπάθεια ν' άποδοθούν στήν άριστερά.

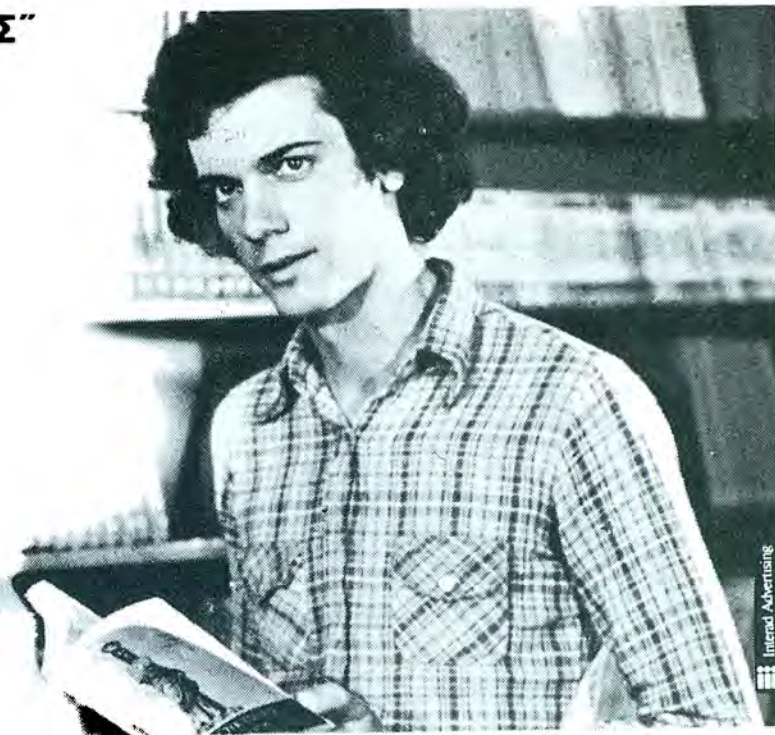
ΑΥΣΤΗΡΗ προειδοποίηση, μ' άλλα λόγια, στό νέο πρόεδρο, νά μήν ακολουθήσει τήν «κομμουνιστική» πολιτική του προκατόχου του. Ποιά είναι ή πραγματικότητα; Η πολιτική της μεξικάνικης άστικής τάξης ακολουθεί ένα καθαρά καπιταλιστικό μοντέλο, παρά τήν άριστερή-προοδευτική λογοδιάρροια των επισήμων. Άπόδειξη, οί άύξανουσες κατάλήψεις γαιών στό βορρά από χωρικούς πού διαμαρτύρονται για τόν άργό ρυθμό της αγροτικής μεταρρύθμισης, οί πρόσφατες διαδηλώσεις καί άπεργίες άνεξάρτητων συνδικάτων (μέ πρωτοπόρους τούς εργάτες ήλεκτρισμού) πού ζητούν ν' άποτινάξουν τό ζυγό των εργατοπατέρων, καθώς καί τά τελευταία οικονομικά μέτρα πού πήρε ή κυβέρνηση. Χώρα έξαρτημένη, τό Μεξικό δοκιμάστηκε

·Ο Λ. Έτσεβερία

“ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ”
Απροσδόκητα σημερινοί

**Τώρα θα τους
αγαπήσουμε,
γιατί τώρα
μπορούμε
νά τους
χαρούμε...**

Intrad Advertising

...ζωντανά μεταφρασμένους από τους:

**ΚΩΣΤΑ ΒΑΡΝΑΛΗ * ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΛΗΝΟ * ΓΙΑΝΝΗ ΓΡΥΠΑΡΗ * ΗΛΙΑ ΗΛΙΟΥ
ΠΑΝΑΓΗ ΛΕΚΑΤΣΑ * ΓΙΑΝΝΗ ΜΗΛΙΑΔΗ * ΝΙΚΟ ΠΑΠΑΧΑΤΖΗ
ΖΗΣΙΜΟ ΣΙΔΕΡΗ * ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ**
και άλλους κορυφαίους ανθρώπους των γραμμάτων.

Με τη γενική επιμέλεια των

ΓΙΑΝΝΗ ΚΟΡΔΑΤΟΥ (Α' περίοδος)

ΕΥΑΓΓ. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ (Β' περίοδος)

Σε έκδοση του οίκου

«Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ»

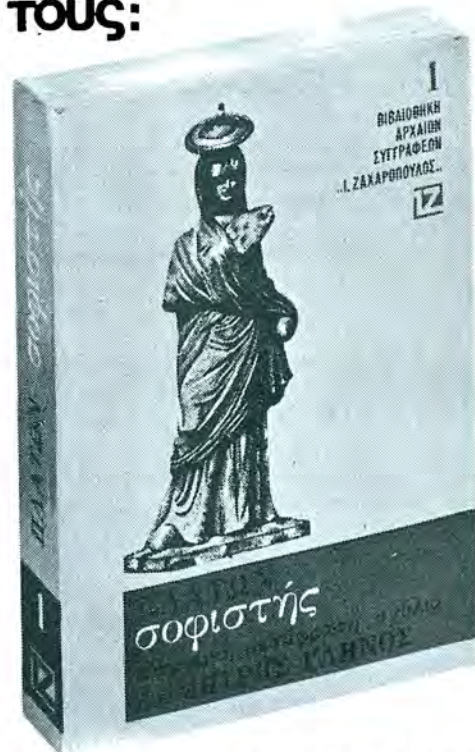
*Απολαύστε τώρα την ολοκληρωμένη και έγκυρότερη σειρά:

«ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ»*

- * Σε αὐτοτελή βιβλία.
- * Για να διαλέγετε ὅποιον συγγραφέα ἐσ εἰς θέλετε.
- * Με εἰσαγωγή, σχόλια καὶ βιβλιογραφία.
- Καὶ τὸ π ρ ω τ ὀ τ υ π ο κείμενο.

- * Ἐνα βιβλίο κάθε δεύτερη Τετάρτη.
- * Σε εὐχρηστο σχῆμα, με ἐγχρωμο ἐξώφυλλο.
- * Στὰ περίπτερα, τὰ βιβλιοπωλεῖα ἢ σ τ ὀ σ π ἴ τ ι σας — ἀν ἐγγραφῆτε συνδρομητῆς.
- * Τιμὴ βιβλίου 130 δρχ. (300—400 σελίδες).
- * Γενικὴ ἔκπτωση γιὰ συνδρομητῆς: **15%**
- * Εἰδικὴ ἔκπτωση γιὰ συνδρομητῆς — Φοιτητῆς: **25%**
- * Ἀποστολὴ δωρεάν.

Σημ.: Ἡ “ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ” διατίθεται καὶ ἀλόκληρη, ἀμέσως (228 ἔργα σὲ 111 τόμους).

**ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ: Από 20 Οκτωβρίου
καὶ κάθε 2^η Τετάρτη.**

ΕΝΤΟΛΗ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

Πρὸς τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο «Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ» Ἀρσάκη 6, Ἀθήνα 131-Τηλ: 32.47.791-32.24.892

Παρακάτω νὰ με γράψετε συνδρομητὴ τῆς σειράς «ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ» γιὰ ἕνα χρόνο (26 βιβλία)
Σὲς ἐμβόλιμω ποσῶ 2.870 δρχ. (ἀντὶ 3.380 δρχ.) * Σὲς ἐμβόλιμω ποσῶ 2.535 δρχ. (ἀντὶ 3.380 δρχ.) (ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΦΟΙΤΗΤΕΣ)

ΕΠΩΝΥΜΟ : ΟΝΟΜΑ: ΟΝΟΜΑ ΠΑΤΡΟΣ
ΕΥΖΥΓΟΥ

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ : ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ : ΤΗΛ:

Ἡμερομηνία: ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

ΑΡΧΙΖΟΥΜΕ σήμερα τή δημοσίευση μιᾶς μελέτης τοῦ Γερμανοῦ ἱστορικοῦ Δρ. Heinz Richter γιά τόν Γεώργιο Παπανδρέου, πού καλύπτει χρονικά μιᾶ ἀπό τίς πιό κρίσιμες περιόδους τοῦ τόπου μας: ἀπό τή Σύσκεψη τοῦ Λίβανου μέχρι τό Δεκέμβριον τοῦ 1944.

Σ' ΟΛΗ αὐτή τήν περίοδο ὁ Γεώργιος Παπανδρέου εἶναι τό κύριο καί ὑπεύθυνο πρόσωπο πού δεσπάζει στήν ἑλληνική πολιτική σκηνή καί πού οἱ χειρισμοί του διαμορφώνουν, οὐσιαστικά, μιᾶ κατάσταση πού θά σφραγίσει, γιά πολλές δεκαετίες, τή μοῖρα τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ χειρισμοί αὐτοί τοῦ Γ. Παπανδρέου, εἶναι, μέχρι σήμερα ἀκόμα, ζωηρά ἀμφιλεγόμενοι, καί ἐνῶ πολλά ἔχουν γραφεῖ γύρω ἀπ' αὐτούς, τό πρόβλημα πού ἔχει δημιουργηθεῖ παραμένει πάντα ἀνοιχτό.

ΣΑΝ συμβολή στή διερεύνηση τοῦ θέματος, τό ANTI ἀρχίζει ἀπό σήμερα τή δημοσίευση τῆς μελέτης τοῦ Richter, πού ἐκφράζει, βέβαια, τίς προσωπικές ἀποψεις τοῦ συντάκτη της.

Τοῦ Χάιντς Ρίχτερ

Ὁ Γεώργιος Παπανδρέου εἶναι ἓνας ἀπό τούς πιό συναρπαστικούς ἀλλά συγχρόνως καί τούς πιό ἀμφιλεγόμενους Ἑλληνες πολιτικούς τοῦ αἰῶνα μας. Ἀκόμα κι ἡ ἀπλή ἀναφορά τοῦ ὀνόματός του προκαλεῖ, καί σήμερα ἀκόμα, ἀκραίες ἀντιδράσεις, ἀπ' τήν πιό μεγάλη ἐκτίμηση («ὁ Γέρος») μέχρι τήν πλήρη περιφρόνηση. Τά τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται καί μιᾶ ἄλλη τάση, πού εἶναι συνδεδεμένη μέ τά γεγονότα πού προσηγήθηκαν τοῦ πραξικοπήματος τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 καί κυρίως μέ τίς πολιτικές ἐκδηλώσεις τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ κατά τήν κηδεῖα του, μιᾶ τάση πού κατά κάποιον τρόπο τόν ἀνεβάζει στά ὄρια ἑνός ἔθνικοῦ μύθου ἢ ἑνός συμβόλου ἐλευθερίας. Παράλληλα ἀναπτύσσεται καί μιᾶ συνεχῶς αὐξανόμενη τάση νά μεταβληθεῖ σ' ἓνα εἶδος «ταμποῦ», πράγμα πού ἔχει σάν ἀποτέλεσμα νά ἀντιμετωπίζεται μέ δυσπιστία ἢ καί νά χαρακτηρίζεται σάν ἀνακριθῆς ἀκόμα κάθε ἀπόπειρα κριτικῆς ἀμφισβήτησης γιά τό πρόσωπό του. . .

Ὅσο κι ἂν μπορεῖ νά ἐξηγηθεῖ αὐτή ἡ δημιουργία μύθων καί μυθολογημάτων, ἄλλο τόσο ὅμως εἶναι καί ἐπικίνδυνη, ὅπως π.χ. ἡ δημιουργία τοῦ μύθου τοῦ πινάκτου χτυπήματος κατά τή διάρκεια τῆς γερμανικῆς δημοκρατικῆς κυβέρνησης τῆς Βαϊμάρης. Κι ἐδῶ πρέπει νά προστεθεῖ ὅτι τά μυθεύματα αὐτά ἐξυπηροῦνε τά συμφέροντα κάποιας ὁμάδας, συνήθως τῆς ἄρχουσας τάξης, μέ σκοπό ν' ἀποκρυβοῦνε σφάλματα τοῦ παρελθόντος καί νά διατηρηθεῖ ἔτσι τό πολιτικό κατεστημένο (status quo). Στό σημεῖο ὅμως ἀκριβῶς αὐτό ἀρχίζει ἡ ἀποτολή τοῦ ἱστορικοῦ.

Γιατί ὁ ἱστορικός δέν πρέπει νά μεταβάλλεται σέ ἀπολογητή συμπεριόντων ὁμάδων ἢ τάξεων – πράγμα πού πολύ συχνά συνέβαινε στό παρελθόν – καί νά συνεργάζεται στή δημιουργία τῶν ἐκάστοτε μυθευμάτων· ἀντίθετα μάλιστα, πρέπει ν' ἀντιδρᾷ σέ τέτοιες ἀπόπειρες, ἀκόμα καί νά συμβάλλει στή ἀπομυθοποίηση τῆς ἱστορίας. Μόνο ἡ ψυχραϊμη παρατήρηση κι ἡ οὐσιαστική διερεύνηση τοῦ παρελθόντος μᾶς ἐπιτρέπουνε τή σωστή ἀνάλυση τῆς σημερινῆς κατάστασης καί μᾶς βοηθᾶνε νά φθάσουμε σέ μιᾶ σωστή εἰκόνα τῆς πραγματικότητας. Ἡ κριτική διερεύνηση ἀπορρίπτει βέβαια κάθε μονόπλευρη ὑπεραπλούστευση ἢ διθυραμβολογία τοῦ παρελθόντος – ἀπ' ὅποια αἰτία κι ἂν προέρχονται αὐτές – καί πού σέ τελευταία ἀνάλυση

μεταφέρει, τόν τρόπο τοῦ σκέφτεσαι τοῦ παρελθόντος, πού εἶχε σάν βάση τίς ἀντιθετικές ἐννοιες φίλος-ἐχθρός. Θά πρέπει βέβαια ὁ ἱστορικός νά ἔχει ἐπίγνωση τοῦ γεγονότος ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά υπάρξει ἀπόλυτα ἀντικειμενική τοποθέτηση, ἂν καί ἡ ἀποψη αὐτή ἔχει ὑποστηριχθεῖ συχνά καί στό παρελθόν καί πρόσφατα ἀκόμα.

Δυό πράγματα εἶναι ἀναγκαῖα στή δουλειά τοῦ ἱστορικοῦ: νά προσπαθεῖ νά παρουσιάσει ὅλα τά γεγονότα χωρίς παραλείψεις λόγω τῆς ἰδεολογικῆς τοποθέτησής του, ἀπό τή μιᾶ, καί ἀπό τή ἄλλη νά μὴν κρύβει τή δική του ἰδεολογική θέση. Μόνο ἔτσι θά καταστῆ δυνατό στόν ἀναγνώστη νά σχηματίσει δική του γνώμη βάσει τῶν ὄσων θά τοῦ ἐκθέσει ὁ ἱστορικός. Μ' ἓναν τέτοιο δρόμο θά μπορέσουμε νά διδαχθοῦμε ἀπ' τά σφάλματα τοῦ παρελθόντος, νά ξεπεράσουμε τό παρελθόν αὐτό, νά κατανοήσουμε τή σημερινή κατάσταση καί νά ἀναπτύξουμε τίς προοπτικές γιά τό μέλλον.

Ἀς ξαναγυρίσουμε ὅμως στό θέμα μας, τόν Γεώργιο Παπανδρέου. Γιά νά ἀποκτήσουμε ὀλοκληρωμένη εἰκόνα τοῦ Παπανδρέου, θά πρέπει νά παρακολουθήσουμε τήν πολιτική του σταδιοδρομία ἀπ' τό 1920 καί μέχρι τό θάνατό του, μ' ὅλα τ' ἀνεβοκατεβάσματά της.

Μιᾶ τέτοια ἀντιμετώπιση ὅμως θά ξεπερνοῦσε τά πλαίσια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ καί μόνο γιά μιᾶ μελλοντική βιογραφία του θά μπορούσε νά εφαρμοστεῖ. Σκοπός τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ εἶναι νά φωτίσει τό ρόλο τοῦ Γ. Παπανδρέου κατά τή διάρκεια μιᾶς ἀπ' τίς πιό κρίσιμες στιγμές τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ἱστορίας, κατά τή διάρκεια δηλαδή τῶν δυόμιση μηνῶν τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἑλλάδας, δηλαδή κατά τό χρονικό διάστημα ἀμέσως πρῖν καί κατά τά Δεκεμβριανά. Βέβαια κι αὐτή ἀκόμα ἡ χρονική περίοδος μόλις θά μπορέσει νά σκιαγραφηθεῖ.

Ἡ λεπτομερειακή ἀνάλυση κι αὐτῆς τῆς περιόδου θ' ἀποτελέσει ἀντικείμενο μιᾶς βιογραφίας πού κάποτε θά πρέπει νά γραφεῖ. Τό ἄρθρο ἐτοῦτο πρέπει λοιπόν νά θεωρηθεῖ σάν προμελέτη πού ἔχει σάν σκοπό τήν ἐπισημάνση μόνο τοῦ προβλήματος.

Ἄν ἀκολουθήσουμε τήν ἀποψη πού ἐκφράζεται κατά βάση στά δυτικά ἱστορικά δημοσιεύματα, θά καταλήξουμε στό συμπέρασμα ὅτι τά γεγονότα εἶναι πολύ καθαρά: Τόν Δεκέμβριον

του 1944, η κομμουνιστική αντίσταση του ΕΑΜ έκανε ένα από μακρού προετοιμασμένο ένοπλο πραξικόπημα έναντι της νόμιμης κυβέρνησης του Παπανδρέου, η οποία μόνο με αγγλική βοήθεια μπορούσε να καταστείλει ένα τέτοιο πραξικόπημα. Έάν δέν είχαν κατορθώσει ο Παπανδρέου και οι Άγγλοι να καταστείλουν τό κίνημα αυτό, η Ελλάδα θα ήταν σήμερα κομμουνιστική. Έτσι ο Παπανδρέου έσωσε την Ελλάδα από τόν κομμουνισμό. Μόνο υπεύθυνο γιά τά Δεκεμβριανά είναι τό ΚΚΕ. Η Άγγλία πάλι επενέβη από λόγους καθαρά ανιδιοτελείς, γιά νά σώσει την Ελλάδα απ' τόν κομμουνισμό και ν' αποκαταστήσει τή δημοκρατία. (1)

Η εικόνα αυτή τών Δεκεμβριανών, πού παρουσιάζει τόν Παπανδρέου σάν άθωο θύμα σκοτεινών κομμουνιστικών μηχανοραφιών, θά μπορούσε νά είχε πρό πολλού διορθωθεί. Η εικόνα αυτή όμως, διεθνώς μέν βόλευε μέσα στό κλίμα του ψυχρού πολέμου, ένδοελληνικά δέ ανταποκρινότανε στην πολιτική της συνωμοσίας σιωπής πού εφαρμόσανε συστηματικά όλες οι μεταπολεμικές ελληνικές κυβερνήσεις, και πού θύμα της πέσανε έξ' άλλου και όλοι οι αναμνησιογράφοι της Αντίστασης. Η γραμμή αυτή έμεινε έκτοτε αναλλοίωτη.

Έλα όμως πού υπάρχει μιά πολύ αποκαλυπτική παρατήρηση του ίδιου του Παπανδρέου γιά τά γεγονότα εκείνα. Στίς 2 Μαρτίου 1948 έγραφε στην Καθημερινή:

«...ο Δεκέμβρης ήμπορεί νά θεωρηθί "δώρον του Ύψι-
στου".

Άλλά, διά νά υπάρξει ο Δεκέμβριος, έπρεπε προηγουμένως νά είχαμεν έλθει εις την Ελλάδα. Και τούτο ήτο δυνατόν μόνον μέ την συμμετοχήν και του ΚΚΕ εις την Κυβέρνησιν, δηλαδή μέ τόν Λίβανον.

Και διά νά εύρεθούν έδω οι Βρεττανοί, οι όποιοι ήσαν απαραίτητοι διά την Νίκην, έπρεπε προηγουμένως νά είχαν υπογραφή τό Σύμφωνον της Καζέρτα.

Και διά νά επιτευχθί τότε η έκκαθάρισις της καταστάσεως έπρεπε προηγουμένως νά επιμείνω εις την άμεσον αποστράτευσιν του ΕΛΑΣ και νά θέσω τό ΚΚΕ ένώπιον του διλήμματος ή ν' αποδεχθί ειρηνικώς τόν άφοπλισμόν του ή νά έπιχειρήσθι την Στάσιν, υπό συνθήκας όμως, πλέον, αι όποιαι ώδήγουν εις την συντριβήν του...

Αυτή είναι η ιστορική αλήθεια».

Άπ' τή δήλωση αυτή του Παπανδρέου βγαίνουν οι παρακάτω διαπιστώσεις:

1. Οι ρίζες τών Δεκεμβριανών φτάνουνε πολύ πίσω, μέχρι και τόν καιρό της Κατοχής. Γιά τό λόγο αυτό η ανάλυση της πολιτικής του Παπανδρέου κατά τά Δεκεμβριανά πρέπει νά περιλάβει και τά γεγονότα της Κατοχής.

2. Ο Παπανδρέου ισχυρίζεται ότι ο ίδιος επηρέασε την εξέλιξη τών γεγονότων κατά τόν Δεκέμβρη και ότι δημιούργησε ο ίδιος τίς προϋποθέσεις γιά τή δημιουργία του. Γι' αυτό, κατά τή διερεύνηση της πολιτικής του Παπανδρέου, πρέπει νά γίνει προσπάθεια νά εξακριβωθεί εάν και κατά πόσο ο Παπανδρέου όδηγησε συνειδητά προς τή ρήξη.

3. Άν η διαβεβαίωση του Παπανδρέου είναι αληθινή, τότε ο ίδιος έριξε τό ΚΚΕ σέ μιά παγίδα. Γιά τό λόγο αυτό όμως πρέπει νά ερευνηθεί και τό ζήτημα του αν τό ίδιο τό ΚΚΕ έπιθυμούσε τή ρήξη ή αν του επιβλήθηκε απ' τόν Παπανδρέου.

4. Άν πιστέψουμε τόν Παπανδρέου, η πολιτική πού όδηγησε στα Δεκεμβριανά ήταν έργο αποκλειστικά δικό του. Μετά τή δημοσίευση όμως τών «Απομνημονευμάτων» τών Τσώρτσιλ, Ήντεν και Μακμίλλαν έχει αποκαλυφθεί ότι η επέμβαση του Τσώρτσιλ στα ελληνικά πολιτικά πράγματα ήτανε απολύτως ρυθμιστική. Γι' αυτό και στην ανάλυση της πολιτικής του Παπανδρέου δέν μπορεί σέ καμιά περίπτωση νά μη ληφθεί υπ' όψη και η αντίστοιχη πολιτική του Τσώρτσιλ.

5. Κατά τόν Παπανδρέου πάντα, μοναδικός στόχος του ήτανε νά αφαιρέσει την έξουσία απ' τό ΚΚΕ και νά σώσει την Ελλάδα απ' τόν κομμουνισμό. Είναι όμως γνωστό, απ' τά απομνημονεύματα του Τσώρτσιλ, ότι τό ζήτημα της επανόδου του Γεωργίου Β' στην Ελλάδα έπαιξε κι αυτό ένα βασικό ρόλο. Γι' αυτό, λοιπόν, πρέπει νά ερευνηθούν λεπτομερέστερα και οι σχέσεις του Παπανδρέου μέ τή μοναρχία, την εποχή εκείνη.

Τέτοια ή παρόμοια έρωτήματα θά ήτανε δυνατόν νά υπάρ-

ξουνε πάμπολλα ακόμα. Γι' αυτό θά περιοριστούμε στην συνείδηση νά επεξεργαστούμε τό θέμα στις σπουδαιότερες μόνο πλευρές του και νά επιστημονούμε τίς συνέπειες πού είχε γιά την Ελλάδα η πολιτική του Παπανδρέου.

Άς αρχίσουμε απ' τά σπουδαιότερα γεγονότα πού όδηγησαν στο Δεκέμβρη. Ο ίδιος ο Παπανδρέου μās ανέφερε τούς σπουδαιότερους ιστορικούς σταθμούς πού διανυθήκανε:

- Λίβανος
- Καζέρτα

Αυτό είναι σωστό, εφόσον αναφερόμαστε μόνο στην περίοδο πού ο Παπανδρέου ήτανε πρωθυπουργός. Τί συνέβη όμως προηγουμένως; Ο Παπανδρέου έγινε πρωθυπουργός λίγο πριν απ' τή σύσκεψη του Λίβανου, την οποία είχαν προετοιμάσει οι προκάτοχοί του Σοφοκλής Βενιζέλος και Έμμανουήλ Τσουδερός. Ο τρόπος βέβαια μέ τόν όποιο ο Παπανδρέου σχημάτισε την πρώτη κυβέρνηση, πού αποτελέστηκε ουσιαστικά απ' τόν ίδιο, και ο τρόπος μέ τόν όποιο η αγγλική πλευρά έξεπαραθύρωσε τόν πρωθυπουργό Βενιζέλο, αποδείχνουνε ότι ο Παπανδρέου είχε την πλήρη υποστήριξη του Τσώρτσιλ. Πώς όμως είχανε φθάσει ως έδω;

Άς θυμηθούμε: Άμέσως μετά την κατοχή της Ελλάδας οι παλιοί πολιτικοί αρχηγοί είχανε αρχίσει τίς συζητήσεις γιά τή μορφή του πολιτεύματος και γιά τό ρόλο του Γεωργίου κατά τή διάρκεια της δικτατορίας. Στίς 30 Μαρτίου 1942, όλοι οι Έλληνες πολιτικοί αρχηγοί, μέ εξαίρεση τόν Τσαλδάρη, είχανε υπογράψει μιά δήλωση, μέ την όποια ζητούσανε νά λυθεί μέ δημοψήφισμα τό έρώτημα γιά τή μορφή του πολιτεύματος. Οι ίδιοι ταχθήκανε ρητά υπέρ της εγκαθίδρυσης της άβασίλευτης δημοκρατίας. Μέ τή γραμμή αυτή είχε συνταχθεί και ο Παπανδρέου και είχε υπογράψει μάλιστα τή σχετική απόφαση. Τό Μάιο του 1943 συμφώνησε και μέ την αξίωση τών δημοκρατικών ήγετών πού ζητούσανε νά αποκλειστεί η έπιστροφή του βασιλιά πριν από δημοψήφισμα πού θά διενεργείτο άμέσως μετά τή άπελευθέρωση. (2)

Παράλληλα όμως ο Παπανδρέου είχε φροντίσει νά διατηρεί σχέσεις μέ τό ΕΑΜ, πράγμα πού έκανε τό τελευταίο νά πιστέψει προς στιγμήν ότι ο Παπανδρέου βρισκότανε στο πλευρό του, και τόν έβλεπε ακόμα σάν ένδεχόμενο δικό του υποψήφιο γιά τή θέση του πρωθυπουργού, στην περίπτωση παραίτησης του Τσουδερού. (3)

Τόν Αύγουστο του 1943, όλες οι δημοκρατικές δυνάμεις της Ελλάδας βρεθήκανε σύμφωνες. Στην διάσκεψη του Καίρου, ο έπίσημος εκπρόσωπος τών δημοκρατικών κομμάτων Έξηντάρης, οι αντιπρόσωποι τών αντιστασιακών οργανώσεων ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, ΕΔΕΣ και ΕΚΚΑ, ο αρχηγός του Έθνικού Ένωτικού Κόμματος Κανελλόπουλος και η έξόριστη κυβέρνηση απαιτήσανε νά δηλώσει ρητά ο Γεώργιος ότι δέν θά έπενστρεφε στην Ελλάδα πριν από δημοψήφισμα. Μέ την άποψη αυτή συμφωνήσανε και όλες οι βρετανικές υπηρεσίες του Καίρου. (4) Μιά σχετική δήλωση του Γεωργίου τότε, θά είχε, κατά πάσα πιθανότητα, γλιτώσει την Ελλάδα από τρεις εμφύλιους πολέμους και θά άνοιγε έτσι στην χώρα τό δρόμο προς ένα ειρηνικό, δημοκρατικό μέλλον.

Ο Γεώργιος όμως, τόν όποιο είχε πληροφορήσει τηλεγραφικώς ο Τσουδερός γιά τά αποτελέσματα τών συζητήσεων, δέν ήτανε διατεθειμένος νά κάνει μιά τέτοια δήλωση. Αποτάθηκε προς τούς Τσώρτσιλ και Ρούσβελτ, πού την εποχή εκείνη βρίσκονταν στο Quebec γιά συνομιλίες, και ζήτησε τή γνώμη τους. Συγχρόνως όμως εξέφραζε την άπαιτήσή του, νά εφαρμοστεί η συμφωνία πού είχε κάνει την άνοιξη του 1943 μέ τόν Τσώρτσιλ, πίσω απ' την πλάτη του Τσουδερού, συμφωνία πού του έξασφάλιζε την έπιστροφή στην Ελλάδα, επικεφαλής του στρατού του. (5)

Η παραπέρα εξέλιξη είναι σέ συντομία η εξής: Οι δύο δυτικοί πολιτικοί συμβουλευουνε τόν Γεώργιο ν' αποφύγει οποιαδήποτε δήλωση. Ο Τσώρτσιλ τόν διαβεβαίωσε επιπλέον γιά την άπόλυτη υποστήριξη του στο ζήτημα της έπιστροφής του, μιά στάση πού έχει και την πλήρη συμπαράσταση του προέδρου της Νοτιοαφρικανικής Ένωσης Γιάν Σμάτς. (6)

Προφασιζόμενος ασθένεια, ο Γεώργιος αναχωρεί γιά τό Λί-

δανο, άποφεύγοντας έτσι μιá άπ' ευθείας συνάντησι, πού έπεδίωκε ό Τσουδερός, μέ τήν έλπίδα νά πετύχει έτσι μιá σχετική δήλωσι του βασιλιά. Οί εκπρόσωποι τής 'Αντίστασις, επέστρεψαν τελικά πικραμένοι στά έλληνικά βουνά, άφου προηγουμένως είχαν άποπειραθεί οί άγγλικές ύπηρεσίες του Καΐρου νά τούς άπελάσουνε βίαια. 'Η άποστολή στό Κάιρο, σ' ό,τι άφορούσε τήν εκεί κατάστασι και τήν 'Αντίστασι, είχε άποτύχει. 'Υπήρξε όμως και μιá τελευταία πιθανότητα ν' ανοίξει ό δρόμος γιά μιá νέα εξέλιξι, από διαφορετική όμως κατεύθυνσι: 'Ο άρχηγός τής Βρετανικής Στρατιωτικής 'Αποστολής στην 'Ελλάδα, ταξίαρχος Μάγιερς, προσπάθησε νά περιώσει ό,τι μπορούσε νά περιωθει, πιγαίνοντας ό ίδιος στό Λονδίνο. (7)

Πρέπει νά αναγνωριστεί ή θαρραλέα διαγωγή του Μάγιερς, πού δέ δίσπασε νά εκθέσει ό ίδιος στό Φόρειν 'Οφφισ τίσ άπόψεις του, άδιαφορώντας γιά τίσ συνέπειες πού θά είχε τό διάδημα αυτό γιά τόν ίδιο, άφου γνώριζε ότι οί προτάσεις του ήτανε αντίθετες μέ τήν έπίσημη βρετανική πολιτική. Κατά τή διάρκεια τής παραμονής του στό Λονδίνο, πήρε μιá πρόσκλησι νά πάει νά συναντήσει τόν Τσώρτσιλ στην έξοχική κατοικία του τελευταίου στό Chequers. 'Η συζήτησι αυτή, πού έγινε στις 2 'Οκτωβρίου 1943, άποτελεί τό κορυφωμα του έλληνικού δράματος κατά τόν Β' Παγκόσμιο πόλεμο. 'Ο Μάγιερς μέ τήν έπιχειρηματολογία του πέτυχε πραγματικά νά πείσει τόν Τσώρτσιλ νά κάνει μιá δήλωσι, πού έσήμαινε έναν τελείως νέο προσανατολισμό τής άγγλικής πολιτικής. "Έγραψε πραγματικά ό Τσώρτσιλ τότε τό παρακάτω σημείωμα:

«Δέν έχομε τήν παραμικρή πρόθεσι νά επιβάλουμε τόν βασιλιά ενάντια στή θέλησι του έλληνικού λαού. Θά σεβαστούμε όποιαδήποτε μορφή πολιτεύματος εκλέξει ό έλληνικός λαός, όταν τά πράγματα θά τό επιτρέψουνε. Δέν επιθυμούμε ν' αναμιχθούμε στις έσωτερικές ύποθέσεις τής 'Ελλάδας».

Φάνηκε έτσι πρός στιγμής ότι θά ύπήρχε εν τέλει μιá δημοκρατική και κυρίως ειρηνική λύσι του έλληνικού προβλήματος, άφου ό Τσώρτσιλ φάνηκε πρός στιγμής πρόθυμος ν' αναθεωρήσει τή μέχρι τότε έλληνική πολιτική του. Γιά νά εκτιμήσουμε σωστά τή σημασία τής δήλωσις αυτής του Τσώρτσιλ, είναι όμως αναγκαίο νά ριξουμε μιá σύντομη ματιά στή μέχρι

τότε πολιτική του.

'Η πολιτική του Τσώρτσιλ γιά τήν 'Ελλάδα ήτανε άπ' άρχής τής κατοχής ταλαντευόμενη: άπ' τή μιá ήτανε δεδηλωμένη ή πρόθεσι του νά ξανακάσει τόν μονάρχη στό 'θρόνο του, ενώ άπ' τήν άλλη βοηθούσε τήν έλληνική 'Αντίστασι, πού αυτή ήτανε φανερά ταγμένη εναντίον τής έπιστροφής του βασιλιά, μέ σκοπό νά δημιουργηθούν όσον τό δυνατόν περισσότερες δυσκολίες στους Γερμανούς κατακτητές τής χώρας. Διέξοδο στό δίλημμα αυτό, τών αντιφατικών δηλαδή βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων του, θά πετύχαινε ό Τσώρτσιλ μέ τίσ άποβατικές ενέργειες πού σχεδίαζε. 'Απ' τά 1941 κιόλας ό Τσώρτσιλ όραματιζότανε μιάν άποβατική ενέργεια στην περιούχη τής Θεσ/κης, μέ σκοπό νά δημιουργηθεί εδώ, όπως και κατά τόν Α' Παγκόσμιο πόλεμο, ένα βαλκανικό μέτωπο. (8)

'Η στρατιωτική κατάστασι πού επικρατούσε στά 1942 έμπόδισε τήν πραγματοποιήσι του σχεδίου αυτού. Στά 1943 όμως, και μετά τίσ συμμαχικές έπιτυχίες στή Β. 'Αφρική, τά βαλκανικά σχέδια του Τσώρτσιλ μπαίνανε πάλι στή σφαίρα τών δυνατοτήτων. Στή Διάσκεψι τής Καζαμπλάνκας (14 έως 26 'Ιανουαρίου 1943) πέτυχε ό Τσώρτσιλ νά πείσει τούς 'Αμερικάνους νά δεχθούν τό περιορισμένο σχέδιο «HUSKY» (άπόβασι στή Σικελία), παρ' όλο ότι τήν εποχή εκείνη οί τελευταίοι δίνανε άπόλυτη προτεραιότητα στό πολεμικό μέτωπο τής 'Απω 'Ανατολής. Βέβαια, ή άποβατική αυτή ενέργεια θά 'τανε περιορισμένη και δέν θά άφορούσε άπόβασι στην 'Ιταλία, πράγμα πού δέν έμπόδιζε τόν Τσώρτσιλ νά προωθει και τά βαλκανικά σχέδιά του.

Μεταξύ 'Ιανουαρίου και Μαΐου 1943, διέταξε ό Τσώρτσιλ νά προετοιμαστεί μιá άποβατική ενέργεια στην 'Ιταλία, παράλληλα δέ, και γιά αντιπερισπασμό, και άλλη στά Βαλκάνια. Στόχος του διπλός ήτανε, άπ' τή μιá νά έξωθήσει τήν 'Ιταλία έξω άπ' τόν 'Αξωνα, κι άπ' τήν άλλη, μέ τήν έπιχείρησι στα Βαλκάνια, νά έξαναγκάσει άφ' ενός τούς Γερμανούς νά διασπείρουνε τίσ δυνάμεις τους, και άφ' έτέρου νά ώθήσει τήν Τουρκία νά βγει στόν πόλεμο. 'Η ενέργεια αυτή δέν επρόκειτο βέβαια ν' αντικαταστήσει τήν έπιχείρησι «OVERLORD», δηλαδή τή διάβασι του στενού τής Μάγχης, αντίθετα μάλιστα, κατά κάποιο τρόπο νά τήν προετοιμάσει, ενώ συγχρόνως θά

'Ο Παπανδρέου μέ τούς αντιπροσώπους στή σύσκεψι του Λίβανου.

ικανοποιούσε και τη φορτική απαίτηση του Στάλιν για το άνοιγμα του δευτέρου μετώπου.

Τό ότι ο Τσώρτσιλ υπολόγιζε πάρα πολύ σε μία αποβατική επιχείρηση στην Ελλάδα, αποδειχεται κι από ένα υπόμνημα που έστειλε στις 21 Μαΐου 1943 το Φόρεϊν Όφφισ στην ελληνική πρεσβεία. Τό υπόμνημα αυτό περιείχε οδηγίες προς τόν αρχιστράτηγο των βρετανικών δυνάμεων εισβολής στην Ελλάδα, βάσει τών όποιων η επιχείρηση θα γινόταν από βρετανικές και ελληνικές δυνάμεις της Μέσης Ανατολής. Η διοίκηση της χώρας προβλεπόταν να υπαχθεί αρχικά στο Βρετανό αρχιστράτηγο, που θα μεταβίβαζε στη συνέχεια τις εξουσίες του στην ελληνική κυβέρνηση που θα σχηματιζόταν σε δεδομένη στιγμή. Στην πρώτη φάση θα υπάγονταν στη Βρετανική Στρατιωτική Διοίκηση και οι κάτοικοι της χώρας. Ανάλογα με τις συνθήκες που θα δημιουργούνταν θα παίρνονταν υπ' όψη και οι απόψεις της εξόριστης ελληνικής κυβέρνησης, όπως και ο Χάρτης του Ατλαντικού.

Αυτό όμως, μ' άλλα λόγια εσήμαινε, ότι με τη μεταβίβαση ολόκληρης της εκτελεστικής εξουσίας στον Άγγλο αρχιστράτηγο αναστέλλονταν στην πρώτη φάση τουλάχιστον της απελευθέρωσης τα κυριαρχικά δικαιώματα της ελληνικής εξόριστης κυβέρνησης. Και είχαν μέν οι αντάρτες τό δικαίωμα να συμμετέχουν στις αποβατικές ενέργειες τών Βρετανών, άλλ' αμέσως μετά, την εκτελεστική εξουσία θα ασκούσαν οι άγγλικές στρατιωτικές αρχές.

Έτσι όμως, η Ελλάδα μάλλον θα υφίστατο νέα κατοχή παρά θα απελευθερωνόταν. Ο βασιλιάς, με την προστασία τών βρετανικών στρατευμάτων, θα γύριζε στη χώρα πριν από τό δημοψήφισμα που ζητάγανε οι δημοκρατικοί ηγέτες και, κάτω από καθεστώς στρατιωτικού δικαίου, θα 'τανε εύκολο πράγμα να δημιουργηθούν οι «προϋποθέσεις» που θα εξασφαλιζαν ένα «άποτελεσματικό» δημοψήφισμα.

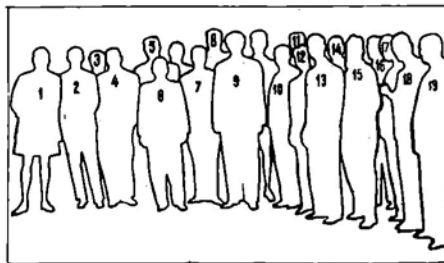
Οι «αντιφάσεις» λοιπόν στα σχέδια του Τσώρτσιλ αποδειχονται έτσι ότι είναι φαινομενικές μόνο αντιφάσεις: οι αντάρτες του ήτανε ένα χρήσιμο όργανο για τό διώξιμο τών Γερμανών κι ένα καλοδεχούμενο αντιστάθμισμα για τήν έλλειψη δυνάμεων του βρετανικού αποβατικού σώματος. Μετά όμως τήν απόβαση θα ήτανε εύκολο ν' απαλλαγούνε απ' αυτούς. Με τόν

διάσκεψη τών ύπουργών Έξωτερικών που θα γινότανε στη Μόσχα από 18 έως 30-10-43. Σάν δέλεαρ για τούς Ρώσους θα έχρησιμοποιείτο η είσοδος της Τουρκίας στον πόλεμο, τό άνοιγμα τών Δαρδανελών στον σοβιετικό στόλο και η δυνατότητα μιας υποστήριξης τών πλευρών τών στρατευμάτων τους. Η αποστολή όμως του Ήντεν απέτυχε, γιατί ο Μολότωφ απέρριψε κάθε συζήτηση σχετικά με τά Βαλκάνια. Κατόπιν αυτού ανέλαβε ο ίδιος ο Τσώρτσιλ μία ύστατη απόπειρα έναντι τών Αμερικάνων (στη διάσκεψη του Καΐρου, 22-26/11/43) προσπαθώντας να πείσει τόν Ρούσβελτ να δεχτεί ένα νέο τροποποιημένο σχέδιο, που όμως κι αυτό απορρίφθηκε. Στη διάσκεψη της Τεχεράνης (28/11-1/12/43) που άκολούθησε, φάνηκε αρχικά ότι ο Στάλιν θα δεχότανε τά σχέδια του Τσώρτσιλ, για να υποστηρίξει όμως τελικά τή στάση τών Αμερικάνων, που αποκλείανε οποιαδήποτε, έστω και μικρής έκτασης, απόβαση στα Βαλκάνια.

Μ' αυτήν όμως τήν αναδρομή που αναγκαστήκαμε να κάνουμε, προστρέξαμε λίγο στην εξέλιξη τών γεγονότων. Γι' αυτό ως γυρίσουμε πίσω στη συνάντηση του Chequers. Με τή δήλωση που συνέταξε ο ίδιος ο Τσώρτσιλ στις 2 Οκτωβρίου του 1943, και που θα τή μετέδιδε τό BBC, θα εμφανιζότανε δημόσια να κρατάει ουδέτερη στάση στο ελληνικό πολιτειακό ζήτημα, καθώς και στο θέμα της μη ανάμιξης στα έσωτερικά της Ελλάδας. Η μέχρι τότε επίσημη γραμμή της βρετανικής πολιτικής σχετικά με τήν παλινόρθωση του Γεωργίου θα άλλαζε, κι έτσι θα παραμεριζότανε η βασική αιτία που προκαλούσε τις αντιθέσεις ανάμεσα στην Αγγλία απ' τή μία, και τήν ελληνική Αντίσταση, τούς Έλληνες πολιτικούς και τήν εξόριστη κυβέρνηση, από τήν άλλη. Με μία κουβέντα, τις αντιθέσεις μεταξύ της βρετανικής πολιτικής και της συντριπτικής πλειοψηφίας του ελληνικού λαού. Κάτι τέτοιο όμως θα εσήμαινε ότι θα εγκατέλειπε ο Τσώρτσιλ δύο προκαταλήψεις του: πρώτον ότι η δημοκρατία στην Ελλάδα δεν ήτανε εκ προοιμίου εχθρικά διατεθειμένη απέναντι στην Αγγλία, ότι δηλαδή η μόνη έγγυση για τήν αγγλόφιλη τοποθέτηση της Ελλάδας ήτανε ο βασιλιάς. Βεβαίως θα χρειαζότανε πρώτα να συνηθίσει ο Τσώρτσιλ στην ιδέα ότι η μεταπολεμική αυτή ελληνική δημοκρατία, δεν θα 'τανε δυνατόν να κρατήσει τή χώρα στην ήμισοικιακή κατάσταση που βρισκότανε μέχρι τότε. Και δεύτερον, ότι τήν Αντίσταση δεν τήν αποτελούσανε ομάδες κομμουνιστών, τυχодиωκτών, ληστών και απατεώνων, άλλ' αντίθετα περιλάμβανε τά καλύτερα στοιχεία της χώρας κι αντιπροσώπευε τή μεγάλη πλειοψηφία του ελληνικού λαού. Κι ότι βεβαίως δεν υπήρχε κίνδυνος βίαιης κομμουνιστικής κατάληψης της εξουσίας μετά τήν απελευθέρωση. "Αν ο Τσώρτσιλ είχε δεχτεί τις τροποποιήσεις αυτές στη στάση του έναντι τών Έλλήνων, είναι σχεδόν βέβαιο ότι η χώρα θα είχε γλιτώσει από τρεις εμφύλιους πολέμους. Έτσι, απέτυχε η θαρραλέα αυτή πρωτοβουλία του Μάγιερ. Έτσι όμως εξακολούθησε να ισχύει η διαταγή του Τσώρτσιλ προς τό Γενικό Έπιτελείο της 24 Σεπτεμβρίου 1943, που πρόβλεπε τήν προετοιμασία της ένοπλης επέμβασης στην Ελλάδα μετά τήν αποχώρηση τών Γερμανών. Η διαταγή αυτή προς τόν στρατηγό Ismay, άφορούσε απ' τή μία μεριά τήν προσαρμογή τών στρατιωτικών σχεδίων του Τσώρτσιλ στα δεδομένα που προκύψανε μετά τή διάσκεψη του Κεμπέκ κι απ' τήν άλλη χαρακτηριζε τήν πρόθεση του Τσώρτσιλ να αποκαταστήσει οπωσδήποτε στην Ελλάδα τήν προπολεμική κατάσταση, έστω κι αν αυτό θα γινότανε μετά τήν αποχώρηση τών Γερμανών.

Τό γεγονός ότι αναγκαζότανε ο Τσώρτσιλ, τό χειμώνα του 1943-44, ν' αλλάξει και πάλι τό ήδη τροποποιημένο σχέδιό του, οφειλόταν σε παράγοντες τούς οποίους δεν είχε πιά τή δυνατότητα να επηρεάσει και που κάνανε αναγκαία τήν αναπροσαρμογή της ελλαδικής πολιτικής τών Βρετανών στη νέα αυτή πολιτική κατάσταση που τότε είχε διαμορφωθεί. Μνημονεύσαμε παραπάνω τ' άποτελέσματα τών διασκέψεων Καΐρου και Τεχεράνης, όμως στην περίπτωσή μας είναι πολύ σπουδαιότερες οι συνομιλίες που είχε ο Ήντεν στο Middle East Defence Committee τήν 11 Οκτωβρίου 1943, όταν πέρασε απ' τό Κάιρο πηγαίνοντας στη διάσκεψη τών ύπουργών Έξωτερικών στη Μόσχα.

ΜΕΡΙΚΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΓΛΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΟΠΟΥ ΕΠΗΓΗΤΟ Η ΣΥΣΚΕΨΗ

1. Καρτάλης	2. Θεοτόκης
3. Μεταξάς(Συντ/ρχης)	4. Ρέντης
5. Σκαλής	6. Σοφιανόπουλος
7. Λόντος	8. Πορφυρογιάνης
9. Παπανθρέου	10. Σβόλος
11. Άγγελοπούλος	12. Ραΐσος
13. Μυλωνάς	14. Μεταξάς(Λοχαγός)
15. Πυρομάγλου	16. Δραγαμίσης
17. Άσκούστης	18. Κανελόπουλος
19. Στρατής	

Άπουσιάζουν εκ τών αντιπροσώπων : Βασιλειάδης, Βενιζέλος, Βεντήρης, Έξηντάρης, Σαράφης, Σταθάτος,

τρόπο αυτό, και χωρίς να τό θέλουνε, οι αντάρτες οι ίδιοι θα βοηθούσανε στην πραγματοποίηση του σχεδίου για τήν παλινόρθωση του βασιλιά.

Στη διάσκεψη όμως της Ουάσιγκτον (12-15/5/43) ο Τσώρτσιλ διαπίστωσε ότι οι Αμερικάνοι δεν ήτανε πρόθυμοι να συνεργήσουνε σ' αυτά τά στρατηγικά σχέδιά του. Η όριστική απόρριψη τών βαλκανικών όνειρων του Τσώρτσιλ απ' τούς Αμερικάνους έγινε στη διάσκεψη του Κεμπέκ (17-24/8/43). Οι Αμερικάνοι άρνήθηκαν οποιαδήποτε μεγάλη επιχείρηση στα Βαλκάνια. Αντίθετα, θα εξακολούθουσε η ενίσχυση τών ανταρτικών δυνάμεων ενώ παράλληλα θα έντεινονταν οι επιχειρήσεις μικρών ομάδων (κομάντος) και θα εξακολουθούσανε άεροπορικοί βομβαρδισμοί στρατηγικών στόχων του εχθρού. "Όταν οι προσπάθειες του Τσώρτσιλ να πείσει τούς Αμερικάνους άποτύχανε, προσπάθησε να βάλει στο παιχνίδι τόν Στάλιν.

Ο Ήντεν έλαβε έντολή να προσπαθήσει να πείσει τούς Ρώσους για τά βαλκανικά σχέδια του Τσώρτσιλ στην επικείμενη

Σοφοκλής Βενιζέλος και Παναγιώτης Κανελλόπουλος την εποχή του Λίβανου.

Τό Defence Committee, μετά την αναχώρηση της αντιπροσωπείας των αντιστασιακών, είχε κάνει κι αυτό ανάλυση της κατάστασης με βάση τ' αποτελέσματα της διάσκεψης του Κεμπέκ, και είχε καταλήξει στις εξής διαπιστώσεις. Τά γεγονότα, σέ συνάρτηση μέ τά λεχθέντα απ' τήν αντιπροσωπεία τής 'Αντίστασης τόν Αύγουστο τού 1943, φανερώνανε ότι ύπρχε ισχυρή αντίδραση γιά τήν έπιστροφή τού Γεωργίου στήν 'Ελλάδα, άποψη πού συμερίζονταν όλες οι πολιτικές δυνάμεις τής χώρας, μέ εξαίρεση τήν άκρα δεξιά. 'Ετσι, ή έπιστροφή τού Γεωργίου μόνο μέ ισχυρές άποθατικές δυνάμεις θά μπορούσε νά πραγματοποιηθεί, δυνάμεις όμως πού, μετά τό Κεμπέκ, δέν ήτανε δυνατόν νά ξεφουεθοϋν. 'Εκτός αϋτού όμως και ή έκβαση τού πρώτου εμφύλιου πολέμου μεταξύ ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ στά ελληνικά βουνά, ήτανε πολύ άδέβαιη. Γιά τούς λόγους αϋτούς, και γιά νά μή χάσει κάθε δυνατότητα έλέγχου στήν 'Ελλάδα, αλλά και γιά νά εμποδίσει τίσ άστικές δημοκρατικές δυνάμεις νά συμπήξουν ένα ένδεχόμενο κοινό μέτωπο μέ τήν 'Αντίσταση, έπρεπε νά κάνει ή βρετανική πολιτική κάποια ύποχώρηση, πειθοντας τόν Γεώργιο νά κάνει, έπιτέλους, τήν άπό μακροϋ ζητούμενη δήλωση ότι δέν θά γύριζε στήν 'Ελλάδα πρίν άπό ένα δημοψήφισμα. (9)

'Όταν λοιπόν στίς 11 'Οκτωβρίου 1943 έφτασε ό 'Ηντεν στό Κάιρο, τό MEDC τού υπέβαλε αϋτή τήν ανάλυση, και ό 'Ηντεν σχεδόν πείστηκε, πράγμα πού όμολόγησε στόν Τσουδερό. Μετά τήν αναχώρηση τού 'Ηντεν, ή άπόφαση τού Committee συγκεκριμενοποιήθηκε μέ τήν ύπόδειξη στήν έξόριστη κυβέρνηση νά άποκτήσει έπαφή μέ τόν 'Αρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό, έτσι πού ό τελευταίος νά είναι προετοιμασμένος νά αναλάβει τήν αντιβασιλεία μετά τήν άποχώρηση τών Γερμανών. (10) Στίς 4 Νοεμβρίου έπέστρεψε ό 'Ηντεν απ' τή Μόσχα στό Κάιρο και, κάτω απ' τήν επίδραση τής άποτυχίας του στη ρωσική πρωτεύουσα σχετικά μέ τή δημιουργία Βαλκανικού Μετώπου, αλλά και τού άδέβαιου αποτελέσματος τού εμφύλιου πολέμου στα ελληνικά βουνά, ό 'Ηντεν συμφώνησε στήν εξής άπόφαση τού Committee: οι σχέσεις μέ τό ΕΑΜ θά πρέπει νά διακοποϋνε και στίς περιοχές πού έλέγχει ό ΕΛΑΣ νά δημιουργηθοϋνε «άπολιτικές» ομάδες άνταρτών. 'Ο ίδιος ό 'Ηντεν ανέλαβε νά έπιτύχει δήλωση τού Γεωργίου ότι δέν θά έπιστρέψει πρίν άπό δημοψήφισμα κι ότι δέχεται νά διοριστεί αντιβασιλέας, μετά τήν άποχώρηση τών Γερμανών, ό Δαμασκηνός. 'Επί πλέον ανέλαβε νά εισηγηθεί τή νέα αϋτή έλλαδική πολιτική στή βρετανική πολεμική κυβέρνηση.

'Η νέα αϋτή πολιτική γιά τήν 'Ελλάδα ήτανε, όπως είπαμε ήδη μία ταχτική προσαρμογή τής βρετανικής πολιτικής στα στρατιωτικά και πολιτικά δεδομένα τού φθινόπωρου τού 1943. 'Ο άπώτερος στρατηγικός σκοπός, δηλαδή ή άποκατάσταση τής προπολεμικής κατάστασης, παράμενε βέβαια ό ίδιος. 'Ο 'Ηντεν όμως είχε συνειδητοποιήσει ότι ή άμεση έπιστροφή τού Γεωργίου μετά τήν άποχώρηση τών Γερμανών θά σκόνταφτε στήν αντίδραση τών δημοκρατικών δυνάμεων κάθε άπόχρωσης, και κυρίως ότι λόγω τής βρετανικής στρατιωτικής άδυνα-

μίας, δέν μπορούσε νά επιβληθεί άλλη λύση. Γι' αϋτό και άποδέχτηκε αϋτόν τό νέο ταχτικό προσανατολισμό, έλπίζοντας ότι μέ τή δήλωση τού Γεωργίου θά δημιουργούσε μία σφήνα ανάμεσα στήν άριστερά και τούς άστούς δημοκράτες. 'Ετσι θά προστατεύανε τά συμφέροντα τού βασιλιά και μέ τήν εγκαθίδρυση τής αντιβασιλείας αλλά και μ' ένα δημοψήφισμα, πού όσο άργότερα γινότανε, τόσο περισσότερες πιθανότητες θά είχε νά επικυρώσει τό «έπιθυμητό» αποτέλεσμα.

Μέχρις εδώ - κι αν άποκλείσουμε τήν πιθανότητα τού νόθου δημοψηφίσματος - δέν ύπρχε μέ πρώτη ματιά τίποτε τό άρνητικό στή νέα έλλαδική πολιτική τής 'Αγγλίας, εκτός άπό τό γεγονός - κι αϋτό ήτανε πιο βασικό - ότι ή νέα αϋτή πολιτική εσήμαινε άμεση έναρξη εμφύλιου πολέμου, άφου ήτανε βέβαιο ότι τό ΕΑΜ-ΕΛΑΣ δέν θά άνεχότανε μία τέτοια μεταχείριση του κι ούτε βέβαια θά παρακολουθοϋσε άδιάφορο τή δημιουργία «άπολιτικών» άνταρτικών ομάδων στίς δικές του περιοχές. Είναι τελείως άπίθανο ότι ό 'Ηντεν δέν είχε πληροφορίες γιά τόν πραγματικό συσχετισμό δυνάμεων στήν 'Ελλάδα, κι ακόμα λιγότερο άφούτο ό ταγματάρχης David Wallace, ένας προσωπικός του φίλος, πού είχε πάει στήν 'Ελλάδα μέ έντολή τής SIS, τόν είχε πληροφορήσει γιά τίσ συνθήκες πού επικρατούσανε στα ελληνικά βουνά. Αϋτό όμως σημαίνει ότι ό 'Ηντεν ήτανε έτοιμος, γιά νά πετύχει ή πολιτική τού «διαίρει και βασίλευε», νά δημιουργήσει τίσ προϋποθέσεις γιά τό ξέσπασμα και εμφύλιου πολέμου ακόμα. 'Ετσι περνούσε και ό 'Ηντεν μέ τήν πλευρά τών βρετανικών ύπηρεσιών πού προετοιμάζανε συστηματικά τήν πρόκληση εμφύλιου πολέμου μεταξύ τών οργανώσεων τής 'Αντίστασης. 'Εάν και κατά πόσον είχε πληροφορίες ό 'Ηντεν γιά τίσ δραστηριότητες αϋτών τών ύπηρεσιών, ή άν, αντίθετα, οι ύπηρεσίες αϋτές ακολουθήσανε δική τους αϋτόνομη πολιτική - όπως θά συμβαίνει μετά 40 χρόνια μέ τή CIA - δέν τό γνωρίζουμε. 'Εκείνο πάντως πού μπορεί νά έπισημανθεί είναι ότι ό 'Ηντεν, γιά νά πετύχει τούς σκοπούς του, ήτανε διατεθειμένος νά ξεκινήσει τόν εμφύλιο πόλεμο στήν 'Ελλάδα.

Στίς 16 Νοεμβρίου 1943 ό 'Ηντεν πληροφορήσε τό ύπουργικό συμβούλιο γιά τή νέα έλλαδική πολιτική, ή δέ βρετανική κυβέρνηση άνέθεσε έπίσημα στίς 22 Νοεμβρίου στους Τσώρτσιλ και 'Ηντεν νά εφαρμόσουνε τήν πολιτική αϋτή στή διάσκεψη τού Κάιρου. 'Η άπόρριψη και πάλι απ' τή διάσκεψη αϋτή τών βαλκανικών σχεδίων τού Τσώρτσιλ, παραμέρισε και τούς τελευταίους ένδοιασμούς του έναντι τών νέων σχεδίων τού 'Ηντεν. Στίς 3 Δεκεμβρίου, ενημέρωσε ό 'Ηντεν τόν Γεώργιο γιά τή νέα αϋτή γραμμή και τού έδωσε μία σχετική δήλωση γιά ύπογραφή. Προηγουμένως είχε πετύχει έξ άλλου και τήν έγκριση τού State Departement και τή συμφωνία τής έξόριστης έλληνικής κυβέρνησης.

'Επαναλαμβάνότανε, μ' άλλα λόγια, ή κατάσταση τού περασμένου Αϋγούστου, μέ τή διαφορά ότι τώρα ήτανε και ό ίδιος ό Τσώρτσιλ μέ τό μέρος εκείνου πού ζητάγανε τή δήλωση τού Γεωργίου. 'Ετσι βρέθηκε ξανά ό βασιλιάς μπροστά στήν απαίτηση νά δηλώσει κατηγορηματικά ότι δέν θά γυρίσει άμέσως. Καί τότε στράφηκε ό Γεώργιος πρós έναν άπό τούς καλούς του φίλους, αϋτή τή φορά τόν πρόεδρο Ρούσβελτ. Γιά μία ακόμα φορά, δινότανε ή δυνατότητα όχι μόνο νά σταματήσει μέ μία δήλωσή του τόν εμφύλιο πόλεμο, αλλά και ν' άποκλείσει τήν επανάληψή του. Μέ τήν προτροπή όμως τού Ρούσβελτ, άρνήθηκε και πάλι ό Γεώργιος νά κάνει τή δήλωση, και τό μόνο πού δέχτηκε ήτανε ν' απευθύνει ένα, μή δεσμευτικό όμως, γράμμα στόν Τσουδερό. 'Όπως έγραψε ένα χρόνο άργότερα ό Macmillan στό ήμερολόγιό του, ό Γεώργιος έγινε ό «κακός» τής παράστασης. 'Ετσι απέτυχε και ή δεύτερη φάση τής έλλαδικής πολιτικής τής Βρετανίας στόν Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

'Η τρίτη φάση πού ακολουθήσε χαρακτηρίζεται άπό μία σειρά μανουβρες και ίντριγκες πού είχανε γιά σκοπό νά αποδυναμώσουνε τούς αντίπαλους τής βρετανικής πολιτικής και νά ενισχύσουν τή δική της θέση. Τίσ μανουβρες αϋτές τίσ έχουμε εκθέσει αναλυτικά άλλου (11), γι' αϋτό και θά περιοριστοϋμε εδώ νά υπενθυμίσουμε μόνο μερικές τέτοιες ενέργειες.

Στά τέλη τού 1943 και τίσ άρχές τού 1944, ύπρχανε στήν έλληνική πολιτική σκηνή οι παρακάτω δυνάμεις πού ήτανε έμπόδιο γιά τήν πραγματοποίηση τών βρετανικών σχεδίων:

- 'Η 'Αντίσταση.
- 'Η έξοριστη κυβέρνηση.
- Οί ένοπλες δυνάμεις Μ. 'Ανατολής.
- 'Η ομάδα τών άστών πολιτικών.

Όσον καιρό οί δυνάμεις αυτές θρίσκονταν ένωμένες, όπως τό καλοκαίρι του 1943, ή κατάσταση για τή βρετανική πολιτική ήτανε πολύ δυσάρεστη. Για τό λόγο αυτό, έπρεπε νά διασπαστεί ή ένότητα αυτή και στό χρόνο πού έμενε μέχρι τή γερμανική ύποχώρηση νά δημιουργηθεί στή θέση της μιά κατάσταση πίο ευνοική για τίς βρετανικές θέσεις.

'Η πολιτική τής δημιουργίας διαιρέσεων ήτανε σχετικά εύκολη έναντι τών άστών πολιτικών. Για τίς δυνάμεις αυτές άρκοῦσε μιά μαζική προπαγάνδα για τούς κινδύνους τής άριστερας, πού τήν εκπροσωπούσανε τό ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, πού θά τίς έκανε νά ξαναγυρίσουνε στήν παλιά τους παθολογική κομμουνιστοφοβία, και μπροστά στον κίνδυνο τών κομμουνιστών νά θεωρήσουν τήν έπιστροφή του Γεωργίου σαν τό «μή χειρον». 'Η πιθανότητα, έξ άλλου, μιάς πραγματικά ανεξάρτητης 'Ελλάδας, δέν τούς ήτανε και τόσο συμπαθής, άφου θά κινδύνευε έτσι ή δική τους όλιγαρχική κυριαρχία πάνω στή χώρα, κυριαρχία πού δέν ήτανε διατεθειμένοι νά χάσουνε σε μιά μεταπολεμική δημοκρατία. Τή βρετανική προπαγάνδα θά ένίσχυε και μιά παράλληλη γερμανική έκστρατεία με τό ίδιο μοτίβο. Και άν, παρ' όλα αυτά, κάποιος από τούς παλιούς πολιτικούς διατηρούσε «άμφιβολίες» για τούς κινδύνους πού αντιπροσώπευε τό ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, άρκοῦσε ή υπενθύμιση τών εμφύλιων συγκρούσεων μεταξύ ΕΛΑΣ και ΕΔΕΣ για νά άρθούνε οί άμφιβολίες του, άφου οί ένέργειες του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ αποτελούσαν «άποδείξεις» γι' αυτό.

Τόν κίνδυνο πού αποτελούσε για τή βρετανική πολιτική ή έξοριστη κυβέρνηση, προσπαθήσανε νά τόν παρακάμψουνε με άλλο τρόπο. Όπως άποδείχτηκε, μετά τήν κατάληψη μερικών (ιταλικών τότε) νησιών του δωδεκανησιακού συμπλέγματος, ή έξοριστη κυβέρνηση θρισκότανε σε πλήρη καραντίνα, άφου όλες οί πολιτικές συνεννοήσεις γίνονταν άπ' ευθείας με τό θασιλιά και πίσω από τήν πλάτη της. 'Η έξοριστη κυβέρνηση είχε μεταδληθεί έτσι σε «δημοκρατική» διτρίνα για τήν παγκόσμια κοινή γνώμη, ένα είδος άλλοθι, ένω στήν πραγματικότητα ήτανε τελείως άπομονωμένη. Για τόν άλλο δημοκρατικό παράγοντα, τίς ένοπλες δηλαδή δυνάμεις τής Μ. 'Ανατολής, παρουσιάστηκε μιά θαυμάσια ευκαιρία παραμερισμού τους, όταν τήν

άνοιξη του 1944 δημιουργηθήκανε άνωμαλίες πού είχανε ύποκινηθεί άπό καθαρά δημοκρατικές και όχι κομμουνιστικές ομάδες. 'Ο Τσώρτσιλ παρουσίασε τίς άνωμαλίες αυτές σαν «στάση», και, σε συμφωνία με τόν Γεώργιο, προχώρησε στήν έκκαθάριση τών ένόπλων δυνάμεων άπ' όλους τούς δημοκρατικούς και τούς άριστερους, έτσι πού τελικά δημιουργηθήκανε ένοπλες δυνάμεις καθαρά άντικομμουνιστικές. Σε συνάρτηση με τήν καταστολή τής «στάσης» κατορθώσανε οί Βρετανοί νά καταφέρουνε κι ένα ισχυρό ήθικό πλήγμα στήν έξοριστη κυβέρνηση.

Με τίς εκκαθαρίσεις έξ άλλου αυτές, είχε κατορθώσει ό Τσώρτσιλ νά δημιουργήσει στρατιωτικές μονάδες, πού, μετά τήν άποχώρηση τών Γερμανών άπ' τήν 'Ελλάδα, θά εκτελούσανε πιστά τίς βρετανικές διαταγές. 'Αλλά και με τό στρατό αυτό άκόμα πάλι θά ύπηρεχε έλλειψη έπαρκών δυνάμεων στήν 'Ελλάδα. Για τήν αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού οί Βρετανοί χρησιμοποιήσανε μιάν άλλη μέθοδο: οί πράκτορες τους στήν 'Ελλάδα άρχισαν νά βοηθάνε με όλες τους τίς δυνάμεις τίς δεξιές οργανώσεις τής 'Αθήνας, ένω παράλληλα προωθούσανε τή δημιουργία δικών τους άντάρτικων ομάδων στήν ύπαιθρο. 'Αποστολή τών ομάδων αυτών, δέν ήτανε δέβαια νά πολεμήσουνε τούς Γερμανούς, αλλά ή προετοιμασία για τήν τελική άναμέτρηση με τό ΕΑΜ-ΕΛΑΣ άμέσως μετά τήν άποχώρησή τους.

ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ: Τό β' μέρος

1. Βλ. ιδιαίτερα: G. Kousoulas: *Revolution and Defeat* (London 1965) και Sir L. Wood-Ward «*British Foreign Policy in the Second World War*» (London 1962).
2. 'Ε. Τσουδερός: «*Ελληνικές άνωμαλίες στή Μέση 'Ανατολή*», 'Αθήνα 1945, σελ. 48.
3. Chris. Woodhouse «*Apple of Discord*», London 1948, σελ. 154.
4. Κ. Πυρομάγλου: «*Ο Δούρειος Ίππος*», 'Αθήνα 1958, σελ. 152 κ.έ.
5. H. Richter: «*Griechenland zwischen Revolution und Konterrevolution 1936-1946*», Φραγκφούρτη 1973, σελ. 313 κ. έξ.
6. W.S. Churchiel «*The Second World War*», London 1965, Τομ. Χ, σελ. 188.
7. Richter ό. π. σελ. 319-322.
8. Όπως συνάγεται άπό τηλεγράφημα τής έλλ. Πρεσβείας στή Σοβ. Ένωση τής 7.1.1942, ή ύπόθεση συζητήθηκε κατά τήν επίσκεψη του 'Ηντεν στή Μόσχα (Δεκ. 1941). Βλ. και Richter ό. π. σελ. 223.
9. Richter ό. π. σελ. 326 και *Foreign Relations of the United States*, τομ. IV, Washington 1964, σελ. 159.
10. Τσουδερός ό. π. σελ. 70.
11. Richter ό. π. σελ. 333-408.

άντι

...ΤΩΝ ΑΦΑΝΩΝ

Δοχ. 250

Ένα συγκλονιστικό ντοκουμέντο από κείμενα και άναθήματα στο Α' έτήσιο μνημόσυνο για τά θύματα του Πολυτεχνείου

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ, ΑΔΪΚΗ ΚΥΡΙΑΧΙΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΧΑΛΙΑ

ΕΞΟΡΜΗΣΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΟΡΓΑΝΟ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Βδομαδιάτικο

όργανο άρχων του ΠΑΣΟΚ

Γιά ένα κίνημα από επιτροπές του λαού

"Ενας από τους αγωνιστές του ΕΛΑΣ στην Κρήτη, ο 'Αρτέμης Καστρινός, γράφει για τη σημερινή πολιτική κατάσταση - από τη μεταπολίτευση και μετά - και προτείνει τη δημιουργία ενός κινήματος "από κοινές επιτροπές μέσα από το λαό".

Που πάμε;

Γιά να δώσει κανείς απάντηση σ' αυτό τό ερώτημα, θαρρώ πώς πρέπει να ρίξει μιά σύντομη ματιά στα τελευταία δέκα-δώδεκα χρόνια. Στις αρχές, κι ως τ'ά μέσα τής δεκαετίας του '60, είχαμε κυβερνητική αστάθεια. Αυτό, δέν ήταν κρίση έξουσίας. Ήταν κρίσεις πολιτικές, πού τις προκαλούσαν ένδοαστικές διαφορές, γιά τό «κόκαλο» τής έξουσίας.

Τό άστικό κατεστημένο, κι ό επικεφαλής του, τό παλάτι, θεωρούσαν φυσιολογικό και νόμιμο, να χρησιμοποιούν τό στρατό, σάν μόνιμη ένοπλη έφεδρεία, να τούς θγάζει από τις κρίσεις, και να τούς προστατεύει από κείνον πού βάφτιζαν κάθε φορά «έσωτερικό έχθρό».

"Ετσι λοιπόν ό βασιλιάς, ό τηρητής του Συντάγματος, δέν τό 'κρυθε πώς έτοιμάζε επέμβαση του στρατού στην πολιτική ζωή, μέ την ήγεσία του στρατεύματος. Οί 'Αμερικάνοι όμως έβλεπαν περισσότερες έγγυήσεις στην μικρή χούντα και γι' αυτό την προτίμησαν, και πρόλαβαν τή μεγάλη και τό θάσιλιά. Στο όνομα του κομμουνιστικού κινδύνου, έγινε τό πραξικόπημα τής 21-4-67. Κι όμως, «έσωτερικός έχθρός» δέν ήταν μόνο οι κομμουνιστές, μά όλόκληρος ό έλληνικός λαός, και γι' αυτό τόν έβαλαν και τόν κράτησαν έφτά χρόνια στο γύψο.

Ό γυψωμένος, στή συντριπτική του πλειοψηφία, ήταν ενάντια στην χούντα, περιορίστηκε όμως στην παθητική αντίσταση.

Ή ένεργητική, ή μαχητική αντίχουντική δράση, πράξεις ήρωισμού κι αυτοθυσίας, ουσιαστικά ήταν έργο όλιγομελών αντίστασιακών ομάδων. Οί αντίστασιακές οργανώσεις, κάθε μορφής, δέν πήραν τό μαζικό χαρακτήρα πού έπρεπε, γιάτι δέν έδωσαν στον άγώνα εύρύτερες προοπτικές.

Δέν απάντησαν στο ερώτημα του λαού: «Τί θα βάλομε στην θέση τής τυραννίας πού θα γκρεμίσομε;»

Ό λαός, δέν ήθελε μόνο την ανατροπή τής χούντας, μά πιά πολύ, να μην ξαναγυρίσει σε μιά κατάσταση πού γεννούσε πραξικοπήματα και δικτατορίες. Κανείς όμως δέν του τό υπόσχεσαν, αντίθετα οι εκπρόσωποι των άστικών κομμάτων, παρακαλούσαν τούς 'Αμερικανούς να διώξουν τούς συνταγματάρχες και να δώσουν πάλι σ' αυτός τήν έξουσία σά να μην είχε συμβεί τίποτα. Μά και ή άριστερά, είτε γιάτι δέν μπορούσε, είτε γιάτι δέν τόλμησε, δέν έδωσε απάντηση στο καυτό ερώτημα, κι έτσι ουσιαστικά άσπρηκε πίσω από τό τμήμα εκείνου τής άστικής τάξης πού ήθελε μόνο τό γκρέμισμα του Παπαδόπουλου.

Ή χούντα κατάρευσε κάτω από τό βάρος των έγκλημάτων τής. Τέλειωσε όμως και ή άποστολή πού τής είχαν αναθέσει και τίποτα δέν μπορούσε πιά να προσφέρει, σε κείνους πού τήν έπίβαλαν και τή στηρίξαν.

Ή διαδοχή έγινε «φυσιολογικά», μά άστραπιαία. Ό λαός «δέχθηκε» τή λύση πού τόσο καιρό του έτοιμάζαν όλοι. Οί εκπρόσωποι του παλιού πολιτικού κόσμου, πού συσκέφτονταν μέ τούς στρατιωτικούς, τή νύχτα 23-24 'Ιούλη, δέ φοβήθηκαν τήν επανεμφάνιση των τάνκς, όπως ισχυρίστηκαν, μά τό λαό πού συγκεντρώνονταν έξω από τή Βουλή. Βιάστηκαν να δώσουν μιά λύση πριν ξημερώσει και ξεπασει ή «ανάρχια». "Εγινε μεταβίβαση έξουσίας, δηλαδή συμβιβασμός. "Ο,τι έπακολούθησε, από τότε μέχρι σήμερα, είναι συνέπεια του συμβιβασμού.

Ή Ε.Κ. και οι Ν.Δ. πού πήραν μέρος στην Κυβέρνηση «'Εθνικής 'Ενότητας» - πόσο αλήθεια παίζομε μέ τις λέξεις, εκτός αν νομίζουν πώς ή δεξιά κι ένα μέρος του κέντρου είναι τό 'Εθνος - χωρίς ίσως να τό καταλάβουν, ανάλαβαν τή θαριά εύθύνη του μπλοκαρίσματος των δημοκρατικών δυνάμεων, κι εκλείσαν τό δρόμο γιά μιά ουσιαστική δημοκρατική αλλαγή.

Κάτω από τήν επήρεια του πανικού, έδωσαν άφεση άμαρτιών, και βοήθησαν τή δεξιά να βάλει τις βάσεις γιά μακρόχρονη κυριαρχία.

Ή δεξιά, έδραίωσε τήν κλονισμένη έξουσία τής, έφάρμοσε κι εφαρμόζει τήν πολιτική τής, πού είναι ό απόλυτος σεβασμός των «συμμαχιών», γιάτι τά συμφέροντα των ήγετικών τής κύκλων, πολιτικά κι οικονομικά, είναι δεμένα μέ τούς 'Αμερικάνους, κι αν τούς δυσαρέτησαν προς στιγμή, δέν έπαψαν να είναι φίλοι, οι έγγυητές κι οι προστάτες.

Αυτή τήν περίοδο, ή Μ. 'Ανατολή κι ή άνατολική Μεσόγειος, θρίσκονται στο επίκεντρο τής δραστηριότητας του Ιμπεριαλισμού, και θα θρίσκονται άκόμη γιά πολύ. Μέσα σ' αυτές τις δραστηριότητες, έντάσσεται και ή κρίση στις έλληνοτουρκικές σχέσεις.

Οί Ιμπεριαλιστές δέν ένδιαφέρονται, μήτε γιά τόν έλληνικό, μήτε γιά τόν τούρκικο λαό. 'Ενδιαφέρονται μόνο γιά τό χώρο, από οικονομική και στρατηγική άποψη. Μας άπειλούν κάθε τόσο μέ άνοιχτή σύρραξη μέ τούς Τούρκους, σύρραξη όμως πού θα τήν κατευθύνουν αυτοί και θα τής δώσουν τήν έκβαση πού θέλουν. Τό άλλο σκέλος του σχεδίου, είναι ή παράταση τής κρίσης.

Ή έθνική μας ύπόσταση και οι έλευθερίες μας, έχουν μπει σε δοκιμασία.

Οί έλιγμοί μέσα στα «συμμαχικά» πλαίσια, δέ μας θγάζουν από τό άδιέξοδο. Δύσκολος, μά μοναδικός δρόμος, ή άπαλλαγή από τήν εξάρτηση, μά ή δεξιά, μήτε θέλει, μήτε μπορεί να πάρει τή μεγάλη άπόφαση.

Τά κόμματα τής αντιπολίτευσης είναι κατακερματισμένα, στους κόλπους τους σοβούν κρίσεις, πού εκδηλώνονται μέ άποχωρήσεις, άποσυκιρήσεις, διαγραφές.

Τό ένα προσπαθεί ν' άρπάξει τούς όπαδούς του άλλου, και τό καθένα νομίζει πώς μόνο του θα κατακτήσει τήν έξουσία.

Στό χώρο τής παραδοσιακής άριστεράς υπάρχει πολυδιάσπαση. Τό φαινόμενο είναι άποτέλεσμα μιάς πολιτικής, πού στο παρελθόν όδήγησε σε δύο στρατιωτικές ήττες, και μιάν πολιτική.

Κι ώπου δέ θα 'βρουν τό θάρρος οι κομμουνιστές να ξεκαθαρίσουν τήν ιστορική πείρα του κινήματος, να θγάουν τά σωστά διδάγματα, και ν' αναλάβουν τις Ιστορικές τους εύθύνες γιά τό μέλλον, ενιαίο κόμμα δέν πρόκειται να υπάρξει.

Ή διάσπαση, δέν είναι πρόβλημα ήγεσιών, δέν είναι οργανωτικό, μά είναι πρόβλημα πολιτικό πού άφορά τό σύνολο των κομμουνιστών.

"Ολα τά κόμματα τής αντιπολίτευσης συμφωνούν σε όρισμένα βασικά σημεία στα σημερινά κρίσιμα θέματα. Αυτό όμως είναι χωρίς πραχτική άξια, γιάτι δέν υπάρχει ένας συντονισμός ενεργειών.

Οί πιά πάνω διαπιστώσεις έχουν γίνει από μερικούς χώρους. Οί λύσεις όμως πού προτείνονται, δημοκρατικών κινήσεων, συμπράξεων και έννοτήτων, δέν έφεραν και δέν θα φέρουν άποτέλεσμα, γιάτι τούς λείπει ή μεθοδολογία, και γιάτι δέν μπορούν να δραστηριοποιήσουν τό λαό, πού είναι ή κινητήρια δύναμη κάθε αλλαγής.

● Νομίζω, λοιπόν, πώς είναι αναγκαία ή δημιουργία ενός κινήματος, μέσα στο όποίο θα βρουν τήν έκφρασή τους τά ώριμα στην συνείδηση του λαού προβλήματα, και τά κοινά σημεία στα όποια συμφωνούν κόμματα και προοδευτικές δυνάμεις. Τό κίνημα αυτό, δέ θα 'ναι μήτε μέτωπο, μήτε ειδική συμφωνία, ή έκλογική συμμαχία, σε επίπεδο ήγεσιών, μέ τις μορφές πού τά γνωρίσαμε μέχρι σήμερα, περιστασιακά δηλαδή κατασκευάσματα θνησιγενή. Θα στηρίζεται στην δημιουργία και δράση κοινών επιτροπών μέσα στο λαό, κι από τή βάση θα προχωρεί και θα καταχτιέται προς τά πάνω ή ένότητα.

Στό κίνημα θα υπάρχει θέση, γιά προσωπότητες, προοδευτικές δυνάμεις, και όλα τά κόμματα τής αντιπολίτευσης, χωρίς αυτά να έγκαταλείπουν τις αρχές, τά προγράμματα, χωρίς ν' άλλοτριώνεται ή φυσιογνωμία τους.

Θ' αγωνιστούν όμως από κοινού και θα προωθήσουν μέσα στο λαό τό κοινό πρόγραμμα του κινήματος, πού θα καθαρτιστεί άρχικά μέ ό,τι τώρα συμφωνούν όλοι κι όλα.

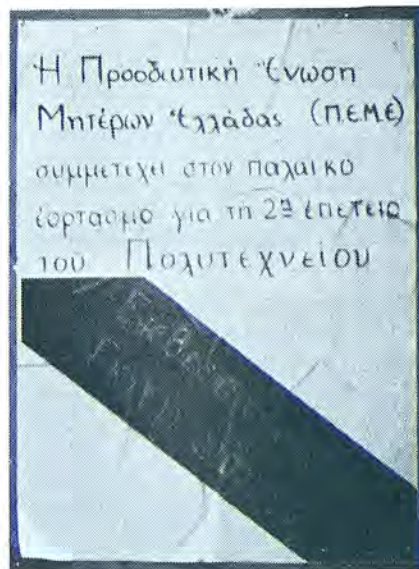
Στό βαθμό πού οι μάζες θα δραστηριοποιούνται, στο βαθμό πού θα ώριμάζουν στην συνείδησή τους τά διάφορα προβλήματα, στο βαθμό αυτό θα συμπληρώνεται και τό πρόγραμμα.

Στή συνείδηση των μαζών έχει αρχίσει να γίνεται μιά καινούργια άνακατάταξη δυνάμεων, πάνω στον άξονα έθνική άνεξαρτησία-υποτέλεια.

"Ας μή μας τρομάζουν οι πολώσεις. "Οταν θα μπει τό ερώτημα: «Μέ ποιους ενάντια σε ποιούς», ό καθένας θ' αναγκαστεί να πάρει θέση.

Δέ φιλοδοξώ να πιστεύω πώς οι προτάσεις μου γιά τό μέτωπο είναι σωφές και άλάθητες και ή μορφή όργανωσης πού προτείνω είναι ή μοναδική. "Αν όμως οι προτάσεις αυτές γίνουν άφορμή γιά συζήτηση και προβληματισμό, τό κέρδος, γιά όλους, και περισσότερο γιά τό λαό, θα 'ναι σημαντικό.

ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

ἀφίσεις ἀπό τή δεύτερη ἐπέτειο

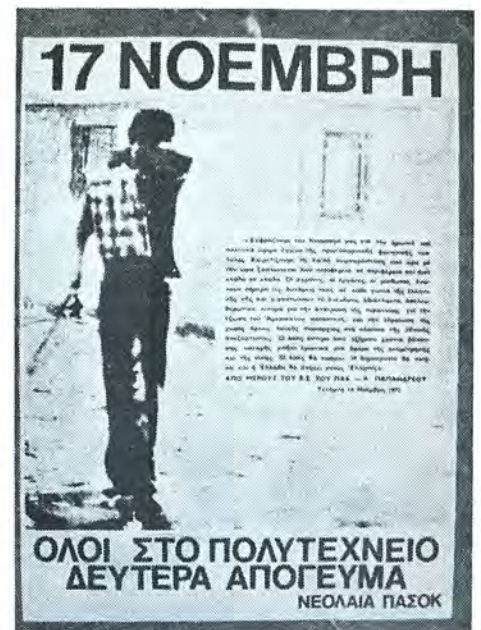
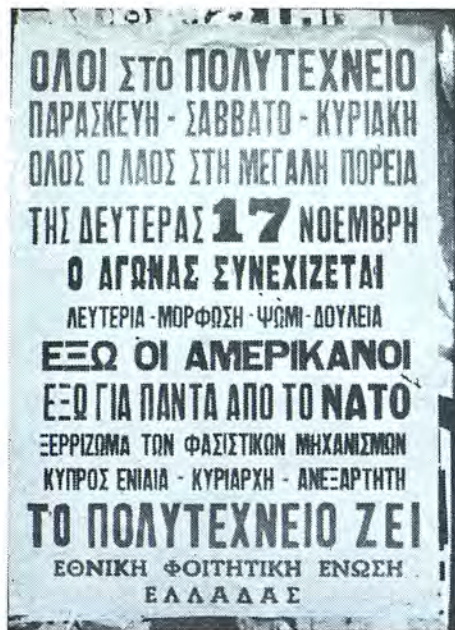
του Ἀντώνη Παπαδάκη

Ἀμέσως μετά τήν πτώση τῆς δικτατορίας, μέ τίς δυνατότητες πού δημιουργήθηκαν γιά ἐλεύθερη ἔκφραση, ἄρχισε νά κάνει καί στή χώρα μας τήν ἐμφάνισή του ἓνα μέσο προβολῆς πολιτικῶν στόχων καί ἐπιδιώξεων: ἡ ἀφίσα. Ἐκεῖνο πού ἔχει πάντως τή μεγαλύτερη σημασία εἶναι ἡ παρουσία τῆς ὄχι μόνο σέ σημαντικά γεγονότα σάν τίς προεκλογικές ἐκστρατείες τῶν κομμάτων, ἀλλά καί σέ καθημερινά, ὅπως στά αἰτήματα τῶν ἐργαζομένων, στίς ἀπεργίες, στά φοιτητικά προβλήματα, στίς ἱστορικές ἐπέτειους κ.λπ. Ἡ συχνότητα μάλιστα εἶναι τέτοια ὥστε ἓνας προσεκτικός παρατηρητής, βλέποντας τό ὕλικό αὐτό, σάν σύνολο, νά μπορεῖ νά ἀποκτήσει μιά γενική θεώρηση τῶν γεγονότων μέσα ἀπό τήν ἰδιαίτερη ὀπτική τῆς κάθε ἀφίσας.

Ταυτόχρονα, οἱ πολιτικές ἀφίσεις ἀλλάζουν καί μορφολογικά. Ἀρχίζουν νά λιγοστεύουν οἱ ἀφίσεις ἀπλές ἀνακοινώσεις, πού κυριαρχοῦσαν στά προδικτατορικά χρόνια, ἐνώ, παράλληλα, πληθαίνουν ἐκεῖνες πού θά τίς ὀνομάζουμε εἰκαστικές, δηλαδή αὐτές πού προβάλλουν τούς στόχους τους μέ ζωγραφικά ἢ φωτογραφικά, κυρίως, μέσα.

Θά εἶχε ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον μιά μελέτη ὅλου τοῦ ὕλικου πού ὑπάρχει ἀπό πολιτικές ἀφίσεις. Μιά μελέτη πού ἀνάμεσα στ' ἄλλα θά τίς ἀξιολογήσει καί θά ἐξετάσει σέ ποιό βαθμό ἐκπληρώνουν τόν σκοπό πού γι' αὐτόν κατασκευάστηκαν.

Ποιός είναι όμως ο σκοπός της άφισης; Συνοπτικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει σά στόχο νά προκαλέσει τό μεγαλύτερο δυνατό (καταφατικό) ένδιαφέρον του θεατή πάνω στό θέμα της, προβάλλοντας ταυτόχρονα, τίς περισσότερες φορές, τήν όργάνωση πού τήν υπογράφει (γενικός πολιτικός στόχος συνδυσασμένος μέ κομματικό ή παραταξιακό όφελος).

Παράλληλα, όμως, ή πολιτική άφισα συντελεί καί αυτή, μαζί μέ πλήθος άλλα όπτικά έρεθίσματα πού μās βομβαρδίζουν καθημερινά (διαφημιστικές άφισεις, κινηματογραφικές άφισεις, ταμπέλες καταστημάτων κ.λπ.), στή δημιουργία μιάς αισθητικής του μέσου "Έλληνα. Αυτό συμβαίνει γιατί, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ή άφισα λειτουργεί μέ μέσα κυρίως εικαστικά, πού υποχρεώνουν, θά

έλεγε κανείς, τό βλέμμα του θεατή νά τήν αντιμετώπισει σάν τέχνη, έστω καί εφαρμοσμένη. Καί εδώ, ακριβώς, επιβάλλεται ένα καθήκον στους πολιτικούς φορείς, καί ιδιαίτερα στους προοδεντικούς, πού εκφράζονται μέ τήν άφισα. Τό καθήκον αυτό νοείται σάν προσπάθεια νά ξεφύγουμε από τίς εύκολες λύσεις πού δίνει ή εκχυδαϊσμένη αισθητική της άρχουσας τάξης, εκείνη δηλαδή πού προορίζεται γιά τίς μάζες. Οί λύσεις αυτές, τελικά, καταλήγουν σέ χοντροκομμένα καί βάρβαρα, θά έλεγα, φεντοεπαναστατικά κατασκευάσματα, πού δυστυχώς δέν λείπουν από τίς ελληνικές πολιτικές άφισεις.

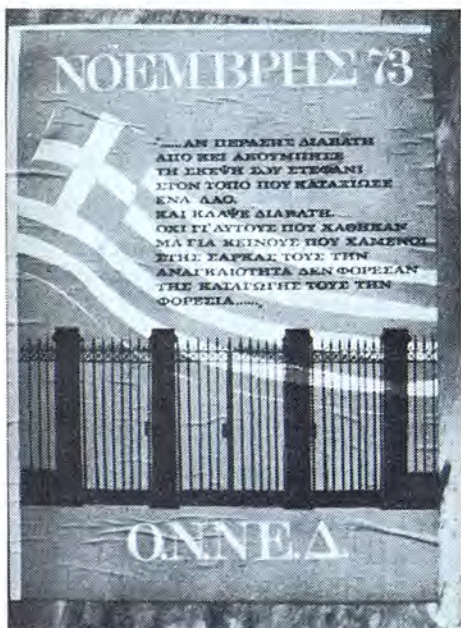
Μόνό όταν θά απομακρυνθεί αποφασιστικά ή άφισα από αυτές τίς φθοροποιές επιροές, θά μπορεί νά λειτουργήσει σωστά, δηλαδή νά συνδυάζει τήν

άποτελεσματικότητα μέ τήν ταυτόχρονη δημιουργία «θετικού» αισθητικού αποτελέσματος.

Τά πλαίσια αυτού του κείμενου, βέβαια, είναι πολύ στενά, γιά νά μελετηθούν καί νά προταθούν τρόποι γιά τό πώς θά μεθοδευτεί αυτή ή προσπάθεια.

Σάν μιά πρώτη συμβολή, όμως, σέ μιά πληρέστερη μελέτη, θέλω νά παρουσιάσω τίς άφισεις πού γέμισαν τους δρόμους της 'Αθήνας τίς μέρες πριν από τή δεύτερη έπέτειο του Πολυτεχνείου.

Οί άφισεις πού παρουσιάζονται είναι εκείνες πού έπεσαν στην αντίληψη μου καθώς περπατούσα στους δρόμους της πρωτεύουσας. Προτίμησα νά τίς δείξω φωτογραφημένες από τους τοίχους γιατί έτσι θεωρώ αυθεντικότερη τήν παρουσίασή τους, αφού μ' αυτόν, ακριβώς, τόν τρόπο τίς βλέπει ο κόσμος.

Πολύ πιθανόν νά έχω παραλείψει ορισμένες, ειδικά αυτές που κυκλοφόρησαν σε μεμονωμένες συνοικίες. Πάντως πιστεύω πως κατάφερα νά φωτογραφίσω εκείνες τις άφιξεις που με τήν ευρύτερη παρουσία τους στους δρόμους έφεραν τό Πολυτεχνείο τις μέρες αυτές καθημερινά στη θύμιση του λαού.

Οι άφιξεις που παρουσιάζονται είναι άφιξεις της Ε.Φ.Ε.Ε., άφιξεις φοιτητικών παρατάξεων (Δημοκρατικός Αγώνας, Δημοκρατική Πορεία), πολιτικών νεολαιών (νεολ. ΠΑΣΟΚ, Ρήγας Φεραίος, Ο.Ν.ΝΕ.Δ), πολιτικών οργανώσεων (Ε.Κ.Κ.Ε., Κομμουνιστική Οργάνωση Μαχητής), μιά άφισα της μαθητικής κίνησης ΔΗΜΑΚ, μιά της προοδευτικής κίνησης μητέρων και μιά που αναφέρεται στους άπεργούς της ΜΕΛ.

Κάνοντας μιά γενική παρατήρηση πάνω στην αντιμετώπιση των γεγονότων του Πολυτεχνείου από τις άφιξεις, θά δρεϊ κανείς σημαντικές διαφορές.

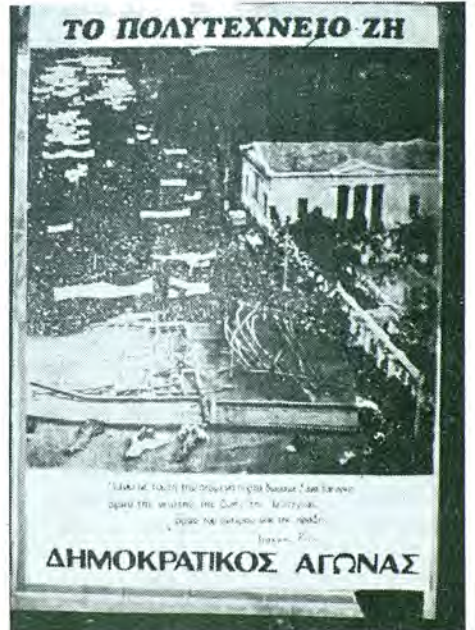
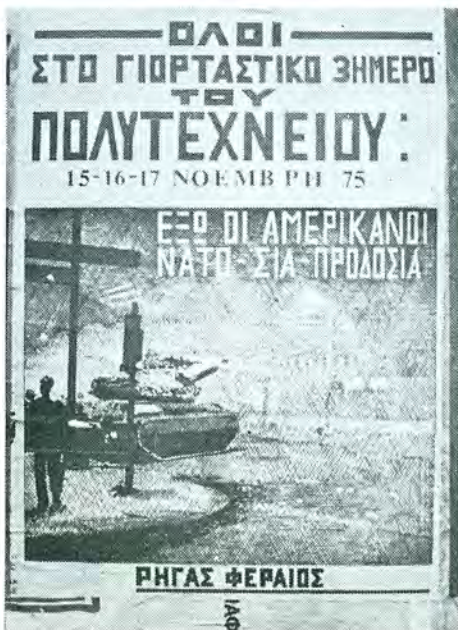
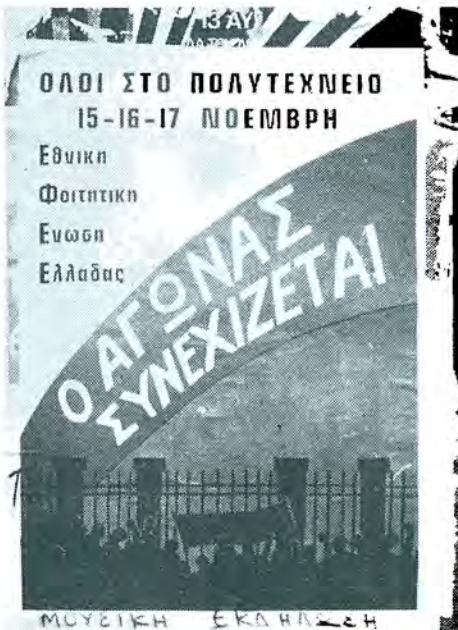
Άλλες βλέπουν τήν εξέγερση του Νοέμβρη άπλά σαν μιά ήρωική και συνάμα τραγική επέτειο. Άλλες τή βλέπουν σαν άφειτηρία αγώνων που συνεχίζονται και τώρα με στόχο τή διεύρυνση της δημοκρατίας και τήν άπαλλαγή της χώρας από τήν ξένη εξάρτηση. Άλλες, πάλι, τήν προβάλλουν σαν παράδειγμα ενότητας του έλληνικού λαού για τήν αντιμετώπιση δικτατορικών ύποτροπων. Τέλος, άλλες τή συνδέουν με τους αγώνες της εργατικής τάξης.

Οι διαφορές αυτές καθρεφτίζουν τις περισσότερες φορές σε μεγάλο βαθμό τις ιδιαίτερες ιδεολογικοπολιτικές θέσεις των οργανώσεων που τις ύπογράφουν.

Πάντως, στις περισσότερες από τις άφιξεις καλείται ο λαός νά λάβει μέρος στις εκδηλώσεις για τή 2η επέτειο του Πολυτεχνείου.

Τό κείμενο αυτό δέν φιλοδοξεί νά αξιολογήσει αισθητικά τις άφιξεις. Αυτό που θά μπορούσα, όμως, νά πώ, είναι πως μόνο δύο προβάλλουν τους στόχους τους με τή μορφή της ανακοίνωσης, μιά της Ε.Φ.Ε.Ε. και μιά του Ε.Κ.Κ.Ε., άν και στή δεύτερη ύπάρχει μιά φωτογραφία από διαδήλωση που δέν κατέχει όμως κυρίαρχη θέση στο σύνολο της άφισας. Σ' όλες τις άλλες επικρατούν τά φωτογραφικά μέσα, ενώ, αντίστοιχα, λείπουν σχεδόν τελείως τά ζωγραφικά, φαινόμενο που νομίζω ότι επεκτείνεται σε λιγότερο ύσως βαθμό και στις περισσότερες μεταδικτατορικές άφιξεις.

Τό γεγονός αυτό θά πρέπει νά ώθήσει τις οργανώσεις στο νά ζητήσουν τή βοήθεια Έλλήνων ζωγράφων που με τις αναμφισβήτητες ικανότητές τους θά δώσουν σημαντική ώθηση στην αισθητική δελτίωση της άφισας. Εύχομαι, αυτή ή μικρή παρουσίαση της πολιτικής άφισας για τό Πολυτεχνείο νά γίνει ή άπαρχή μιάς πληρέστερης μελέτης που θά συμβάλει στην ποιοτική άνύψωση αυτού του τόσο σύγχρονου μέσου προβολής ιδεών και στόχων.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Τό κείμενο αυτό είναι μία συζήτηση με τή σύνταξη του περιοδικού *Dialectiques* που εκδίδεται από μία ομάδα γάλλων κομμουνιστών. Στή συζήτηση αυτή αναφέρομαι στή σύγχρονη μαρξιστική προβληματική περί κράτους και εξουσίας, με ειδικό αντικείμενο τή σημερινή μορφή κράτους των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών. Δημοσιεύοντας τό κείμενο αυτό στό «ΑΝΤΙ» νομίζω ότι μπορεί να ενδιαφέρει τούς αναγνώστες του και για δυό ειδικότερους λόγους:

1. Παρ' όλο που σημειώνω ότι δεν μπορούμε, στή σύγχρονη φάση του ιμπεριαλισμού και από μαρξιστική σκοπιά, να διαμορφώσουμε μία γενική θεωρία του σημερινού καπιταλιστικού κράτους που να καλύπτει, στή γενικότητά της, τό κράτος και τών «αναπτυγμένων» και τών «υπανάπτυκτων» εξαρτημένων χωρών, και ότι στή συζήτηση αυτή αναφέρομαι μόνο στό πρώτο, τό κείμενο αφορά, από μία άποψη, άμεσα τήν Ελλάδα. Πράγματι, τόσο στήν Κρίση τών δικτατοριών όσο και στά άρθρα μου για τήν Ελλάδα, έχω έναντιωθει στήν τριτοκοσμική αντίληψη που θεωρεί τήν Ελλάδα σαν ολοκληρωτικά ενταγμένη, σήμερα, στό χώρο τών «υπανάπτυκτων» χωρών: Η Ελλάδα σήμερα παρουσιάζει, τόσο από οικονομική όσο και από πολιτική και ιδεολογική σκοπιά, μία ιδιότυπη κατάσταση εξάρτησης, που συνεπάγεται ότι ή μορφή του κράτους της παρουσιάζει χαρακτηριστικά τόσο κράτους αναπτυγμένης σχετικά καπιταλιστικής χώρας, όσο και κράτους «υπανάπτυκτης» εξαρτημένης χώρας, αν και αυτά τά τελευταία χαρακτηριστικά έχουν τόν κυρίαρχο ρόλο μέσα στις δομές του ελληνικού κράτους. Για να πάρουμε ένα παράδειγμα, τό «αυταρχικό» Καραμανλικό κράτος και ή κρίση τής εξουσίας στήν Ελλάδα σήμερα, από μία άποψη και σε ένα βαθμό, δεν είναι παρά εκδήλωση μεταλλαγών που παρατηρούμε και σε άλλα κράτη «αναπτυγμένων» ευρωπαϊκών χωρών, χώρες που κι αυτές βρίσκονται σήμερα σε μία ιδιαίτερη σχέση εξάρτησης από τίς ΗΠΑ.

2. Στή συζήτηση αναφέρομαι στό τελευταίο μου βιβλίο: *Οί κοινωνικές τάξεις στό σύγχρονο καπιταλισμό*, που θα εκδοθεί από τόν Έξάντα τό Φλεβάρη 1977 και σε ανέκδοτες ακόμα πρόσφατες αναλύσεις μου που, σε όρισμένα θεωρητικά σημεία, διαφοροποιούνται από τίς θέσεις του βιβλίου μου *Πολιτική εξουσία και κοινωνικές τάξεις*.

Ν.Π.

Παρατηρήθηκε πρόσφατα μία ανανέωση και εμπάθωση στις μαρξιστικές έρευνες που άφορούν τό καπιταλιστικό κράτος. Οί έρευνες αυτές, που συχνά συγκρούονται μεταξύ τους, δεν παύουν να κεντρώνονται γύρω από μερικά κοινά προβλήματα, που θα ήταν ενδιαφέρον να έπισημανθούν. Διαλέξαμε έτσι μία σειρά από γενικά θέματα: τό πρώτο άφορα τίς σημερινές σχέσεις μεταξύ κράτους και οικονομίας, αυτό που συχνά όνομάζεται σύγχρονος οικονομικός ρόλος του κράτους.

Πριν ζεσταθεί ή συζήτηση θα ήθελα να ύπογραμμίσω τή σημασία ενός έποικοδομητικού διαλόγου γύρω άπ' τά προβλήματα που θέτει ή ανάλυση του σύγχρονου κράτους, για τή μαρξιστική άριστερά. Πράγματι, αυτό που χαρακτηρίζει, μέχρι τώρα, τή θεωρητική συγκυρία τών έρευνών, που πολλοί κάνουνε γύρω από τά ζητήματα αυτά — με καθοριστική σημασία στις μέρες μας — ήταν ή σχετική άπομόνωση έρευνών και έρευνητών, άπομόνωση διαποτισμένη συχνά από έναν ύξυ δογματισμό με άμειθαίους άφορισμούς. "Έξω από τίς άρνητικές έπιπτώσεις που είχε ή κατάσταση αυτή πάνω στην ίδια μας τήν έρευνητική δουλειά, όδήγησε έπίσης σ' ένα θεθαιωμένο πιά άποτέλεσμα: στό ν' άφεθή έλεύθερο τό πεδίο σε μία νέα αντιμαρξιστική έπίθεση που βρίσκεται σήμερα σε πλήρη ανάπτυξη, και είναι ιδιαίτερα άισθητή στον τομέα του κράτους, που μάς ενδιαφέρει. Έπίθεση,

που, αν πάρει κανείς ύπόψη του τήν πρόοδο τής σοσιαλδημοκρατίας σήμερα, φαίνεται σίγουρο ότι θα συνεχιστεί και θα ένταθεί. Μου φαίνεται λοιπόν έπείγον να ξεπεράσουμε τήν άπομόνωση, από τή μία γιατί τό άπαιτεί ή πολιτική συγκυρία, κι από τήν άλλη γιατί αναπτύσσονται συγχρόνως οι θεωρητικές θάσεις για νέες, κοινές άφετηρίες. Ένωώ μ' όλ' αυτά, πώς πέρα από τίς θεωρητικό - πολιτικές μας διαφορές, παρατηρούμε ότι οι έρευνές μας συγκλίνουν σε μία σειρά κοινών έρωτημάτων, από τά όποια όρισμένα εξακολουθούν να παραμένουν αναπάντητα για όλους μας. Μ' αυτή τήν έννοια θ' άπαντήσω στις έρωτήσεις σας, σημειώνοντας, εύθους έξαρχής, ότι σε μία συνέντευξη δεν θα είναι δυνατό παρά να θιγούν διαστικά μερικά μόνο από τά προβλήματα τών έρευνών μας.

Για να προσεγγίσουμε τό πρώτο θέμα άς ξεκαθαρίσουμε, πώς όταν μιλάμε για σχέσεις μεταξύ κράτους και οικονομίας, διακρίνοντας τόν τομέα αυτό από τόν ρόλο του κράτους, δεν κάνουμε παρά μία διάκριση παιδαγωγικού χαρακτήρα για να διευκολυνθεί ή διεξαγωγή τής συζήτησης: δεν πρόκειται για διάκριση τών οικονομικών παρεμβάσεων του κράτους μέσα στους «νόμους» τής αναπαραγωγής και τής συσσώρευσης του κεφαλαίου, από τή μία μεριά, και του πολιτικο - ιδεολογικού ρόλου του κράτους μέσα στην πάλη τών τάξεων, από τήν άλλη.

Ἡ πάλη τῶν τάξεων ἐδράζεται στὴν ἴδια τὴν καρδιά τοῦ οἰκονομικοῦ χώρου, δηλαδή μέσα στις σχέσεις παραγωγῆς, στις σχέσεις ἐκμετάλλευσης, στὴν ἐξαγωγή τῆς ὑπεραξίας. Παρατήρηση θέβαια αὐτονόητη, πού δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρεται, μὰ πού εἶναι ἀναγκαῖο ἴσως νὰ τὴ θυμόμαστε πάντα φωναχτά, ἰδιαίτερα ἐπειδὴ ἡ μαρξιστικὴ ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὸ κράτος, μόλις ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὴν «οἰκονομιστικὴ» γάγγραινα πού τὴ μᾶστιζε ἐδῶ καὶ πολὺ καιρὸ. Μετὰ ἀπὸ τοῦτο τὸ προδικαστικὸ ζήτημα, οἱ σημερινὲς σχέσεις μεταξύ κρατῶν καὶ «οἰκονομίας» θέτουν μιὰ σειρά προβλημάτων, πού προσπάθησα, ἀπὸ τὴν πλευρά μου, νὰ ἐξετάσω στὸ πρόσφατο βιβλίο μου: «Οἰκονομικὲς τάξεις στὸ σύγχρονο καπιταλισμὸ».

1. Ὁ χώρος τῶν σχέσεων παραγωγῆς, ἐκμετάλλευσης καὶ ἐξαγωγῆς τῆς ὑπερεργασίας (χώρος ἀναπαραγωγῆς καὶ συσσώρευσης τοῦ κεφαλαίου καὶ ἐξαγωγῆς τῆς ὑπεραξίας στὸν καπιταλιστικὸ τρόπο παραγωγῆς) δὲν ὑπῆρξε ποτέ, οὔτε στοὺς προκαπιταλιστικούς τρόπους παραγωγῆς, οὔτε στὸν ΚΤΠ, ἕνας τομέας ἐρμητικὰ κλεισμένος, αὐτοδημιουργούμενος καὶ κάτοχος δικῶν τῶν ἀποκλειστικῶν νόμων λειτουργίας. Τὸ πολιτικὸ στοιχεῖο (κράτος) ὑπῆρξε πάντα, ἀνὰ καὶ κἄτῳ ἀπὸ διαφορετικὰ μορφές, συστατικὰ παρὸν μέσα στις σχέσεις παραγωγῆς καὶ ἀναπαραγωγῆς, ἀκόμα καὶ κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ προμονοπωλιακοῦ σταδίου τοῦ καπιταλισμοῦ, ἀντίθετα ἀπὸ μιὰ σειρά ἀνταπάτες πᾶνω στὸ «φιλελεύθερο κράτος», πού τὸ ἤθελαν οὐδέτερο, δίχως παρεμβολές στὴν οἰκονομία. Πράγμα πού ἐπιτρέπει ἤδη νὰ διαγράψουμε ἕνα πρόβλημα: ὁ χώρος, τὸ ἀντικείμενο καὶ ἐπομένως οἱ ἀντίστοιχες ἐννοίες, πού ἀποδίδουν τὸ πολιτικὸ στοιχεῖο (κράτος) καὶ τὴν οἰκονομικὴ διαδικασία, δὲν ἔχουν, δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν, οὔτε τὸ ἴδιο πεδίο ἐφαρμογῆς, οὔτε τὴν ἴδια ἔκταση, οὔτε τὴν ἴδια σημασία μέσα στοὺς διάφορους τρόπους παραγωγῆς, καὶ αὐτὸ ἀντίθετα μὲ μιὰ οἰκονομικὴ - φορμαλιστικὴ ἀντίληψη, πού θεωροῦσε τὴν «οἰκονομία» συντεθειμένη ἀπὸ ἀμετάβλητα στοιχεῖα καὶ καθ' ἑαυτὰ ἱκανὰ νὰ ἀναπαραχθοῦν ὡς σὲ μιὰ αὐτοσυνδυαστικὴ μηχανή.

Τοῦτο ὅμως, δὲν πᾶει καθόλου νὰ πεί πῶς ὁ ΚΤΠ δὲν παρουσιάζει, ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, μιὰ χαρακτηριστικὴ ἰδιαιτερότητα, σχετικὰ μὲ τοὺς προκαπιταλιστικούς τρόπους παραγωγῆς, ἰδιαιτερότητα πού προσπάθησα νὰ προσδιορίσω στὸ πρῶτο μου βιβλίο, Πολιτικὴ ἐξουσία καὶ οἰκονομικὲς τάξεις: τὴν ἰδιομορφία τοῦ σχετικῆς «ἀποχωρήσεως» (Μάρξ) μεταξύ οἰκονομίας καὶ κράτους, μὲ τὴν κεφαλαιοκρατικὴ ἔννοια τῶν ὄρων, πού συνδέεται τελικὰ μὲ τὴν ἰδιομορφία τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων παραγωγῆς, δηλαδή μὲ τὴν ἀποξένωση (τὸν ἀποχωρισμὸ στὴ σχέση κατοχῆς) τῶν ἀμέσων παραγωγῶν ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο καὶ τὰ μέσα τῆς ἐργασίας τους, καὶ δεμένη ἐπομένως μὲ τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς δημιουργίας τῶν τάξεων καὶ τῆς ἐμφάνισης τῆς πάλης τῶν τάξεων μέσα στὸν καπιταλισμὸ. Ἀποχωρισμὸς ἐπομένως τοῦ κράτους καὶ τοῦ χώρου ἀναπαραγωγῆς τοῦ κεφαλαίου (οἰκονομία) εἰδικὸ φαινόμενο στὸν καπιταλισμὸ, πού δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ἕνα εἰδικὸ ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας τοῦ καπιταλισμοῦ, τῆς ὑπαρξῆς «βαθμίδων» φύσει ἢ οὐσία «αὐτόνομων» διαμέσου τῶν διαφόρων τρόπων παραγωγῆς, καὶ πού καθόλου δὲν ἐμποδίζει τὸν συστατικὸ ρόλο τοῦ κράτους μέσα στις καπιταλιστικὲς σχέσεις παραγωγῆς, ἤδη ἀπὸ τὸ προμονοπωλιακὸ στάδιο τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος.

Τὰ παραπάνω θέτουν ἕνα πρῶτο πρόβλημα: πῶς νὰ συλλάβουμε ἐπακριβῶς, μέσα σ' ὀλόκληρη τὴν ἱστορία τῆς κεφαλαιοκρατίας, στοὺς καπιταλιστικούς κοινωνικοὺς σχηματισμούς, αὐτὸν τὸν σχετικὸ ἀποχωρισμὸ τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν οἰκονομία, ὡς ἕνα τύπο ἰδιαιτέρως «παρουσία» τοῦ κράτους

«μέσα» στις καπιταλιστικὲς σχέσεις παραγωγῆς καὶ ἐκμετάλλευσης, καὶ κατὰ συνέπεια, μέσα στὴ διαδικασία τῆς ἀναπαραγωγῆς τους; Πράγμα πού σημαίνει ἤδη ὅτι πρέπει νὰ ἐρευνήσουμε τὸν ἴδιο τὸν ὄρο τῆς «παρέμβασης» (κρατικὸς παρεμβατισμὸς) μὲ τὸν ὁποῖο δηλώνεται συνήθως ὁ ρόλος τοῦ καπιταλιστικοῦ κράτους στὸ οἰκονομικὸ ἐπίπεδο, γιατί ὁ ὄρος αὐτὸς κινδυνεύει νὰ ὀδηγήσει σὲ μιὰ τοπολογικὴ ἀντίληψη τοῦ ἀποχωρισμοῦ μεταξύ κράτους καὶ οἰκονομίας, ὑποδηλώνοντας δύο τομεῖς ἐξυπαρχῆς «ξένους» τὸν ἕναν ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἀφοῦ τὸ κράτος δὲν παρεμβαίνει παρὰ μόνον ἐκ τῶν ὑστέρων (ἡ περιφρημθεωρία τῆς «ἀνάδρασης», τελικὰ τῆς ἀντανάκλασης) στὸν οἰκονομικὸ τομέα, πού θεωρεῖται ἐξ ὀρισμοῦ αὐτοαναπαράγομενος.

Τοῦτο ὅμως θέτει ἀμέσως ἕνα δεύτερο πρόβλημα: πῶς νὰ ἐπισημάνουμε μὲ ἀκρίβεια τίς ἀλλαγές τοῦ ρόλου τοῦ κράτους μέσα στὴ σημερινὴ φάση τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ; Πῶς εἶναι δυνατό νὰ συλλάβουμε τὸν καθοριστικὸ ρόλο τοῦ κράτους μέσα στὸν ἴδιο τὸν κύκλο τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ τῆς συσσώρευσης τοῦ κεφαλαίου, ὡς «διαφοροποιημένον τύπο» αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ ἀποχωρισμοῦ μεταξύ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ στοιχείου στὴ σημερινὴ φάση; Πράγματι, ἂν δὲν θέσουμε σωστὰ αὐτὸ τὸ κεφαλαῖωδες πρόβλημα, διατρέχουμε τὸν κίνδυνο νὰ συλλάβουμε τὴ σημερινὴ φάση ὡς ἕνα ξεπέρασμα τοῦ ἀποχωρισμοῦ αὐτοῦ, σύλληψη γραμμικὴ καὶ οἰκονομικὴ, ὅπως ὁ προσδιορισμὸς τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ ἀπὸ τὸν Λένιν ὡς ἀντικάμαρας τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐπακόλουθα, ὄχι θέβαια καὶ τὸ μοναδικό, μιᾶς τέτοιας σύλληψης, θὰ ἦταν νὰ μᾶς ξεφύγει ἕνα ἀπὸ τὰ καθοριστικὰ προβλήματα, πού σχετίζονται μ' αὐτὰ πού συζητᾶμε: ἡ ἐπίσημη ἀντίληψη τῶν δομικῶν ὀρίων τῆς «ἐπέμβασης» τοῦ κράτους στὴν οἰκονομία σὲ συνθηκικὸ καπιταλισμὸ, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντιληψη τῆς σημερινῆς τοῦ φάσης, ὀρίων, πού καθορίζονται ἐδῶ ἀπὸ τὸν τύπο κάτω ἀπ' τὸν ὁποῖο ἐμφανίζεται σήμερα ὁ ἐν λόγω ἀποχωρισμὸς, πού προέρχεται, μὲ τὴ σειρά του κι αὐτός, ἀπὸ τὸν ἀμετάβλητο πυρήνα τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων παραγωγῆς. Πράγματι, αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ ὄρια καθιστοῦν ἀπορριπτεὰ τὴν τόσο ἀγαπητὴ στὴ σοσιαλδημοκρατία θέση, ὅτι εἶναι πραγματοποιήσιμος σήμερα ἕνας «ὀργανωμένος - προγραμματισμένος» καπιταλισμὸς μέσω τοῦ κράτους, τῆς ὁποίας θέσης, ἡ ὑποτιθέμενη δυνατότητα διαχείρισης τῆς σημερινῆς κρίσης, δὲν ἀποτελεῖ παρὰ μιὰ παραλλαγή.

Γι' αὐτὸ, ἀπ' τὴ μεριά μου, εἶχα προτείνει στό, Οἰκονομικὲς τάξεις στὸν σύγχρονο καπιταλισμὸ, δύο κατευθύνσεις:

α) Γιὰ νὰ τοποθετήσουμε ἐπακριβῶς τὸν σημερινὸν τύπο ἀποχωρισμοῦ τοῦ πολιτικοῦ στοιχείου (κράτος) ἀπὸ τὴν οἰκονομία, πρέπει ν' ἀκολουθήσουμε τὴν ἐξῆς ὀδηγητικὴ γραμμὴ: ὁ χώρος, τὸ ἀντικείμενο καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν ἀντιστοίχων ἐννοιῶν στὴν πολιτικὴ καὶ στὴν οἰκονομικὴ βαθμίδα, μεταβάλλονται ὄχι μόνον σὲ συνάρτηση μὲ τοὺς διάφορους τρόπους παραγωγῆς, ἀλλὰ σὲ συνάρτηση ἐπίσης τῶν διαφόρων σταδίων καὶ φάσεων τοῦ ἱστοριογραφικοῦ καπιταλισμοῦ. Ὁ μόνος μέτρο ἀκριβῶς πού ἡ κεφαλαιοκρατία ἀποτελεῖ ἕνα τρόπο παραγωγῆς πού ὀδηγεῖ σὲ διεύρυνση ἀναπαραγωγῆς. Σὲ τούτῃ τὴ σημερινὴ μεταβολή (ἀκόμα καὶ τοῦ χώρου ἀναπαραγωγῆς τοῦ κεφαλαίου), ἐγγράφεται ὁ τροποποιημένος τύπος τῆς ἀποξένωσης πού συζητᾶμε. Τοῦτο ἐπιτρέπει, ἀνάμεσα σ' ἄλλα, νὰ τοποθετήσουμε μὲ ἀυστηρότητα ὄχι μόνον τὸ νόημα τῶν σημερινῶν παρεμβάσεων τοῦ κράτους στὴν οἰκονομία, καὶ τὰ ὄριά τους (ποῖος παρεμβαίνει καὶ πῶς παρεμβαίνει;) ἀλλὰ καὶ τὴν ποιοτικὴ μεταλλαγή αὐτοῦ τοῦ ρόλου τοῦ κράτους σὲ σχέση μὲ τὸν οἰκονομικὸ ρόλο πού εἶχε στὸ παρελθόν.

β) Οι μετατοπίσεις αυτές δεν μπορούν να γίνουν κατανοητές παρά μόνο σε συσχετισμό με τις μεταβολές των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής, ανάλογα με τα στάδια και τις φάσεις του κεφαλαιολογικού συστήματος, μέσα σε όλη τους τη συνθετότητα. Όδηγήθηκα έτσι στο να προτείνω μία περιοδοποίηση του καπιταλισμού, περιλαμβανομένου και του μονοπωλιακού - ιμπεριαλιστικού σταδίου, σύμφωνα με τις μεταβολές των σχέσεων παραγωγής, στο έθνικό και στο διεθνές επίπεδο, μεταβολές που υποθέσκουν σε διαδικασίες, όπως η συγκέντρωση του κεφαλαίου, κλπ. Το σημαντικό πρόβλημα έγκειται, άσφαλως, έδω στο να συλλάβουμε αυτές τις μεταβολές, παίρνοντας υπόψη τον σκληρό και άμετακίνητο πυρήνα τούτων των σχέσεων, που δεν παύουν να είναι, παρόλ' αυτά, καπιταλιστικές.

2. Περνάμε έτσι στη δεύτερη σειρά προβλημάτων:

α) Η σύγκλιση αυτή των έρευνών γύρω από τις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής και τις μεταβολές τους μάς οδηγεί — όλοι το έχουμε συνειδητοποιήσει — σε ρήξη με την οικονομιστική αντίληψη για αυτές τις σχέσεις που κληρονομήσαμε από την 3η Διεθνή, τη «μεταλενινιστική» ως πούμε, ιδιαίτερα στο μέτρο που όφειλουμε να συλλάβουμε την προτεραιότητα των σχέσεων παραγωγής πάνω στις «παραγωγικές δυνάμεις» έντοπιζοντας έπακριβως το περιεχόμενο των δύο όρων, προτεραιότητα της οποίας η παραγωγική διαδικασία είναι το αποτέλεσμα. Σε ότι αφορά ιδίως τις σχέσεις παραγωγής, οδηγήθηκα να τις θεωρούμε σαν την ίδια τη μορφή ύπαρξης του κοινωνικού συστήματος, όπως είναι ο έργο της κίνησης των παραγωγικών δυνάμεων καθ' εαυτών: πράγμα το οποίο επιτρέπει ακριβώς να συλλάβουμε τον καπιταλιστικό αποχωρισμό μεταξύ κράτους και οικονομίας σαν μία ιδιόμορφη παρουσία του πολιτικού στοιχείου (και της ιδεολογίας) μέσα στις σχέσεις παραγωγής και στον κεφαλαιολογικό καταμερισμό της εργασίας. Αυτό πάει να πεί, πως οι μεταβολές του σημερινού ρόλου του κράτους στην οικονομία καλύπτουν, μέσω των μεταβολών στις σχέσεις παραγωγής, ουσιαστικές διαφοροποιήσεις στον καταμερισμό της εργασίας, και σε παγκόσμιο και σε έθνικό πεδίο. Είναι, κατά τα άλλα, φανερό πως τα έρωτήματα αυτά, αναδεικνύουν, με τη σειρά τους, νέα σημαντικά προβλήματα, των οποίων τη λύση είχαμε πολλοί και συχνά την τάση να θεωρούμε αυτόνομη.

β) Αυτή η σύγκλιση της προβληματικής γύρω από τις σχέσεις παραγωγής και τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας, σε όλες της τις μορφές (περιλαμβανομένης και της διάκρισης μεταξύ χειρωνακτικής και πνευματικής εργασίας) θα όφειλε, το σημειώνω εν παρόδω, να έχει ευρύτερες επιπτώσεις για τη μελέτη του καπιταλιστικού κράτους και της ιστορίας του, γιατί επιτρέπει να προχωρήσουμε στο ξεκαθάρισμα των σχέσεων μεταξύ του χώρου παραγωγής και του χώρου κυκλοφορίας του κεφαλαίου, αυτού του παλιού προβλήματος του μαρξισμού, πάνω στο οποίο εξακολουθούμε να τρώμε τα μούτρα μας. Πράγματι, είναι έντυπωσιακό να θυμηθούμε, ότι πολλοί μαρξιστές έρευνητές, που προσπαθούν να έντοπίσουν τις σχέσεις ανάμεσα στους θεσμούς — και στην ιδεολογία — που χαρακτηρίζουν το καπιταλιστικό κράτος (ισότητα και τυπικές ελευθερίες, διάκριση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, εμφάνιση της έννοιας του ατόμου και του πολιτικού προσώπου, καπιταλιστικό δικαίωμα σύστημα) από τη μία μεριά, και στην «οικονομία» από την άλλη, αναφέρονται κατά κύριο λόγο στον χώρο κυκλοφορίας (κεφαλαιολογικές έμπορευματικές σχέσεις, αγορά και πώληση της εργατικής δύναμης, ανταλλακτικές σχέσεις μεταξύ ιδιοκτητών, κλπ...). Υποθέτω, πως έτούτη η παραγωγή της μαρξιστικής αρχής της προτεραιότητας της

παραγωγής πάνω στην κυκλοφορία μέσα στον συνολικό κύκλο της αναπαραγωγής του κεφαλαίου, στον αποχωρισμό στις σχέσεις της οικονομίας με το κράτος, κατέληξε συχνά σε ένα είδος φυγής προς τα μπρός, ή, καλύτερα, έπιστροφής προς τα πίσω, όσο (και στο μέτρο που) οι σχέσεις παραγωγής έθεωρούντο σαν απλό αποκρυστάλλωμα - άντανάκλαση (μιάς αναπτυξιακής διαδικασίας των «παραγωγικών δυνάμεων» καθ' εαυτών), κοντολογής αποτέλεσε μιά αντίδραση απέναντι στην οικονομιστική έκκένωση της έννοιας των σχέσεων παραγωγής. Πιστεύω παρόλα αυτά, ότι είναι τώρα δυνατό να μεταθέσουμε το κέντρο θάρους των μαρξιστικών έρευνών για το κράτος: μπορούμε να συνεκτιμήσουμε, με τρόπο πολύ πιο άστηρό και έξονυχιστικό, το σύνολο των ιδιαίτερων θεσμών του καπιταλιστικού κράτους, σε συσχετισμό — κατά πρώτο λόγο — με τις σχέσεις παραγωγής και τον καπιταλιστικό κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας και έπομένως με την αναπαραγωγή τους.

γ) Το ξεκαθάρισμα των σημερινών μεταβολών στις σχέσεις παραγωγής και του καπιταλιστικού αποχωρισμού κράτους και χώρου αναπαραγωγής του κεφαλαίου, θα έπρεπε να επιτρέψει να συλλάβουμε τις οικονομικές λειτουργίες και «παρεμβάσεις» του σύγχρονου κράτους, στην όργανική τους διασύνδεση, ενώ παρουσιάζονται ακόμα από τη μαρξιστική έρευνα με τη μορφή μιάς περιγραφικής προσθετικής συσώρευσης. Και έδω προβάλλουν μιά σειρά νέων προβλημάτων, που έπισημαίνω παρακάτω όσο πιο απλά και σύντομα γίνεται:

Η έρευνα αυτή (οι πιο πολλοί από μάς συμφωνούμε έδω πάνω) θα όφειλε να πάρει για οδηγητική γραμμή την πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους και να συλλάβει, στην ουσία, το νόημα των κρατικών παρεμβάσεων σαν ένεργο ποσοίτησ η έκ μέρους του κράτους άντίρροπο εν σέω εν σέ τούτη την πτωτική τάση σε σχέση με τα νέα δεδομένα, στη σημερινή φάση της έγκαθίδρυσης ενός μέσου ποσοστού κέρδους: το σύνολο των οικονομικών παρεμβάσεων του κράτους σπονουλώνεται, τελικά, γύρω από τον τον θεμελιακό ρόλο. Έδω ανακύπτει ένα πρώτο πρόβλημα: μπορούμε πράγματι να πάρουμε αυτή την πτωτική τάση σαν οδηγητική γραμμή, με μόνη προϋπόθεση να ξεκαθαρίσουμε από πριν το ότι, στο μέτρο που δεν υποδηλώνει άμεσα την έξαγωγή της υπεραξίας, δηλ. την έκμετάλλευση, αλλά την κατανομή της υπεραξίας (το κέρδος), η πτωτική τάση δεν μπορεί να έχει στην πραγματικότητα παρά αξία δείκτη και συμπτώματος των βαθιών μετασχηματισμών που πραγματοποιούνται στις σχέσεις παραγωγής και στον καταμερισμό της εργασίας, κοντολογής στην ταξική πάλη με έπίκεντρο την έκμετάλλευση. Με τούτη την προϋπόθεση, η πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους, σαν κεντρικό σημείο αναφοράς, δεν είναι μόνο αποδεκτή, αλλά άπλυτα αναγκαία.

Όμως, μετά από όλα όσα είπαμε, τα προβλήματα μόλις αρχίζουν, γιατί υπάρχουν, στην πράξη, πολλές αντίρροπες τάσεις σε τούτη την πτώση, μεταξύ των οποίων δύο είναι οι πιο σημαντικές: η ύποτιμηση ενός μέρους του σταθερού κεφαλαίου, και η άνοδοση και της ύπεραξίας (σηχτική ή ύπεραξία). Από δώ απορρέουν δύο προβλήματα: α) είναι άραγε όρθο να αναφερόμαστε στις δύο αυτές αντίρροπες τάσεις, και ιδιαίτερα στην πρώτη, στο μέτρο που αυτή αφορά άπλως μόνο μετακινήσεις και ανακατανομές της υπεραξίας; β) άν είναι αναγκαίο να αναφερόμαστε και στις δύο, μπορούμε να τις έξετάσουμε στο ίδιο επίπεδο, και άν όχι, ποιά από τις δύο παίζει τον κύριο ρόλο;

Πιστεύω, όπως το είχα έκθέσει στο «Οι κοινωνικές τάξεις...» ότι τούτο το δεύτερο πρόβλημα είναι το πιο σημαντικό. «Ας πούμε τώρα στην καρδιά του θέ-

δηλαδή πάντα μέρος του συνασπισμού έξουσίας: γ) το καπιταλιστικό κράτος οφείλει να διαθέτει συνεχώς μια σχετική αυτονομία απέναντι στη μία ή στην άλλη μερίδα του συνασπισμού έξουσίας (ακόμα και απέναντι σε κάθε μερίδα του ίδιου του μονοπωλιακού κεφαλαίου), προκειμένου να αναλάβει τον ρόλο π ο λ ι τ ι κ ο υ δ ρ γ α ν ο υ τ η του γενικού συμφέροντος της άστικής τάξης (της «άσταμάτητης Ισορροπίας των συμβιβασμών» μεταξύ των μερίδων της, έλεγε ο Γκράμσι) υπό την ηγεμονία μιας από τις μερίδες της· δ) Οι σημερινές μορφές της διαδικασίας μονοπωλιοποίησης και η ιδιαίτερη ηγεμονία του μονοπωλιακού κεφαλαίου πάνω στο σύνολο της άστικής τάξης, έπιβάλλουν, στις μέρες μας, μ ι ά σ ο θ α ρ ή σ υ ρ ρ ί κ ν ω σ η τ ω ν δ ρ ί ω ν της σχετικής αυτονομίας του κράτους απέναντι στο μονοπωλιακό κεφάλαιο και του πεδίου συμβιβασμών μεταξύ αυτού και των άλλων μερίδων της μπουρζουαζίας.

Πιστεύω πως άπαριθμηση μια σειρά σημεία, πάνω στα όποια, πέρα από παιχνίδια με τις λέξεις, μπορούμε οι περισσότεροι από μās να συμφωνήσουμε. Θα έλεγα όμως, ότι μόλις διαπιστωθεί τούτη η σύμπτωση, τότε άκριβώς ανακύπτουν τα κοινά μας προβλήματα. Πράγματι, μετά άπ' αυτή τη θεωρητικοποίηση — που δεν είναι ήδη μικρή υπόθεση — δεν θρискόμαστε, παρά μόνο στα προλεγόμενα του ζητήματος που εξετάζουμε και δεν έχουμε πολύ προχωρήσει προς μιάν άνάλυση περισσότερο συγκεκριμένη. Τα προβλήματα άφορούν τώρα το έξης έρώτημα: πώς πραγματοποιείται έπακριβώς, με τη συγκεκριμένη κρατική πολιτική, το γενικό συμφέρον της άστικής τάξης υπό την ηγεμονία των μονοπωλίων, και πώς έγκαθίσταται τούτη η ηγεμονία;

Έτσι έφτασα στο Ο ί κ ο ι ν ω ν ι κ έ ς τ ά ξ ε ι ς... και μετά, να προβάλλω όρισμένες θεμελιώδεις θεωρητικές θέσεις σχετικά με το κράτος. Το κράτος, το καπιταλιστικό στην προκειμένη περίπτωση, δεν πρέπει να θεωρείται σαν μιά δ λ ο κ λ η ρ ω μ έ ν η έ ν ό τ η τ α, αλλά, όπως άλλωστε συμβαίνει και με το «κεφάλαιο», σαν μιά σ χ έ σ η, πιό συγκεκριμένα, σαν μιά συμπύκνωση ενός συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ τάξεων και μερίδων τάξεων, όπως εκφράζεται, με ε ι δ ι κ ό πάντα τρόπο, (σχετικός άποχωρισμός του κράτους από την οικονομία, που οδηγεί στην έγκατάσταση των ιδιαίτερων θεσμών του καπιταλιστικού κράτους) μέσα στο ίδιο το κράτος. Το να συλλάβουμε το κράτος σαν σ χ έ σ η, σημαίνει ότι άποφεύγουμε τα άδιέξοδα ενός ψευδοιλήμματος της σημερινής συζήτησης που διεξάγεται γύρω από το κράτος μεταξύ του κράτους σαν Πράγμα - όργανο, και του κράτους σαν Έποκείμενο. Το κράτος σαν Πράγμα: πρόκειται για την παλιά οργανιστική αντίληψη για το κράτος, παθητικό, αν όχι ούδέτερο έργαλειό όλοκληρωτικά κατευθυνόμενο από μιά κοινωνική ομάδα, αντίληψη, σύμφωνα με την όποια δεν άναγνωρίζεται στο κράτος ή παραμικρή αυτονομία. Το κράτος σαν Έποκείμενο: ή

αυτονομία του κράτους, που έκλαμβάνεται έδω σαν άπόλυτο, αναφέρεται στην ίδια του τη θέληση σαν έλλογοποιητικό στοιχείο της άστικής κοινωνίας (SOCIETE CIVILE — BURGERLICHES GESELSCHAFT). Αντίληψη της όποιας έγκανιασής ύπηρες ο Χέγκελ, και συνεχιστής ο Μάξ Βέμπερ και το κυρίαρχο ρεύμα της άστικής πολιτικής κοινωνιολογίας (ή θεσμικο - λειτουργική - φονξιοναλιστική σχολή) που άνήγαγε την αυτονομία αυτή σε ά π ο κ λ ε ι σ τ ι κ ή έ ξ ο υ σ ί α που δήθεν διαθέτει το κράτος καθ' έαυτό, οι φορείς της έξουσίας και του κρατικού όρθολογισμού: οι πολιτικές έλλι δηλαδή και η γραφειοκρατία. Πράγματι, το χαρακτηριστικό της τάσης αυτής είναι να προσδίδει στους θεσμούς - μηχανισμούς δική τους έξουσία, ενώ στην πραγματικότητα ο κ ρ α τ ι κ ό ς μ η χ α ν ι σ μ ό ς δεν διαθέτει καθόλου έξουσία, γιατί δεν είναι δυνατό να ένοήσουμε σαν κ ρ α τ ι κ ή έ ξ ο υ σ ί α παρά την έξουσία όρισμένων τάξεων και ταξικών ομάδων, στών όποιων τά συμφέροντα άνταποκρίνεται το κράτος.

Έκείνο που ενδιαφέρει περισσότερο τώρα, είναι να διευκρινίσουμε στις δυό αυτές περιπτώσεις (το κράτος έκλαμβανόμενο σαν Πράγμα ή σαν Έποκείμενο), τη σχέση κράτους - κοινωνικών τάξεων και ιδιαίτερα κράτους και κυρίαρχων τάξεων ή μερίδων, σαν σχέση έ ξ ω τ ε ρ ι κ ό τ η τ α ς: είτε οι κυρίαρχες τάξεις ύποτάσσουν το κράτος (Πράγμα) μ' ένα παιχνίδι «έπιρρών» και «ομάδων πίεσης», είτε το κράτος (Έποκείμενο) ύποτάσσει τις κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις. Στα πλαίσια τούτης της έξωτερικής σχέσης, κράτος και κυρίαρχες τάξεις θεωρούνται σαν δ ύ ο διακ ρ ι τ έ ς έ ν ό τ η τ ε ς «ά ν τ ι μ έ τ ω π ε ς» ή μ ι ά σ τ η ν έ λ λ η, ή μιά «απέναντι» άπ' την άλλη, από τις όποιες ή μία διαθέτει, κάθε φορά, περισσότερη έξουσία από την άλλη, σύμφωνα με μιά παραόδοιακή αντίληψη της έξουσίας σαν δεδομένης ποσότητας μέσα στην κοινωνία· αντίληψη που «μηδενίζει» τελικά την έννοια της έξουσίας. Έίτε ή κυρίαρχη τάξη «άπορροφά» το κράτος έκκενώνοντάς το από την ίδια του την έξουσία (το κράτος - Πράγμα), είτε το κράτος «άνθίσταται» στην κυρίαρχη τάξη και άφαιρεί την έξουσία της προς ύφελός του (το κράτος - Έποκείμενο και διαιτητής μεταξύ των κοινωνικών τάξεων, αντίληψη προσφιλέστατη στη σοσιαλδημοκρατία).

Όμως, το κράτος είναι μιά σχέση: πράγμα που σημαίνει, για να ξαναγυρίσουμε στο άρχικό μας πρόβλημα, ότι ή σχετική του αυτονομία και ο ρόλος του ως προς την έγκαθίδρυση του γενικού συμφέροντος της άστικής τάξης υπό την ηγεμονία μιας μερίδας (του μονοπωλιακού κεφαλαίου σήμερα), κοντολογής, ή κρατική π ο λ ι τ ι κ ή, δεν είναι δυνατό να έξαντληθούν στην έξουσία που δήθεν διαθέτει, ή στην όρθολογιστική του θέληση. Η άσκηση της πολιτικής αυτής πρέπει να θεωρείται στην πραγματικότητα σαν άπόρροια των ταξικών άντιθέσεων που έγγράφονται μέσα στην ίδια τη δομή του κράτους (το κράτος είναι μιά

στις επάλξεις της Δημοκρατίας ή ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ ή απογευματινή σου έφημερίδα

σχέση). Πράγματι, τὸ νὰ συλλάβουμε τὸ κράτος σὰν συμπύκνωση ἑνὸς συσχετισμοῦ δυνάμεων μεταξύ τάξεων καὶ ταξικῶν ὁμάδων, ὅπως αὐτὲς ἐκφράζονται, μὲ εἰδικὸ τρόπο, μέσα στὸ κράτος, σημαίνει ὅτι τὸ κράτος σ υ ν ἄ ρ ε τ α ἰ κ α ἰ δ ἰ α π ε ρ ν ᾱ τ α ἰ, ἀπὸ τὴ μὴ ἄκρη στὴν ἄλλη, ἀπὸ τὶς ταξικὲς αὐτὲς ἀντιθέσεις. Τοῦτο σημαίνει, πὼς ἕνας θεσμός, τὸ κράτος, προορισμένος νὰ ἀναπαράγει τὴν ταξικὴ διαίρεση τῆς κοινωνίας, δὲν εἶναι, οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι ποτέ, ὅπως τὸ φαντάζονται οἱ ἀντιλήψεις τοῦ κράτους - Πράγματος καὶ τοῦ κράτους - Ὑποκειμένου, ἕνα μονολιθικὸ μπλόκ δίχως ρωγμές, ἀλλ' ἀντίθετα εἶναι, ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴ δομὴ, διάτρητο. Ποιὸν ὁμως εἰδικὸ τύπο περιβάλλονται αὐτὲς οἱ ταξικὲς ἀντιθέσεις, καὶ ἰδιαίτερα ἐκεῖνες μεταξύ ὁμάδων ποὺ μετέχουν στὸν συνασπισμὸ ἐξουσίας, ὄντας συγχρόνως συστατικά του στοιχεῖα; Περιβάλλονται ἀκριβῶς τὴ μορφή ἐσωτερικῶν ἀντιθέσεων μεταξύ τῶν διαφόρων κλάδων καὶ μηχανισμῶν τοῦ κράτους, καὶ μέσα σὲ καθένα ἀπ' αὐτούς, στὸ μέτρο ποὺ καθέννας τους (ἢ κάθε τμήμα τοῦ καθενός) ἀποτελεῖ συχνὰ τὴν ἔδρα καὶ τὸν προνομιακὸ ἐκπρόσωπο αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς μερίδας τοῦ συνασπισμοῦ ἐξουσίας, ἀποτελεῖ δηλαδὴ τὴ συγκέντρωση - ἀποκρυστάλλωση αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ ἰδιαίτερου ὁμιλέροντος; ἐκτελεστικὴ ἐξουσία καὶ κοινοβούλιο, στρατός, δικαστικὸ σῶμα, διάφορα ὑπουργεῖα, τοπικὴ αὐτοδιοίκηση καὶ κεντρικὸς μηχανισμὸς, διάφοροι ἰδεολογικοὶ μηχανισμοί, κλπ.

Στὸ παραπάνω πλαίσιο, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ μ α κ ρ ο χ ρ ο ν ἰ ο υ γενικοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος τοῦ συνασπισμοῦ ἐξουσίας ἀπὸ τὸ κράτος (ἢ ἀσταθῆς ἰσορροπία τῶν συμβιβασμῶν) ὑπὸ τὴν ἡγεμονία τούτης ἢ ἐκείνης τῆς μερίδας τοῦ μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου, μ' ἕνα λόγο, ἢ σημερινὴ πολιτικὴ τοῦ κράτους, ἐμφανίζεται σὰν μὴ μί α δ ἰ α δ ἰ κ α σ ἰ α κ α τ α σ τ α λ ᾶ γ μ α τ ο ς τῶν ἐσωκρατικῶν αὐτῶν ἀντιθέσεων, διαδικασία ποὺ σὲ πρῶτο ἐπίπεδο καὶ σὲ βραχυπρόθεσμη προοπτικὴ φαίνεται κι αὐτὴ καταπληκτικὰ ἀσύμμετρη καὶ χασοκὴ. Πρόκειται ἀπλοῦστα γιὰ μί α δ ἰ α δ ἰ κ α σ ἰ α κ α τ ο ς ἢ ἐ π ἰ λ ο γ ῆ ς, ἐκ μέρους ἑνὸς μηχανισμοῦ, τῶν πληροφοριῶν ποὺ παρέχονται καὶ τῶν μέτρων ποὺ λαμβάνονται ἀπὸ ἄλλους· γιὰ μί α ἀντιφατικὴ διαδικασία ἀ π ο φ ᾶ σ ε ω ν ἢ ἀλλὰ καὶ «μ ἢ - ἀ π ο φ ᾶ σ ε ω ν» ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν κλάδων καὶ τῶν μηχανισμῶν τοῦ κράτους· γιὰ ἕνα προσδιορισμὸ, ἐγγεγραμμένον στὴν ἴδια τὴν ὀργανωτικὴ ραχοκοκαλί α τοῦ κράτους, γιὰ προτεραιότητες, ἀλλὰ καὶ ἀ ν τ ἰ - π ρ ο τ ε ρ α ἰ ὄ τ η τ ε ς, ἐφόσον καθέννας ἀπὸ τοὺς κλάδους καὶ τοὺς μηχανισμοὺς αὐτοῦ θραχυκυκλώνει συχνὰ τοὺς ὑπόλοιπους· γιὰ ἕνα σύνολο εὐστοχῶν ἴσως ἀλλὰ συχνὰ ἀλληλοσυγκρουόμενων μέτρων ποὺ λειτουργοῦν συμψηφιστικά, ἰκανῶν δηλαδὴ νὰ τὰ θγάλουν πέρα μὲ τὸ πρόβλημα τῆς στιγμῆς, γιὰ μί α δ ἰ α δ ἰ κ α σ ἰ α κ α τ ο ς ἀ π ο φ ᾶ σ ε ω ν ἀπὸ κάθε κρατικὸ μηχανισμὸ ἢ κλάδο γιὰ μέτρα ποὺ πάρθηκαν ἀπὸ ἄλλους. Ἡ κρατικὴ πολιτικὴ ἀποκαθίσταται ἔτσι μέσα σὲ τούτη τὴ διαδικασία ἐσωκρατικῶν ἀντιφάσεων, στὸ μέτρο ποὺ αὐτὲς ἀντανάκλουν ταξικὲς ἀντιθέσεις καὶ, ἰδιαίτερα ἐδῶ, ἀντιθέσεις μεταξύ μερίδων ποὺ συμμετέχουν στὸν συνασπισμὸ ἐξουσίας.

Πράγματι, τὸ ὁποῖο θέτει, σ' αὐτὰ τὰ πλαίσια, τὸ πρόβλημα τῆς ε ν ὄ τ η τ α ς τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, παρόλες τὶς ρωγμές, δηλαδὴ τὸ πρόβλημα συνολικῆς τῆς πολιτικῆς πρὸς ὄφελος τοῦ μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου. Ἡ ζητούμενη ἐνότητα δὲν ἐξασφαλίζεται θέβαια μὲ μί α φυσικὴ ἐπιβολὴ τῶν φορέων τοῦ μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου πᾶν ὅπου στὸ κράτος, οὔτε μὲ τὴ δηλωμένη θέλησή τους, ἀλλ' ἀκριβῶς μὲ τούτη τὴν ἀντιφατικὴν διαδικασία, ποὺ ὀδηγεῖ σὲ θ ε σ μ ἰ κ ῆ ς ἢ ἀ λ λ ᾶ γ ῆ ς τοῦ κράτους, τ ἔ τ ο ἰ ε ς ὥστε μερικὰ κέντρα ἀποφάσεων καὶ ἄλλοι σημαντικοὶ κόμβοι δὲν μποροῦν νὰ εἶναι, ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴ φύση, διαθρῶ-

σιμοι παρὰ μόνον ἀπὸ τὰ μονοπωλιακὰ συμφέροντα, ἀναγόμενοι σὲ κέντρα αἰχμῆς τῆς μονοπωλιακῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους καὶ σὲ ἐστῖες πνιγμοῦ τῶν μέτρων ποὺ πάρθηκαν «ἀλλοῦ» (ἀλλὰ μέσα πάλι στὸ κράτος) πρὸς ὄφελος ἄλλων μερίδων τοῦ κεφαλαίου. Τοῦτο μπορεῖ νὰ πάρει πολλὲς μορφές: τὴ σ ὑ ν θ ε τ η κ ο ρ ἰ α ρ χ ἰ α π.χ. ἑνὸς μηχανισμοῦ ἢ κλάδου τοῦ κράτους (ἕνα ὑπουργεῖο, ἄς ποῦμε, ποὺ ἀποβαίνει ὁ κατ' ἐξοχίαν ἐνσαρκωτὴς τῶν μονοπωλιακῶν συμφερόντων), σὲ σχέση μὲ ἄλλους μηχανισμοὺς καὶ κρατικούς τομεῖς, ποὺ παραμένουν κέντρα ἀντίστασης ἄλλων ὁμάδων τοῦ συνασπισμοῦ ἐξουσίας· τὴ μορφή ἐπίσης ἑνὸς δ ἰ κ τ ὕ ο υ π ο ὐ δ ἰ α π ε ρ ν ᾱ ὁ λ ὄ κ λ η ρ ο τ ὸ ν κ ρ α τ ἰ κ ὸ ὄ ρ γ α ν ἰ σ μ ὸ, ἐπικαλύπτοντας καὶ θραχυκυκλώνοντας, σὲ ὄλα τὰ ἐπίπεδα, τοὺς ἄλλους μηχανισμοὺς καὶ τομεῖς τοῦ κράτους (ἢ περιπτώση τῆς D.A.T.A.R σήμερα), δίκτυο ποὺ κατ' ἐξοχίαν ἀποκρυστάλλώνει, ἀπὸ τὴ φύση του κίβλας, τὰ μονοπωλιακὰ συμφέροντα· μπορεῖ νὰ πάρει τέλος τὴ μορφή κυκλωμάτων ἐκπαίδευσης καὶ λειτουργίας σωμάτων — εἰδικὰ τμήματα ἀνωτάτων κρατικῶν ὑπαλλήλων, προικισμένα μὲ ὑψηλὸ βαθμὸ κινητικότητας ὄχι μόνον μέσα στὰ πλαίσια τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ μεταξύ κράτους καὶ μονοπωλιακῶν συγκροτημάτων (X, ENA, κλπ.), καὶ τὰ ὁποῖα, πάντοτε μὲσω σημαντικῶν θεσμικῶν μεταρρυθμίσεων (πρὸς τὸν σημερινὸ ρόλο τῶν ὑπουργικῶν γραφείων, τοῦ Ἐπιτελείου Προγραμματισμοῦ, κλπ.) ἐπιφορτίζονται νὰ (καὶ ὀδηγοῦνται νὰ) θέσουν σὲ κίνηση μί α πολιτικὴ πρὸς ὄφελος τοῦ μονοπωλιακοῦ κεφαλαίου.

Αὐτὲς οἱ θεωρητικὲς κατευθύνσεις, ποὺ κατὰ τὴ γνώμη μου χρειάζονται ἐμβάθυνση, θέτουν μί α σειρά νέων προβλημάτων, στὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπεκταθῶ ἐδῶ.

— Τὸ κράτος μέσα στὴ σημερινὴ συγκυρία τῆς κρίσης τοῦ καπιταλισμοῦ, εἶναι τὸ θέμα ποὺ θὰ θέλαμε τώρα νὰ προσεγγίσουμε.

1. Τὸ πρῶτο πρόβλημα, ποὺ ἀφορᾷ συγχρόνως τὴν οἰκονομικὴ κρίση, τὴν πολιτικὴ κρίση καὶ τὴν κρίση τοῦ κράτους, καὶ τὶς μεταξύ τους σχέσεις, εἶναι τὸ πρόβλημα τ ἦ ς ἰ δ ἰ α ς τ ἦ ς ἕ ν ν ο ἰ α ς τ ἦ ς κ ρ ἰ σ η ς. Νομίζω πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ παρακαμφθοῦν δύο σκόπελοι: α) Ἡ σύλληψη γιὰ τὴν κρίση, ἀπὸ τὴν ἀστικὴ οἰκονομία καὶ κοινωνιολογία, ποὺ εἶναι σήμερα πολὺ διαδεδομένη, δηλαδὴ ἡ κρίση σὰν «δυσλειτουργικὴ» σ τ ἰ γ μ ῆ, ποὺ σπάζει μὲ τρόπο ἀφηνεῖο, ἂν ὄχι σὰν ἕνα χτύπημα τῆς μοίρας, τὴν κατὰ τὰ ἄλλα ἄρμονικὴ λειτουργία τοῦ «συστήματος». Γνωρίζουμε πράγματι πὼς οἱ κρίσεις, ἰδιαίτερα οἱ οἰκονομικὲς, παίζουν ὀργανικὸ ρόλο στὴν ἀναπαραγωγὴ τοῦ κεφαλαίου, εἶναι ἐγγεγραμμένες στὴν ἴδια τὴν καρδιά τῆς ἀντιθέσεως κεφαλαίου/ἐργασίας, λειτουργώντας ἐπ ἰ σ η ς σὰν μηχανισμὸς ποὺ θέτει σὲ κίνηση ἀντίρροπες τάσεις στὴ γενικὴ πτωτικὴ τάση τοῦ ποσοστοῦ κέρδους. Αὐτὸ θὰ πεῖ, ἀπὸ μί α μεριά, ὅτι οἱ οἰκονομικὲς κρίσεις εἶναι, κατὰ κάποιον τρόπο, καὶ ὑπὸ μί α ὀπτικὴ γωνία, ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ἴδια τὴν ἐπιβίωση τοῦ καπιταλισμοῦ (δὲν σημαίνει ὅτι ὁποιαδήποτε οἰκονομικὴ κρίση θὰ ὀδηγήσει αὐτόματα στὸ τέλος τοῦ καπιταλισμοῦ), ὑπὸ τὸν ὄρο πὼς θὰ ἐξελιχθοῦν σὲ κ ρ ἰ σ ε ἰ ς π ο λ ἰ τ ἰ κ ῆ ς, τῶν ὁποίων ἡ ἔκβαση θὰ μ π ο ρ ὀ ὤ σ ε ν ᾶ φ ἔ ρ ε ἰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος· ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά θὰ πεῖ, πὼς τὰ σ τ ο ἰ χ ε ἰ α τ ἦ ς κ ρ ἰ σ η ς εἶναι συνεχῶς παρόντα μέσα στὴν ἀναπαραγωγὴ τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων. β) Ἡ μηχανιστικὴ, ἐξελικτικὴ καὶ οἰκονομιστικὴ ἀντίληψη τῆς κρίσης ἀπὸ τὴν 3ῃ Διεθνή, γιὰ ὀρισμένο καιρὸ τουλάχιστον, ποὺ ἐκινώντας ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀναπαραγωγὴ τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων, ἰδιαίτερα στὸ ἰμπεριαλιστικὸ στάδιο, περιέχει, κατὰ τρόπο ὀργανικὸ, τὰ στοιχεῖα τῆς κρίσης, ἔφθανε στὸ συμπέρασμα τῆς συνεχοῦς πα-

ρουσίας και έπικαιρότητας της κρίσης: πρόκειται για την ίδια αντίληψη, που βλέπει τον μονοπωλιακό καπιταλισμό σαν μια πάντα έπικαιρη κρίση του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, πράγμα που άποσυνθέτει την ιδιαίτερότητα της έννοιας «κρίση» (γιατί, στην περίπτωση αυτή, ο καπιταλισμός θα θρυσκόταν πάντα σε κρίση).

Από τα παραπάνω άπορρέει το έξής πρόβλημα: πώς να συλλάβουμε την κρίση ως άποτελούμενη από στοιχεία συνεχώς παρόντα μέσα στη διαδικασία άναπαγωγής των καπιταλιστικών σχέσεων, ιδιαίτερα στη σημερινή της φάση, έπιφυλάσσοντας όμως στην έννοια αυτή το πεδίο μι άς ει δ ι κ η ς σ υ γ κ ρ ι α ς σ υ μ π υ κ ν ω σ η ς των αντίθέσεων. Η τελευταία αυτή παρατήρηση, το διευκρινίζω άμέσως, δέν έμποδίζει να διακρίνουμε μεταξύ πολλών ειδών κρίσης, και ιδίως να τοποθετήσουμε τον «δομικό» χαρακτήρα της σημερινής κρίσης, με την προϋπόθεση πώς έχουμε άπαλλαγεί από την παραδοσιακή, περιγραφική παραδοχή των έννοιών «δομή» και «συγκυρία».

Τούτο το τελευταίο, ισχύει Μ Ο Τ Α Τ Ι Σ Μ Ο Τ Α Ν Δ Ι Σ, και για την π ο λ ι τ ι κ ή κ ρ ί σ η, της όποιας ή κρίση του κράτους δέν άποτελεί παρά μια μόνο πλευρά. Προσπάθησα να δώσω λύση στο γενικό αυτό πρόβλημα στο βιβλίο μου Φ α ς ι σ μ ό ς κ α ι Δ ι κ τ α τ ο ρ ι α κ α ι σ τ ό π ι δ τ ε λ ε υ τ α ί ο, 'Η κ ρ ί σ η τ ω ν δ ι κ τ α τ ο ρ ι ω ν, θέτοντας ένα άκόμα συμπληρωματικό έρώτημα: το πρόβλημα των σχέσεων μεταξύ της πολιτικής και της οικονομικής κρίσης. Γιατί, αντίθετα με μιάν οικονομιστική αντίληψη, είναι φανερό πώς ή οικονομική κρίση δέν μεταφράζεται ούτε άναγκαστικά, ούτε άμέσως, ούτε με τρόπο μονοσήμαντο σε κρίση πολιτική και σε κρίση του κράτους.

2. "Ας έρθουμε τώρα στη σημερινή κρίση του καπιταλισμού: όλοι συμφωνούμε πώς πρόκειται για μι άληθινή δομική κρίση, που διακρίνεται σαν τέτοια, ήδη και στο οικονομικό επίπεδο, από τις άπλες κυκλικές κρίσεις του καπιταλισμού. Η διαπίστωση αυτή οδηγεί σε μι ά πρώτη σειρά προβλημάτων, που άφορούν τις καθαρά οικονομικές πλευρές της κρίσης, στις όποιες δέν πρόκειται να έπιμείνω. Θέτει όμως έπίσης μερικά άκόμα προβλήματα, που άφορούν την πολιτικο-ιδεολογική κρίση και την κ ρ ί σ η τ ο υ κ ρ ά τ ο υ ς της όποιας είμαστε σήμερα μάρτυρες, που άφορούν δηλαδή τελικά, υπό όρισμένο πρίσμα, τον ίδιο τον «δομικό» χαρακτήρα της σημερινής κρίσης: αυτός ο δομικός χαρακτήρας της κρίσης έγκειται έπίσης στην άντανάκλαση της οικονομικής κρίσης σε κρίση πολιτικο - ιδεολογική ή κρίση ήγεμονίας, στις σ η μ ε ρ ι ν έ ς σ χ έ σ ε ι ς δηλαδή μεταξύ οικονομικής κρίσης και κρίσης του κράτους.

Πράγματι, ένα από τα πι ά σημαντικά προβλήματα στον τομέα αυτό θρίσκεται στο ότι, έξαιτίας του νέου οικονομικού ρόλου του κράτους και των μεταβολών στα πεδία του πολιτικού και του οικονομικού στοιχείου, μι ά ομάδα από τις λειτουργίες του κράτους που τείνουν στην ένεργοποίηση των αντίρροπων τάσεων ενάντια στην πτώση του ποσοστού κέρδους, (που τείνουν δηλ., κατά κάποιον τρόπο, ν' άποφύγουν τις κρίσεις), γ ί ν ο ν τ α ι (ο ί ί δ ι ε ς α ύ τ έ ς λ ε ι τ ο υ ρ γ ί ε ς), στη σημερινή συγκυρία και πέρα από ένα σημείο που το κράτος δέν είναι σε θέση να ξεπεράσει, παραγωγικοί συντελεστές μι άς κρίσης, που από τη ύστασή της, ξεπερνά τα όρια της άπλης οικονομικής κρίσης. Μπορούμε να έπισημάνουμε, τελείως ένδεικτικά, μερικές καινούργιες πλευρές αυτού του προβλήματος:

α) Η σημαντική ένταση, στη σημερινή συγκυρία, των έσωτερικών αντιφάσεων του συνασπισμού έξουσίας, στοιχείο ήδη σπουδαίο της δομικής κρίσης: κι άκόμα, οι «οικονομικές» λειτουργίες του κράτους (ύποτίμηση όρισμένων μερίδων του κεφαλαίου, όιομηχα-

νική αναδιάρθρωση για την αύξηση του ποσοστού της σχετικής υπεραξίας, αυξανόμενος ρόλος του κράτους προς όφελος της συγκέντρωσης κεφαλαίου, προνομιακή βοήθεια προς όρισμένα κεφάλαια, κλπ.), λειτουργίες που έντείνονται ιδιαίτερα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, που εύνοούν, σε μεγάλο μέρος, τα «οικονομικο - κορπορατίστικα συμφέροντα» όρισμένων μερίδων του κεφαλαίου, σε θάρος άλλων. Αυτή ή άμεση έπέμβαση του κράτους, λειτουργώντας σαν χιονοστιβάδα, μέσα στις οικονομικές αντιφάσεις, καταλήγει στο να τονώνει και να θαθαίνει τις πολιτικές ρωγμές του συνασπισμού έξουσίας.

β) Η οργανική «έπέμβαση» του κράτους σε μι ά σειρά τομέων που, από περιθωριακοί που ήταν παλιότερα, τείνουν σήμερα να ένσωματωθούν, έπεκτείνοντάς την, στην ίδια τη διαδικασία άναπαγωγής και συσώρευσης του κεφαλαίου (πολεοδομία, μεταφορές, υγεία, «περιθάλλον», συλλογικές έγκαταστάσεις, κλπ.) έχει σαν άποτελέσμα μι ά σημαντική π ο λ ι τ ι κ ο π ο λ ι σ η της πάλης των λαϊκών μαζών σ' αυτούς τους τομείς, έφόσον οι μάζες αυτές έρχονται πλέον σε άπευθείας αντίθεση με το ίδιο το κράτος. Στοιχείο ήδη σημαντικό της πολιτικής κρίσης, που έντείνεται όμως από τις έπεμβάσεις του κράτους, που, επιδιώκοντας, μεταξύ των άλλων, την αύξηση του ποσοστού της (σχετικής) υπεραξίας με την άναπαγωγή - άξιοποίηση της έργατικής δύναμης, αυξάνονται σημαντικά σε περίοδο κρίσης, χάνοντας συγχρόνως την άπατηλή προσωνομία τους σαν μέτρων «κοινωνικής πολιτικής». Οι έπεμβάσεις αυτές πολλαπλασιάζουν έτσι τα στοιχεία της κρίσης (έξώφθαλμη είναι σήμερα ή περίπτωση του έπιδόματος άνεργίας ή της συνεχούς έπιμόρφωσης), πολ ύ περισσότερο που οι νέοι μικροαστοί και οι μεσαίοι μισθωτοί είναι, από τη φύση τους, ιδιαίτερα εύαίσθητοι στους στόχους της πάλης που σχετίζεται με τους τομείς αυτούς, διευρύνοντας έτσι σημαντικά τις αντικειμενικές προϋποθέσεις της συμμαχίας τους με την έργατική τάξη. Κοντολογής, είμαστε σήμερα μάρτυρες στην κατάρρευση ενός όλόκληρου μύθου, του κράτους - προνοίας, ή κράτους - εύημερίας, όπως όνομάστηκε.

γ) Ο ρόλος του κράτους που εύνοεί τα ξένα και τα πολυεθνικά κεφάλαια, ρόλος που έντείνεται άκριθώς σε περιόδους κρίσης (βλέπε την πρόσφατη κατολίσθηση της εύρωπαϊκής άστικής τάξης στην οικονομικο - πολιτική «προστατευτική» όμπρέλα των ΗΠΑ) όξύνει την άνιση ανάπτυξη του καπιταλισμού ά κ ό μ α κ α ι μ ε σ α σε κάθε έθνικό κοινωνικό σχηματισμό, όπου άναπαράγεται το ξένο κεφάλαιο, δημιουργώντας νέους «πόλους ανάπτυξης» σε όρισμένες περιοχές, εις θάρος των ύπολοίπων. Άπ' όπου και το γεγονός διασπάσεων της «έθνικής ένότητας», του ξ θ ν ο υ ς που ύποδηλώνει το άστικό κράτος, με τη μαζική ανάπτυξη περιφερειακών κινημάτων, με άμεσο πολιτικό χαρακτήρα, τα όποια, όσο κι άν είναι, συχνά, διφορούμενα, σίγουρα άποτελούν σημαντικά συμπτώματα της σημερινής πολιτικής κρίσης.

Πράγμα στο όποιο προστίθεται άσφαλώς, ο σημερινός ρόλος του κράτους άπέναντι στην οικονομική κρίση, με την πι ά στενή έννοια του όρου. Μου φαίνεται πώς το καινούργιο πρόβλημα στο σημείο αυτό είναι το έξής: στο μέτρο που το κράτος έπεμβαίνει μαζικά στην ίδια την άναπαγωγή του κεφαλαίου, στο μέτρο έπίσης που οι οικονομικές κρίσεις είναι, υπό μι ά όπτική γωνία, όργανικοί και άναγκαίοι παράγοντες της άναπαγωγής αυτής, το σύγχρονο κράτος κατάφερε πιθανώς, με τις παρεμβάσεις του, να περιορίσει τον «άγριο» χαρακτήρα των οικονομικών κρίσεων (όπως εκείνη του 1930 για παράδειγμα), αλλά μόνο καθόσο ανέλαβε από δω και πέρα άμεσα το ίδιο το κράτος λειτουργίες που έκπληρούσαν στο παρελθόν, σε περιόδους «άναταραχής», έτούτες οι «άγριες» κρίσεις.

Δίχως να καλλιεργήσουμε υπερβολικά το παράδοξο, μπορούμε να πούμε ότι τὰ πάντα γίνονται ἀπὸ δῶ καὶ στὸ ἐξῆς σὰν νὰ ἔχει ἀναλάβει τὸ ἴδιο τὸ κρᾶτος τὴν ὀργάνωση «κατευθυνόμενων» οἰκονομικῶν κρίσεων (χειροπιαστὸ παράδειγμα, ἡ ἀνεργία καὶ ὁ πληθωρισμὸς σήμερα, πού ἐνορχηστρώνονται ἄμεσα ἀπὸ τὸ κράτος), ἐνῶ στὸ παρελθὸν τὸ κράτος φαινόταν νὰ περιορίζεται στὴν ἐλαχιστοποίηση τῆς κοινωνικῆς ζημίας πού ἐπισώρευαν οἱ ἄγριες οἰκονομικὲς κρίσεις. Πράγμα πού ἔχει ἐπίσης σὰν ἀποτέλεσμα μία σημαντικὴ πολιτικοποίηση (ἐναντίον τῆς κρατικῆς πολιτικῆς) τῆς πάλης τῶν λαϊκῶν μαζῶν σὲ συνθήκες οἰκονομικῆς κρίσης.

3. Ἡ σημερινὴ κρίση, ζευγαρωμένη ἄλλωστε μὲ τὴν ἰδεολογικὴ κρίση, γιὰ τὴν ὁποία δὲν θὰ μιλήσω καθόλου, μεταφράζεται ἔτσι σὲ κρίση τοῦ κράτους τῶν κυρίαρχων καπιταλιστικῶν χωρῶν. Αὐτὸ πού ἀποτυχαίνει σήμερα, εἶναι ἡ ἀπόπειρα νὰ προσγειωθεῖ ὁμολὰ τὸ κράτος σ' ἕνα ρόλο διαχειριστῆ τῆς ἴδιας του τῆς κρίσης, καὶ γινόμαστε ἔτσι μάρτυρες μιᾶς ἐκρηκτικῆς κατάστασης, πού οἱ Ἄγγλοι ὀνομάζουν «CRISIS OF THE CRISIS - MANAGEMENT» ἢ «κρίση τῆς διαχείρισης τῆς κρίσης». Τοῦτο, θέτει μιὰ σειρά νέων προβλημάτων στὴ συγκεκριμένη ἔρευνα: θὰ σημειώσω μόνο, σὲ συνῆχεια τῶν προηγούμενων παρατηρήσεών μου γιὰ τὸ κράτος, ὅτι ἡ κρίση αὐτὴ πρέπει νὰ συλληφθεῖ μέσα στὶς ἐσωτερικὲς ἀντιφάσεις, πού ἔχουν ἀυξηθεῖ σημαντικὰ ἀκόμα καὶ στὰ πλαίσια τοῦ ἴδιου τοῦ κράτους: μεταξὺ τῶν διαφόρων κλάδων καὶ κρατικῶν μηχανισμῶν, ἀκόμα καὶ στὸ ἐσωτερικὸ κάθε κλάδου καὶ κάθε μηχανισμοῦ, μέσα στὸ προσωπικὸ τῶν μηχανισμῶν τοῦ κράτους. Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ ἀναφέρομε αὐτὸ πού συμβαίνει σήμερα στὴ Γαλλία (στρατός, ἀστυνομία, δικαιοσύνη, διοίκηση, κλπ.). Τὸ ἀποφασιστικὸ πρόβλημα θρῖσκεται ἀσφαλῶς στὸ νὰ ἐντοπίσουμε, κάτω ἀπὸ τὰ ἐπιφανόμενα τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, τὰ κομμικὰ σημεῖα τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῶν ἀντιφάσεων τοῦ κράτους, καὶ νὰ ἀποκαταστήσουμε τὴν ἀληθινὴ του ταξικὴ σημασία, πράγμα πού δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ παρὰ μόνο μέσω μιᾶς σειρᾶς μεσολαθήσεων, ἐπειδὴ, ἀκριβῶς, οἱ ταξικὲς ἀντιθέσεις ἐκφράζονται μέσα στὸ κράτος μὲ ἴδιαι τὲρ ο πάντα τρόπο, ἀκολουθώντας δηλαδὴ τὴ δική του θεσμικὴ ραχοκοκαλιά.

— Τὸ τελευταῖο θέμα πού θὰ θέλαμε νὰ προσεγγίσουμε ἀφορᾷ τίς σημερινὲς θεσμικὲς μεταβολὲς τῶν μηχανισμῶν τοῦ κράτους στὶς κυρίαρχες χώρες.

Εἶμαστε πράγματι θεατὲς σημαντικῶν θεσμικῶν μεταβολῶν στοὺς μηχανισμοὺς τοῦ κράτους. Μεταβολὲς πού πρέπει νὰ νοηθοῦν σὰν ἀπαντήσεις τοῦ κράτους, ἀπέναντι στὴν πολιτικὴ κρίση, ἀπέναντι στὴν ἴδια του τὴν κρίση (ὄχι μόνο θέβαια, γιὰτὶ ὀρισμένες ἀπὸ τίς μεταβολὲς αὐτὲς ἀναφέρονται γενικότερα στὴ σημερινὴ φάση τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ), σὰν ἀπόπειρες δηλαδὴ, ἐκ μέρους τοῦ κράτους, γιὰ αὐτοάμυνα καὶ προσαρμογὴ (συχνὰ γίνεται λόγος γιὰ ἐκσυγχρονισμό) στὴ νέα πραγματικότητα τῆς πάλης τῶν τάξεων. Μεταβολὲς, πού μὲ δεδομένο τὸν δομικὸ χαρακτήρα τῆς κρίσης, ἀλλὰ καὶ τίς γενικότερες ἀλλαγὲς τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων, δὲν ὀδηγοῦν τὸ ἀστικὸ κράτος ἀπλὰ καὶ μόνο σὲ μία εὐκαιρικὴ αὐταρχικὴ στροφῆ, ἀλλὰ διαμορφώνουν ἕνα νέο τὸ κράτος καπιταλιστικὸ κράτος, μὲ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ «αὐταρχικοῦ κράτους» ἢ τοῦ «ἰσχυροῦ κράτους».

Ἡ διαδικασία αὐτὴ συνίσταται συγχρόνως καὶ στὴν ἔξαρση στοιχείων ἢδη ὑπαρκτῶν στὸ κράτος τοῦ μονοπωλιακοῦ καπιταλισμοῦ καὶ σὲ μιὰ σειρά νέων σχετικῶν παραγόντων. Διαδικασία πού συναντᾶται, ἔστω καὶ ἀνισόμερα ἀναπτυγμένη, σὲ ὅλα τὰ σύγχρονα κράτη τῶν κυρίαρχων καπιταλιστικῶν χωρῶν, γιὰ

νὰ μιλήσουμε μόνο γι' αὐτά. Ἐπισημαίνω τελείως ἐνδεικτικὰ: 1) τὴν ἐκπληκτικὴ συγκέντρωση ἀρμοδιοτήτων στὴν ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, σὲ θάρος τῆς «λαϊκῆς» κοινοβουλευτικῆς ἀντιπροσωπείας· 2) τὴν ὀργανικὴ σύγχυση τῶν τριῶν ἐξουσιῶν (ἐκτελεστικὴ, νομοθετικὴ, δικαστικὴ) τῶν ὁποίων ἡ διάκριση, πού δὲν ἔπαψε ποτὲ ἄλλωστε νὰ εἶναι μᾶλλον πλασματικὴ, ἀποτελοῦσε τὴν ἰδεολογικὴ θάση τοῦ ἀστικοῦ κράτους· 3) τὸν ἐπιταχυνόμενο ρυθμὸ συρρίκνωσης τῶν παραδοσιακῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν τοῦ πολίτη, ἀπέναντι στὴν κρατικὴ αὐθαιρέσια· 4) τὴν ταχεῖα παρακμὴ τοῦ ρόλου τῶν ἀστικῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ τὴ μεταφορὰ τῶν πολιτικο-ὀργανωτικῶν λειτουργιῶν τους πρὸς τὴ διοίκηση καὶ τὴν κρατικὴ γραφειοκρατία, διαδικασία πού ὀδηγεῖ στὴν ἄμεση πολιτικοποίηση τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, στὸν τεχνοκρατισμὸ, πού ἀναδεικνύεται σὲ προνομιακὴ μορφή νομιμοποίησης τοῦ κράτους μέσω τοῦ δικητικοῦ μηχανισμοῦ· 5) τὴν ἐνίσχυση ἀσκησης τῆς κρατικῆς βίας, πράγμα πού συμβαδίζει μὲ τὴν ἐντατικοποίηση τοῦ ἄμεσου ἰδεολογικοῦ ρόλου τοῦ κράτους (ἐπεμβάσεις στὸν Τύπο, στὴν πολιτιστικὴ ζωὴ, στὰ μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης, κλπ.) καὶ τὴ μετατόπιση τοῦ ρόλου αὐτοῦ, ἀπὸ τοὺς ἰδεολογικοὺς μηχανισμοὺς (ἐκπαίδευση, οἰκογένεια, κλπ.) πρὸς τοὺς καταπιεστικούς μηχανισμοὺς τοῦ κράτους (π.χ. τὸ στρατό): πράγμα πού δὲν εἶναι δυνατό νὰ νοηθεῖ, παρὰ παίρνοντας ὀψὴ τὴ σημερινὴ ἰδεολογικὴ κρίση καὶ τὴ διακοπὴ τῶν δεσμῶν μεταξὺ τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ τῶν «ὀργανικῶν τῆς διανοουμένων» μὲ τὴν πλατιά ἔννοια· 6) τὸν κατακερματισμὸ ὄλων τῶν κλάδων καὶ μηχανισμῶν τοῦ κράτους (στρατός, ἀστυνομία, διοίκηση, δικαιοσύνη, ἰδεολογικοὶ μηχανισμοί) καὶ τὴ μετατροπὴ τους σὲ τυπικὰ καὶ φανερὰ δίκτυα ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, σὲ στεγανοὺς πυρῆνες στενὰ ἐλεγχόμενους ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ τὴ συνεχὴ μετακίνηση τῶν πραγματικῶν κέντρων ἐξουσίας ἀπὸ τὰ πρῶτα στοὺς δευτέρους· πράγμα πού γίνεται μὲ τὴν ἐξάλλαξη τῆς ἀρχῆς τῆς δημοσιότητας, σὲ ἀρχὴ τῆς μυστικῆς διαδικασίας· 7) τὴ μαζικὴ ἀνάπτυξη καὶ τὸν ὀργανωτικὸ ρόλο παρὰ τὸν κλάδων δικτύων, δημοσίας, ἡμιδημοσίας ἢ παραδημοσίας ὕφης, πού λειτουργοῦν συγχρόνως σὰν ἐνοποιητικοὶ καὶ διευθυντικοὶ παράγοντες τῶν στεγανῶν πυρῆνων τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ, δίκτυα, πού ὀπως θὰ περιμενε κανεὶς, παραμένουν ἔτοιμα νὰ ὀποκαταστήσουν τὴ «Δημοκρατία» σὲ περίπτωσι πού ἡ κατάσταση θὰ γινόταν πραγματικὰ κρίσιμη γιὰ τὴν ἀρχουσα τάξη.

Τὰ ἐπιέγοντα καὶ ἀποφασιστικὰ θεωρητικὰ ζητήματα πού ὀλοι μας καλοῦμαστε ν' ἀντιμετωπίσουμε εἶναι: α) νὰ ἀποκαταστήσουμε τὴν ἀκριβῆ σχέση μεταξὺ αὐτῶν τῶν ἀλλαγῶν τοῦ κράτους καὶ τῶν σημερινῶν μεταβολῶν τοῦ καπιταλισμοῦ, τελικὰ δηλ. μεταξὺ τῶν μεταβολῶν τοῦ κράτους καὶ τοῦ νέου συσχετισμοῦ δυνάμεων ἀνάμεσα στὶς ἀνταγωνιζόμενες κοινωνικὲς τάξεις· β) νὰ διακρίνομε τίς δομικὲς αὐτὲς μεταλλαγὲς ἀπὸ τὴ «διαδικασία ἐκσυγχρονισμοῦ» μὲ τὴ στενὴ ἔννοια, πού ἀσφαλῶς δὲν ἔχει ἀκόμα ἀρχίσει, μὰ πού καθόλου δὲν ἀποκλείεται νὰ ξεσπάσει, στὸ σημερινὸ πλαίσιο τῆς κρίσης, μὲ πρῶτότυπο καὶ ἴσως ἐξαιρετικὰ ὀποχθόνιο τρόπο, ἐπειδὴ ἀκριβῶς θρῖσκεται σπονδυλωτὴ καὶ ἀρθρωτὴ μέσῃ στὶς δομικὲς ἀλλαγὲς τοῦ κράτους· γ) νὰ συμβάλουμε στὴ μελέτη λύσεων γιὰ τίς λαϊκὲς μάζες, λύσεων πού, μὲ δεδομένο τὸν δομικὸ χαρακτήρα τῶν μεταβολῶν, δὲν εἶναι ἀσφαλῶς δυνατό νὰ ἐξαντλοῦνται σὲ μεταρρυθμίσεις δευτερεύουσας σημασίας: πράγμα πού, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἀνοίγει τὴ συζήτηση πάνω στὸ μετὰ τὸ κράτος πρὸς τὸ νέο σοσιαλισμὸ. Τὸ πρόβλημα ὀμως εἶναι τόσο ἐσῶ, πού ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ κλείσουμε τὴ συνομιλία μας.

Οι πολιτικές χρήσεις της κοινωνιολογίας

Της Μαρίας Τσάτσου

ΣΕ μιὰ εποχή πού ἡ ἐπιστήμη στρατεύεται ἀπροκάλυπτα σὲ πολιτικά σχέδια πού σκοπεύουν τὴν ἐπικράτηση, γίνεται ἀπόλυτα ἀναγκαῖο νὰ προσδιοριστοῦν ὅσο εἶναι δυνατό οἱ μορφές καὶ τὰ ὅρια, καὶ κυρίως οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς λειτουργίας τῆς ἐπιστήμης. Δηλαδή κατὰ πόσο μιὰ τέτοια ἐπιστήμη εἶναι πραγματικά «ἐπιστημονικά θάσιμη», ἐπεκτείνει οὐσιαστικά τὴ γνώση τοῦ κόσμου μέσα κι ἐξω ἀπὸ μᾶς, κι ἔχει τὴν ἠθικὴ ἐγκυρότητα ν' ἀποφασίζει γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἐξέλιξη μέσα σὲ συγκεκριμένα πολιτικοκοινωνικά σχήματα.

Ἡ ΔΥΣΚΟΛΙΑ ἐδῶ εἶναι ν' ἀποφύγουμε τὴ φιλοσοφικὴ διένεξη γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς γνώσης. Εἶναι σχεδὸν αὐτόνοητο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ φύση τῆς γνώσης, ὅτι ἡ «ὀρθότητα» κι ἡ «λογικότητα» τῶν προϊόντων τῆς γνωστικῆς λειτουργίας διεκδικοῦνται ἀπὸ διάφορα φιλοσοφικά συστήματα. Κατὰ συνέπεια καὶ διαφορετικὲς θεωρίες τοῦ τί εἶναι γνώση ἔχουμε, καὶ διαφορετικὲς μεθοδεύσεις γιὰ τὴν κατάκτησή της. Ἄρα καὶ διαφορετικὲς καὶ συγκρουόμενες «μερικές» θεωρίες γιὰ εἰδικὰ θέματα. Αὐτὸ ἐννοοῦμε συνοπτικά ὅταν μιλάμε γιὰ διαφορετικὲς ἐπιστημολογίες. Πρόκειται δηλαδή γιὰ μιὰ καινούργια καθολικὴ τοποθέτηση τοῦ γνωσιολογικοῦ προβλήματος πού ἀπαντᾷ πληρέστερα σ' αὐτὸ πού στὴν εποχὴ μᾶς ἔχει τόση σημασία: τί εἶναι ἐπιστήμη. Ἐνῶ ἡ γνώση γενικά, μὲ τὴν κλασικὴ φιλοσοφικὴ ἔννοια εἶναι ὅπως οἱ ἀναρίθμητοι γαλαξίες τοῦ στερεώματος: δεχόμαστε πῶς ὑπάρχουν κάπου κι ἐπιφυλασσόμαστε νὰ τοὺς γνωρίσουμε κάποτε.

ΜΕΝΕΙ τώρα νὰ δοῦμε ἀν' ὁ φιλοσοφικός αὐτὸς πλουραλισμὸς τέμνει πουθενὰ τὴν πολιτικὴ. Τὸ κοινωνικὸ περιεχόμενο τόσο τῆς γνώσης ὅσο καὶ τῆς ἐπιστήμης εἶναι γνωστὸ. Ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ κοινωνικός τους ρόλος. Εἶναι ἴσως ἐξ ἴσου φανερὸ ὅτι κάθε πολιτικὴ ἰδεολογία, σὰν προσπάθεια αἰτιολόγησης συγκεκριμένων κοινωνικο-οικονομικῶν θέσεων, προσφεύγει σὲ κάποιο στάδιο στὴν ἐπιστήμη γιὰ τὴν καταξίωσή της. Ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ὅμως αὐτὴ ἀναλογία μέχρι τὴν στράτευση καὶ τὴν παραχάραξη ἢ ἀπόσταση εἶναι μεγάλη. Πόσο ἂς ποῦμε στρατευμένη ἦταν ἡ ἀστρονομία πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Γαλιλαίου; Ποιὰ ἡ σχέση τοῦ ἐπιστημονικοῦ κατεστημένου τῆς ἐποχῆς μὲ τὴ «φυσικὴ τάξη» τοῦ κόσμου καὶ μὲ τὴν πολιτικὴ ἰδεολογία καὶ τὴν ἠθικὴ; Καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα: ποιοὶ παράγοντες καθορίζουν τὴ μορφή καὶ τὰ ὅρια τοῦ συσχετισμοῦ πού ἀναφέραμε; Τὸ πρῶτο πού θὰ σκεφτότανε ν' ἀπαντήσουμε εἶναι, πῶς ἡ σχέση ὑπάρχει ὅσο καὶ τὸ κράτος σὰ χώρος καὶ μέσο ἄσκησης τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, καὶ πῶς ὅσο πλησιάζουμε στὴ σύγχρονη ἀντίληψη τοῦ καπιταλιστικοῦ κράτους, τόσο πιὸ συγκεντρωτικά, ὀλοκληρωτικά καὶ δεσμευτικά δρᾷ ἡ ἐπίσημη κρατικὴ ἰδεολογία, πού ἐπεκτείνεται στὸ ἐπιστημονικό, πολιτικό καὶ ἠθικό ἐπίπεδο. Ὅχι θέβαια βίαια, μὲ μεσαιωνικά AUTO DA FE, ἀλλὰ μὲ τὰ ἰδεολογικά ὅπλα πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης καὶ πού ἐμποτίζουν τὴν παιδεία καὶ τὸν κρατικὸ μηχανισμό.

ΑΥΤΗ ἡ εἰσαγωγὴ θὰ φωτίσει ἴσως τὸ ζήτημα τῶν «ἴσο κοινωνιολογιῶν». Ἱστορικά, ἡ κοινωνιολογία εἶναι παιδί τῆς σκέψης τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ τῆς βιομηχανικῆς ἐποχῆς. Ἐννοοῦμε σὰ συστηματοποιημένη θεωρητικὴ ἔρευνα κι ὄχι σκόρπιο, «λόγο περὶ κοινωνίας», γιὰτὶ αὐτὸς εἶναι παλιὸς ὅσο κι ὁ ἄνθρωπος, καὶ κάποτε ἀδιαχώριστος ἀπὸ τὴν πολιτικὴ φιλοσοφία καὶ σκέψη. Γι' αὐτὸ καὶ νωρὶς ἀσχολεῖται μὲ θέματα ὅπως ἡ κατανομὴ τῶν ἀγαθῶν, ἡ κοινωνικὴ δομὴ, καὶ ἡ σχέση τους μὲ τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἐλευθερία. Τὰ κηρύγματα τοῦ γαλλικοῦ διαφωτισμοῦ καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ σκέψη δουλεύουν τὶς ἐναλλακτικὲς λύσεις τοῦ κοινωνικοῦ status quo, μαζὶ μὲ τὶς οικονομικὲς ἀναλύσεις τῶν Σκώτων διαφωτιστῶν Millar καὶ Ferguson. Τὸ κεντρικὸ ζήτημα εἶναι: τί ἐπὶ τέλος εἶναι αὐτὴ ἡ

βιομηχανικὴ κοινωνία καὶ ποιὰ ἡ αἰτιακὴ τῆς σχέσης μὲ τὶς τάξεις, τὶς κοινωνικὲς συγκρούσεις καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Μ' αὐτὴν τὴν προοπτικὴ θὰ τοποθετούσαμε τὴν ἀρχὴ τῆς κοινωνιολογίας κάπου στὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνα, πρὶν ἀπὸ τὸν Κόντ ἀλλὰ καὶ τὸν Μάρξ. Τὰ πρῶτα δεδομένα τῆς κοινωνιολογίας αὐτῆς θὰ βρῖσκαμε, παράδοξα, στοὺς ὀραματισμοὺς τῶν οὐτοπιστῶν σοσιαλιστῶν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἀντιδραστικὸ Saint-Simon. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἄλλη πλευρά: ἡ ἀρνητικὴ, συντηρητικὴ παράδοση στὴ διάνοηση, πού τράφηκε ἀπὸ τὴν ἀντίδραση στὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ τὸ διαφωτισμό. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὁ Comte εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τοὺς ἀντι-ἐπαναστάτες De Bonald καὶ De Maistre.

ΤΙ ΕἶΝΑΙ λοιπὸν γιὰ τοὺς θετικιστὲς ἡ βιομηχανικὴ κοινωνία; Τὸ χάος, ἡ ἀναρχία, ἡ κατὰπτωση πού ὀφείλεται στὸν ξεπεσμό τῶν παλιῶν ἀξιών. Καὶ ἡ σωτηρία: μιὰ μυστικιστικὴ σχεδὸν πίστη στὴ δύναμη τῆς ἐπιστήμης. Μόνο τὰ ἐπιστημονικά δεδομένα ἔχουν ἀξία, μόνο ἡ ἀνακάλυψη καὶ προσαρμογὴ στοὺς νόμους τῆς κοινωνικῆς «φυσικῆς» θὰ λυτρώσει ἀπὸ τὶς συγκρούσεις ἀποδίδοντας σὲ κάθε παραγωγικὴ τάξη τὸν κοινωνικὸ «φυσικό» τῆς ρόλο. Ἀπὸ δῶ λοιπὸν ξεκινᾷ ἡ παραδοσιακὴ, ἡ ἐπίσημη κοινωνιολογία. Αὐτὴ πού 'χει θέση σ' ὅλα τὰ πανεπιστήμια τῆς Δύσης καὶ πού μπορεῖ ἄφοβα νὰ διδάσκεται καὶ κάτω ἀπὸ δικτατορικὰ καθεστῶτα – ὅπως στὴ χώρα μας –, μιὰ κι ἄλλο δὲν κάνει παρὰ νὰ ὑμνολογεῖ τὴν τάξη καὶ τὴν ἰσορροπία τοῦ συστήματος, τὶς παλιὲς καλὲς ἀξίες, καὶ τὸν φυσικό – μιὰ κατὰ θάθος μεταφυσικό – ρόλο πού παίζουν οἱ κοινωνικὲς τάξεις στὸ προτσὲς παραγωγῆς. Τὸν ἴδιο καιρὸ οὔτε λόγος γίνεται γιὰ σοσιαλιστὲς φιλοσόφους καὶ Μάρξ. Ἔτσι ἔχουμε τὸ φαινόμενο νὰ θεωροῦμε ἰδρυτὴ τῆς κοινωνιολογίας ἕνα φιλόσοφο μόνο γιατί τῆς πρόσφερε τὸ ἐπιστημονικὸ χρίσμα καὶ νὰ ταυτίζεται ὀλόκληρος θεωρητικὸς χώρος ἔρευνας μὲ μιὰ ὀρισμένη ἐπιστημολογία, τὴ θετικιστικὴ.

ΣΥΝΕΧΙΣΤΕΣ τῆς παράδοσης αὐτῆς εἶναι οἱ κλασικοὶ Durkheim καὶ Weber, κι ὀλόκληρη ἡ σχολὴ τοῦ φονξιοναλισμοῦ, Parsons, Merton, καὶ ἄλλοι. Αὐτὸ δὲ σημαίνει πῶς ἡ προσφορά τους εἶναι ἀσήμαντη, οὔτε μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς ἰσοπεδώσει κάτω ἀπὸ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ «ἀντιδραστικοῦ». Ἐκεῖνο ὅμως πού εἶναι θέβαιο εἶναι πῶς ἡ κατεστημένη κοινωνιολογία ἀπὸ τὸ χῶρο αὐτὸ ἀντλεῖ τὸ ἐννοιολογικὸ καὶ μεθοδολογικὸ τῆς ὑλικό, μ' ἄλλα λόγια τὴν ἐπιστημολογία της. Καὶ τὸ ἐρώτημα παραμένει: γιατί ν' ἀποτελοῦν αὐτοὶ τὴν παράδοση, γιατί ν' αἰνῶν ἡ προνομία τους ἢ κλασικότητα, ὥστε σήμερα νὰ μπορεῖ ἕνα βιβλίο νὰ θεωρεῖται ἐπιστημονικά σωστὸ ὅταν κινεῖται στὰ πλαίσια τῆς νομοῦρευνας τῆς κοινωνικῆς στατικῆς ἢ ὅταν ὠμότατα παραδέχεται πῶς ἡ ἐνασχόληση μὲ τὴν οἰκονομία καὶ τὴν πολιτικὴ εἶναι ἀντιεπιστημονικὲς ἐγνοιες καὶ προπαγάνδα;

Θ' ΑΝΑΦΕΡΘΩ πολὺ σχηματικὰ σὲ τρία σημεῖα ἀπὸ τὸ ἔργο τριῶν κλασικῶν θεωρητικῶν:

● Γιὰ τὸν Durkheim σημαντικότερη ἐννοιολογικὴ μονάδα εἶναι τὸ «κοινωνικὸ γεγονός». Εἶναι κάτι πάνω καὶ ἐξω ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, μιὰ κοινὴ (κι ἀφηρημένη) γενικότητα στὴν ὁποία ὑποχρεωτικά μετέχουν ὅλοι. Τὸ κοινωνικὸ γεγονός δρᾷ γενικὰ ἐξαναγκαστικά πάνω στὸ ἄτομο ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λύση πού προσφέρει μιὰ περιθωριακὴ κοινωνικὴ ὑπόσταση. «Ἐλευθερία» καὶ «κοινωνικότητα» μποροῦν νὰ συνυπάρξουν μόνο μέσα σὲ μιὰ θρησκευτικὴ ἐξιδανίκευση τῆς κοινωνίας.

● Γιὰ τὸν Weber ριζικὴ ἀντίθετη ἄποψη: ἡ κοινωνία εἶναι σύνολο ἑλλογων γεγονότων, ἀτομικῶν προθέσεων πού ὑπακοῦν σὲ δικὴ τους αἰτιολόγηση. Ἡ ἔρμηνεία τους γίνεται μὲ βάση τὴν «ἐμπάθεια» ἢ τὴ «φανατικὴ ἀνάπλαση» τοῦ ἐσωτερικοῦ δρόμου πού διανύει καθένας. Ἡ κοινωνιολογία λοιπὸν μ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους εἶναι μιὰ ἀπέραντη σημαντικὴ, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἀξιοθλόγηση. Προσοχὴ ὅμως: ἄλλο ἡ ἔρμηνεία τῶν κοινωνικῶν γεγονότων κι ἄλλο ἡ αἰτιολόγησή τους. Ὅτιδήποτε δὲν κάνει ἐπιστήμη μὲ τὴν ἔννοια τῶν μαθηματικῶν εἶναι ἐξω ἀπ' τὸ ἐπιστημονικὸ γκέτο. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο πού ἱεραρχεῖ τὴν ἀνθρώπινη πρακτικὴ; Ἡ λογικότητα στὴν ἐπιλογή τῶν μέσων γιὰ τὴν ἐπίδωξη τοῦ σκοποῦ. Κοινωνικὴ ἐπιστήμη λοιπὸν μπορούμε νὰ κάνουμε μόνο στὸ ἐπίπεδο τῆς φυσικῆς αἰτιατικῆς σχέσης μὲ μέτρο τὴν ἰδιαιτεριότητα αὐτῆς σχέσης οἰκονομικοῦ καὶ στόχου. Κίνητρα, ἰδεολογίες, ἀξίες, ἀνήκουν στὸ χῶρο τοῦ παραλόγου. Ναι μὲν προωθοῦν τὴν κατανόηση καὶ τὴν ἔρμηνεία τῶν ἀνθρώπων πράξεων, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἐπιστήμη. Μ' αὐτὴν τὴν ἔννοια δὲν εἶναι πολὺ νὰ ποῦμε ὅτι ἡ γενεκτονία τῶν Ἑβραίων εἶναι μιὰ πολὺ θεμιτὴ καὶ λογικὴ πράξη πού προσφέρεται στὴν ἐπιστημονικὴ μελέτη. Ἄν εἶναι καλὴ ἢ κακὴ δὲν ἐνδιαφέρει τὴν ἐπιστήμη. Ἡ ἐπιστημονικὴ γλώσσα πρέπει νὰ 'ναι οὐδέτερη.

● Γιὰ τοὺς φονξιοναλιστὲς ἐκεῖνο πού μετράει εἶναι ἡ ἰσορροπία τοῦ συστήματος. Ποιὸν συστήματος; Αὐτοῦ πού προσφέρεται στὴν ἐπιστημονικὴ ἀνάλυση καὶ πού στὴν προκειμένη περίπτωση εἶναι τὸ ἀμερικάνικο κατεστημένο. Τὰ μερικότερα στοιχεῖα ἐξετά-

ζονται στο βαθμό που προσφέρουν στην ισορροπία, συνεργάζονται με το σύστημα. Το κύκλωμα είναι: σύστημα σε ισορροπία, νέο στοιχείο στον ορίζοντα, διεύρυνση του συστήματος, απορρόφηση του νέου στοιχείου, και συνέχιση της ισορροπίας. Τί γίνεται όταν ένα στοιχείο είναι αντιλειτουργικό, π.χ. διάφορες εξεγέρσεις μαύρων; Γίνεται ή αφομοίωση στο βαθμό που είναι δυνατό, το υπόλοιπο απορρίπτεται. Μιά τελείως πρωτόγνωη αντίληψη της κοινωνικής λειτουργίας δηλαδή, που αφήνει αναπάντητο το ουσιαστικό; γιατί το στοιχείο Χ στον κοινωνικό χώρο Α να είναι αντιλειτουργικό; Πώς, που και από ποιούς καθορίζεται αυτό;

ΒΛΕΠΟΥΜΕ, λοιπόν, τόν ορίζοντα της ακαδημαϊκής κοινωνιολογίας να φτάνει από το θετικισμό στον ιδεαλιστικό εμπειρισμό και στην εξιδανίκευση του status quo. Κι όλ' αυτά με το μονοπώλιο της επιστημοσύνης και της λογικότητας. Και το πράγμα δε σταματάει φυσικά στα πλαίσια μιάς θεωρητικής διαμάχης «έσωτερικής». Έκείνο που διακυβεύεται είναι η έγκυρότητα της προβληματικής που επιβάλλει μια αντικειμενική και ρεαλιστική αντιμετώπιση του σύγχρονου καπιταλιστικού συστήματος, και που βρίσκει τελικά τη δικαίωση της μόνο μέσα στη μαρξιστική κοινωνιολογική θεώρηση.

ΑΣ ΔΟΥΜΕ πώς λειτουργεί αυτό το σχέδιο με συγκεκριμένα προβλήματα: πρώτα την έννοια του κοινωνικού ρόλου. Για την ακαδημαϊκή κοινωνιολογία, ο ρόλος σαν σύνολο αντιδράσεων που συνθέτουν τη συμπεριφορά του ατόμου, ή θεωρείται εμπειρικά δοσμένος μέσ' από τις στατιστικές, ή κατασκευάζεται από το ίδιο το άτομο σαν υποκειμενική του άπληρη στο περιβάλλον. Το κοινωνικό σύστημα μοιράζει ρόλους όπως ένας σκηνοθέτης. Αναφορικά στις αντικειμενικές δομικές σχέσεις, πολύ περισσότερο στις παραγωγικές σχέσεις, καθοριστικές του ρόλου των ατόμων, δε νοείται. Άλλο ζήτημα, η κοινωνικότητα: η προσαρμοστικότητα στην κοινωνική πραγματικότητα, ή αφομοίωση. "Εξω απ' αυτήν οι περιθωριακές καταστάσεις (marginal cases): αντικοινωνικά στοιχεία, όπως οι αλκοολικοί, οι όμοφυλόφιλοι, οι γκερίλας των πόλεων. Δεν υπάρχει διαλεκτική σχέση κοινωνίας - ατόμου. Για το άτομο υπάρχει μόνον άπληρη δεκτικότητα που άγγιζει την παθητικότητα. Η πολιτική έλαττώνεται στην ατομική πολιτική συμπεριφορά και στα στατιστικά δεδομένα. Η οικονομία γίνεται ή αναγκαία διαχείριση του χρήματος. Όστε τελικά ρυθμιστικό ρόλο παίζει ένα είδος κοινωνικής ψυχολογίας, θεραπευτικής και όχι αναλυτικής, γιατί το φυσιολογικό, ή νόρμα, είναι ήδη δοσμένο.

ΑΛΛΟ σχετικό ζήτημα «ή κοινωνική διαστρωμάτωση». Μιλάμε για στρώματα, επίπεδα στην κοινωνική δομή, που άποτελούνται από «όμάδες», με βάση διάφορα κριτήρια: συγκατοίκηση, συμφέρον, κ.λπ. "Ετσι υποτίθεται ότι ξεορίζεται το φαινόμενο της ταξικότητας και κατά συνέπεια ή οικονομική βάση της πολιτικής δύναμης.

ΓΕΝΙΚΟΣ παρανομαστής των παραδειγμάτων αυτών είναι μια θεμελιική έννοια: ή υποκατάσταση της κοινωνίας σάν δομικό πλέγμα, όπου τόν καθοριστικό ρόλο παίζει ή ιδιαίτερος κάθε φορά συσχετισμός δυνάμεων και σχέσεων παραγωγής, με μιά άφαιρική αντίληψη του «συστήματος» ή γενικά της «κοινωνίας», με άποχρώσεις έντονα ιδεαλιστικές. Υπάρχει δηλαδή μιά πλήρης διάσταση ανάμεσα στην έννοια του πολιτικού συστήματος και της κοινωνίας. Κοινωνία και κράτος είναι πράγματα τελείως χωριστά, τόν ένας όμως είναι προϋπόθεση του άλλου. Στη βάση της λογικής αυτής είναι μιά ήθικολογική πίστη στην άρετή της κοινωνικής ύποταξης. Τόν όλο ζήτημα δηλαδή είναι να κοινωνικοποιηθούν σωστά τόν άτομα. Τότε τόν αίτια των συγκρούσεων εξαφανίζονται. Υπάρχει τόνση αντίδραση όση άκριβώς χρειάζεται για να μιλάμε για δυναμική στάση, όσο κι άν αυτό ήχει παράδοξα.

Είναι φανερό ότι οι άπόψεις αυτές πραγματοποιούν μιά ιδεολογική διαστρόφη που πρωταρχικό μέλημά της είναι ή άποφυγή και της παραμικρής άναφορής στον μαρξιστικό διάλογο ή τις σχεσεις δύναμης που συντηρεί τόν κράτος για να ρυθμίσει τις σχέσεις των παραγωγικών τάξεων και άκόμη τις σχέσεις εξουσίας και ύποταξης που κανονίζουν την ζωή των λαών. Φτάνουνε έτσι στο σημείο να μιλάνε για «ανάπτυξη» σάν να πρόκειται για ένα γραμμικό προτσές απ' όπου όλοι οι λαοί κάποτε περνούν, χωρίς να κοιτάζουνε τί υπάρχει άπό κάτω. Κι άν χρησιμοποιείται ή μαρξιστική όρολογία, γίνεται μ' ένα πνεύμα ύποπτο εκσυγχρονισμού που άποστεώνε τις έννοιες άπό τόν επαναστατικό τους περιεχόμενο. Διακοσμούν κι αυτές τόν ακατάληπτο επιστημονικό κώδικα των ειδικών, ή άποχτάνε άποκλειστικά συγκινησιακό χαρακτήρα σαν μιά πετυχημένη φαινομενολογική περιγραφή γεγονότων εκτός τόπου και χρόνου. Άφαιρούνε έτσι άπό τόν μαρξισμό την ιστορικότητά του, κάνοντας τον άλλη μιά «περί Ιστορίας» ή «περί κοινωνίας» θεωρία. Σε τελική δηλαδή άνάλυση, άν υπάρχει κάπου κάποια λογική για την κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων, για την ακαδημαϊκή κοινωνιολογία ή λογική αυτή εξήγηση άνήκει κάπου στο χώρο του παραλόγου ή της μεταφυσικής. Παραδείγματα τέτοιας «στρατευμένης» επιστήμης υπάρχουν πολλά. Έμφανίζονται με ιδιαίτερη ώμότητα

έκει που συγκαλύπτουν σχέσεις ύποταξης και ύποδούλωσης ή όπου ένας «δημοκρατικός» τρόπος ζωής, σάν τόν αμερικάνικο ή τόν δυτικοευρωπαϊκό, θεωρείται κάτι άνέφικτο για λαούς άναπτυξιακά άνώριμους. Στη «δημοκρατία» της Νότιας Άφρικής, άς πούμε, υπάρχει όλόκληρη μυθολογία γύρω άπό την άνεπάρκεια κοινωνικοποίησης των πανάρχαιων μαύρων κατοίκων της χώρας. Τόν ζήτημα βαφτίζεται: σύγκρουση διαφορετικών καλλιεργιών, άδικανότητα αφομοίωσης άλλων ήθών κι έθιμών, ψυχολογικές πιέσεις που οδηγούν στην άποξένωση: Κι αυτές είναι βέβαια οι αίτιες που επέβαλαν τή λύση των ιδιόμορφων νοτιοαφρικάνικων γκέτο, των Μπάντουσταν. Για να μην γεννιώνται όλ' αυτά τόν προβλήματα κοινωνικοποίησης, άπλούστατα οι μαύροι οδηγούνται σε ειδικές περιοχές, που συμβαίνει να είναι ή τελείως άγονες ή έλώδεις, και ζούν μόνοι τους. Όμως ή οικονομία τους δεν είναι κλειστή. Έχουν τόν δικαίωμα να θγαίνουνε άπό κεί για να δουλεύουνε στις βιομηχανίες των άσπρων, προσφέροντας μιά εξευτελιστική φτηνή εργατική δύναμη, ενώ αντίθετα άπαγορεύεται να κάνουν εμπόριο μέσα στα Μπάντουσταν. Γι' αυτά έχουνε γραφτεί πλήθος αξιόλογες κοινωνιολογικές μελέτες, ενώ βέβαια οι λέξεις καπιταλιστική εκμετάλλευση στη στενότερη μορφή της, ιμπεριαλισμός, ρατσισμός, φασισμός, άπαρτχάιντ, είναι πράγματα άγνωστα.

ΑΛΛΟ παράδειγμα ή αντιμετώπιση των περιθωριακών περιπτώσεων στις δυτικές κοινωνίες. Έκεί έχουμε τοξικομανείς, όμοφυλόφιλους, ψυχοπαθείς που διαλέγουν αυτούς τους θλιβερούς τρόπους αντίδρασης στην άνομική καπιταλιστική κοινωνία και τόν μαρasmus που επιβάλλει. Άλλά τί είναι όλ' αυτά, κατά τους ακαδημαϊκούς της κοινωνίας, παρά συμπλέγματα κατωτερότητας ή άνώμαλες ψυχολογικές αντιδράσεις, επειδή δεν υπάρχει άρμονία άνάμεσα στο ρόλο που διαλέγει για τόν εαυτό του τόν άτομο, κι αυτόν που τελικά τόν δίνει ή κοινωνία; Έξ ίσου στρεβλωτική είναι ή αντιμετώπιση των όπαδών της πολιτικής θίας, των λεγόμενων τρομοκρατών: Τόν πολιτικά έγκληματα ταυτίζονται με τόν ποινικά έπίτηδες για να μην όμολογηθεί άνοιχτά ότι τόν περιφήμο αυτό κατεστημένο, οικονομικό και πολιτικό, όχι μόνο δεν είναι αιώνιο, αλλά ή εναλλακτική λύση έχει ήδη διεισδύσει στους κόλπους του με τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο. Τελικά γίνεται φανερό ότι αντικειμενική και σωστή αντιμετώπιση τόν κοινωνικού προβλήματος δεν γίνεται παρά μέσα στην έννοια της κοινωνίας σαν ταξική δομή και τόν κράτους σαν μετασχηματιστή της οικονομικής ύπεροχής σε πολιτική δύναμη και κέντρου λήψης άποφάσεων.

ΜΕΤΑ άπό τή σύντομη αυτή έκθεση τόν ζήτημα μπαίνει και για μās, στην Έλλάδα. Τί είδους κοινωνιολογία θα φυτρώσει στον ύποανάπτυκτο τόπο μας; Η ακαδημαϊκή, που θα άναβάλλει την άναζήτηση λύσεων και θα παραποιεί τόν πραγματικά γεγονότα ή μικραίνοντας τόν ώστε να γίνονται άόρατα διά γυμνού όφθαλμού ή μεταβάλλοντάς τόν σε άκίνδυνα όράματα και ιδεαλιστικές γενικές ύσεις; Η ή, άς πούμε έτσι, επαναστατική κοινωνιολογία, που θα λέει καθαρά τ' όνομά της, θα έρευνά σχέσεις ύποτέλειας στο NATO και την ΕΟΚ, που θα τολμήσει μιά ταξική άνάλυση τόν ελληνικού κατεστημένου και της πολιτικής μας ζωής, που πίσω άπό κάθε φαινόμενο θ' άναζητήσει την πρακτική τόν αιτία στην οικονομική ύποδομή τόν κράτους, όχι μόνο έλπίζοντας, αλλά καλλιεργώντας την άλλαγή; Άν κρίνει κανείς άπό τις άμέτρητες έκδηλώσεις φοβίας και προκατάληψης σ' ό,τι άφορα τή μαρξιστική μεθοδολογία και τις πολιτικές άρχές τόν μαρξισμού, άν άκόμη πάρει υπ' όψη ότι τόν φάσμα τόν μαρξισμού ξεορκίζεται συχνά άπό διανοούμενους και πολιτικούς - και μαζί του βέβαια και τόν φάσμα τόν κομμουνισμού - δεν πρέπει να περιμένουμε πολλά. Τόν πολύ-πολύ ίσως άπομονωμένες προσπάθειες, ενώ στο σύνολό της ή κοινωνιολογία θα είναι χλιαρή κι ύποτονική στη χώρα μας, όπως τόνσα άλλα. Έρευνα και θεωρητική άνάπτυξη πάνω στα αμερικάνικα πρότυπα είναι καταδικασμένες σε άποτυχία. Για τόν άπλό λόγο ότι όταν δεν υπάρχει ή κατάλληλη θεωρητική βάση για τή σύνθεσή τους, όταν δεν άγγίζουν την καρδιά τόν κακού, τόν πορίσματα της εμπειρικής έρευνας καταχωρούνται άνώδυνα ή υπάρχουν σαν θεωρητικοί και μεθοδολογικοί άκροβατισμοί για τούς λίγους, χωρίς ν' άγγίζουν τούς πολλούς. Ό άλλος κίνδυνος είναι να πέσει κανείς στη συνθηματολογία ή στη μαρξιστική μεταφυσική, άποστεγνώνοντας τις μαρξιστικές έννοιες άπό τόν επαναστατικό τους περιεχόμενο και την άδιάκοπη άναφορά τους στην πράξη.

ΔΗΛΑΔΗ τελικά τόν δίλημμα είναι σε ποιους θα στρατευτεί μιά ακαδημαϊκή παράδοση και τί είδους ιδεολογικό αλλά και πραγματικό κόσμο θα θελήσει ν' αντιπροσωπεύσει. Κι άκόμη, γιατί θα θέλει να άσκείται σαν επιστημονική λειτουργία: για τή δόξα τόν κόσμου που υπάρχει σήμερα, ή για τήν προετοιμασία τόν κόσμου που θα 'ρθει σε λίγο.

*Σ' όσους δεν εκμεταλλεύτηκαν σωστά την «ισότητα των εύκαιριών».

AMERICAN INDIAN MOVEMENT (A.I.M.) COMMITTEE U.K.

«Μὰς δώσανε πολλές ὑποσχέσεις, περισσότερες ἀπὸ ὅσες
μπορῶ νὰ θυμηθῶ. Ἀλλὰ δέν κράτησαν παρὰ μόνο μιά:
Ἵποσχέθηκαν νὰ ἀράουν τὴ γῆ μας καὶ τὴν πῆραν.»

ΜΑΧΠΙΟΥΑ ΛΟΥΤΑ (Κόκκινο Σύννεφο)

«Ποῖόν νόμο καταπάτησα; Εἶναι λάθος μὸν ν' ἀγαπῶ
τοὺς "δικούς" μου; Φταίει μήπως τὸ κόκκινο μὸν δέγμα
ἢ τὸ ὅτι εἶμαι "Λακότα" καὶ γεννήθηκα ἐκεῖ πού ἔζησε ὁ
πατέρας μου καὶ θά πεθάνω γιὰ τὸ λαό μου καὶ γιὰ τὴν
πατρίδα μου;»

ΤΑΤΑΝΚΑ ΓΙΟΤΑΝΚΑ (Καθιστός Ταῦρος)

Πρὸς τὸν Πρόεδρο τῶν ΗΠΑ, τὸ Κογκρέσσο καὶ τὴ
Βουλὴ τῶν Ἀντιπροσώπων:

**ΟΙ ΙΝΔΙΑΝΟΙ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΖΗΤΟΥΝ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗ**

Ὁ ἰθαγενὴς ἀμερικανικὸς λαὸς τῶν ΗΠΑ ἀγωνίζεται
νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν καταπίεση τῆς Κυβέρνησης
τῶν ΗΠΑ καὶ τοῦ Γραφείου Ἰνδιάνικων Ὑποθέσεων
(BIA). Ὁ ἰνδιάνικος λαὸς ὑποφέρει ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο
ποσοστὸ ἀνεργίας, τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ αὐτοκτονι-
ῶν, καὶ τὸ χαμηλότερο κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα στὶς
ΗΠΑ.

Στὴ διάρκεια τῶν 200 χρόνων ζωῆς τῶν ΗΠΑ, τὰ ἀν-
θρώπινα καὶ νόμιμα δικαιώματα τοῦ ἰθαγενῆ λαοῦ τῆς
Ἀμερικῆς ἔχουν στὸ σύνολό τους συστηματικὰ παραβι-
ασθεῖ ἀπὸ τὶς κάθε φορὰ Κυβερνήσεις τῶν ΗΠΑ καὶ τὶς
τοπικὲς Κυβερνήσεις τῶν ἐπὶ μέρους Πολιτειῶν. Οἱ
προθεσμίες ἔχουν πρό καιροῦ ἐκπνεύσει γιὰ τὴν ἀνα-
γνώριση καὶ ἐνδυνάμωση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἰθαγε-
νοῦς ἀμερικανικοῦ λαοῦ πάνω στὴ γῆ του, στὸν τρόπο
ζωῆς του, καὶ στὸ ἀναφαίρετο δικαίωμά του νὰ αὐτοκυ-
βερνηταί ὅπως κάθε ΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΛΑΟΣ.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ, ἐμεῖς, πού ὑπογράφουμε, ζητοῦμε ἀπὸ
τὴν Κυβέρνηση τῶν ΗΠΑ τὰ παρακάτω:

1. Ὅλες οἱ συνθήκες τὶς ὁποῖες οἱ ΗΠΑ ἔχουν ὑπο-
γράψει μὲ τὶς φυλὲς τῶν Ἰνδιάνων, καὶ τὶς ὁποῖες οἱ
παραδοσιακοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Ἰνδιάνων ἀποδέχονται ὡς
ἐγκυρες, πρέπει νὰ γίνουιν σεβαστές καὶ νὰ μποῦν σὲ
ἐφαρμογή. Ὅλες οἱ ἰνδιάνικες φυλὲς πρέπει ν' ἀποκτή-
σουν τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν κυριαρχία πάνω στὰ ἐδάφη πού

καθορίστηκαν ἀπὸ τὶς συνθήκες αὐτές. Ὅσες φυλὲς δέν
ἔχουν συμπεριληφθεῖ στὶς παραπάνω συνθήκες μὲ τὶς
ΗΠΑ πρέπει νὰ ἀποκτήσουιν τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἢ ν' ἀνα-
γνωριστοῦν μὲ ὁποιοδήποτε ἄλλο τρόπο ὡς νόμιμα, κυ-
ρίαρχα ἔθνη.

2. Ἡ Πράξη γιὰ τὴν Ἰνδιάνικη Ἀναδιοργάνωση τοῦ
1934 (Πράξη Χάουαρντ - Χουήλερ) πρέπει ν' ἀνακληθεῖ.
Κυβερνήσεις ἀπὸ καὶ γιὰ τὸν ἰνδιάνικο λαὸ πρέπει νὰ
ἐπανεγκατασταθοῦν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἰνδιάνους.

3. Τὸ Γραφεῖο Ἰνδιάνικων Ὑποθέσεων πρέπει ν' ἀπο-
σπασθεῖ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν καὶ νὰ ἐπανα-
λειτουργήσει ὡς ἀνεξάρτητο γραφεῖο, κάτω ἀπὸ τὸν
ἔλεγχο τῶν Ἰνδιάνων, καὶ νὰ λογοδοτεῖ σ' αὐτούς. Ὅλα
τὰ ἐγγραφα καὶ βιβλία τοῦ Γραφείου αὐτοῦ πρέπει νὰ
ἐλεγχθοῦν καὶ νὰ γίνουιν ἐπανορθώσεις γιὰ τὴν κακὴ
διαχείριση καὶ ὅλες τὶς μέχρι σήμερα ἀπάτες. Προηγού-
μενες ἐπικυρώσεις ἰνδιάνικων κτημάτων σὲ μὴ Ἰνδι-
άνους πρέπει νὰ ἀκυρωθοῦν ἀμέσως.

● ΤΟ 1976 ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ Η ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΥ ΘΑ ΑΛΛΑ-
ΞΕΙ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΕΝΑΝ-
ΤΙΟΝ ΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΙΝΔΙΑΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ.

● ΑΠΑΙΤΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΙΣ ΗΠΑ ΝΑ ΓΙΟΡΤΑΣΟΥΝ ΤΑ 200
ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΙΑ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΙΚΙΕΣ.

ΟΝΟΜΑ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ κ.λ.π.

ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΥΣ ΙΝΔΙΑΝΟΥΣ

Ἡ Βρετανική Ἐπιτροπή τοῦ Κινήματος τῶν Ἰνδιάνων τῆς Ἀμερικῆς (A.I.M., American Indian Movement - Committee UK) ἔστειλε στό περιοδικό μας πληροφοριακό ὕλικό γιά τίς συνθήκες ζωῆς τῶν Ἰνδιάνων καί τούς πρόσφατους ἀγῶνες τους. Καί μαζί, τό κείμενο μιᾶς ἔκκλησης πού ἀπευθύνεται πρὸς τόν Πρόεδρο τῶν ΗΠΑ καί ζητᾶ νά ἀποδοθοῦν στοὺς αὐτόχθονες – καί ἐξαφανιζόμενους – κάτοικους τῆς Ἀμερικῆς, τὰ νόμιμα δικαιώματά τους.

Ἡ διεύθυνση τοῦ A.I.M εἶναι:

American Indian Movement, Committee UK
6 Woodland Road - Northfield
BIRMINGHAM B31/2HS
GR. BRITAIN

ἢ μέσω τοῦ περιοδικοῦ, στά γραφεῖα μας, ANTI, Δημοχάρους 60, Ἀθήνα Τ.Τ. 601.

Ἄλλος παραλήπτης, γιά ὅσους τό ἐπιθυμοῦν, μπορεῖ π.χ. νά εἶναι ἡ Ἀμερικανική Πρεσβεῖα στήν Ἀθήνα:

Embassy of the United States of America, Βασιλίσσης Σοφίας 91, Ἀθήνα, Τ.Τ. 602.

Στήν περίπτωση αὐτή, οἶς παρακαλοῦμε στείλετε ἀντίγραφο καί στό περιοδικό ἢ στό A.I.M.

Δημοσιεύουμε τή δεύτερη σειρά ὀνομάτων πού ὑπογράψανε τό κείμενο τῆς ἔκκλησης:

Ἄκης Ἀδαμίδης • Κύρα Ἀδάμ, φοιτήτρια • Κατερίνα Ἀλταμιράντο, διακοσμήτρια • Ἀνδρέας Ἀθανασόπουλος, φοιτητής • Βαγγέλης Ἀναστασίου, φοιτητής • Διονύσης Ἀντύπας, δημοσιογράφος • Ἄγγελος Ἀντωνόπουλος, ἠθοποιός • Λίλα Ἀντωνοπούλου, ἰδ. ὑπάλληλος • Σωσώ Ἀνδρικοπούλου, γραφίστα • Δημήτρης Βάρης, δημοσιογράφος • Βασίλης Βασιλικός, συγγραφέας • Τώνια Βαρσαλίτου, φοιτήτρια • Μαριλένα Γεωργά • Νίκος Γεωργιάς • Ἀπόστολος Γιαννόπουλος, γιαντρός • Πάνος Γερμανίης, δημοσιογράφος • Δημητριάδης Γιάννης, δημοσιογράφος • Γεωργία Ζερβοῦ, φοιτήτρια • Μαρίνα Ζερβονικολάκη, δημοσιογράφος • Μίκης Θεοδορόπουλος, συνθέτης • Σταύρος Κούλας • Γιάννης Κλεινάκης, ἐργάτης • Γιώργος Κοντοβάς, δημοσιογράφος • Δημήτρης Κατοίτος, τραγουδιστής • Γιάννης Κουκονιάς • Βέρα Κρούσκα, ἠθοποιός • Δώρα Κρίσση, φοιτήτρια • Γιάννης Κουμπάρκος, γραφίστας • Μαρίτσα Κώχ, τραγουδίστρια • Θάλεια Κωνσταντινίδου • Μανώλης Καραπιέρης • Θωμάς Λαμνίδης, φοιτητής • Νίκος Λαμπρίδης, φοιτητής • Γιώργος Λεονταρίτης, δημοσιογράφος • Κάτια Λεμπέση, ἐκδότης • Μανώλης Μητσιᾶς, τραγουδιστής • Πολυδεύκης Μέλιος, διομήχανος • Βασίλης Μαρίνος • Γιάννης Μετζηδάκης, δημοσιογράφος • Νίκος Μητσακάκης, ἰδ. ὑπάλληλος • Ἐρρίκος Μπαρτζινόπουλος, δημοσιογράφος • Γρηγόρης Νοταρίδης • Μαρία Παππά • Πάρις Πατριάρχης • Γιολάντα Παπαθανασοπούλου, φοιτήτρια • Μαργαρίτα Παπαγεωργίου-Τσοῦχλου • Ὁρέστης Σκαρτσᾶς, δικηγόρος • Ρέα Σουρμελή, πανεπιστημιακός βοηθός • Πάνος Τζαβέλας, μουσικός • Γιώργος Τζέτζελος • Ἀθανάσιος Φιλίππου, φοιτητής • Δημ. Ν. Χονδροκούκης, συνταγματάρχης ἐ.ἀ. • Ἐλλη Χατζηαποστόλου, φοιτήτρια • Κώστας Χαρδαβέλας, δημοσιογράφος •

Ἡ διανομή τοῦ ANTI βελτιώνεται.

Οἱ φίλοι μας δέν θά μᾶς βρῖσκουν μόνο στά περίπτερα τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, ἀλλά καί σέ βιβλιοπωλεῖα.

Δημοσιεύουμε κατάλογο ἐπαρχιακῶν βιβλιοπωλείων πού διαθέτουν τό ANTI:

ΑΓΡΙΝΙΟ

● Π. ΜΟΣΧΟΝΑΣ • Κεντρική Πλατεία • τηλ. 23927

ΑΙΓΙΝΑ

● «ΙΠΠΟΚΑΜΠΟΣ» • Μητροπόλεως 5 • τηλ. 23250

ΒΟΛΟΣ

● «ΖΥΓΟΣ» (Κ. Κωνσταντινίδης – Ι. Σταθάκης) • Ἐρμού 215 • τηλ. 32032

● Ι. Π. ΛΙΑΝΑΡΙΔΗΣ • Καρτάλη 72 • τηλ. 25726

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

● Κεντρική διάθεση γιά τά βιβλιοπωλεῖα: «ΞΕΝΟΣ ΤΥΠΟΣ» • Μάγδα Κοτζιά • Τσιμισκή 78 • τηλ. 279720

ΛΑΡΙΣΑ

● «ΚΕΡΑΜΟΣ» • Μαριάννα Κόρακα • Κούμα 34 • τηλ. 255554

ΠΑΤΡΑ

● Β. ΜΗΤΡΕΛΛΗΣ • Μαιζώνος 69 • τηλ. 279226

● Λ. ΦΙΛΙΠΠΑΤΟΣ • Μαιζώνος καί Ζαΐμη 28 • τηλ. 27845

ΧΑΝΙΑ

● ΗΛΙΑΣ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΣ • Δασκαλογιάννη 5 (Σπλάντζια) • τηλ. 23476

άντι

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΦΙΛΟΤΙΜΙΑ

Χωρίς δικά μας σχόλια, δημοσιεύουμε τό σημείωμα πού μάς έστειλε φίλος τού περιοδικού, από τήν 'Ιεράπετρα τής Κρήτης:

Τή νύχτα τής 28 τού 'Οκτώβρη Γερμανοί στρατιώτες σπύλωναν τό έθνικό μας σύμβολο - τσουβάλιαζαν δέκα σημαίες - γιά ένθύμιο(!) είπαν στό δικαστήριο. 'Από τή Γερμανία στά Χανιά γιά εκπαίδευση - καρφί στά μάτια τους τό νησί μας από μία φορά - και στή Γεράπετρο, τήν ευγενική και ήμερη πόλη, γιά ξεζούραση.

Φάγανε, ήπιαν και μέθυσαν (τό ΝΑΤΟ δέν ταιγκουνεύεται τά δολλάρια του, τό αίμα μας ήθελα νά γράψω), πήρανε οβάρνα τούς δρόμους και ξεκομμούσαν τίς σημαίες από σπίτια, δημόσια κτίρια (ταχυδρομείο), εκκλησίες (Μητρόπολη).

Ούτε χωροφύλακας, ούτε πολίτης βρέθηκε νά τούς πιάσει. Καί τό θλιβερό έπεισόδιο, πού είναι τό τρίτο όπως μάθαμε, θά 'μενε θαμμένο όπως τ' άλλα, αν μία από τίς σημαίες δέν έπεφτε στά μάτια τού ξενοδόχου. Πιάστηκαν και όμολόγησαν. 'Ο άξιωματικός τους προσπάθησε νά «μαλώσει» τήν κατάσταση (μεθυσμένα τά παιδιά), ή Χωροφυλακή νά «μαλακώσει» τήν υπόθεση. (Δέν μπορούσε νά πληροφορησει ούτε τόν δήμαρχο εάν πρόκειται γιά στρατιώτες ή πολίτες). 'Ο δήμαρχος, πού τό μάθαίτε τελευταίος, παρακινημένος από τήν αγανάκτηση των πολιτών (τό αντίθετο περιμέναμε νά γίνει), κάλεσε σέ σύσκεψη τά προεδρεία όλων των σωματειακών οργανώσεων. 'Ετσι ό λαός τής 'Ιεράπετρας δήλωσε τήν όργή και τήν αγανάκτησή του πρός τήν κυβέρνηση καταδικάζοντας τήν άνίεση πράξη. Δεχτήκαμε τή συγγνώμη τής γερομανικής κυβέρνησης. Καί μείς ήσυχάσαμε, φίλε άναγνώστη. Ούτε τό νησί μας είναι Κέντρο 'Εκπαίδευσης των στρατιωτών τού ΝΑΤΟ, ούτε μόνη ή άμερικάνικη σημαία θά κρέμεται στις βάσεις τους. Τήν είσοδο θά τή στολίζει και ή γαλανόλευκη πού τόσο πολύ τίμησαν οι φίλοι μας! Καί αυτό φτάνει γιά νά ίκανοποιηται ή εθνική μας φιλοτιμία!

Μ.Μ., 'Ιεράπετρα 6-11-76

ΜΙΑ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ

Ποιά είναι τά παιδιά αυτά; - τά παιδιά μας - πού πρίν καλά-καλά σκεφτόυνε τή ζωή είναι τόσο πικραμένα άπ' τήν αίσθησή της, πού τήν πετούν στό «λάτο»; Γιά τούς Παλαιστίνιους, λέω, γιά τούς Γερμανούς, τούς Γιαπωνέζους, τούς Έλληνες, τούς Χιλιανούς, τούς 'Ισπανούς και βιάε.

Ποιά είναι ή κοινωνία αυτή; - οι κοινωνίες μας, λέω - πού πρίν καλά-καλά άπλώσει χάδι τό χέρι τής επάνω τους, τούς στραμπου-

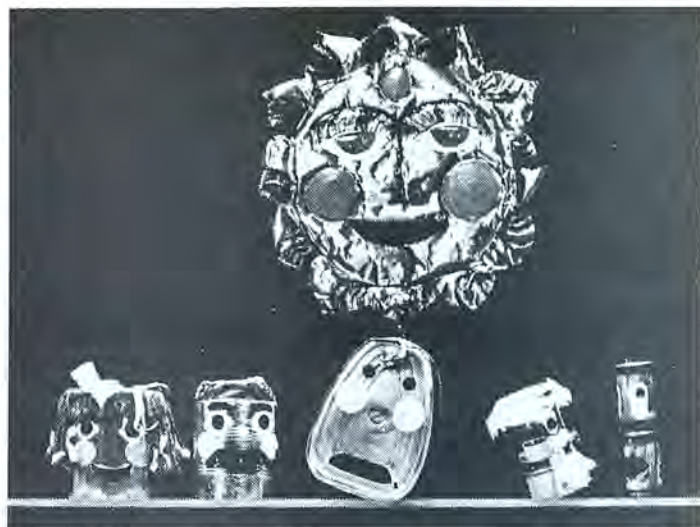
λάει τό λαιμό γιά νά τά πνίξει;

Ποιοι είμαστε έμεις; - εγώ, έσύ, ό άλλος - πού χασισωμένοι από αιώνες «πλύσης έγκεφάλου» δέν μπορούμε νά σηκώσουμε άσταμάτητη φωνή διαμαρτυρίας, μαζί μ' αυτή τους τή Δ ι α μ α ρ τ υ ρ ί α, ενάντια στους δυνατούς τής Γής:

Η δικιά μας 'Αντίσταση, τής Κατοχής - γιά τούς φασίστες, λέω, τούς χιτλερικούς - δέν ήτανε παρά 'Αντίσταση στό όρια μιάς 'Ελλάδας - τής 'Ελλάδας μας - κι όμως μιλάμε άκόμα γι' αυτή και θά μιλάμε.

Η 'Αντίστασή τους - γιά τά παιδιά αυτά λέω - γιά τά παιδιά μας - φτάνει παντού στή Γή, περνάει τά σύνορά της. 'Ας τή σκεφτούμε, άκόμα μία φορά, κι άς δγάσουμε τά συμπεράσματά μας (Χτές ήτανε Βιετνάμ, σήμερα Παλαιστίνη, Κύπρος, αύριο 'Ελλάδα ή Τουρκία.), προτού τήν αφήσουνε παραμύθι γιά τίς γενιές πού θά 'ρθουν - των παιδιών τους, των παιδιών τους των παιδιών. 'Αφού πραγματικότητα, είναι ό άσταμάτητος άγώνας τού 'Ανθρώπου ενάντια στό Κακό.

Ι.Κ.

Ξαναστήθηκε ή «Ντενεκεδούπολη»

Μία φορά κι έναν καιρό, σέ μία χωματερή, ένας γκαζοντενεκές πέφτει ξαφνικά και μέ τόν όγκο του άρχίζει νά καταπιέζει τά μικρά ντενεκεδάκια πού τόσα χρόνια ζούσαν εκεί ήσυχα, έλεύθερα κι ευτυχισμένα, μέσα στόν διάγκινο κόσμο τους...

Κάπως έτσι άρχίζει ή «Ντενεκεδούπολη», τό έργο πού παρουσίασε πέρυσι και ξαναπαρουσιάζει φέτος στό «ΚΑΒΑ» τό κουκλοθέατρο «Καλημέρα» τής Ευγενίας Φακίνου.

Τί γίνεται παρακάτω; Η γνωστή πανάρχαια σύγκρουση άνάμεσα στόν καταπιεστή και τόν καταπιεζόμενο. Καί ή έκβαση; Γι' αυτήν θ' αποφασίσουν τά παιδιά-θεατές.

Τό έργο «τράβηξε» πέρυσι τά παιδιά. 'Ισως ήταν τό τόσο γνώριμο ύλικό των παιδικών παιχνιδιών - τά άδεια ντενεκεδάκια. 'Ισως ήταν ό άπλός, άληθινός, λι-

τός «μύθος» πού μιλάγε κατευθείαν στήν άγνωστη σέ μάς ώριμότητα των παιδιών μας. Αυτό ήταν τό μεγάλο κέρδος γιά τίς μανάδες και τούς πατεράδες πού πήγαν μέ τά παιδιά τους στήν «Ντενεκεδούπολη»: άνακάλυψαν ότι τά «άνήλικά» τους είχαν χρήση άστραφτερή και ένήμερωση πάνω στά σύγχρονα γεγονότα τού τόπου μας...

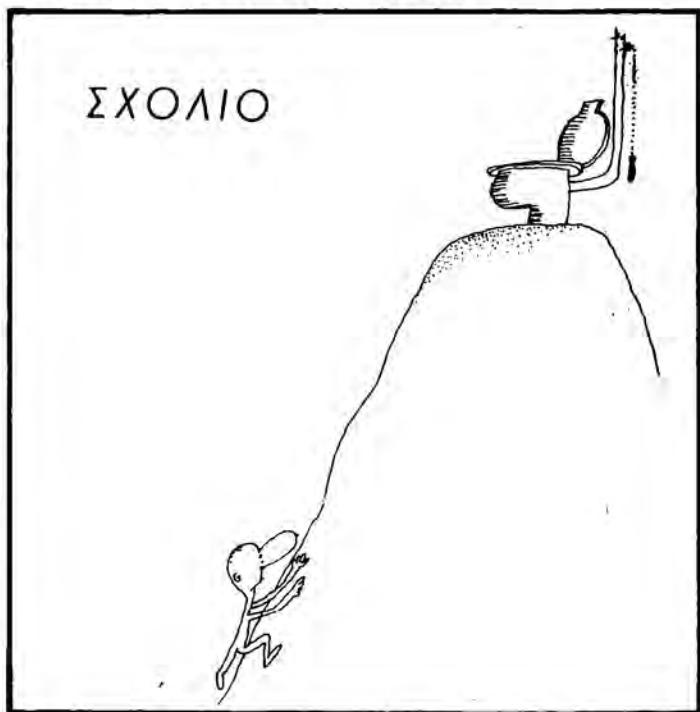
Τά ντενεκεδάκια και τό κείμενο έγραψε ή Ευγενία Φακίνου, τή μουσική και τά τραγούδια πού δένουν λειτουργικά μέ τήν παράσταση ό Γιάννης Μαρκόπουλος και παίζουν οι ήθοποιοί 'Αντώνης 'Αντωνίου, Ρένα Καζάκου και Παύλος Σιδηρόπουλος.

Η «Ντενεκεδούπολη» θά παίζεται ως τό τέλος τού μήνα

'Από τό Δεκέμβρη νέο έργο τού κουκλοθέατρου: «Τά ντενεκεδάκια, ή μπουλντόζα και τό Κουκιδιστάν»...

Ξανάρχισε από τό περασμένο Σάββατο τό Κουκλοθέατρο 'Αθηνών «'Ο μπάρμπα - Μντούσης», μέ παραστάσεις κάθε Σάββατο (4.30 μ.μ.) και Κυριακή (11 π.μ. και 4.30 μ.μ.) και μέ άνανεωμένο πρόγραμμα.

ΣΧΟΛΙΟ

• ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ •

Για ένα Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης

Κλείνουμε σήμερα την έρευνα πάνω στο θέμα της αναγκαιότητας ενός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στον τόπο μας με τις απόψεις των τεχνοκροτών Έφης Ανδρεάδη, Μαρίας Κοτζαμάνη, Βεατρίκης Σπηλιάδη και του συνεργάτη μας Γιώργου Πετρή. Δημοσιεύουμε επίσης μιάν επιστολή που λάβαμε από τον ζωγράφο Π. Ξαγοράρη, έπιμελητή στο Ε.Μ.Π. (και λυπόμαστε που δεν υπάρχει χώρος για να δημοσιεύσουμε την ανακοίνωση για την οποία κάνει λόγο στην επιστολή του) και τὰ συμπεράσματα της Ντόρας Ήλιοπούλου-Ρογκάν.

Στην έρώτηση απάντησαν και οι Α. Γ. Ξύδης, Τ. Σπητέρης, Δ. Α. Φατούρος, Έφη Φερεντίνου, Έλένη Βακαλό, Χρυσάνθος Α. Χρήστου, Όρεστής Β. Δουμάνης. Έπίσης δημοσιεύσαμε και ένα γράμμα μιάς ομάδας νέων του Πειραιά - της Καλλιτεχνικής Γνώσης. Έπενθυμίζουμε τὰ έρωτήματα:

α) Κρίνετε σκόπιμη ή όχι την ίδρυση ενός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στον τόπο μας και γιατί;

β) Πώς βλέπετε την οργάνωση και τή λειτουργία ενός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στον τόπο μας;

ΜΑΡΙΑ ΚΟΤΖΑΜΑΝΗ

● «...μουσείο πάνω σε συγκεκριμένες βάσεις και όχι ούτοπιστικές άοριστολογίες.»

θεωρητικά τουλάχιστον, όλοι παραδέχονται. Οι λόγοι που επιβάλλουν την άμεση και χωρίς περιορισμούς πραγματοποίησή του είναι γνωστοί και πολυσυζητημένοι.

- Άνεξαρτητοποίηση της σύγχρονης τέχνης από το υπάρχον σύστημα.

- Ανάνωση της λειτουργίας της τέχνης σύμφωνα με τις αρχές μιάς ευρύτερα κοινωνικής αντίληψης.

- Άξιοποίηση του καλλιτεχνικού δυναμικού μας.

- Αναζήτηση νέων τρόπων έπιικοινωνίας με το κοινό.

- Έπισημότητα μιάς ένιαίας πολιτιστικής πολιτικής κ.λπ.

Ένώ κανένας δεν παραγνωρίζει την αναγκαιότητα ενός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στην Έλλάδα, πολλοί άμφισβητούν, ήδη από τώρα, τον θεσμό του άνύπαρκτου ακόμα μουσείου μας. Άποδυναμώνοντας τον στόχο - που είναι ή δημιουργία του - και αυτοαναιρώντας τον σκοπό - που είναι ή πραγματοποίησή του. Έτσι ή άμφισβήτηση για τή άμφισβήτηση» έλάχιστα διαφέρει από τήν «τέχνη για τήν τέχνη».

Στὰ πλαίσια του πολιτιστικού προγράμματος της χώρας μας ή πρόβλεψη ενός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης έπρεπε ν' άποτελεί θέμα πρωταρχικής σημασίας, που σε καμιά περίπτωση δεν έπρεπε ν' άγνοηθεί ή νά παραμερισθεί.

Στόν πολιτιστικό τομέα ώστόσο συμβαίνει καθ' έξιν, θά λέγαμε και κατ' έξακολουθήσιν, ένα πολύ περίεργο φαινόμενο: Έθωρία άποδυναμώνει τή δράση. Άκόμα και ή άμφισβήτηση, τής περισσότερες φορές, άποτελεί μιά θεωρητική έννοια, αυτοαναίρουμένη πρακτικά από τήν έλλειψη ούσιαστικού περιεχομένου: Άυτό του τούτου δηλαδή του άντικειμένου, τό όποιο άμφισβητείται. Μέ δύο λόγια, υπάρχει μιά βασική άδυναμία μας - έθνική κατάρα; - νά στηρίζουμε έμπράκτως, «δι' έργων», τής συχνά πολύ σωστές θέσεις μας πάνω σε διάφορα προβλήματα.

Και έρχομαι άμέσως στο θέμα: Έν ίδρυση ενός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης - χώρο σωστής προβολής της σύγχρονης καλλιτεχνικής δραστηριότητας του τόπου μας και ζωντανής έπιικοινωνίας με τό κοινό - άποτελεί άυταπόδεια μιά αναγκαιότητα, που,

Και, φυσικά, ενώ ή άμφισβήτηση του μουσείου σε χώρες με μακρόχρονη παράδοση μουσείων, άποτελεί μιά πράξη μαχητικής συμμετοχής σε μιά προοδευτική προβληματική, στη χώρα μας ή άμφισβήτηση έπενεργεί άρνητικά και χρησιμοποιείται, δυστυχώς, σάν πρόσχημα μιάς άνασταλτικής, άγονής και όπισθοδρομικά συντηρητικής πολιτικής. Τό πρόβλημα που τίθεται αυτή τήν ώρα είναι άπλό: Πόσο πιστεύουμε στην αναγκαιότητα αυτού του μουσείου, πράγμα που σημαίνει: πόσο πιστεύουμε στο σύγχρονο καλλιτεχνικό δυναμικό μας. Άν αυτό τό δυναμικό βαθαίνει έξ ίσου στην έθνική μας συνείδηση, όσο και οι πατρογονικοί θησαυροί μας, τότε θά βρεθεί τρόπος - και κονδύλι άσφαλώς από τον κρατικό προϋπολογισμό - για νά τό προστατεύσουμε και νά τό άξιοποιήσουμε.

Έ πολιτική τακτική της κυβερνήσεως, όμως, όπως διαφαίνεται από τή μέχρι σήμερα γραμμή τήν

όποια ακολουθεί, παραγνωρίζει αυτή τήν άλήθεια. Χρέος όλων είναι νά τήν έπισημάνουμε με κάθε τρόπο, χωρίς όρους και χωρίς άναβολές. Πέρα από κοντόφθαλμες αντίθέσεις και θεωρητικές άμφισβητήσεις. Άν δεν γίνει αυτό, τότε τό θέμα του μουσείου θά παραμένει πάντοτε άνοιχτό, και ή πραγματοποίησή του θά βρίσκει έμπόδιο τό ίδιο τό κράτος.

Όσον άφορᾷ τό δεύτερο έρώτημα, σχετικά με τή λειτουργία του μουσείου, θεωρώ ότι είναι πολύ πρόωρο άκόμη νά τό συζητήσουμε. Άλλωστε ή λειτουργία ενός σύγχρονου μουσείου είναι ένα θέμα που πρέπει ν' αντιμετώπισθει με σοβαρότητα, πάνω σε συγκεκριμένες βάσεις, και όχι ούτοπιστικές άοριστολογίες. Κάθε άλλη αντιμετώπιση πρόχειρης έπιχειρηματολογίας στα περιορισμένα πλαίσια μιάς δημοσιογραφικής καμπάνιας, φοβούμαι ότι θά δημιουργήσει άπλως σύγχυση.

ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΠΗΛΙΑΔΗ

● «...άνοιγμα σε μιά όσο γίνεται πιο πλατιά συμμετοχή του λαού στην αισθητική καλλιέργεια.»

Στό πρώτο έρώτημα ή απάντηση είναι καταφατική, πολύ περισσότερο που πρόσφατα τήν άνάγκη δημιουργίας Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στην Άθήνα άναγνώρισε με ανακοίνωσή του άκόμα και ό ύπουργός Πολιτισμού. Έάν λοιπόν πραγματικά αντιμετώπιζεται ή δημιουργία του, χρειάζεται μιά σοβαρή μελέτη, ώστε νά γίνει σωστά. Βέβαια τὰ πράγματα θά ήταν διαφορετικά άν ή Έλλάδα δεν άνήκε στις υπό ανάπτυξιν χώρες. Καθώς βρίσκεται στην έπιρροή του δυτικού πολιτισμού θά είχε πιο έγκαιρα τὰ σημάδια για τήν ύπαρξη και τήν άνθιση μιάς άστικής τάξης που θά μονοπωλούσε πολύ νωρίτερα τήν ιστορία της τέχνης, άρα και τό μουσείο.

Άκόμα και σήμερα, στις προηγμένες καπιταλιστικές χώρες δεν υπάρχει συμμετοχή των άγροτών κι έργατών στο κοινό των μουσείων. Στις έργασίες του Γάλλου κοινωνιολόγου Pierre Bourdieu δείχνεται ότι στο κοινό των μουσείων ή άναλογία των διαφόρων κοινωνικοεπαγγελματικών τάξεων είναι αντίστροφως άνάλογη με τήν άναλογία του σόν πληθυσμό. Έτσι στην άντεστραμμένη αυτή πυραμίδα ή έργατική τάξη, που άποτελεί τήν πλειοψηφία του έθνους, άντιπροσωπεύεται στη στατιστική με τό 4% των έπισκεπτών.

Ένας από τους πιο ειδικούς στόν κόσμο στα θέματα λειτουργίας μουσείων, ό Pierre Gaudibert, που έργάστηκε ως διευθυντής του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης στο Παρίσι, γράφει σε μιά μελέτη του στη Revue d' Esthetique (No 3/4 1972):

«Έ άνανέωση σ' ένα μουσείο μοντέρνας τέχνης δεν περιορίζεται σε μιά άπλή παράθεση όπτικοακουστικών μεθόδων, ένεργητικής παιδαγωγικής ή διαφόρων έλκυστικών συμπληρωματικών δραστηριοτήτων, δίπλα στον άναλλοίωτο μουσειακό θεσμό, έτσι όπως αναπτύχθηκε τον 19ο αιώνα και συνεχίζεται στον 20ό. Άντίθετα, άποβλέπει σε μιά μετατροπή των βασικών λειτουργιών και των δομών του μουσείου, προβάλλοντας τήν πειραματική σχέση σε βάρος της συντήρησης.

» Ένδεικτικό προς αυτή τήν κατεύθυνση είναι τό γεγονός ότι οι συζητήσεις του έπιστημονικού προσωπικού των μουσείων τείνουν νά καταδικάσουν τό μουσείο-ναό. Σκοπός είναι νά οργανωθεί ένας τόπος που δεν θά είναι τελείως ό χώρος παθητικής άποδοχής καθαγιασμένων αντικειμένων, αλλά κέντρο έκπομπής προβλημάτων. Γι' αυτό διατυπώνεται ή άποψη νά μή χρησιμοποιούνται τὰ κονδύλια έργοσάς σε διεύρυνση των συλλογών, αλλά για χρηματοδότηση πραγμάτων που δεν θά γίνουν όπωσδήποτε κτήμα του μουσείου και μπορεί νά είναι έργα - γεγονότα. έργα - θέαμα -

τα, έφημερα ή φθαρά».

Γνωρίζοντας τά είδικά πολιτικά προβλήματα του έλληνικού χώρου, τά παραπάνω φαίνονται άρκετά ούτοπικά ή, τουλάχιστον, μακρινά. Άλλά δέν πρέπει να γίνει μετατόπιση του προβλήματος. Δέν χρειάζεται να άποκτήσουμε όπωσδήποτε μουσειό σύγχρονης τέχνης για να μην ύπολείπεται ή 'Αθήνα σε γόητρο από τίς άλλες

ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Αυτό θά όδηγούσε σε μία «πρακτική» λύση μέ άπογοητευτικές συνέπειες. Έκείνο πού έχουμε ανάγκη είναι ένας χώρος όπου να συμπληρώνεται ή πλημμελής καλλιτεχνική εκπαίδευση και να πραγματοποιείται ένα άνοιγμα σε μία όσο γίνεται πιό πλατιά συμμετοχή του λαού στην αισθητική καλλιέργεια.

ΕΦΗ ΑΝΔΡΕΑΔΗ

● «Όχι «μουσειό» – ένα περιβάλλον έλεύθερης σκέψης, πνευματικής γενναιοδωρίας και τόλμης.»

Άν νομίζω πώς ένα Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης είναι «είδικά» άπαραίτητο για τον τόπο μας, είναι γιατί όλα τά κινήματα, οι έρευνες και οι τάσεις πού σημάδεψαν από τίς πρώτες δεκαετίες του αιώνα αυτό πού λέμε Σύγχρονη Τέχνη είναι πολύ λίγο γνωστά. Συνήθως οι νέοι καλλιτέχνες, οι φιλότεχνοι και τό κοινό άρχούνται στην «πληροφόρηση» μέσα άπ' τό έντυπο, πού δέν εξασφαλίζει δέβια τή σωστή συμμετοχή, ενώ σύγχρονα χρωματίζεται άπ' τίς προθέσεις ενός «είδικου» σχολιαστή. Έτσι ή συγκέντρωση και παρουσίαση πρωτότυπων ύλικού θά συντείνει άποφασιστικά στην καλλιέργεια και τή δημιουργία ενός πιό ζωντανού πνευματικού κλίματος στον τόπο.

Η άπάντηση στο πρώτο έρώτημα φανερώνει πώς θεωρώ άπαραίτητη μίαν άναδρομή μέσα από έργα, ταινίες, ντοκουμέντα κ.λπ. στις πρώτες καθοριστικές δεκαετίες του αιώνα πού θά δίνει μία προοπτική στις σημερινές ιδέες και θά φανερώνει τίς ρίζες του σύγχρονου καλλιτεχνικού προβληματισμού. Ό ρόλος όμως του Μουσείου δέν πρέπει να περιορι-

σθει εκεί. Δέν χρειάζεται έξ άλλου ένας όργανισμός πού θά «καθιερώνει» μέ δάση άμφισβητήσιμα κριτήρια, έμπάθειες, κλίκες, κ.τ.λ. Χρειάζεται ένα περιβάλλον έλεύθερης σκέψης, πνευματικής γενναιοδωρίας και τόλμης. Τά πρότυπα ύπάρχουν κιόλας είδικά στην Κεντρική Εύρώπη, κι είναι γνωστές οι έκδηλώσεις (έχουν πάρει μέρος και πολλοί άπ' τούς Έλληνες καλλιτέχνες) πού γίνονται στα πλαίσια αυτών των μουσείων και πού έχουν ένα χαρακτήρα έρευνας: Ταινίες, βίντεο, παραστάσεις, εκθέσεις ή έκδηλώσεις πού δέν μπορούν να μπουν στο έμπορικό κύκλωμα, άσχετες μέ εθνικές σχολές κ.τ.λ. Έτσι θά δημιουργηθεί ένας πυρήνας, ένας ζωντανός όργανισμός πού θά βοηθήσει στην γνώση και τή συμμετοχή σε ιδέες πού κυκλοφορούν κιόλας άναμεσα στους νέους αλλά δέν ύπάρχει τρόπος να εκφραστούν και να γίνουν γνωστές στους πολλούς. Θά 'λεγα μάλιστα πώς ίσως θά έπρεπε να βρεθεί κάποιο άλλο όνομα, μία και ή λέξη «μουσειό» στον τόπο μας έχει μοιραία συνδεθεί μέ καθιερωμένες από χιλιετηρίδες αισθητικές άξίες.

ΓΙΩΡΓΗΣ ΠΕΤΡΗΣ

● «Χρειάζεται ένα «άντι-μουσειό» κινούμενο κι όχι στατικό.»

Ύστερα από κάθε κοινωνική άναταραχή, κατά κανόνα, ένα άπ' τά κυριότερα συμπτώματα πού άνιχνεύουμε σ' όλους τους τομείς τής κοινωνικής δραστηριότητας, είναι ο κατακερματισμός των κάθε λογής δυνάμεων στις δομές του τόπου πού δοκιμάστηκε άπ' τήν άναταραχή. Οι πο-

λίτες, έχοντας μετρήσει τήν κρατική ανεπάρκεια, σπεύδουν να αναλάβουν οι ίδιοι ενεργό ρόλο για τήν πραγμάτωση λύσεων σε καθήκοντα πού κανονικά θά άνήκαν στην πολιτεία, μά πού ή άναταραχή πιστοποίησε πώς δέν θέλει να εκτελέσει. Δέν είναι άνάγκη να μιλήσουμε πλατύτερα

για να τεκμηριώσουμε αυτήν τήν κατάσταση στη μεταδικτατορική Έλλάδα. Αυτή ή όρθή κι επιβεβλημένη πρακτική, όταν γίνεται σπασμωδικά, μπορεί να μεθοδεύσει διαλυτικές διαδικασίες. Άρχίζοντας άπ' τον κατακερματισμό σ' όλες τίς πολιτικές δυνάμεις – καμιά πολιτική παράταξη δέν είναι πιά ένιαία – και καταλήγοντας στον καλλιτεχνικό κόσμο, οι δυνάμεις είναι κονιορτοποιημένες σε πολλές ύποκατηγορίες, κι αυτό δέν μαρτυρεί άψογη ιδεολογική εϋθύνη και συγκρότηση. Τίς περισσότερες φορές εκφράζει διαμάχες, έστω και πάνω σε δευτερεύοντα προβλήματα, άπ' όπου δέ μπορεί να προέλθει τίποτα τό ίκανοποιητικό σ' όποιον τομέα κι άν συμβαίνει. Συνήθως οι πολιτικές διαμάχες δίνουν τό μοντέλο για τή διαστική άνάληψη εϋθυνών λ.χ. και στον καλλιτεχνικό τομέα. Δέν άποδίδουμε κακή πρόθεση σε κανένα, μά όφείλουμε να διαπιστώσουμε έλλειψη συνείδησης μ' αυτή τήν τακτική, γιατί πράματα πού άφορούν τό συμφέρον όλων άποκόβονται άπ' τήν ένιαία δράση τής άρμόδιας ομάδας. Οι κρατικοί άναρμόδιοι μπορούν άνετα να εφαρμόσουν τό «δαιρεί και βασίλευε».

Έρχομαι στο προκείμενο: Άπό τήν πρόσφατη καμπάνια πού όργάνωσε τό ANTI σχετικά μέ τή δημιουργία Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στην Άθήνα (τό κείμενο άποκλείει ρητά κάθε έπαρχία) διαπιστώσαμε πώς ύπάρχει ένας είδικός Σύνδεσμος, από καμιά δεκαριά κατά τά άλλα πολύ καλούς καλλιτέχνες, πού σχεδόν άυτοσχεδιάζει λύσεις, εύτυχώς άνομοιογενείς, για τή δημιουργία ενός τέτοιου Μουσείου. Δέν έχω σκοπό να άσκήσω κριτική πάνω στην δραστηριότητα αυτής τής ομάδας, μά δέ μπορώ να άποφύγω τον πειρασμό να ρωτήσω μήπως αυτό τό αίτημα πού προβάλλεται από λίγους, για κάποιον ολιγόπλοστο δέν θά μπορούσε να εκληφτεί πώς μονάχα αυτοί θέλουν πιστοποιημένα τό Μουσείο κι όσοι δέν άνήκουν στην Όμάδα δέν τό θέλουν. Δέν χωρεί άμφιβολία πώς ή μόνη πρακτική πού εξασφαλίζει τήν έπιτυχία του σκοπού είναι ή κινητοποίηση όλων των καλλιτεχνών, άφου πρώτα καταλήξουν σ' ένα έλάχιστο όριο κοινής συμφωνίας για τό είδος του θεσμού. Γιατί τό πρόβλημα έχει πολλές κι έντονα άντιλεγόμενες πλευρές και είναι θανάσιμο σφάλμα να προβάλλονται άκαταστάλαχτες άπόψεις, μή κοινά παραδεχτές άπ' όλους, πάνω στο ζήτημα. Και τό καθήκον αυτό άνήκει στο Έπιμελητήριο, μετά τήν εφαρμογή του πρόσφατου Νομοσχέδιου.

Είναι, όσο να πείς, άβολο να διαφανείς τόσο ριζικά μέ μερικές έντονα προβαλλόμενες άπόψεις, μά εύτυχώς ύπάρχουν κι άπόψεις

πού μς ένθαρρύνουν. Η όποια άνάμνηση του κράτους είναι κακό άνεπανόρθωτο. Η Πινακοθήκη είναι παράδειγμα γι' άποφυγή. Πραγματικά, ο θεσμός πού σάν συγκεντρωτικός κρατικός φορέας θ' αναλάβει να συμβιβάσει τίς συζητήσεις και ν' άποφασίσει για τίς εκπροσωπήσεις στο έξωτερικό είναι πολύ επικίνδυνος. Όπως ή άποψη να διατυπωθούν οι άμφισβητήσεις ύστερα άπ' τή δημιουργία του θεσμού, για να μην είναι μμήσεις από ξένα πρότυπα. Τό θεσμό τον ξερούμε πολύ καλά κι από τώρα. Οι πού πολλοί μιλούν για τό μουσειό, πράμα πού συμβαίνει γιατί έχουν όλοι μέ τοϋτο ή μέ κείνο τον τρόπο στοϋτους τά μουσειά του έξωτερικού, κυρίως του Παρισιού, όπου ύπάρχει τό μουσειό αυτό. Μά τό μουσειό αυτό ύπάρχει κιόλας εδώ, κι είναι ή Πινακοθήκη, δέν μς χρειάζεται άλλο παρόμοιο. Οι άντιρρήσεις κι άμφισβητήσεις εύτυχώς ύπάρχουν και πρέπει άσφαλώς να διατυπωθούν πριν από κάθε ένέργεια. Άνάλογο θεσμός είναι και τό μουσειό του Λονδίνου, κι όσο για χειρότερα, στην Μαδρίτη συνυπάρχει μέ τό νεκρό, μά όσο να πείς κολοσσιαίο Πράδο, ένα μουσειό μηδαμινό, όπου τά έργα του Πικάσο συνωστίζονται μαζί μέ άπίθανα έργα, πού κέρδισαν αυτό τό προνόμιο γιατί οι δημιουργοί τους ήταν σε φιλικές σχέσεις μέ τό καθεστώς του Φράνκο. Γιατί μέ τήν έπέμβαση του κράτους ύπάρχει ο κίνδυνος αυτός. Και ή άποψη για τό έλλεκτό προϊόν πού θά περιληφτεί στις κρατικές συλλογές, είναι τής ίδιας τάξης ιδέα. Εϋτυχώς πού έπισημαίνονται στις άπαντήσεις καλλιτεχνών και κριτικών όλοι οι κίνδυνοι, κάθε μορφής.

Δέν χρειάζεται λοιπόν κανένα «μουσειό», μά ένα «άντι-μουσειό, πού να θγάζει τά καλλιτεχνικά προϊόντα έξω άπ' τό έμπορικό κύκλωμα, για να πούμε κι εμείς έναν όρο τής μόδας. Τό άντιμουσειό αυτό δέν χρειάζεται να είναι καταχωνιασμένο στην Άθήνα, μά σκορπισμένο στις έπαρχίες, κινούμενο κι όχι στατικό. Να θέσει σε κίνηση πλατύτατες διαδικασίες έπαφής των έργων μέ τό κοινό όλης τής Έλλάδας. Τό κοινό αυτό είναι πολύ πιό πρόθυμο και στοχαστικό. Κι ίσως μία τέτοια έπαφή να ύποβάλλει έργο, πού να σπάει τά έρμητικά και έμπορικά δεσμά. Εϋτυχώς διατυπώθηκαν άπόψεις πώς τό ζήτημα αυτό δέν είναι τό μόνο, κι ίσως ή άρχή για μίαν άνανέωση τής πρακτικής μας ν' άρχίζει άπ' άλλο: άπ' τή μελέτη μιας οργανωμένης έπαφής του κοινού μέ τήν τέχνη, άρχίζοντας άπ' τήν Παιδεία. Μά τό πρόβλημα είναι τεράστιο κι ίσως χρειαστεί να επανέλθουμε.

ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ»

Τό γράμμα του ζωγράφου Π. Ξαγοράρη έχει ως έξης:

‘Αγαπητό ‘Αντί»

σου στέλνω αυτό τό «ένημερωτικό σημείωμα» μαζί μέ φωτοαντίγραφο άνακοίνωσέως μου στό Α΄ Συνέδριο ‘Ελλήνων Καλλιτεχνών (Α.Τ.Ι., Μάρτιος 1966); πού περιέχει άπόψεις μου γιά τήν ίδρυση Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης.

‘Η άνακοίνωση αυτή είχε δημοσιευθεί τότε στό περιοδικό «‘Επιθεώρηση Τέχνης» (τεύχος 136, ‘Ιούνιος 1966, σ.σ. 464-468), μαζί μέ άλλες άξιόλογες άνακοινώσεις του Συνεδρίου, όπως του Α. Κοντόπουλου, του Σπ. Βασιλείου, του Δ. Κοκκινίδη, του Γ. Χαϊνή κ.ά.

Τό θέμα της ίδρύσεως Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης είχε από τότε άντιμετωπισθεί και μελετηθεί. Στην άνακοίνωσή μου είχα μάλιστα προτείνει τή δημιουργία ενός συλλόγου «Φίλων του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης» πού μέ τή δράση του θά μπορούσε νά βοηθήσει σημαντικά στην άναζήτηση των άναγκαίων ένεργειών γιά τήν επίτευξη αυτού του σκοπού.

‘Η εισηγήση προκάλεσε τό ενδιαφέρον πολλών, και ιδιαίτερα του τότε Διευθυντή της ‘Εθνικής Πινακοθήκης κ. Μ. Καλλιγά, ό όποιος πρότεινε νά αναλάβω, μέ τή συμπαράστασή του, τήν πρωτοβουλία σχηματισμού αυτού του συλλόγου.

Δυστυχώς ή δικτατορία πού άκολούθησε άνέκοψε κάθε σχετική προσπάθεια και τώρα, μετά δεκαετία, ό «Σύνδεσμος Καλλιτεχνών», πού σχηματίστηκε από φίλους εκλεκτούς συναδέλφους, άνέλαβε τήν πρωτοβουλία προώθησεως του θέματος.

Πιστεύω και εύχομαι, ό «Σύνδεσμος Καλλιτεχνών», μέ κατάλληλη διεύρυνση (πού τή θεωρώ άπαραίτητη), νά μπορέσει νά συντελέσει στην άρτια μελέτη του θέματος και νά άναπτύξει μία ουσιαστικότερη δράση πλαισιωμένη από προτάσεις - προγράμματα και διερευνήσεις πρακτικών δυνατοτήτων και καθοριστικών προϋποθέσεων, παρακινώντας τό κράτος στην λήψη όρθών αποφάσεων σχετικών μέ τήν ίδρυση Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης.

Φιλικά
Π. Ξαγοράρης

γράφονταν άρθρα προβάλλοντας σοβαρά έπιχειρήματα γιά τήν άναγκαιότητα του ιδρύματος (βλ. άπαντήσεις Φερεντίνου, Σπητέρη) ή συστήνονταν ομάδες-πυρήνες γιά τήν προώθηση του ζητήματος (βλ. έπιστολή Ξαγοράρη). Δυστυχώς, όμως, όλες αυτές οι προσπάθειες έμειναν δίχως αποτέλεσμα.

Τά πορίσματα της έρευνας στό σημείο πού βρισκόμαστε τώρα έχουν συνοπτικά ως έξης:

Κατ’ άρχήν όλες οι άπαντήσεις άναφέρθηκαν - μέ διαφορετικό, δέβια, ή κάθε μία σχήμα - στην έπιτακτική άναγκαιότητα της προβολής της σύγχρονης τέχνης στον τόπο μας, μέσω είτε ενός ιδρύματος είτε ενός κέντρου είτε ενός πυρήνα ή, τέλος πάντων, επί μέρους πυρήνων-έργαστηρίων. ‘Η μορφή πού παίρνει στή σκέψη και στην έπιχειρηματολογία του καθενός αυτούς ό δίχως προηγούμενο στην ‘Ελλάδα συγκεντρωτικός ή οργανωμένος τρόπος προβολής της σύγχρονης τέχνης, ποιή, δέβια, άνάλογα μέ τις άπόψεις των διαφόρων. ‘Ολες όμως - εκτός μιας - οι άπαντήσεις πρόβαλαν και θεώρησαν πρωταρχική τήν ίδρυση ενός κέντρου στην πρωτεύουσα, δίχως όμως και ν’ άποκλείουν τήν παράλληλη λειτουργία επί μέρους πυρήνων στην έπαρχία (Βακαλό). Μόνο ό ‘Ορ. Δουμάνης άπέκλεισε σαν άρχική ένέργεια τήν ύπαρξη ενός άνάλογου κέντρου και πρόβαλε στή θέση του τήν τουλάχιστον γιά μία «δοκιμαστική» πενταετία λειτουργία έργαστηρίων. ‘Ομως ούτε και στή λύση αυτή έχει μελλοντικά άποκλειστεί ή ίδρυση διαφόρων μουσείων και κέντρων έφ’ όσον αυτά θά ‘χουν κριθεί άναγκαία στην προηγούμενη πρώτη φάση.

Τονίζουμε τή σχεδόν σε όλες τις άπαντήσεις πού λάβαμε, παραδοχή της άναγκαιότητας ενός ‘Ιδρύματος Σύγχρονης Τέχνης και τήν άντιπροβάλλουμε στις άνεργάτιστες και καθαρά μιμητικές άπόψεις πού κυκλοφορούν τώρα τελευταία σε όρισμένους κύκλους: ότι, δηλαδή, έφ’ όσον στό έξωτερικό ήδη πρό πολλού άμφισβητείται ή άναγκαιότητα ενός άνάλογου ιδρύματος, ποιος ό λόγος ν’ άποκτήσουμε έμείς ένα έδώ; ‘Η έπιπολαιότητα των άπόψεων αυτών φαίνεται άμέσως. Πώς είναι δυνατόν ν’ άμφισβητούμε κάτι όταν αυτό ούτε καν ύπάρχει στον τόπο μας - άποτελούμε άλλωστε τή μόνη εύρωπαϊκή χώρα πού δέν τό διαθέτει - κι έπομένως, σε αντίθεση μέ τους ξένους πού ‘χουν δοκιμαστεί πολλά χρόνια σ’ αυτό, έμεις δέν είχαμε ποτέ τήν εύκαιρία νά προβληματιστούμε και νά δούμε τί μας συμφέρει. ‘Ισως αυτοί πού άμφισβητούν τήν ίδρυση ενός παρόμοιου κέντρου στην ‘Ελλάδα νά μίν τό δέχονται μέ τήν πατρο-

παράδοτη άρτηριοσκληρωτική μορφή του μουσείου-μουσώλειου. Τότε, όμως, είμαστε όλοι σύμφωνοι, γιατί θέλουμε νά πιστεύουμε ότι όλοι όσοι μάχονται τώρα γιά ν’ άποκτήσουμε ένα παρόμοιο κέντρο έχουν άρκετό γνώθι σ’ αυτόν ώστε νά μή θέλουν νά προικοδοτήσουν τον τόπο μ’ άλλο ένα μουσείο-νεκροταφείο. Κι ό δρος μουσείο χρησιμοποιήθηκε στην έξαγγελία της έρευνας άποκλειστικά σά λεκτικό σχήμα, επειδή, άκριβώς, στον τίτλο μιας καμπάνιας δέν ύπάρχουν περίθωρια γιά έπεξηγήσεις.

Κατ’ άρχήν, λοιπόν, στις άπαντήσεις πού λάβαμε ύποστηρίζεται ή ίδρυση ενός μουσείου, άποκλειστικά μέ τή μορφή του ιδρύματος-ζωντανού οργανισμού. Σχετικά μέ τον προσδιορισμό αυτό άποκαλυπτικές στέκουν οι εκφράσεις πού έπισημάναμε σε μερικές άπαντήσεις: μουσείο - βήμα (Δεκουλάκος) - φιλελεύθερος, παλλόμενος οργανισμός (Σπητέρης) - συνφασμένο μέ τά γενικότερα προδήματα της τέχνης (Σόρογκας).

‘Η σε γενικές, τώρα, γραμμές σκιαγράφηση των στόχων και κατά συνέπεια του βασικού τρόπου λειτουργίας ενός άνάλογου ιδρύματος, έτσι όπως βγαίνει από τις άπαντήσεις, έχει ως έξης: Θά είναι ένα ίδρυμα-κέντρο πού:

● α) θά διαθέτει μία μόνιμη διαρκώς άνανεούμενη σε έργα ποιότητας έκθεση. Τά έργα αυτά θά επιλέγονται από ειδικές έπιτροπές μέ μέλη καλλιτέχνες, τεχνοκρίτες και θεωρητικούς της τέχνης

● β) θά διοργανώνει διαλέξεις, σεμινάρια, προβολές και γενικά θά παρέχει κάθε μέσον γιά μία στοιχειώδη καθώς και γιά μιάν ειδικότερη ένημέρωση

● γ) θά ένισχύει στην ‘Αθήνα και τήν έπαρχία έργαστήρια καλλιτεχνών παρέχοντάς τους τις άπαραίτητες προϋποθέσεις γιά τήν άπρόσκοπτη έξασκηση του λειτουργημάτων τους (όποιορφίες, διοργάνωση εκθέσεων, παρουσίαση έργου, έπιμόρφωση, κ.ά.).

● δ) θά διοργανώνει στην έπαρχία, σε συνεργασία μέ τους δήμους και τις κοινότητες, περιοδικές εκθέσεις, σεμινάρια και διαλέξεις φρονιζόντας γιά μιά διαρκή και άποτελεσματική ένημέρωση σχετικά μ’ ό,τι συμβαίνει στην πρωτεύουσα. ‘Ακόμα θά προωθεί μέ κάθε δυνατό μέσο τά τοπικά ταλέντα μετακαλώντας και στην ‘Αθήνα. Μ’ όλα αυτά θά έξασφαλλίζεται ή ίκανοποιητική λειτουργία του διπλού κυκλώματος: κέντρο - έπαρχία, έπαρχία - κέντρο, πού ‘να ή άπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν όρθή αντιπροσώπευση και σφυγμομέτρηση της έλληνικής σύγχρονης τέχνης και, τέλος,

● ε) πέρα από τον προηγούμενο γεωγραφικό καταμερισμό

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Της Ντόρας ‘Ηλιοπούλου - Ρογκάν

Τήν άφορμή γιά τήν έρευνα πάνω στην άναγκαιότητα της ίδρυσης ενός Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης στον τόπο μας, έδωσε ή μή πρόβλεψη ενός άνάλογου ιδρύματος στις κυβερνητικές δηλώσεις πού ‘γιναν τον περασμένο ‘Ιούλιο και πού άνάγγειλαν τήν έκτέλεση μιας σειράς πολιτιστικών έργων. Στην παράλειψη αυτή άντέδρασε μέ διαμαρτυρίες στον τύπο ό νεοσύστατος τότε Σύνδεσμος Καλλιτεχνών. Ζητήσαμε από τους 9 καλλιτέχνες της ομάδας αυτής τις άπόψεις τους πάνω στο θέμα κι άρχισαμε τήν έρευνα μέ τις έξι άπαντήσεις πού λάβαμε.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ, έπιστήσαμε τήν προσοχή στο ότι ή έρευνα θά ‘παιρνε, σ’ ένα πρώτο στάδιο, τή μορφή μιας γενικότερης βολιδοσκόπησης, δίχως, δηλαδή, νά έμβαθύνει στην άνάλυση του προβλήματος. Θά χρησίμευε σαν μία πρώτη «δυναμική κρούση» ώστε νά συνειδητοποιηθεί άπ’ όλους - τους ειδήμονες και τό ευρύτερο κοινό - ή έπιτακτική άναγκαιότητα ενός τέτοιου έργου. Μίας και κατορθώνονταν κάτι τέτοιο, θά προχωρούσαμε στο δεύτερο στάδιο, πού θά έξέταζε έξονυχιστικά τον τρόπο λειτουργίας ενός άνάλογου ιδρύματος.

‘Η έρευνά μας συνεχίστηκε όλόκληρο τό καλοκαίρι και τό φθινόπωρο μέ τις άπόψεις τεχνοκρίτων, αισθητικών και θεωρητικών της τέχνης. ‘Η πρώτη αντίδραση του ύπουργείου Πολιτισμού στο θέμα σημειώθηκε μέσ’

τόν ‘Οκτώβρη. ‘Ομως, από κυβερνητικής πλευράς τό ζήτημα προχώρησε τόσο ώστε ό ύπουργός ν’ άναφερθεί άπλως στην άναγκαιότητα ενός άνάλογου ιδρύματος, δίχως, παράλληλα, νά προχωρήσει σε πιό συγκεκριμένες προτάσεις. Τελευταία, μία άποκλειστική συνέντευξη του Γεν. Γραμματέα κ. Καββαδία έδειξε ότι τό θέμα συνεχίζει... νά συζητείται στο ύπουργείο. Πρέπει ν’ άπογοητευτούμε από τή «χλιαρή» αυτή αντίδραση ή τουλάχιστον ν’ άναθαρρέψουμε μέ τό ότι οι άρμόδιοι παραδέχτηκαν, επί τέλους, τήν άνάγκη αυτή; ‘Ας έλλιστούμε ότι τό μέλλον θά δείξει... τουλάχιστον κάπως περισσότερο άπ’ ό,τι τό παρελθόν. ‘Η σχετική μας άπαισιοδοξία όφείλεται στο ότι μέχρι τώρα ή έμπερία μας πάνω στο θέμα ήταν άποθαρρυντική. Κι αυτό γιατί, επί σειρά έτών,

των δραστηριοτήτων του. θά 'χει χρέος νά εξασφαλίζει κι από τήν κοινωνική σκοπιά τήν ἐνημέρωση όλου γενικά του λαού μέ τό κατάλληλο πρόγραμμα ἐκδηλώσεων, ἐκδόσεων, πληροφοριοδότησης στά σχολεία, ἐκπομπών στήν τηλεόραση, προβολών κ.ά.

Ἐξυπακούεται, βέβαια, ὅτι μιὰ τέτοια εὐρύτητα προγράμματος, ἐπειδή ἀκριβῶς ἀποτελεῖ ἀπό τήν οικονομολογική σκοπιά ἕνα πολύ βαρῦ φορτίο, ἀπαιτεῖ ἕναν εἰδικό προϋπολογισμό πού μόνο τό κράτος μπορεῖ νά εξασφαλίζει. Κι ἄς μὴν εἶμαστε γεμάτοι αὐταπάτες στό «νευραλγικό» αὐτό σημεῖο. Οἱ εὐθιχοί ἀρνηστές μιᾶς τέτοιας πραγματικότητας, μέ τό πρόσχημα ὅτι ἀντιδρῶν στό φάσμα τοῦ κρατικοῦ νεποτισμοῦ, ὑπονομεύουν στήν οὐσία κάθε προϋπόθεση πού θά μπορούσε νά κάνει αὐτό τό σχέδιο ἐφικτό, καταδικάζοντας ἔτσι οἱ ἴδιοι αὐτό πού πασχίζουν νά δημιουργήσουν. Κι ἀποτελεῖ μιὰ πασιφανή πραγματικότητα ὅτι τόσο μεγάλοπνοα σχέδια δέν εἶναι πραγματοποιήσιμα δίχως τήν κρατική ἀρωγή, δίχως, δηλαδή, νά φορολογηθεῖ ὁ Ἕλληνας πολίτης. Ἀρκεῖ, βέβαια, νά βρεθεῖ καί νά υἱοθετηθεῖ κάποιο σχῆμα - π.χ. ἐκείνου τῶν κληροδοτήματων - ὥστε νά μὴ δεομεύεται τό ἴδρυμα στή λειτουργία του. Νά μπορεῖ, δηλαδή, νά χειρίζεται ἀνετα τήν περιουσία του δίχως τή δαμόκλειο σπάθην ἐνός κράτους διατιθητή συντονιστή καί μιάν ἐξουσία πού θ' ἄστυνομεύει καί θά λογοκρίνει τή λειτουργία του.

Κλείνουμε τώρα αὐτές τίς προχειρές σκέψεις πού ἀφοροῦν σέ πολύ γενικές γραμμές τό σχῆμα τοῦ κέντρου αὐτοῦ γιά ν' ἀπαριθμήσουμε μερικῶς ἀπό τίς κυριότερες αἰτίες πού καθιστοῦν ἐπιτακτική τήν ἀναγκαιότητά του στόν τόπο μας:

● ΠΡΕΠΕΙ ν' ἀποκτήσουμε ἕνα ἀνάλογο ἴδρυμα, ὄχι ὅμως ἀπλῶς καί μόνο γιά νά τηρήσουμε τά προσήματα ἀντίκρου στίς ἄλλες χώρες πού ἤδη διαθέτουν ἕνα.

● ΠΡΕΠΕΙ νά τ' ἀποκτήσουμε γιά νά γεφυρωθεῖ τό χάσμα ἀνάμεσα στόν ἑλληνικό λαό καί τή σύγχρονη τέχνη, χάσμα πού γίνεται ἀκόμα μεγαλύτερο κάτω ἀπό τό βῆρος τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομιάς. Ἐξ ἄλλου ἡ θέσπιση μιᾶς ἐπικοινωνίας, ἀνάμεσα σέ ὅλα τά στρώματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπό τή μιὰ μεριά, καί τή σύγχρονη τέχνη ἀπό τήν ἄλλη, εἶναι ἐπιτακτική, καί μάλιστα σχεδόν ὑπαρξιακή ἀνάγκη, ἀπό τή στιγμή πού ἡ σύγχρονη τέχνη ἀποτελεῖ τόν ἀντικειμενικό καταγραφέα τοῦ δυναμικοῦ τοῦ σύγχρονου μας πολιτισμοῦ. Κάτω ἀπό ἕνα τέτοιο πρίσμα, ἡ κυβέρνηση δέν ἔχει τό δικαίωμα ν' ἀρνιέται μιᾶς τέτοιας μορφῆς ἐπικοινωνίας. Ἡ ἴδρυση τοῦ κέντρου αὐτοῦ, πού θά 'ναι ἀδόμευτο ἀπό ἀπό κάθε κρατική κατευθυντήρια γραμμή, θά μετριάσει σταδιακά

καί θά ἐξουδετερώσει πολλά ἀναγκαῖα σήμερα κακά, καί συγκεκριμένα τίς ἀπατηλές ἐντυπώσεις πού δημιουργοῦνται ἀπό τήν ἐμπορική προδοκασία τῶν γκαλερί. Ἀκόμα θά νεκραναστήσει τό ἐνδιαφέρον τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν τῆς διασπορᾶς γιά τόν τόπο, κι ἔτσι, συσπειρώνοντας τό ἑλληνικό καλλιτεχνικό δυναμικό, θά πραγματοποιήσει μιάν ὀρθότερη σφυγμομέτρηση τῆς ἑλληνικῆς σύγχρονης τέχνης, θά τονώσει καί θά ἐρεθίσει κατάλληλα τά ἐνδιαφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί ἰδιαίτερα τῆς νεολαίας προσανατολίζοντας παράλληλα καί τήν παιδεία στόν τομέα αὐτό, θά ἐνισχύσει πολιτιστικά καί ἰδίως στά Βαλκάνια τή θέση τῆς Ἑλλάδας (βλ. ἀπάντηση Σύδη).

● ΠΡΕΠΕΙ τό ἴδρυμα αὐτό νά προβλέπει στόν ὄργανισμό του μιάν ἐλαστικότητα προσαρμογῆς καί συνεχοῦς ἀναπροσαρμογῆς στίς εἰδικές κι ὀλοένα ἐξελισσόμενες ἀνάγκες τοῦ ἑλληνικοῦ κοινού, ἔτσι ὥστε ἀπό τή μιὰ νά γεφυρωθεῖ γρήγορα τό χάσμα πού προκάλεσε ἡ καθυστέρησή του τόσα χρόνια κι ἀπό τήν ἄλλη νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψη οἱ ἀνάγκες ὅπως ἀποκαλύπτονται μέσ' ἀπό τούς διάφορους δισταγμούς κι ἀμφισβητήσεις.

● ΠΡΕΠΕΙ τό ἴδρυμα αὐτό νά δέσει ὀργανικά μέ τήν ἑλληνική πραγματικότητα κι ὄχι νά προσκολληθεῖ παρασιτικά καί ξεκάρφωτα σ' ἕναν κατά τά ἄλλα ἀρτηριοσκληρωτικά διαμορφωμένο μηχανισμό.

● ΠΡΕΠΕΙ νά δικαιώνεται δηλαδή σάν ἀποτέλεσμα μιᾶς εὐρύτερης ἀναμόρφωσης, μόνῃ ἐγγύηση γιά ν' ἀποκτήσει γερῆς ρίζες (νά συνοδεύεται δηλαδή ἀπό πολιτιστικές κι ἐκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις).

Πρέπει... πρέπει... Αὐτά πού ἐπιβάλλεται νά γίνουν εἶναι πολλά. Ἄς μὴν πανικοβληθοῦμε ὅμως καί, πάλι, μπροστά στήν κλίμακα τῶν ἐλλείψεων καί τῶν ἀναγκῶν. Κι αὐτό γιατί ὑπάρχει - ἄς μὴν τό ξεχνᾶμε - ὁ κίνδυνος νά μένουμε μιάν ἀκόμα φορᾶ στή θεωρία καί, δυστυχῶς, στό σημεῖο αὐτό ἡ ἔμπειρία μας εἶναι κάτι περισσότερο ἀπό τεκμηριωμένη...

• θέατρο •

Τῆς Ἄννης Θ. Κολτσιδοπούλου

ΦΕΝΤΕΡΙΚΟ ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ 30 χρόνια ἀπό τή δολοφονία του

Ἔνα ἄξιο μνημόσυνο στή «Νέα Σκηνή»

Ἡ πρώτη φετινή προμέρα τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου στή Νέα Σκηνή, ἦταν ἕνα παρήγορο ξάφνιασμα. Οἱ «Φασουλῆδες τοῦ Καταιπτόρα» μαζί μέ τόν «Ντόν Περγλιμπλίν καί τήν Μπελίσα» τοῦ Λόρκα (σκηνοθεσία Μπάκα, σκηνικά, κοστοῦμα Δ. Φωτόπουλου), ἦταν κάπως ἕνας ἐξαγνισμός γιά τίς περσινές θεατρικές ἀμαρτίες τῆς Νέας Σκηνῆς. Ἦταν ἀκόμα φόρος τιμῆς γιά τά 40 χρόνια πού συμπληροῦνται ἀπ' τή δολοφονία τοῦ ποιητή.

Ἡ ἐπιλογή ἔργων ἀπό τό κουκλοθέατρο τοῦ Λόρκα, σωστή, ἀφοῦ καί γιά τό κοινό περισσότερο ἄγνωστο εἶναι καί γιά τόν ἴδιο ὑπῆρξε τό ἀγαπημένο του γεφύρι ἀπό τήν ποίηση στό θέατρο.

Τό κουδουνάκι πού ἀντηχοῦσε στό Φουεντεβακέρως καί στή Γρανάδα γιά νά μαζέψει τούς μικροῦς θεατές τοῦ Λόρκα στό μικρό του κουκλοσμπόσιο, ἀντήχησε καί γιά μᾶς στούς «Φασουλῆδες τοῦ Καταιπτόρα», σ' αὐτή τή λαϊκή φάρσα τοῦ φοβεροῦ φασουλή Κριστομπίττα καί τῆς ζαχαρενίας κούκλας Ροζίτας. Ὁ σκηνοθέτης, ζωντάνεψε μέ πολλή φαντασία, χιούμορ καί σωστή αἰσθησιολογία τούς «θλιμμένο-χαρούμενους» κούκλους τοῦ Λόρκα κι ἀποκάλυψε τά νήματα τῆς ποίησης, τοῦ παιχνιδιοῦ, τοῦ λαϊκοῦ παραμυθιοῦ καί τῆς κοινωνικῆς προέκτασης. Μέσα σέ χρώματα, κινήσεις, στάσεις καί ρυθμούς τῆς κομμέντια ντελλ' ἄρτε, μ' ἕνα

ἀχνό λούστρο παιδικῆς φινέτσας καί μαγείας ἀπό πάνω, κύλησαν μαιεστρικά οἱ ἔξι εἰκόνες τῆς διάφανης αὐτῆς ἱλαροτραγωδίας. Τά σκηνικά καί τά κοστοῦμα τοῦ Δ. Φωτόπουλου, βοήθησαν πολύ στό ὕψος τῆς παράστασης, ἔτσι ἀλλά, ἡμερα κι ἀθόρυβα σάν λορκαϊκά σκίτσα.

Οἱ ἡθοποιοί ἔδειξαν μιάν ἀσυνήθιστη εὐαισθησία κι ἕνα κέρφι δημιουργικό, κυρίως στίς νότες τοῦ «παιχνιδιοῦ» καί τῆς καλοζυγιασμένης ὑπερβολῆς. Ἐμοιαζε, σάν τό ἔργο ν' ἄγγιζε μέσους χορδῆς ξεχασμένες κι ἀχάλαστες, κι αὐτές ἀνταποκρίθηκαν ὄλο συγκίνηση καί κιμάρι σέ ἀναπάντεχο κάλεσμα.

Ὁ «Περγλιμπλίν καί ἡ Μπελίσα», αὐτό τό μικρό «σχολεῖο γέλιου καί θρήνου», πού ὁ Λόρκα δέν πρόφτασε νά τοῦ δώσει τίς διαστάσεις πού σκόπευε, συμπλήρωσε τήν παράσταση-ἐπέτειο τῆς Νέας Σκηνῆς. Ἴσως τό κλάμα νά πῆρε μεγαλύτερη θέση ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε στό δόσιμο τῆς διευπώστατης αὐτῆς μινιατούρας. Ἴσως νά μὴ βγήκε ὅσο θά ἔπρεπε τό δάκρυ μέσ' ἀπ' τό γέλιο. Στίς βάσεις ὅμως πού στήθηκε, καί στόν τρόπο πού ἐρμηνεύτηκε, εἶχε μιὰ ποιότητα καί μιὰ θλίψη μοναδική.

Αὐτή ἡ θλίψη ἔμοιαζε ν' ἀπλώνεται πολύ ἔξω ἀπ' τό ματωμένο στήθος τοῦ Περγλιμπλίν, πού δίνει τήν καρδιά του στήν ἀκαρδη Μπελίσα. Μοιάζει νά ρωτᾶει γιά τήν ψυχὴ καί τό σῶμα τοῦ δολοφονημένου ποιητή, πού ποτέ δέν βρέθηκε. Σέ ποιόν νά 'χε τάξει τήν καρδιά του καθὼς πεθαίνε στό Βιβνάρο, ἀποχαιρετώντας τά βουνά τῆς Σιέρρα Ἐλδίδα;

ἐκυκλοφόρησε

ὁ Δ' τόμος ἀπομνημονευμάτων
(Νεοελληνική πολιτική Ἱστορία)
τοῦ

Δ. ΒΛΑΝΤΑ:

«1950-1967 Τραγωδία τοῦ ΚΚΕ»

Διάθεση: 745.547

Πωλεῖται στά βιβλιοπωλεῖα

«Καρτιέ Λατέν», Βουκουρεστίου
40 καί

«Ἡράκλειτος», Ἡρακλείτου 11.

• ΔΙΣΚΟΣ •

Του Χάρη Ξανθουδάκη

Ένα ενδιαφέρον πείραμα

Θάνου Μικρούτσικου: «Καντάτα για τη Μακρόνησο» και «Σπουδή σε ποιήματα του Βλαδίμηρου Μαγιακόβσκη»

Με άφορμή τον πρώτο δίσκο του Θ.Μ. «Πολιτικά Τραγούδια» είχα διατυπώσει μερικές προσωπικές απόψεις για το πολιτικό τραγούδι γενικότερα με αναφορά στο συγκεκριμένο έργο (ΑΝΤΙ, αρ.35, 27/12/75). Ο δίσκος παρουσιάστηκε στο μεθεπόμενο τεύχος, αρ. 37, 24/1/76). Ο δεύτερος μεγάλος δίσκος του Θ.Μ., τον οποίο άκουσα σε δοκιμαστική κόπια, κυκλοφορεί αυτές τις μέρες και περιλαμβάνει δύο «κύκλους»: την «Καντάτα για τη Μακρόνησο», επάνω στον «Πέτρινο χρόνο» του Γιάννη Ρίτσου, και τη «Σπουδή σε ποιήματα του Βλαδίμηρου Μαγιακόβσκη» μεταφρασμένα από τον Γιάννη Ρίτσο. Τα στοιχεία του δίσκου.

Πλευρά Α
«Καντάτα για τη Μακρόνησο» τραγουδά η Μαρία Δημητριάδη 1. Εισαγωγή 2. «Ντίξ»· συμμετέχει ο Σάκης Μπουλάς 3. «Αλέξης»· συμμετέχει ο Γιάννης Ζουγανέλης 4. «Γερόντοι» 5. «Φεγγάρι»· συμμετέχει ο Γιώργος Μιχαηλίδης

Πλευρά Β.
6. «Χρέος» 7. «Χρόνος»· συμμετέχει η Αφροδίτη Μάνου. «Σπουδή σε ποιήματα Βλαδίμηρου Μαγιακόβσκη» τραγουδά η Μ. Δημητριάδη 1. Προανάκρουσμα 2. «Μ' όλη μου τη φωνή» 3. «Τό ποιήμα του Όχτώβρη»· συμμετέχει ο Γιώργος Κιμούλης 4. «Ξελασώστε τό Μέλλον»

Τη μουσική ερμηνεύουν 21 εκτελεστές. Στην «Καντάτα» συμμετέχουν πολλοί ήθοιοι και ή δι-

δασκαλία των χορικών οφείλεται στη Σοφία Σπυράτου. Στο «Ποίημα του Όχτώβρη» παρεμβάλλεται «κείμενο σύντροφου έργατη».

Ο Θάνος Μικρούτσικος ιωχισε να γράφει τραγούδια τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60. Αργότερα ασχολήθηκε συστηματικά με τη μουσική για το θέατρο και, ευκαιριακά, με τη σύγχρονη μουσική. Η θητεία του στο τελευταίο αυτό είδος τον ώθησε μάλλον να χρησιμοποιήσει τυχικές της πρωτοποριακής μουσικής γραφής στις θεατρικές υποκρούσεις, παρά να δημιουργήσει αυτοτελή έργα «απόλυτου» χαρακτήρα. Οι δανεισμοί αυτοί έδιναν συχνά, και τις περισσότερες φορές με επιτυχία, ένα γκροτέσκο-τραγικό ή κομικό χαρακτήρα στη θεατρική του δουλειά· τον ίδιο σκοπό εξ άλλου έξυπηρετούσε ένα προσωπικό ένορχηστρωτικό ύφος με ιδιότυπους συνδυασμούς οργάνων και μιά, «προκλητική» πολλές φορές, παρουσία των χάλκινων πνευστών.

Στά τραγούδια το εκφραστικό μέλημα του Θ.Μ. συγκεντρωνόταν κυρίως στη μελωδική γραμμή. Η ένοργανη συνοδεία περιοριζόταν κατά κανόνα στη χρησιμοποίηση καθιερωμένων στο είδος συνδυασμών, ύπαγορευμένων και από τις ανάγκες παρουσίασης των τραγουδιών σε μιά μπουάτ ή σ' ένα άνοιχτο χώρο: ηλεκτρική κιθάρα, ηλεκτρικό μπάσο, πιάνο, κρουστά και μερικά πνευστά (φλάουτο ή κλαρινέτο ή κόρνο ή

τρομπέτα ή τρομπόνι ή συνδυασμούς των παραπάνω).

Στην «Καντάτα» ο συνθέτης επιχειρεί για πρώτη φορά μιάν ευρείας κλίμακας συγχώνευση των προηγούμενων χαρακτηριστικών. Όλα τα στοιχεία της προηγούμενης συνθετικής του πείρας είναι παρόντα στο έργο αυτό, και μάλιστα σε πολλά επίπεδα:

Από τη σύγχρονη μουσική ο συνθέτης χρησιμοποιεί και αυτόνομα μέρη και στοιχεία σε συνδυασμό με παραδοσιακότερα σχήματα. Η Εισαγωγή, με τη σύγχρονη γραφή των έγχόρδων, τις στιχικές παρεμβολές των πνευστών, τους ψιθύρους και τις κρουστές των ήθοιοιων, θά μπορούσε να είναι ένα αυτοτελές κομμάτι του πρωτοποριακού γένους.

Για τα τραγούδια της «Καντάτας» ο Θ.Μ. μεταχειρίζεται επιμελημένες και εκφραστικές μελωδικές γραμμές, καλοδουλεμένη ένορχήστρωση με σύνθετα ρυθμικά σχήματα και άρκετά ευρήματα.

Από τη θητεία του στο θεατρικό είδος, ο συνθέτης διατηρεί πολλά στοιχεία: εκφωνήσεις και ύπαγογλιες, παρεμβολές, ελεύθερη άποσπασματική μορφή, ένορχήστρωση· ή αντίστοιχία της τελευταίας με την παλιότερη θεατρική δουλειά του Θ.Μ. φανερώνεται κυρίως στη χρησιμοποίηση των πνευστών στον «Αλέξη» και του είνφόνιου στο τέλος του έργου. Έξ άλλου ή υιοθέτηση της μορφής της καντάτας υπαινίσσεται μιά δραματική πρόθεση· σημειώνουμε ότι τό έργο θά παρουσιαστεί σε σκηνική μορφή στο κέντρο και σε ανοικτές της Αθήνας.

Σέ συζήτηση με τον Θ.Μ. ο συνθέτης έξηγησε πώς ή επιλογή του θέματος για τό Μακρονήσι και ή επιθυμία του να πετύχει ένα ένισιο έργο κι ένα δραματικό αποτέλεσμα του υπέβαλαν την ιδέα να μεταχειριστεί αυτή τη μορφή. Τά χορικά των ήθοιοιων και ή συχνή «άντίστιξη» τους με

τίς μελωδικές γραμμές υποκαθιστούν την παρουσία της χορωδίας στην κλασική καντάτα.

Στην έρώτηση για τη λειτουργικότητα ή μη των άποσπασμάτων με πρωτοποριακή μορφή, ο συνθέτης έξηγησε ότι δεν θά μπορούσε να μελοποιήσει διαφορετικά την καταστροφή του πρώτου τάματος (Εισαγωγή). «Αλλά φαντάσου τον "Ντίξ" μελοποιημένο σαν τον Pierrot Lunaire!»

Σάν άκροατής και σαν μουσικός πιστεύω ότι ή «Καντάτα» είναι ή πιό ολοκληρωμένη δουλειά του Θ.Μ. Στο έργο αυτό βλέπω ένα διπλό πείραμα: μιά προσπάθεια λειτουργικής σύνδεσης πρωτοποριακών στοιχείων με παραδοσιακά και μιά προσπάθεια άμεσης επικοινωνίας με τό λαό σε γλώσσα σύγχρονη. Ο χρόνος και ή πρόξη θά δείξουν αν ή λύση του πρώτου προβλήματος - πού τόσους συνθέτες άτασχόλησε χωρίς άποτέλεσμα - βρισκεται στη σωστή αντιμετώπιση του δεύτερου.

* * *

Και δύο λόγια για τό δεύτερο έργο του δίσκου:

Η άμεσότητα των μελωδιών του Θ.Μ., ή αιχμηρότητα των στίχων του Μαγιακόβσκη και ή χαρακτηριστική έμφωνία της Μαριέας Δημητριάδη παραπέμπουν άμεσα στο «Πολιτικά Τραγούδια». Η σημαντική διαφορά από τον προηγούμενο δίσκο βρισκεται στην ένορχήστρωση: στη «Σπουδή σε ποιήματα του Βλαδίμηρου Μαγιακόβσκη» τά τραγούδια συνοδεύονται από ένα πολύ πλουσιότερο κι επιμελημένο ήχο με ενδιαφέρουσα ερμηνευτική. Τά τέσσερα τραγούδια δένονται όργανικά σ' έναν κύκλο με τη βοήθεια ενός προανακρούσματος, συνδετικών σημείων και μιάς κοινής εκφραστικής γραμμής. Σάν πετυχημένη συνέχεια των «Πολιτικών Τραγουδιών», μπορεί να προεικαστεί κανείς ότι ή «Σπουδή» θά έχει την ίδια σημαντική σταδιοδρομία και άπηση.

ή ΜΑΦΑΛΝΤΑ και ό ΚΟΣΜΟΣ της

του ΚΟΥΙΝΟ

μουσική.

Ἡ «Μπαττερφλάου», τό ντεκόρ της κι ἓνα γερμανικό «μίνι-φεστιβάλ»

Τοῦ Γιώργου Λευτσάκου

Ἡ ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΗ μουσική «σαϊζόν» ἄρχισε (καί γιά τήν ὥρα σταμάτησε...) μέ τήν ἔναρξη τῆς Ἐθνικῆς Λυρικῆς Σκηπῆς κι ἓνα μίνι-φεστιβάλ τοῦ Ἰνστιτοῦτου «Γκαϊτε» Ἀθηνῶν: 3 ἐνδιαφέρουσες ἐκδηλώσεις μέ μουσικές μορφές καί τεχνοτροπίες πού ἡ ἀπουσία τους ἀπό τό Ἡρώδειο, τό καλοκαίρι, ἔγινε ἰδιαίτερα αἰσθητή: Μουσική Ἀναγέννησης γιά παλιά ὄργανα, 18ου αἰώνα μέ ὄργανα ἐποχῆς, συχνά ὑπογεγραμμένα ἀπό διάσημους κατασκευαστές, καί χορωδιακή.

Ἀρχίζουμε, φυσικά, μέ τήν κρατική μας ὄπερα. Δέν ἦταν ἀστοχή ἡ ἰδέα τῆς ἀνανέωσης τῆς διδασκαλίας τῆς «Μπαττερφλάου», καταταλαιπωρημένου παρ' ἡμῖν ἀριστουργήματος τοῦ Πουτσίνι (Θυμάμαι, παλιά χρόνια, μιά διδασκαλία του ὅπου πάνω στή σκηνή ἔβλεπε ἀνθισμένες κερασιές, ἀνοιξιότικες ὡς γνωστόν, καί ὑποσάνθεμα φθινοπωρινά...) Ἀπό τή διανομή ξεχωρίσαμε κυρίως τόν Ἀνδέα Κουλουμπή (Πρόξενο Σάρπλες λιτότατο σέ κινήσεις καί πειστικότητα σάν φιγούρα, ἀπόλυτο κυρίαρχο τῶν ἐκφραστικῶν δυνατοτήτων μᾶς φωνῆς ἀπλῆς, μουσικότητας καί ὁμοιογενούς σέ χροῦμα σ' ὅλη τῆς τήν ἔκταση) καί τή Λέλα Στάμος (Σουζούκι, σέ μιά ἀπό τίς εὐτυχέστερες φωνητικές «φόρμες» τῆς, μέ ἀνάλογα μουσικά καί ὑποκριτικά προσόντα). Δυό ἐπιδόσεις πού πράγματι μπορούσαν νά σταθοῦν σέ ὅποιο-δήποτε ξένο λυρικό θέατρο.

Πρωταγωνίστρια ἡ Ζανέτ Πηλου, ἀξέχαστη Ντόνα Ἐλδία, τόν Ἰούλιο, στό «Ντόν Τζιοβάνι» τοῦ Μότσαρτ, μᾶς χάρισε καί τώρα στιγμές ἀξιωματικῆς μουσικότητας καί φίνας, πραγματικά ὀπερατικῆς, προβολῆς τοῦ ὠραίου φωνητικῶν ὄργανου τῆς: διασκέδασε τελείως τήν ἐντύπωση ἀπό κάποιο ἀρχικό «μπαλάρισμα» πού γρήγορα χάθηκε καί ἀπό κάποιες σκληρότητες στίς ψηλές περιοχές. Ἐρωτηματικά ὅμως ἄφησε ἡ ἔλλειψη κινητικῆς ἀνεσῆς τῆς μέσ τοῦ πετοῦ τῆς θαυμαία ὠρμάζουσας Ἰαπωνίδας καί μιά ἔλλειψη ἐνότητας στό πλάσιμο τοῦ ρόλου. Εὐγενικός στό τραγοῦδι του, παρᾶ τίς ἀδυναμίες του, ψηλά, ὁ Θ. Πιερράκης στάθηκε Πίνκερτον ὑποκριτικά ὑποτονικός. Εὐπρεπέστατο σέ μουσική ἐκφορά τῆς φωνητικῆς τους «πάρας», οἱ Μιχ. Χελιώτης (Γκόρο) καί Σπ. Ἀγγελόπουλος (πρίγκιπας Γκιμαντόρι). Διακριτική στή μικρή τῆς συμμετοχή (α' πράξι) ἡ χορωδία (διδασκαλία Π. Τζαφέρης)

πού τραγουδοῦσε ἑλληνικά, ἀντίθετα μέ τήν «ιταλόφωνη» διανομή.

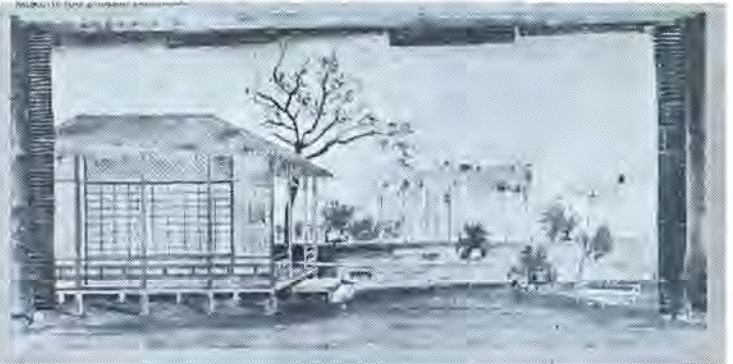
Γενικά μιά μουσικότητα παράσταση σ' ὅτι ἀφορᾶ τή ροή τῶν φωνῶν, μ' ὅλο πού κάποιες στιγμές οἱ τελευταίες ἀπειλήθηκαν ἀπό τήν ὀρχήστρα: ἐκτός ἀπό παροδικές ἠχητικές τραχύτητες, στήν ἀρχή, ἔδειξε κάποιες τάσεις «σκεπάσματος» τῶν ἐπί σκηνῆς. Μολαταῦτα ὁ ἐκφραστικός κυματισμός τῆς ἦταν πολύ συχνά ἀνετος κι εὐχάριστος καί ἡ γενική τῆς ἐπίδοση ἔκαμε φανερός πολλές ἀπό τίς ἐνορχηστρωτικές λεπτότητες τῆς παρτιτούρας. Γενικά ἦταν ἀπό τίς εὐτυχέστερες πρόσφατες ἐπιδόσεις τοῦ μαέστρου Δημήτρη Χωραφά. Δέ θά διεκδικούσε ὅμως τόν ἴδιο χαρακτηρισμό (ἀκριβῶς ἐπειδή εἶναι γενικός διευθυντής τῆς Ε.Λ.Σ.) ἡ πρωτάκουστη, τελείως ἀντίθετη μέ τά καθιερωμένα πρωτοβουλία του νά παραθέσει στό πρόγραμμα (σάν νά ἦταν προσωπικό του «προσπέκτους») κολακευτικά ἀποσπάσματα ἀπό ξένες κριτικές ἀδικώντας ἐπί πλέον ἄλλους συντελεστές τῆς παράστασης, πού φυσικά, δέ μπορούσαν νά διεκδικήσουν γιά τόν ἑαυτό τοῦς ἀνάλογο δικαίωμα. Περιορισμένη καί φανερά ἄνιση ἡ συμβολή τοῦ «κεκλημένου» σκηνοθέτη Τζών Κόπλεϋ σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τό πλάσιμο τῶν ρόλων ἑνός ἔργου πού σίγουρα δέν τοῦ ἔδινε εὐκαιρίες νά δείξει τίς ὅποιες του ἰκανότητες στήν κίνηση ὁμάδων καί πληθῶν.

Ἐχοντας κάποια ἰδιαίτερη, τέλος, προσωπική ἐξοικείωση μέ τό θέμα «Ἰαπωνία», δέ θεωροῦμε ἄσκοπο νά ἐκθέσουμε ἐδῶ λεπτομερῶς τό πῶς καί γιατί ἀστόχησε ὁ κ. Σπ. Βασιλείου στά σκηνικά καί κοστοῦμα: ὄχι, δέβαια, γιά νά κάνουμε ἐπίδειξη γνώσεων ἢ νά πικράνουμε ἕναν καλλιτέχνη καθ' ὅλα σεβαστό καί συμπαθῆ ἀλλά γιά νά δώσουμε ἓνα μέτρο εὐθύνης κι εὐαισθησίας πρὸς ὅ,τι λέμε «κουλτούρα». Μέτρο ξένο, δυστυχῶς, συνηθέστατα παρ' ἡμῖν πού, ἰδανικά, ἔπρεπε νά

ἐπικρατεῖ ὄχι μόνο στήν Ε.Λ.Σ. ἀλλά καί σέ κάθε ἄλλη ἑλληνική σκηνή. Ὁ κ. Βασιλείου δέν θά ἔπρεπε κἄν νά κινηθεῖ σ' ἓνα χῶρο τόσο ξένο πρὸς τήν ἀποκλειστικά ἑλληνική «κουλτούρα» του. Τουλάχιστον θά ἔπρεπε νά ἔχει ἐξασφαλίσει τή συμβουλευτική συνεργασία μορφωμένων Ἰαπῶνων· σήμερα δά βρίσκονται ἄφθονοι στήν Ἀθήνα. Αὐτό, φυσικά, ἀπό τή στιγμή πού στό σκηνικό θέλησε ν' ἀκολουθήσει μιά ρεαλιστική γραμμή ἀντί γιά «ἀφηρημένες» λύσεις πού θά τόν γλίτωναν ἀπό ἀρκετές κακοτοπιές - ἀναπόφευκτες ὅμως σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τά κοστοῦμα.

Πρῶτα-πρῶτα ἔπρεπε νά ληφθεῖ ὄνσιαστικά ὑπ' ὄψη ὁ τόπος κι ὁ χρόνος τοῦ ἔργου. Ἡ «Μπαττερφλάου» χρονολογεῖται ἀπό τό 1904, ὁ ἀπώτατος φιλολογικός πρόγονός τῆς, ἡ «Κυρία

νική ὄσο καμιά ἄλλη ἴσως τῆς ἰαπωνικῆς ἱστορίας, ὅπου ἡ πάλι ἀνάμεσα στήν παράδοση καί τόν ἐκσυγχρονισμό, ὅπως ἤθελε νά τόν ἐπιβάλλει ὁ αὐτοκράτορας Μείτζι, λές καί γίνεται γεννήτρια μᾶς νέας κινητήριας δυνάμεις τοῦ ἰαπωνικοῦ ἔθνους. Ἐποχῆ μέ τεράστιες ἐπιπτώσεις στόν ἰαπωνικό τρόπο ζωῆς, στή λογοτεχνία, στό θέατρο, στίς εἰκαστικές τέχνες, στήν ἀρχιτεκτονική. Ὅσο γιά τό Ναγκασάκι, ἰδιαίτερα, ἦταν τό μόνο «παρὰθυράκι» ὅπου χάρη σ' αὐτό ἡ αυτοαποκλεισμένη ἐπί δυόμιση αἰῶνες Ἰαπωνία, ὡς τά μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, διατηροῦσε (γιά λόγους καί ἐμπορικούς καί ἐνημερωτικούς) κάποια ἐπαφή μέ τό λοιπό κόσμον. Αὐτά καί πλῆθος ἄλλα ἔπρεπε νά ἔχει ἀφομοιώσει ὁ κάθε δυτικός σκηνογράφος πού θά καταπιανόταν μ' ἓνα θέμα

Χρυσάνθεμο» τοῦ Πιέρ Λοτί ἀπό τό 1887 καί τά γεγονότα πού περιγράφονται σ' αὐτήν ἀπό τό 1885. Ἐποχῆ τοῦ ἔργου: «ἡ σημερινή» (1). Φανερό ὅτι βρισκόμαστε λοιπόν σ' αὐτή τήν Ἰαπωνία τῆς ἐποχῆς Μείτζι (1868-1910), πού καταβάλλει ὑπεράνθρωπη προσπάθεια συνεργωνισμοῦ τῶν δυτικῶν δυνάμεων. Ἄν δεχτοῦμε τό 1885 σάν χρονολογία τῶν δρωμένων, μιά δεκαετία ἀργότερα ἡ Ἰαπωνία θριαμβεύει στό Σινοιαπωνικό καί μιά ἐξοικειωμένη στό Ρωσοιαπωνικό πόλεμο! Ἐποχῆ κοσμογο-

τίοιο λεπτό. Ἄς περάσουμε ὅμως στήν οὐσία:

Στήν ἀ' πράξι οἱ ἐμφανεστερές ἀνορθογραφίες ἦταν τά ἐπιπλα ἀπό μπαμπού, ὁ καναπές μέ τά «γκρενά» μαξιλάρια κι ἡ δυτική ὀμπρέλα: τελείως ξένες παρουσίες στόν κήπο ἑνός ἰαπωνικοῦ σπιτιοῦ, ἰδίως ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Κήπο πού κι αὐτός δέν μπορούσε νά εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπό ἰαπωνικός. Καί γιά νά περάσουμε στά φυτά: δέν ἔχω δεῖ ποτέ σέ τέτοιους κήπους τό φυτό πού ἀπό μακριά φαινόταν σάν φραγκόσκυλο, μήτε καί τό ἄλλο, ἐκεῖνο πού

Κάθε Σάββατο
κυκλοφορεῖ ἡ

ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ
ὄργανο Σοσιαλιστικοῦ ἀγῶνα καί προβληματισμοῦ

έμοιαζε σαν γλιτοίνα (δισταγία ή σινική, ιαπωνικά *fiji*), τουλάχιστον σε «κρεβάτια». "Όσο για τα ρούχα, τά ψάθινα κωνικά καπέλα, διαδομένα στην Κίνα και στη Ν.Α. Ασία, χρησιμοποιούνται όχι από αγθοφόρους αλλά κυρίως από αγρότες για τη δουλειά στα ρυζοχώρα. Σ' ότι αφορά την εμφάνιση των Ιαπωνίδων, όχι μόνο μερικά από τα *ομπι* (ζώνες) ήταν υπερβολικά μεγάλα, και συχνά, τά χρώματα των *κιμονό* υπερβολικά φανταχτερά και έξω από τό τρεχάμενο (πολύ ύψηλό) ιαπωνικό γούστο. Προσωπικά θά ήμουν πολύ προσεχτικός και σ' ότι αφορά τό διάκοσμο *ορισμένων* μόνο κομμώσεών τους – *υποψιάζομαι* ότι συνδέεται με *ορισμένες* μόνο κοινωνικές εκδηλώσεις: Θά ρωτούσα 'Ιάπωνες! 'Επίσης θά *απόφευγα* τίς *κρεμάμενες* *mèches* στην κόμμωση της *ηρωίδα*.

Περνάμε στο σκηνικό της δ' και γ' πράξης. Υποψιάζομαι ότι ως προς τό *έξωτερικό*, τό σπάτι ήταν *έμπνευσμένο* από παραστάσεις της *έγχρωμης* ιαπωνικής *έστάμπας* *ukiyō-e*, (έποχή άκμης: 17ος μέσα 19ου αιώνα) ενώ ή περί αυτό *δλάστηση* (δένδρο κ.τ.λ.) από τελείως *διαφορετικό* *εικαστικό* στυλ: *κινέζικης* προέλευσης που *πέρασε* σε τελείως άλλες, *άριστοκρατικότερες* από τό *ukiyō-e* *ιαπωνικές* *εικαστικές* *παραδόσεις*. Κι όσο κι αν δέν *άσπκλείω* τό νά την *είδε* ο κ. Βασιλείου σε κάποια *«έστάμπα»*, *προσωπικά* θ' *απόφευγα* την *περικοκλάδα* στο *κιγκλίδωμα* του *δάθους*. Όπως και ή *στέγη* που *έδειχνε* *μάλλον* *καλιμαμτή* *παραψάθινη* (*kusa no yane*). Θά *προτιμούσα* ένα *πολύ* *άπλο*, *τυπικά*

ιαπωνικό *σπιτάκι*, με *μαύρα* (ή *μπλέ*) *γυαλιστερά* *ζεραμίδια* (*kanagara*).

"Ας *κοιτάξουμε* όμως τό *έσωτερικό* του. Θά *περιμενε* *κανέναν* *συρτές* *πόρτες*, *φαινώματα*, *παραβάν* κ.τ.λ. 'Αντί γι' αυτό *έίχαμε* ένα *ιαπωνικό* *έσωτερικό* *«μεταπλασμένο»*, που *θύμιζε* *μάλλον* *τή* *μισορημαγμένη*, *δυστυχώς*, *σήμερα* *«Παιδική* *Χωρά»* *φιλοθέης* του *άειμνηστου* *Πικιώνη* – ο *όποιος* *έκει*, *φυσικά*, *δέν* *είχε* *κανένα* *λόγο* *ιστορικής* *αυθεντικότητας!* – *παρά* *έσωτερικό* *ιαπωνικού* *σπιτιού*. Στην *τοκονόμα*, *τή* *«γωνιά* *πού* *δίνει* *τόν* *πνευματικό* *και* *καλλιτεχνικό* *τόνο*» (2) *στό* *ιαπωνικό* *δωμάτιο*, *δέν* *έχω* *δεί* *ποτέ* *μήτε* *κασέλα* (*χωριστά* *είναι* *τά* *ιαπωνικά* *«ντουλάπια»*) *μήτε* *καί* *άγαματάκι* *του* *Βούδδα*. 'Εκει, *ύπάρχει* *σνήθως* *«μιά* *ζωγραφική* *κακemono*, *μιά* *σύνθεση* *λουλουδιών* *έικεμπάνα* *και* *ένα* *δυό* *μικροπραγματάκια* *άκόμη*» (3). *Και* *πυθηνά*, *στή* *θέση* *του* *κακemono* *δέν* *έχω* *δεί* *μαύρο* *ύφασμα* *μέ* *χρυσοκέντητους* *χαρκτήρες*, *ιδεογράμματα* *και* *«χιρσιγκάνα»*, *πού* *θεώρησε* *καλό* *νά* *βάλει* *ο* *κ. Βασιλείου!* "Όπως *άλθος* *ήταν* *και* *ή* *μεταφορά* *των* *χρωμάτων* *της* *«έστάμπας»* (*καλοπροαίρετα* *μόνο* *μπορούμε* *νά* *τό* *δοίμε* *έτσι*) *στόν* *πίνακα* *του* *δάθους* – *αυσιμπίδαστο* *μέ* *τήν* *ιαπωνική* *ορθοδοξία* *της* *διακοσμητικής* *έσωτερικών* *χώρων*.

Περνάμε *ξανά* *στά* *κοστούμια*: *Μετά* *τά* *έκτός* *τόπου* *και* *χρόνου* *σε* *σχέδιο* *και* *χρώμα* *κοστούμια* *και* *καλύμματα* *κεφαλής* *του* *αυτοκρατορικού* *έπίτροπου* *και* *του* *ληξίαρχου*, *στήν* *α'* *πράξη*, *τό* *κοστούμι* *του* *Γιαμαντόρι* *σμπλή-*

ρωννε *τήν* *άστοχία*: *Ποτέ* *'Ιάπωνας* *εύγενής* *δέ* *φόρεσε* *κάτι* *τέτιο!* *Τό* *κόψιμο* *θύμιζε* *Κίνα* *και* *τό* *σχέδιο* *του* *ύφασματος*, *πολύ* *μακρινά* *θεατρικά* *κοστούμια* (του *Νό*): *'Η* *κόμμωση* *του* *μάς* *σάστισε* *κι* *αυτή*: *μήτε* *ή* *παλιά*, *των* *μακρομάλληδων* *μεγαλαφεντάδων* *«νταϊμού»* *και* *των* *σαμουράι* *τους* *μήτε* *και* *ή* *τελείως* *εύρωπαϊκή* *των* *ευπατριδών* *της* *έποχής* *Μέιτζι*. 'Ο *Γιαμαντόρι* *θά* *ήταν* *ίσως* *προτιμότερο* *νά* *έμφανιστεί* *μέ* *δυτικού* *τύπου* *στρατιωτική* *στολή*. 'Ηδη, *από* *τό* *Νοέμβριο* *1883*, *στήν* *περίφημη* *λέσχη* *Ροκουμείικαν*, *του* *Τόκυο*, *δόθηκε* *ή* *πρώτη* *μάς* *ιστορικής* *σειράς* *δεξιώσεων* *δυτικού* *τύπου*, *όπου* *οι* *'Ιάπωνες* *ευπατριδες* *και* *στρατιωτικοί*, *ντυμένοι* *μέ* *στολές* *έποχής*, *έπιχειρούσαν* *νά* *χορέψουν*, *μεταξύ* *άλλων*, *βάλς* (4). *Και* *τό* *1886*, *ή* *κυβέρνηση* *του* *'Ιτό* *Χιρομυόμι* *υιοθέτησε* *μιά* *διοικητική* *πολιτική* *πού* *έννοούσε* *τήν* *άριστοκρατία* *και* *τόν* *έξευρωπαϊσμό*. "Όσο *για* *τούς* *δυό* *συνόδους* *του* *Γιαμαντόρι* (*στρατιώτες*), *σ'* *όλα* *τά* *ιαπωνικά* *μουσεία* *πού* *έχω* *γυρίσει* *δέν* *έχω* *δεί* *ποτέ* *κράνη*, *παραδοσιακά* *ή* *μή*, *μέ...* *«σούβλα»* *πού* *θύμιζε* *άριστα* *Πρώσους*.

Χαρίζουμε, *τέλος*, *στόν* *κ. Βασιλείου* *τό* *μάλλον* *άντριξης* *κοψιμά* *και* *χρώματος* *μπλέ* *σκούρο* *κιμονό* *της* *ηρωίδα* *μέ* *τή* *σκουροπόρφουση* *ζώνη* (θά *άποφεύγαμε* *αυτό* *τό* *χρώμα*) *όχι* *όμως* *και* *τό* *κατακόκκινο* *κιμονό* *πού* *είχνε* *πάνω* *της* *στή* *σκηνή* *της* *αυτοκτονίας*. *Δέ* *μπορέσαμε* *νά* *μή* *χαμογελάσουμε* *ξέροντας* *ότι* *αυτό* *τό* *χρώμα* *είχαν* *άλλοτε* *τά...* *έσώρουχα* *των* *'Ιαπωνίδων*. 'Ολ' *αυτά* *όμως* *τά* *σημειώνουμε*

όχι *σάν* *αυθεντίες*, *άλλά* *σάν* *μερικά* *από* *τά* *θέματα* *πάνω* *στά* *όποια*, *στή* *θέση* *του* *κ. Βασιλείου*, *θά* *ήμαστε* *ιδιαίτερα* *προσεχτικοί*, *ρωτώντας* *και* *ξαναρώνοντας* *'Ιάπωνες*. *Και* *δυό* *παρατηρήσεις* *για* *τό* *σκηνοθέτη* *κ. Κόπλεϋ*: *Είναι* *άηθες* *για* *'Ιάπωνες*, *άκόμη* *και* *της* *σειράς* *του* *Γκόρρο*, *νά* *κάνει*, *μιμητικά*, *τήν* *κίνηση* *του* *χαρακίρι*. *Και* *θά* *έπρεπε* *νά* *δοθεί* *ιδιαίτερη* *προσοχή* *στή* *χρήση* *της* *βεντάλιας*, *πού* *στήν* *'Ιαπωνία*, *βασικά*, *παλιά* *ήταν* *σύμβολο* *ά ν τ ρ ι σ μ ο υ*.

Γυρεύω *«ψύλλους* *στ'* *άχερα»* *θά* *πέιτε*. 'Όπως *νά* *μήν* *έπρεπε* *νά* *περιμένουμε* *τίποτε* *άλλο* *από* *τή* *στιγμή* *πού* *και* *τό* *πρόγραμμα* *δημοσίευσε* *ένα* *ανυπόγραφο*, *δακρυβρεκτο* *λαϊκό* *ρομάντζο* *για* *τό* *συνθέτη*, *παραμορφώνοντας* *μάλιστα* *(στή* *σελίδα* *της* *διανομής)* *και* *τό* *όνομά* *του*, *από* *Puccini* *σε...* *Putsini*. (*«*Ολύμπια*»,* 17.10.1976).

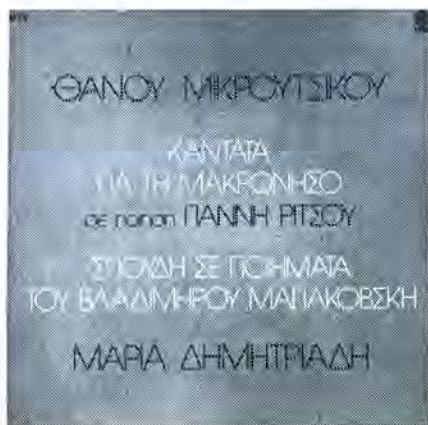
Και *ώρα*, *τό* *γερμανικό* *«μίνι – φεστιβάλ»* *μας*:

Στίς *15.10.76* (*αίθουσα* *ξενοδοχείου* *«Κάραβελ»*) *τό* *συγκρότημα* *«*Αντριαν Βίλλαρτ*»,* *από* *τό* *Φράιμπουργκ*: *4* *μουσικότατοι* *τραγουδιστές* (*2* *μεσόφωνοι*, *τενόρος*, *βαθύφωνος*), *φλογέρες* *μέ* *«ράμφος»*, *κρομόνες* *και* *σομβάρδες* – *όργανα* *της* *οικογένειας* *του* *όμπου* – *ντουλτσιάνες* – *της* *οικογένειας* *του* *φαγκότου* – *διέλλα*, *λαούτο*, *τρομπόνι*. *Περιέργως* *τό* *πρόγραμμα*, *μόνο* *έργα* *του* *μεγάλου* *Βίλλαρτ* (*γ. 1480/90 – θ. 1562*) *δέν* *περιείχε!* *Παιγμένο*

Η ΛΥΡΑ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Σας παρουσιάζει τούς τρεις δίσκους του χειμώνα

Δίσκοι – ΛΥΡΑ – Ταινίες

όμως με μουσικό ήθος που έλαχιστοποιούσε την εντύπωση παροδικών μικροατυχημάτων (στιγμές έκφραστικής ύποτονίας, τονικών παρεκκλίσεων σε κάποια φωνή ή όργανο ή κάπως αδρότερης προβολής ενός ή δύο οργάνων) στάθηκε πολυτιμότερη προσφορά σ' ένα διψασμένο κοινό όπως το ελληνικό, δίχως ευκαιρίες ζωντανής ακρόασης αυτής της μουσικής κι αυτών των οργάνων. Από τις δύο δεκάδες «αριθμών» του, ξεχωρίσαμε:

Την 5φωνη «Καντσόνα» του Σάμουελ Σάιτ (1587-1654), αριστούργημα μιάς πρώιμης «μμητικής» αντίστιξης που, εξελικτικά, θα οδηγήσει αργότερα σε μορφές όπως το «ριτσερκάρ» και η φούγκα.

Τις συναρπαστικές «Κραυγές του Λονδίνου», του Όθολαντ Γκίμπονς (1583 - 1652), δέσιμο σέ περίτεχνη πολυφωνική σύνθεση των φημισμένων «διαλαλημάτων» (*street-cries*) των υπαίθριων πωλητών.

Κι ένα αχρονολόγητο ίσως «Κβοντλίμπετ» (χιουμοριστικό είδος μουσικής, όπου γνωστές μελωδίες ή κείμενα, συνδυάζονται κατά τρόπο σκόπιμα ετερόκλητο) του Μελχιόρ Φράνκ (1580; - 1639) που οι αδρότατες αντιθέσεις χαρακτήρα των στοιχείων του θύμιζαν την περίφημη «αρμοτική κωμωδία», όπως λέγεται, «Αμφιπαρνασσός» (1594) του Όράτιο Βέκι - έργο σταθμός στην εξέλιξη των μορφών από το στάδιο του χορευμού της πολυφωνίας στη λυρική μονωδία και στην όπερα. Σ' αυτήν άλλωστε την εξέλιξη μορφών σε ένα ταχθεί και το μικρό αριστούργημα του Γκίμπονς που ήδη αναφέραμε.

Ο όρος «Κολλέγιουμ» (λατινικός), έρμηνεύεται σαν «μουσική αδελφότητα». Αναφέρεται σε «ομάδες για την έκθεση μουσικής δωματίου ή για μικρή ορχήστρα σε διάφορες γερμανικές πόλεις, ιδίως Αμβούργο και Λειψία, τό α' μισό του 18ου αιώνα). Τό «Κολλέγιουμ Αούρεουμ» (Χρυσή Μουσική Αδελφότητα, 25 ποίμα), που ακούσαμε στις 20.10.76, στην ίδια αίθουσα, χρησιμοποιεί τά γνωστά όργανα της σημερινής ορχήστρας αλλά σε παλιά κατασκευή της εποχής των Χάνντν και Μότσαρτ, ύπογεγραμμένη κάποτε από περιφρονημένους οργανοποιούς: κερδίζει έτσι σ' έκφραση και τραγουδι, ό,τι χάνεται σε φωτεινότητα και λάμψη ηχογράμματος καθώς και σε δυνατότητες τονικής ακρίβειας.

Περίεργως όμως όί έρμηνείες του συγκροτήματος (έπί κεφαλής τό α' βιολί, Φ ο ρ ν τ σ ι ο ρ ι ε φ Μ ά γ ε ρ) μοιάζουν άκριβώς σαν νά προσπαθούν νά...ξεπεράσουν αυτές τις τόσο χαρακτηριστικές ιδιότητες των οργάνων που διάλεξαν, σχεδόν νά τις άγνοήσουν. Ήταν έρμηνείες σχεδόν έπιθετικά ρομαλέες, μέ αδρότατες δοξαριές και ρυθμό

που ή έμφασή τους ερχόταν σ' αντίθεση μέ την εύσυνειδητά επιδιωκόμενη ακρίβεια σε λεπτούς χρωματισμούς και μέ τό σχεδόν τέλειο «φραζέ». Κάτω από τέτοιες συνθήκες τά πνευστά μόλις που λειτουργούσαν σαν ήχοχρωμα!

Στό πρόγραμμα ή Συμφωνία σε σολ έλ. αρ. 83, «Η Κότα» του Χάνντν και ή πασίγνωστη 40ή, έπίσης σε σολ έλ. του Μότσαρτ. Στή μέση, τό Κοντσέρτο για κλαρινέτο σε λα μείζ. έργο Κ. 622 του Μότσαρτ, μέ σολίστ τό συναρπαστικό Χάιντς Ντάιντσερ, σε παλιό όργανο, μέ «σονοριτέ» κλαρινέτο μπάσου στή χαμηλή περιοχή. Θαυμάσια ή τεχνική άναπνοής του, ό πλούτος των (ύψηλου συγκινησιακού τόνο) λεπτότατων άποχρώσεων του: μιά χάρισαν μιά μουσική απόλαυση άνεπανάληπτη.

Στήν Καθολική Έκκλησία (21.10.76), ή Χορωδία «Μπάχ» τού Έσσεν, υπό τόν Γ κ έ ρ χ α ρ ν τ Χ έ ρ β ι γ κ, χαρακτηριζόταν από άρτίστη τεχνική, επαγγελματική πείρα άξια ν' άναστέλλει «έν τώ γίγνεσθαι» τις όποιες φυσικές τάσεις παρεκκλίσης από τό σωστό τονικό ύψος, καθαρότατο χωρισμό του ήχητικού ύλικού σε έπιπεδα αλλά και ένα τυπικά γερμανικό, ύπόλευκο θά λέγαμε «τίμπρο». Οί ιδιότητες αυτές, ενώ διασφάλιζαν άνετη έπικοινωνία τού άκροατή μέ τά έργα, λειτουργήσαν κατά τρόπο περίπου όμοιομόρφο από τεχνοπλοία σε τεχνοπλοία. Τό πρόγραμμα, πλούσιο σε ωραιότατες σελίδες των Σύτς, Μπάχ, Μπράμς, Κοντάγν κ.ά. θύμισε για νηοστή φορά τό πόσο περιορισμένο και μονομερές (συμφωνική και ρεσιτάλ) είναι τό φάσμα τού μουσικού έπιστητού τού κοινού μας πού, μεταξύ άλλων, άγνοεί ή μεγάλη φιλολογία της χορωδιακής μουσικής. Στό χαλασμένο έκκλ. όργανο τού 'Αγ. Διονυσίου, ό Γκ. Χέρβιγκ έπαιξε και σελίδες Ρέγκερ, Φράνκ και Σούμάν μέ όμοιομόρφα πηχτή και βαριά «ρεζιτσιασιόν» πού έκανε θαμπή και δυσπρόσληπτη την ήδη παχύρρευστη, χρωματική συχνά, πολυφωνία τους. Κι άφησε και κάποια έρωτηματικά για τό συγχρονισμό ποδόπληκτρον και μουσαλιών.

(1) Mosco Carner: «Puccini, a critical biography», ed. Duckworth, 1958, 2d ed. 1974, σελ.379-80

(2)Pietro-Silvio Rivetta:«Nihon-go no tebiki», ed. Hoepli, Milano 1943, σελ. 182.

(3)Pietro-Silvio Rivetta, *ibid.*

(4)«Japanese Music and Drama in the Meiji Era», compiled and edited by Komiya Toyotaka, translated and adapted by Donald Keen and Edward S. Seidensticker. Ed. Obunsha, Tokyo, Japan, σελ. 216,217. Βλ. άκόμη: Yukio Mishima: «Sotoba Komachi» from «Five Modern No Plays», transl. with an introduction by Donald Keene, ed. Charles E. Tuttle Co, Tokyo, 1967, σελ. 15-16.

•βιβλίο•

Ό Άλέξης Ζήρας παρουσιάζει δύο ποιητικά βιβλία.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΙΣΑΡΗΣ:
«Όμιλος Φίλων Θαλάσσης»
«Ό Ισορροπιστής» (ποιήματα)
έκδ. Λέσχη, 1976, σελ. 62.

Πρόκειται για δύο συλλογές ποιημάτων, ένσωματωμένες στο ίδιο βιβλίο. Ό «Όμιλος Φίλων Θαλάσσης» γράφτηκε από τό '66 μέχρι τό '73 και «Ό Ισορροπιστής» από τόν Γενάρη μέχρι τόν Ιούλιο τού '74.

Ο.Φ.Θ.: Στή συλλογή αυτή ό Α. Ίσαρης περνάει από μιά ρεαλιστική ποίηση τού σώματος για νά αποδώσει συμβολικά την έρωτική του μετουσίωση πάνω στα άντικείμενα, στόν χρόνο και στις κινήσεις, πού επενδύονται από τις ψυχικές διαθέσεις του. Οί δραματισμοί τού ποιητή άναδίνουν ήπιους τόνους χρωμάτων, μάλλον άδιαφανείς, όί στίχοι είναι άτμοσφαιρικοί και γεμάτοι από τραυματικές εικόνες, πού έξωτεριεύουν μιά άγαπητική όδυνήρή σχέση, όπως αυτή βυθίζει τόν έξωτερικό κόσμο στόν διεσταλμένο εφιαλτικό έσωτερισμό τού Α. Ίσαρη.

«Ό Ισορροπιστής»: Η δεύτερη αυτή συλλογή δείχνει φανερά από δομική άποψη την άρτίωση τού ποιητικού λόγου. Άν στόν «Όμιλο Φίλων Θαλάσσης» συναντάμε σέ μερικά σημεία μιά άνιση κατανομή της συγκινησιακής φόρτισης, έδώ ό Α. Ίσαρης, ιδιαίτερα στις μορφές της ποιητικής του πρόζας, τείνει στήν άπάλειψη τού προηγούμενου ισχυρού συναισθηματισμού του. Πετυχαίνει, έτσι, μιά πολύσημη άπολογητική ρευστότητα πού συχνά συνοδεύεται από ή μουσική υπόκρουση μιάς βυζαντινής ρυθμολογίας.

«ή μουσική / συμπράττει στήν έξαντλητική προσπάθεια τού ίσορροπιστή. άν έξαιρέσουμε τις μέρες της άκρατης κατάθλιψης, τά μάτια του άντλούν συνήθως άπ' αυτήν». (σελ. 53)

Τά ποιήματα αυτής της συλλογής λειτουργούν μονάχα σαν μιά διάσπαση ένότητα. Τά «έντεκα άποφθέγματα για ή συμπεριφορά και τόν θάνατο τού ίσορροπιστή» αποτελούν μιά διαδρομή οργανική και άλληλοσυμπληρωμένη. Σάν φόρμα γραφής εντάσσονται έκδηλα σε μιά ύπερρεαλιστική έκφραση, όπου άναθυμήματα, παλιές έμπειρίες και τυρινά βιώματα άφομοιώνονται μεταξύ τους και άποτυπώνονται σ' έναν άεικίνητο φιλικό χρόνο. «Ό Ισορροπιστής» είναι ό άποστασιοποιημένος θεατής και ταυτόχρονα ό συμμετο-

χος της ύπαρξιακής στάσης τού ποιητή, άπέναντι σ' ό,τι τόν περιβάλλει, αυτή ή φορά, όμως, σ' ένα περιβάλλον από στίλβουσες εικόνες.

«Διασχίζει / τις άτραπούς τού παραθαλάσσιου Πεθελινού και ή ψυχή του είναι περιλυσσός έως θανάτου. Οί μυρουδιές των σωμάτων και των φυσικών άναπνοών, ταράζουν τήν προσοχή του άδιάλειπτα. Η θάλασσα κοχλάζει και τόν άποπλανά» (σελ. 59)

ΝΑΤΑΣΑ ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ
«Άκρυλικά»
έκδ. Πολύπλανο. 1976

Άν τό πρώτο βιβλίο ποίησης της Ν. Χατζιδάκι: «Στίς έξόδους των Πόλεων» (1971) άνήκει σ' ένα χώρο προσωπικής άγωνίας, αλλά μέ σαφείς ένδείξεις πολιτικών ένταλάτων, πού προσδιόριζαν σε τελική άνάλυση και την κατάσταση τού ψυχιισμού της, τά «Άκρυλικά» προχωρούν σε μιά πλήρη είκονοκλασία τού παραδοσιακού ποιητικού μύθου, δίνοντας πρωταρχική διάσταση στις κομματιασμένες άναπαράστασεις ενός κόσμου βυθισμένου στή βία.

Κυκλωμένη από τόν εφιάλτη μιάς κοινωνίας παραδομένης στή θεοποίηση της μηχανής, ή Ν. Χατζιδάκι σαρκάζει άνατρεπτικά τό άκρωτηριασμένο από τά βιομηχανικά παράγωγα πρόσωπό της. Τά χρώματα που κυριαρχούν στούς στίχους της έχουν την ψυχή άναλαμπή των μετάλλων ή την ούδετερότητα των πλαστικών. Τό φανταστικό της ποιήτριας δέν είναι ύπερουράνιο αλλά άναπαράγει την πολιτική τελμάτωση τού καπιταλιστικού τρόπου ζωής, όπου δέν υπάρχουν περιθώρια άδασολόγητης έλευθερίας.

«Τί είναι αυτό πού θά σου σκάψει τά μάτια
ποιά γυναικεία παρέμβαση θά σου συστήσει
τήν άνεπανάρθωτη βλάβη τού άμφιβληστροειδούς της έσπέρας
ποιά κατερείπωση συγκινησιών
θά σου ράψει τά δάχτυλα στούς τύπους...»

Η Ν. Χατζιδάκι είναι μιά γυναίκα πού κινείται σε μιά σύγχρονη άσφυκτική πόλη. Οί έρωτές της επενδύονται από μιά διαβρωτική ματιά, πού βλέπει πίσω από τά έπισημασμένα φαινόμενα της κατανάλωσης, σε κάθε επίπεδο, τό άνολοκλήρωτο. Πίσω και πέρα από τό άκουσμα της ηλεκτρονικής μουσικής άφουγκράζεται τόν έντενόμενο συνέχεια χτύπο μιάς ύποδόσκουσας άταρασίας. Η άπελευθέρωση τού φύλου της μεταχειρίζεται - έστω και μεταφορικά - τά όπλα της κοινωνικής καταστολής για νά οδηγηθεί μέσα

άπο την αναγκαιότητα του αίματος (κάθε άνταρσία συμβάλλεται μά τό αίμα) στην καταστροφή αυτής της τεράστιας άπάτης, μιάς άπάτης πού καλλιιεργεί ή έξουσία γιά νά άποκοιμίσει τήν άνθρώπινη συνείδηση.

Τά «Άκρυλικά» (ό τίτλος προσδιορίζει τήν όλη του ποιητικού χώρου της Ν. Χατζηδάκι μέ τόν τρόπο πού περνάει στην έσωτερική της θέαση) τοποθετούνται στό σύγχρονο ποιητικό ύπερεαλισμό, μέ διάσιτιπτες άναφορές σέ πρόσωπα της βιομηχανίας του κινηματογράφου ή σέ ρεκλάμες προϊόντων κατανάλωσης, πού προσγγίζονται καιρία από παρόμοιες γραφές. Οί συγγένειες αυτής της ποίησης μάς άνακαλούν στοιχεία από τόν χώρο της τέχνης του άντεργράουντ και της πόπ, καθώς ήδη έχουν άφομοιωθεί σέ μερικές περιπτώσεις της νεώτερης έλληνικής λογοτεχνίας.

Κ. Παπαγεωργίου:

κριτική γιά τό βιβλίο

ΧΡΗΣΤΟΥ ΓΙΑΝΝΑΡΑ Τό πρόσωπο και ό έρωσ Έκδόσεις Παπαζήση 1976

Μέ τό βιβλίο του αυτό ό Χρήστος Γιανναράς έρχεται νά καλύψει ένα άληθινά τεράστιο κενό στην αντίστοιχη έλληνική βιβλιογραφία, έρευνώντας και πραγματευόμενος τό πρόβλημα της σύγχρονης Όντολογίας, διαμέσον μιάς παράλληλης και ταυτόχρονα συγκριτικής θεώρησης του προβλήματος καθαντού, άνάμεσα Δυτικής και Άνατολικής αντίληψης και κοσμοθεωρίας. Μέ βαθιές αλλά και ύγιεις επιδράσεις από τόν Heidegger - γιά τόν όποιο άφετηριακό έρώτημα της φιλοσοφίας είναι τό σχετικό μέ τό δίλημμα πού υπάρχει άνάμεσα στό όν και στό μηδέν και ό όποιος άποδέχεται τήν άποφατικότητα της Θεολογίας της Καινης Διαθήκης - και άληθινός γνώστης καθώς και πιστός της Άνατολικής Όρθοδοξίας, όσο και της έμποτισμένης από τίς Νεοπλατωνικές αντίληψεις έλληνοχριστιανικής παράδοσης, έπιχειρεί νά προσδιορίσει ιστορικά και κυρίως, όντολογικά τό Είναί, αντιδιαστέλλοντας στό Δυτικό άποφατισμό και μηδενιστικό άγνωστισμό του Θεού ή άλλιώς στον άγνωστισμό της Ουσίας, τόν Άνατολικό άποφατισμό του προσώπου. Άπό τό σύνολο αυτής του της προσπάθειας άφήνεται νά έννοηθεί, ότι, ό ίδιος, άντιστέκεται στό μηδενισμό της Δύσης, πού άποκλείει δογματικά οποιαδήποτε γνώση, σύλληψη και έκφραση του Θεού, κι ότι τάσσεται μέ τό μέρος τών άποφατικών θεολόγων της Άνατολής, και συγκεκριμένα μέ τήν άποψη τους

έκείνη πού δέχεται ότι ό Θεός είναι πάντοτε κάτι τό συγκεκριμένο και πώς τό πρόσωπό του είναι άπόλυτα προσδιορισμένο μέ τό δόγμα της Άγίας Τριάδος. Άπό τό σημείο όμως αυτό και ύστερα ό Χ.Γ. διαχωρίζει τή θέση του κι άπ' αυτούς, στην άποδοχή τους ότι υπάρχει ένας άδιαπέραστος κύκλος σιωπής πού περιχαράκωνει τή Θεία άδυσσο και πώς ό Θεός είναι, πάντοτε, κάτι περισσότερο άπό τό νομιζόμενο Θεό, καθώς πιστεύει άκράδαντα ότι όσο κι άν ό Θεός είναι κάτι πέρα από αυτό πού ό άνθρωπος συλλαμβάνει, έντούτοις, περ' από κάθε λογής άρνηση ή κατάφαση, υπάρχει ένας δρόμος πού οδηγεί πραγματικά σ' αυτόν. Στηρίζοντας τήν άναντίρρηση αυτή πίστη του στην ικανότητα πού έχει τό πρόσωπο - τό άνθρώπινο πρόσωπο - καθολικής έμπειρίας και σχέσης, μέσα στό πλαίσιο της όποίας φαινόμενο και ούσια ταυτίζονται άπόλυτα, άφήνοντας έτσι νά διαγραφεί ή θέση του στην άτύοσφαιρα και τίς άρχές της σύγχρονης φαινομενολογίας και του ύπαρξισμού, ικανότητα πού ένυπάρχει δυνάμει στον άνθρωπο και πού πραγματώνεται έν έκστάσει, στή διάρκεια δηλαδή μιάς κατάστασης πού στό χρονικά της όρια κορυφώνεται ή όντολογική και φυσική του ετερότητα. Κι έχοντας πριν προσδιορίσει τόν άναφορικό χαρακτήρα του όρου «πρόσωπο» έτυμολογικά, πράγμα πού σημαίνει ότι ένα πρόσωπο όρίζεται ως άναφορά και σχέση και όρίζει αντίστοιχα μίαν άναφορά και μιά σχέση, άπορρίπτει έμμεσα τή συμβατική μεταφυσική, τή βασισμένη στην ταύτιση ύπαρξης και συλλογιστικής ικανότητας του ανθρώπου, και καταλήγει σταδιακά στό συμπέρασμα ότι τά πράγματα - όντα - είναι, ύπάρχουν, μόνο ως κάτι πού άναφέρεται στό πρόσωπο. Έτσι, μέσα σ' αυτό τό προσωποκεντρικό σύστημα θεώρησης, όπου κάθε τί πού δέν έπιβεβαιώνεται ως ύπαρξη στην άναφορική του σχέση προς τό πρόσωπο, χάνει τήν ιδιότητά του ως πράγμα καθαυτό και ούδετεροποιείται, καταλήγοντας νά γίνει «χρήμα», δηλαδή άντικείμενο χρήσης και όχι σχέσης, είναι φανερό, ότι, σ' άντίθεση μέ τό μηδενισμό της Δύσης, τήν έμμονή της ν' άρνεϊται τή δυνατότητα ταύτισης Είναί και Θεού και τήν άποδοχή της του Θεού ως άναφορά προς τό Μηδέν, κινδυνεύοντας νά γίνει, ό Δυτικός μηδενισμός, περισσότερο θεολογικός κι άπό τή θεολογική μεταφυσική, ό Χ.Γ., πιστεύει άκράδαντα στην άόλυτη ετερότητα του προσώπου, στην κατάσταση της έκστασης, κι έρχεται σέ άντίθεση και μ' αυτούς τούς θεολόγους της Άνατολής, μη παραμένοντας στην άποφατική τους στάση έναντι του προσώπου. Άντίθετα, καταφα-

σαι στην ετερότητα του προσώπου, πού, διαμέσου της άγάπης κι έχοντας σάν δεδομένο, άφ' ενός αυτή τούτη τήν ιδιαιτερότητά του, άφετέρου τήν ικανότητά του της έκστασης, στή χρονική διάρκεια της όποίας πραγματώνεται ή άγάπη και συνειδητοποιείται σάν δραματικό συγκέραςμα αυτοάννησης και μέθεξης, έχει τή δυνατότητα νά φτάσει σ' ένα επίπεδο έμπειρίας του όντως Όντος, εκεί πού ή σιωπή γίνεται σαρκωμένος λόγος κι ή άπουσία παρουσία, μιάς έμπειρίας, όμως, θεμελιωμένης στή χρονικότητα της φύσης και του προσώπου και πού δέν έχει καμιά σχέση μέ τήν έμπειρία πού όρισε ό Hegel σάν κάτι πού έπαληθεύεται άπό τή σκέψη γιά ν' άποτελέσει τελικά σκέψη.

Γενικά, πώ βιβλίο αυτό του Χ.Γ., πέρα από τά άναμφισβήτητα προσόντα πού έχει και πού γιά νά προσδιοριστούν μέ σαφήνεια και συνέπεια άπαιτούν έξειδικευμένες έπιστημονικές γνώσεις πού ό υπογραφέομος, μέ τά κριτήρια ενός κοινής άντίληψης άναγνώστη, τίς στερείται, εκείνο πού άξίζει νά σημειωθεί είναι ή αισιόδοξη και σέ τελευταία άνάλυση βαθιά άνθρώπινη άνάλυση

πού γίνεται στό προβλήματα της σύγχρονης Όντολογίας κι άκόμη ή σαφής διαστολή της στάσης, άναφορικά μέ τά προβλήματα αυτά, μεταξύ Άνατολικής και Δυτικής Έκκλησίας, κάτι πού βοηθά στό νά έντοπίσει κανείς τίς ρίζες και τά ουσιώδη αίτια τών διαφορετικών πολιτικών, κοινωνικών και πνευματικών δομών, όχι μόνο στό έκκλησιαστικό, αλλά και στό κοσμικό επίπεδο.

•βιβλίο•

ΟΡΙΑΝΑ ΦΑΛΛΑΤΣΙ

«Γράμμα σ' ένα παιδί πού δέν γεννήθηκε ποτέ»

Μετάφραση: Έρης Κανδρή

Έκδοτικός Όργανισμός Πάπυρος

«Σ' αυτόν πού τήν άμφιβολία δέν φροβάται/ σ' αυτόν πού τά γιάτι άναζητάει/ χωρίς νά κουραστεί/ έστω κι άν θά πονέσει ή θά πεθάνει./ Σ' αυτόν πού άναρωτείται μέ άγωνία/ νά δώσει ή νά μή δώσει τή ζωή/ άφιερώνει τό βιβλίο μιά γυναίκα/ γιά όλες τίς γυναίκες του πλανήτη».

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΣΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ:

•
ΠΕΝΤΕ ΡΩΣΟΙ ΚΛΑΣΙΚΟΙ
(Έρευνα - μελέτη: Πούσκιν - Γκόγκολ - Μπελίνσκι - Ντοστογιέφσκι - Τολστόη.)

•
ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ-ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
(Έπιλογή άρθρων)

•
ΑΠΟ ΤΗ ΜΟΣΧΑ ΣΤΗ ΜΟΣΧΑ
(Ταξίδι στό Βόλγα)

•
ΣΚΗΝΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΟ ΤΟΥ ΜΑΞΙ-
ΜΟΥ ΤΟΥ ΓΡΑΙΚΟΥ
(μυθιστόρημα)

•
Σέ λίγες μέρες
ΦΥΛΛΑ - ΦΤΕΡΑ
(διηγήματα)

Αυτό τό κείμενο προτάσσει στο συγκλονιστικό αφήγημά της ή Φαλλάται. 'Ανελέητη, μέ τήν πικρή κι «εὐτυχισμένη» ὀργή τῆς γυναίκας πού «ξέρει», ὑψώνει τή φωνή τῆς ἀλήθειας, μιᾶς ἀλήθειας πού ἔχει γένος θηλυκό. Οἱ ἄντρες δύσκολα θά βροῦν τόν ἀνδρισμό (!), τή γενναιοδωρία, ἀς πούμε καλύτερα, γιά νά διαβάσουν ἕνα τέτοιο βιβλίο. Δέν ἐνδιαφέρονται γιά τῆς γυναίκας τό πρόβλημα· ἀκόμα κι ὅταν νιώθουν γενναιοδωροί, δέν θέλουν κἄν νά δοῦνε πῶς ὑπάρχει· οὔτε θά ὠφελοῦσε ἐδῶ νά ελπῶθει: φτάνει τό σύστημα. 'Ἐπειδή ὁμως, οὐσιαστικά, σημασία ἔχει οἱ γυναῖκες οἱ ἴδιες νά συνειδητοποιήσουν τά θέματά τους σωστά καί ἄλλες νά τά ξαναδοῦν σέ μιᾶ νέα διάσταση, θά θέλαμε θερμά νά συστήσουμε, τό βιβλίο νά διαβαστεῖ ἀπ' ὅλες.

ΑΝΡΗ ΛΕΦΕΒΡ

«Μαρξισμός καί πόλη»
Μετάφραση: Γιώργος Ἀποστολάκος
'Εκδόσεις «ΟΔΥΣΣΕΑΣ»

Ἡ πολεοδομική προβληματική, καί εἰδικά ἡ πόλη μέσα στό θεωρητικό πλαίσιο τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου, εἶναι τό θέμα πού ἐξετάζεται ἀπό αὐτό τό βιβλίο. «Θεματικό ξαναδιάβασμα» ἀποκαλεῖ ὁ συγγραφέας του τή συλλογή ἀπό περιεκτικές θεωρητικές σκέψεις πού συγκέντρωσε μεσ' ἀπό τό σύνολο τῶν ἔργων τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἐνγκελς. Οἱ περιεκτικές αὐτές ἀναφέρονται σέ θέματα πλατύτερα, ὅπως ὁ καταμερισμός τῆς ἐργασίας, οἱ παραγωγικές δυνάμεις καί οἱ παραγωγικές σχέσεις, ὁ ἱστορικός ὕλισμός. Ἐξῶ ἀπό τόν πρόλογο καί τά γενικά συμπεράσματα, τά περιεχόμενα κεφάλαια εἶναι: 1) Ἡ κατάσταση τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν Ἀγγλία. 2) Ἡ πόλη καί ὁ καταμερισμός τῆς ἐργασίας. 3) Ἡ κριτική τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. 4) Ὁ Ἐνγκελς καί ἡ Οὐτοπία καί 5) Τό κεφάλαιο καί ἡ ἰδιοκτησία τοῦ ἐδάφους.

Μέσα ἀπ' τά παραπάνω ἐπιχειρεῖται μιᾶ ἀπάντηση στό καιριο καί ἐπίμαχο ἐρώτημα: Ὑπάρχει τίποτα καινούργιο ἐδῶ κι ἕναν αἰῶνα στόν τομέα «σημερινά προβλήματα τῆς πολεοδομικῆς πραγματικότητας»;

ΖΑΝ ΦΡΕΒΙΑ

«Μιά μεγάλη μορφή τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασης, Ἰνέσσα Ἀρμάν»
Μετάφραση: Χρ. Βραχνιάση
'Εκδόσεις «ΠΑΝΟΡΑΜΑ», Ἀθήνα

Τό βιβλίο ἀναφέρεται στή ζωή καί τή δράση τῆς Ἰνέσσα Ἀρμάν. Ἀπό τόν πρόλογο τῆς ἑλληνικῆς ἐκδόσης διαβάζουμε: «Ἡ Ἰνέσσα Ἀρμάν ὑπῆρξε ὁ τύπος τῆς διανοούμενης γυναίκας πού διάλεξε τό σκληρό δρόμο τῶν ἐπαναστατών. Στενή συνεργάτισσα τοῦ Λέ-

νιν, μ' ὄλο πού δέν εἶναι τό ἴδιο γνωστή ὅσο ἡ Κλάρα Τσέκιν καί ἡ Ἀλεξάνδρα Κολλοντάι, δέν ἔχει λιγότερο συμβάλει στό διεθνές γυναικεῖο κομμουνιστικό κίνημα».

ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ ΓΕΡΟΥ

Σχολική ἀποτυχία
(Συμβολή στήν ψυχολογία τῆς μάθησης)
Κέδρος, 1976

Στό βιβλίο αὐτό ἐξετάζεται τό πάντα ἐπίκαιρο θέμα τῆς σχολικῆς ἀποτυχίας, πού καταλήγει στήν ἀπώλεια τῆς χρονιάς, κι ἐντοπίζονται τά αἷτια, ὄχι τόσο στό συγκεκριμένο μαθητή, ὅσο στούς οἰκογενειακοῦς, σχολικοῦς, κοινωνικοῦς καί στενά κυβερνητικούς παράγοντες, πού δημιουργοῦν, τίς περισσότερες φορές, τίς βασικές προϋποθέσεις τῆς σχολικῆς ἀποτυχίας, κι ὁδηγοῦν στό ἐρώτημα: τή στιγμή πού ὄλοι, λίγο-πολύ, γνωρίζουμε τοῦς λόγους πού συντελοῦν, συνήθως, στήν ἀποτυχία, ποιός εἶναι ὁ σκοπός τῆς τιμωρίας τῶν μαθητῶν μέ τό νά μένουν στάσιμοι; Παράλληλα, ὁ Θ.Γ. ἐξετάζει τό θέμα τῆς παιδείας στήν Ἑλλάδα πίσω ἀπό μιᾶ πολυεδρική ὀπτική, προτείνοντας, συχνά, ἀρκετά ἐνδιαφέρουσες λύσεις.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΡΟΖΑΝΗ

Τό δαμονιακό ὕψιστο
Δοκίμιο γιά τόν Δ. Σολωμό
'Εκδόσεις τῶν φίλων, Ἀθήνα, 1976

Στό βιβλίο αὐτό, ὁ γνωστός ποιητής καί δοκιμογράφος, ἐπιχειρεῖ νά προσδιορίσει τίς, κατά τή γνώμη του καί σύμφωνα μέ τά

κριτήριά του πού ἀφήνει νά διαφανοῦν, πραγματικά ἀποκαλυπτικές στιγμές στήν ποίηση τοῦ Δ. Σολωμοῦ, προσεγγίζοντάς τις μέ μιάν αὐστηρά ἐκλεκτική διάθεση καί προτιμώντας, σάν προσφορῶτερα γιά τή λειτουργία τῶν κριτηρίων του ποιήματα, τή «Γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος» καί μερικά ἀποσπάσματα ἀπό τόν «Λάμπρο». Μέ τάσεις ἀρκετά συγγενικές πρὸς τή μεθοδολογία πού ἀκολούθησε κι ὁ Ζήσιμος Λορεντσάτος στήν προσπλάθειά του νά πλησιάσει τό Σολωμό, ἀλλά συγχρόνως καί μέ μιᾶ παρέκκλιση ἀπ' αὐτήν, ὅποτε καί ὅπου τό ἐπιζητοῦσε ἡ ἐφαρμογή τοῦ δογματικοῦ καί κατά κάποιον τρόπο μεταφυσικοῦ προορισμοῦ του, ὁ Σ.Ρ. κατάφερε ὥστε τό βιβλίο του ν' ἀποτελεῖ μιᾶ θετική προσφορά στή σχετικά πάσχουσα Σολωμική βιβλιογραφία, παρά τίς ἐπιμέρους ἐπιφυλάξεις πού θά μπορούσε νά ἐκφράσει ὁ ἀναγνώστης, γι' αὐτήν ἀκριβῶς τή δογματική ἐμμονή στά κριτήριά του.

Τοῦ ἴδιου
Δοκίμια Κριτικῆς
Βιβλιοπωλεῖον τῆς «ΕΣΤΙΑΣ», Ἀθήνα, 1976

Στό δεύτερο βιβλίο τοῦ Σ.Ρ. περιλαμβάνονται, ὅπως δηλώνει ἄλλωστε κι ὁ τίτλος του, μιᾶ σειρά δοκιμιακῶν ἀρθρῶν, πού ὅλα ἀφοροῦν τήν ποίηση καί πού ὅλα χαρακτηρίζονται ἀπό τό γνώριμο πιά ὑποκειμενισμό τοῦ συγγραφέα τους, ὑποκειμενισμό πού, τίς περισσότερες φορές, ἀγγίζει τά ὄρια ἐνός ἐπικίνδυνου. γιά τό ἐνδεχόμενο τῆς ἐπικοινωνίας του μέ τόν ἀναγνώστη, δογματισμοῦ.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Τ. ΑΝΑΛΙΣ
Πανιά γιά περιπλάνηση.
'Αποσκευή μέ εἰκοσιδύο πλάνες.
'Εκδόσεις: ΠΟΛΥΠΛΑΝΟ,
Ἀθήνα 1976
Εἰκόνες: Ἀλέξη Ἀκριθάκη.

Ποιήματα γραμμένα μπρός σέ καθρέφτη. «Ἡ φύση πού μισεῖ τίς ἀνθοδέσμες τρέφεται/Τά σάπια ἀπορρίματα τῶν αἰσθημάτων σου, καθρέφτη.» Μιά αἴσθηση ἀντικατοπτρισμοῦ· κάτι ἀληθινό καί κάτι ἀπατηλό: «Αὐτή πού 'χε ξεχάσει τήν ὑγρασία τοῦ προσώπου της/Γέμιζε παράσιτα κανάλια μέ πέτρινες φωνές/Ντυμένη μιά λάμα κρύα θάλασσα/Ἡ μισαλλοδοξία δέν ἔχει ρούχα μυστικά/Στό ἐξῆς τό χαμόγελο ντύνεται πρόσωπο/κορόδο νά μολύνει τά δάκρυα.», κι ἄλλου πάλι: «Ἡ φύση ἀνοίγει τά ἐρμάρια της· μέ μισόγδυτη ἀλήθεια/τραβάει τοῦς κερδοσκόπους πού ἀσχημαίνουν τοῦς καθρέφτες.»

Ὁ ποιητής θά 'λεγα ἰχνογραφεῖ: «Σύρματα, Ἄνεμος = Μπλέ/Μια κάποια Ἑλλάδα», καί θεάζεται: «Μέ τόν ἄνεμο τό παρελθόν δέν ἀφίξει ποτέ./Ὑπάρχει, κινήτο, στά δικά του τοπία./καί τό παρόν ἕνα χαμόγελο στά χεῖλη/τοῦ μέλλοντος.»

Ὁ ἄνεμος ἀποκτά μιᾶ ἰδιόζουσα συμβολική γιά τόν Δ.Α.:

«Ἦταν οἱ Θεοὶ ἐσωτερικοὶ ἄνεμοι/ὅσο μεγαλύτερη ἡ ἐνδοχώρα σου - χωρίς/δύνορα - τόσο οἱ ἄνεμοι μένουν ἀκίνητοι./Πότε θά ξαναβροῦμε τό σοβαρό χαμόγελο./αὐτό πού ἔχει συγγένεια μέ τόν ἄνεμο/δοσμένο σέ πτυχές;» Κι ἄλλου διαβάζουμε: «Στό τοπίο τοῦ ἀνέμου σπανίζει ὁ ἀνθρωπος/...» Ὅμως: «Ὁ ἄνεμος δέν φεύγει ποτέ γι' αὐτό κ' ἡ/σκιά του εἶναι ἡ Σκιά.

ΚΑΘΕ ΜΕΡΑ
ΔΥΟ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ:
10-12 καί 12-2

ΣΤΟΥΝΤΙΟ **ΛΗΔΡΑ**

ΚΕΚΡΟΠΟΣ 12, ΠΛΑΚΑ, Τηλ. 32.36.338

ΝΙΚΟΣ ΞΥΛΟΥΡΗΣ
ΜΑΡΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗ

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΜΑΝΟΥ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΖΟΥΓΑΝΕΛΗΣ

καί ἡ **ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ**

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ

Αγαπητό ANTI

Στό τεύχος σου άρ. 56 και στό άρθρο «Η Άριστερα μπροστά στους εθνικούς κινδύνους» ό Σταύρος Καρράς, γράφοντας πάρα πολλά προσπαθεί να κάνει κριτική τής θέσης του ΚΚΕ πάνω στην έλληνοτουρκική διένεξη.

Χωρίς να σχολιάσω τήν παραποίηση που κάνει στόν τίτλο του κόμματος, θά ήθελα να τόν παραπέμψω σ' ένα σημείωμα στή στήλη «Ριζοσπαστικά» του Ριζοσπάστη τής 23.10.76, γιατί νομίζω ότι έκεί θρίσκειται συμπυκνωμένη ή θέση του ΚΚΕ στό θέμα που τόν άπασχολεί, και να κάνω τίς παρακάτω παρατηρήσεις:

1. Υποστηρίζει ό Σ.Κ. ότι τό ΚΚΕ «άποφύγει έπιμελώς να κατονομάσει και να καταδικάσει τόν έπιτιθέμενο, δηλ. τήν Τουρκία». Κι όμως τόσο στό σημείωμα που τόν παραπέμπω, όσο και στή διακήρυξη τής ΚΕ του ΚΚΕ τής 24.7.76 καταγγέλλεται ξεκάθαρα ότι «οί Τουρκικοί σωθινιστές με τήν άμερικανική ένθάρρυνση δυναμώνουν τίς προκλήσεις και τίς έπιθετικές άπειλές τους στην Κύπρο και στό Αιγαίο».

Έπίσης ό σ. Χ. Φλωράκης στό λόγο του στό 2ο Φεστιβάλ τής ΚΝΕ (12.9.76 και όχι 5.9 όπως λαθεμένα στό άρθρο του Σ.Κ. αναφέρεται) καταγγέλλει: «Πίσω από τό θέμα τής ύφαλοκρηπίδας ύπάρχει και ό έπεχτατισμός τής τούρκικης πλουτοκρατίας και τών στρατοκρατών τής Άγκυρας, σέ βάρος τής έδαφικής άκεραιότητας τής χώρας μας».

Μετά από αυτά νομίζω ότι ό Σ.Κ. άποδεικνύεται τουλάχιστον άδιάβαστος.

2. Παρακάτω ό Σ.Κ. σέ μία έξαρση αυθαιρεσίας και άναπόδεικτων ισχυρισμών λέει ότι «όταν αυτή ή πολιτική (του ΚΚΕ) χρεωκόπησε πανηγυρικά... με τήν έξοδο του Σισμίκ στό Αιγαίο, τό ΚΚΕ έκανε κάτι άπλό, βάπτισε αυτή τήν ίδια πολιτική με άλλο όνομα, υιοθετώντας στό λόγια τήν εθνική ένότητα».

Άναρωτιέμαι, αλήθεια, ποιά πολιτική χρεωκόπησε, οι έκτιμήσεις του ΚΚΕ που έπαληθεύονται από τά γεγονότα μία μία ή πολιτική τής ΕΑΔΕ του Σ.Κ. που με τόση άποτυχία εφαρμόστηκε μέχρι τώρα στην πράξη (ένότητα και μέ τό δημοκρατικό - σις - τμήμα τής Νέας Δημοκρατίας), και πού με ένα «φραστικό έλιγμό» ό ίδιος ξαφνικά τήν περιορίζει στό άρθρο του ανάμεσα στό ΠΑΣΟΚ, τήν ΕΔΑ και τήν ΑΟ, αναγνωρίζοντας μ' αυτόν τόν τρόπο έμμεσα τή μέχρι τώρα άποτυχία τής.

3. Προκειμένου ό Σ.Κ. να στηρίξει τούς συλλαγισμούς του προχωράει σέ παραποίηση τής διακηρυγμένης πεντακάθαρα θέσης του ΚΚΕ γιά ένότητα. Άναφέρει ότι τό ΚΚΕ «έκφράστηκε συγκεκριμένα με τήν καταδίκη και χλευασμό κάθε σκέψης γιά ένότητα σάν ύποταγή στην άστική τάξη και ειδικότερα στην κυβέρνηση Καραμανλή».

Πρώτα πρώτα, τό ΚΚΕ ποτέ δέν χλευάζει όταν κριτικάρει τή θέση των άλλων κομμάτων. Δεύτερο, τό ΚΚΕ δέν καταδίκασε τήν ένότητα γενικά, αλλά τήν πολιτική τής ΕΑΔΕ τής ΑΟ και του Σ.Κ. γιατί ήτανε και είναι ύποταγή στην άστική τάξη (άποδείξη ή πολιτική του ΑΕΜ τά έργατικά συνδικάτα). Άντίθετα, τό ΚΚΕ έκτιμά, και κάθε λογικός άνθρωπος τό καταλαβαίνει αυτό, ότι ό κίνδυνος γιά τή χώρα προέχεται από τό σφιχταγκάλισμά τής με τόν ιμπεριαλισμό και τά μεγάλα ξένα και ντόπια μονοπώλια, που τήν οδηγεί ή κυβέρνηση Καραμανλή. Έτσι κάλεσε τό Φλεβάρη και τόν Ίούλη του 76 στις διακηρύξεις τής ΚΕ του «όλες τίς ΑΝΤΙΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΕΣ δημοκρατικές δυνάμεις σέ πλατιά συσπειρωση και πάλη». Δηλαδή πολύ πριν «άπό τήν έξοδο του Σισμίκ στό Αιγαίο», όπως λέει ό Σ.Κ.

Κατηγορεί ό Σ.Κ. τό ΚΚΕ, και πάλι άναπόδεικτα, ότι «άπόφυγε να υποστηρίξει τήν ελληνική άποψη που στηρίζεται στό διεθνές δικαίο γιά τήν όριοθέτηση τής ύφαλοκρηπίδας». Μά ποιά είναι ή ελληνική άποψη; μήπως ή άποψη τής κυβέρνησης Καραμανλή ότι «άνήκομεν εις τήν Δύσιν» και αυτή θά μάς λύσει τά προβλήματα που ή ίδια μάς δημιουργεί; ή ή άποψη του ΠΑΣΟΚ ότι δέν ύπάρχει θέμα ύφαλοκρηπίδας; Και πώς έφαναίξεται τώρα ό Σ.Κ. συνταυτιζόμενος με τήν άποψη του ΠΑΣΟΚ ενώ μιλάει γιά όριοθέτηση τής ύφαλοκρηπίδας με βάση τό διεθνές δικαίο; Τί σημαίνει αυτό; Μήπως ή άποψη του ΠΑΣΟΚ άλλαξε, ή κακώς βάζει τό ΠΑΣΟΚ να συμφωνεί μαζί του στό άρθρο του;

Άντίθετα, ή θέση του ΚΚΕ είναι πεντακάθαρη. Άναγνώρισε ότι ύπάρχει θέμα όριοθέτησης τής ύφαλοκρηπίδας, τό έβαλε στις πραγματικές του διαστάσεις (λόγος του σ. Χ. Φλωράκη στό 2ο Φεστιβάλ ΚΝΕ) και τάχθηκε υπέρ οποιασδήποτε προσπάθειας έπίλυσής του με βάση τό διεθνές δικαίο. Τήν άποψη αυτή θέλει σκόπιμα ό Σ.Κ. να τήν άγνοεί.

Μετά από μία σειρά άναπόδεικτων και αυθαίρετων συλλογισμών ό Σ.Κ. καταλήγει εκεί που

ήθελε από τήν αρχή: «πώς τό ΚΚΕ άρνείται συστηματικά να άναγνωρίσει τόν ειδικό ρόλο που παίζει σήμερα ή Τουρκία γιά τήν προώθηση των άμερικανικών σχεδίων».

Και στό σημείο αυτό ό Σ.Κ. θρίσκειται άδιάβαστος. Στή διακήρυξη τής ΚΕ του ΚΚΕ τής 24.7.76 τονίζεται: «Πίσω από τίς άπειλές των Τουρκικών σωθινιστών θρίσκονται οι έπιδιώξεις του άμερικανοαποικιοκρατικού ιμπεριαλισμού γιά τήν Κύπρο, γιά τήν διατήρηση τής έπικυριαρχίας τους στην Έλλάδα και τήν Τουρκία. Θρίσκονται τά συμφέροντα των άμερικανικών μονοπωλίων γιά τόν έλεγχο των πετρελαίων του Αιγαίου, τά σχέδια του ιμπεριαλισμού σέ βάρος του άγώνα των λαών τής Έλλάδας, τής Κύπρου και τής Τουρκίας».

6. Στό πρώτο μέρος του άρθρου του ό Σ.Κ. τονίζει τήν ανάγκη γιά «ανάγνωση πολυμερών διεθνών έρεισμάτων, ικανών να έξισοροπήσουν τήν άμερικανοαποικιοκρατική πίεση». Δέν λέει που θρίσκονται τά έρείσματα αυτά. Γιατί είναι δύσκολο, άν όχι άδύνατο, προχωρώντας σωστά τούς συλλογισμούς του, να μην καταλήξει ότι τό κύριο διεθνές έρεισμα μιάς σωστής αντιιμπεριαλιστικής πολιτικής θρίσκειται στις σοσιαλιστικές χώρες. Άλλά αυτό δέν τόν συμφέρει. Γιατί από τή γενικόλογη διατύπωση τής δικής του θέσης στό πρώτο μέρος του άρθρου του, σέ αντίθεση με τήν έξονυχιστική του προσπάθεια στό 6' μέρος να άποδείξει τή λαθεμένη (γι' αυτόν) θέση του ΚΚΕ, διαφαίνεται ότι ό σκοπός του άρθρου του δέν είναι ή αντικειμενική άνάλυση και κριτική των θέσεων των κομμάτων τής Άριστεράς μπροστά στους εθνικούς κινδύνους, όπως λέει, αλλά απλά και μόνο να κατηγορήσει τό ΚΚΕ.

Μετά άπ' όλ' αυτά, νομίζω ότι από τό άρθρο του Σ.Κ. δέν μένει τίποτε άλλο παρά ό αντισοβιετισμός του και ό συκοφαντίας του ένάντια στο ΚΚΕ, γιά τή γραμμή που, δήθεν, παίρνει από τήν ΕΕΣΔ. Για να τό υποστηρίξει φτάνει στό σημείο να ταυτίζει τά «έθνικά συμφέροντα», όπως σέ

τελευταία άνάλυση τά παρουσιάζει στό ζήτημα τής διαμάχης με τήν Τουρκία ή άρχουσα τάξη, με τά συμφέροντα του ελληνικού εργατικού και δημοκρατικού κινήματος.

Ξεχνάει όμως ότι αυτό τό έπιχείρημα τό χρησιμοποιήσαν πολλά χρόνια πριν άπ' αυτόν δλοι οι άμειλικτοι «έθνικόφρονες» διώκτες των κομμουνιστών.

I.K.
Αθήνα

ΤΑ ΔΥΟ ΚΚΕ

Αγαπητό «ANTI»

Μέ τό γράμμα μου αυτό, παρεμβαίνοντας στό διάλογο μεταξύ των Γ. Ευστραίου (τεύχος 54) και Δ. Σπάθα (τεύχος 56), θά ήθελα να εκφράσω τίς άπόψεις μου (άπόψεις δικές μου και όχι των 2 κομμάτων) πάνω στο καιτό ζήτημα τής διάσπασης του Έλληνικού Κομμουνιστικού Κινήματος, και ειδικότερα πάνω στα θέματα που έθιξαν οι δύο έπιστολογράφοι.

1) Μέ τό δικίω του ό Δ. Σπάθα διαμαρτυρείται γιά τήν «προδοκατόρική» (όπως τήν άποκαλεί) προσωπνμία «ΕΞ.», που δέν χάνουν τήν ευκαιρία οι του «έσωτερικού» να κολλάνε στο «ΚΚΕ». Άλλά θά 'πρεπε ίσως πρώτα να άναλογισθεί ό Δ.Σ. τά άνάλογα κοσμητικά έπίθετα με τά όποια τό «ΚΚΕ» και ό «Ριζοσπάστης» στολίζουν καθημερινά τό «ΚΚΕ έσωτ.», όπως «άναθεωρητές», «προδότες» κ.λπ. Για να μην έπεκταθούμε στις άχαρκτηρίστες θρίσιές κατά του συνέδριου του «ΚΚΕ έσωτ.», όπως π.χ. «άστική παρασυναγωγή», «άνεμογκάστρι(!)» κ.λπ.

2) Όσον άφορά τήν προσπάθεια γιά διάλογο, είναι σαφές ότι αυτός είναι ό μόνος τρόπος γιά να κατατοπιστούν οι Έλληνες άριστεροί και κομμουνιστές γιά τό τί χωρίζει τά δύο κόμματα και να άποφασίσουν αυτοί οι ίδιοι ποιους θά καταδικάσουν στή συνείδησή τους και ποιους θά άκολουθήσουν (μιά και ή «συγκόλληση» των δύο έντελώς διαφορετικών άπόψεων είναι άδύνατη αλλά και άχρηστη πλέον). Είναι έπόμενα έπιβεβλημένο να παραμεριστούν οι θέσεις: «Δέν κάνουμε συζήτηση μ' αυτούς που

**δύο μοναδικές
καράκιοξιστικές
'αφίσσες**

ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
"ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ"
ΣΙΝΑ 7 ΤΗΛ. 3606754

ΣΕ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΟ ΑΡΙΘΜΟ ΑΝΤΥΠΩΡΩΝ

καπηλεύονται τον τίτλο του ΚΚΕ», γιατί δείχνουν - αν μή τι άλλο - έλλειψη τιμότητας απέναντι στο λαό.

Άς έρθουμε τώρα και στην «ένότητα της νεολαίας». Στο σημείο αυτό η έλλειψη των ανταγωνισμών σε επίπεδο...ταμπέλας έχει άπωσδήποτε βοηθήσει την κατάσταση. Βλέπουμε ότι ο ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ διακηρύσσει μ' όλες του τις δυνάμεις την ένότητα δράσης και το διάλογο με την ΚΝΕ. Άλλά και η ΚΝΕ απ' τη μεριά της δεν φαίνεται να ύστερει. Πρόσφατα μάλιστα στο 2ο Φεστιβάλ του ΟΔΗΓΗΤΗ η ένότητα ήταν το μόνιμο μοτίβο που επαναλαμβανόταν συνέχεια. Ένότητα και διάλογος όλων των δημοκρατικών οργανώσεων νεολαίας. Ώραιοι και καλά λοιπόν χωρίς έδω. Κάλεσε λοιπόν και η ΚΝΕ το Ρ.Φ. να χαιρετήσει το φεστιβάλ που 'γινε στο 'Ηράκλειο της Κρήτης. Άλλά καθώς ο εκπρόσωπος του Ρ.Φ. ανέφερε τη φράση: «...γι' αυτό λοιπόν και το κόμμα μας, το ΚΚΕ έσωτερικού...», τα γιουχαίσματα των ΚΝιτών έπεσαν βροχή, ο εκπρόσωπος σηκώθηκε κι έφυγε, όπως ήταν φυσικό, και η ένότητα έμεινε στα χαρτιά και στά δημορα διαφημιστικά σλόγκαν του ΟΔΗΓΗΤΗ για το «Φεστιβάλ ΟΛΗΣ της νεολαίας». Είναι λοιπόν άτυχής η αναφορά του αγαπιτού Δ. Σπάθα στο Φεστιβάλ, για να θεμελιώσει τις απόψεις του περί ενωτικών προσπαθειών της ΚΝΕ, όπως επίσης άτυχής είναι και η αναφορά του στα «πληγαδάκια» που στήνονται στα Πανεπιστήμια(!).

3) Ένα άλλο θέμα που άτασχόλησε τους 2 έπιστολογράφους ήταν η προβολή του συνέδριου του «ΚΚΕ έσωτ.» από τον άστικό τύπο, και ιδιαίτερα από το δεξιό κυβερνητικό (π.χ. «ΒΡΑΔΥΝΗ»). Έδω νομίζω ότι ξεφεύγουμε από τα όρια της σοβαρότητας, αν δεν μπορούμε να καταλάβουμε ότι οι έφημερίδες τύπου «ΒΡΑΔΥΝΗ» ενδιαφέρονται ΜΟΝΟ για τη διαιώνιση της κατάστασης που επικρατεί σήμερα στο χώρο της κομμουνιστικής άριστερας ΚΑΙ ΤΙΠΟΤ' ΑΛΛΟ. Γιατί αν με τόση άφέλεια (όπως ο Δ. Σπάθα) ύποστηρίζουμε ότι η «ΒΡΑΔΥΝΗ» συμπαραστέκεται στο «ΚΚΕ έσωτ.» επειδή «πρόβαλε» το συνέδριό του, με την ίδια άκριτως άφέλεια θα μπορούσαμε κάλλιστα να ύποστηρίξουμε ότι και ο «ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» συμπαραστέκεται στο «ΚΚΕ» όταν δημοσιεύει και προβάλλει το κείμενο έκκλησεως έφτά πρώην μονίμων άξιωματικών του ΕΛΑΣ και νυν μελών-όπαδών του «ΚΚΕ» (9-10-76) για τη μεταίωση του γιορτασμού της Έθνικής Άντίστασης! Άς μήν πέφτουμε λοιπόν - στην προσπάθειά μας να «ξεσκεπάσουμε τους

άναθεωρητές» - στις παγίδες που μās στήνει η Δεξιά για να γελεί μετά μόνο αυτή για την κατάντια μας.

4) Πρίν τελειώσω θά 'θελα να άναφερθώ με συντομία και στην περιβόητη γραμμή της ΕΑΔΕ, μιά και έγινε γι' αυτή άρκετός λόγος. Διακηρύσσεται λοιπόν παντού και πάντα από το «ΚΚΕ» ότι η ΕΑΔΕ δεν είναι διόλου επαναστατική γραμμή, ότι βοηθάει τα σχέδια του Καραμανλή, του ίμπεριαλισμού, των μονοπωλίων κ.λπ. Άπέναντι σ' αυτή, το «ΚΚΕ» προτείνει την αντιιμπεριαλιστική συσπείρωση, γραμμή, που, όπως ύποστηρίζει, είναι και επαναστατική άλλά και ρεαλιστική. «Πολύ ώραιοι λόγια» θά 'λεγα έγώ για όλα αυτά. Στην πράξη όμως τί γίνεται; «Μιά πολιτική γραμμή που δέ μπορεί κάθε φορά να συγκεκριμενοποιείται και να βρίσκειται σε άντιστοιχία με τις παρουσιαζόμενες συνθήκες και γεγονότα, μιά πολιτική που δεν μπορεί με τον πιό άνοιχτό τρόπο να ξεσκεπάξει τον κύριο έχθρο και τους συμβιβαστές - χωρίς ταυτόχρονα να άναιρείται η ουσία της - δεν είναι πολιτική διώσιμη, δεν είναι πολιτική από ταξικές θέσεις, δεν μπορεί να δώσει πραγματική προοπτική σε ύφελος της εργατικής τάξης».

Αυτά γράφει ο ΟΔΗΓΗΤΗΣ (τεύχος 110), και δεν έχω κανένα λόγο να διαφωνήσω. Νά όμως που το ίδιο το «ΚΚΕ», όταν θέλησε να άσχοληθεί με την κρίση στο Αιγαίο, παραδέχτηκε με τη δήλωση της Κ.Ε. στις 20.8.76 ότι «...έχει δημιουργηθεί μιά επικίνδυνη κατάσταση που δεν άποκλείει την άνάφλεξη και η άντιμετώπισή της έχει επείγοντα χαρακτήρα, και γι' αυτό ένδιαφέρονται και άλλες δυνάμεις ΠΕΡΑ ΑΠ' ΤΙΣ ΣΥΝΕΠΕΙΣ ΑΝΤΙΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΕΣ». Προτείνει λοιπόν το «ΚΚΕ» την πολιτική του «...όχι μόνο στις δυνάμεις της δημοκρατικής άντιπολίτευσής άλλά ΚΑΙ ΠΕΡΑ ΑΠ' ΑΥΤΗ βάζοντας μπροστά στις εϋθύνες τους όλες τις πολιτικές δυνάμεις» (τα άποσπάσματα είναι από τον ΟΔΗΓΗΤΗ άρ. 110 σελίδα 18). Νά πώς «κατάντησε» η άντιιμπεριαλιστική συσπείρωση, όταν χρειάστηκε, με βάση αυτή, να χεράξει το «ΚΚΕ» μιά συγκεκριμένη πολιτική στο θέμα του Αιγαίου. Όσο για την ΕΑΔΕ; Τόποσ άρέσει και τόποσ συμφέρει τα άντιδραστικά στοιχεία άλλά και την ίδια τη «Ν. Δημοκρατία» φάνηκε από την ένορχηστρωμένη έκστρατεία κατά του κοινού (μαζί με άστους) γιορτασμού της Άντίστασης, που όντας σαφής έφαρμογή της ΕΑΔΕ, «τρόμαξε» τόσο πολυ άντούς που είδαν ότι πετυχαίνεται για πρώτη φορά τέτοια κινητοποίηση με αίτημα την άναγνώριση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

Τελειώνοντας θά 'θελα να

προσθέσω ότι με τό γράμμα μου αυτό, χωρίς να άισθάνομαι όποια άδήποτε άνάγκη να άπολογηθώ για την πολιτική του «ΚΚΕ έσωτ.» (άλλωστε τό πρόβλημα της διάσπασης είναι τεράστιο και δεν όλοκληρώνεται με την αναφορά σε τρία-τέσσερα περιστατικά), προσπάθησα μονάχα να δείξω στον άγαπητό Δημ. Σπάθα ότι τά έπιχειρήματά του δεν είναι ούτε πειστικά ούτε τόσο «τρανταχτά» όσο ο ίδιος νομίζει.

Έλπίζοντας ότι έχω συμβάλει όσο μπορώ στο δημοκρατικό διάλογο γύρω από ένα τόσο μεγάλο ζήτημα, εύχαριστώ τό «ΑΝΤΙ» για τη φιλοξενία.

Σ.Γ.
φριπητής

ΓΙΑ ΤΟΝ ΒΛΑΝΤΑ

«... και ο Ναπολέων έχασε μάχες, γιατί λοιπόν να μήν χάσω και έγώ!...»

Δ. Βλαντάς

Και μόνο η άπάντηση αυτή δείχνει τον άνδρα... Δόθηκε μετά την ύποχώρηση του «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ» από την Έλλάδα, ως άπάντηση σε κριτική που τού έγινε, από συναγωνιστές του, γιατί είχε νικηθεί σε διάφορες μάχες.

Δικαίωμα, ο πολίτης Δ. Βλαντάς, έχει να εκδώσει όσους τόμους «άπομνημονευμάτων» του θέλει. Δεν έχει όμως δικαίωμα να κρίνει και επικρίνει και τον τελευταίο από τους Έλληνες κομμουνιστές.

Αυτό, από αίτία και άφορμή, την άπάντηση που έστειλε στο περιοδικό «ΑΝΤΙ», προσπαθώντας να σπλώσει έναν δοξασιόμο και σεμνό πολέμαρχο του έλληνικού επαναστατικού κινήματος, τον Μάρκο Βαφειάδη.

Με σαφήνεια ο Μάρκος στο «ΑΝΤΙ» κατεδάφισε την, «έτοιμόροπη» έξ άλλου, «φήμη» του Δ. Παρτσαλίδη με γεγονότα για έπιχειρήματα.

Γιατί ο «πάπας του ρεβιζιονισμού» - όπως τον είχε άποκαλέσει ο Ν. Ζαχαριάδης - δραπετεύοντας από τό στρατόπεδο τό καλοκαίρι του 1944, βρήκε έτοιμο ένα μεγάλο «εαμικό» κίνημα και δημιουργημένο έναν λαμπρό και

πολυάριθμο άντάρτικο στρατό, τον Ε.Λ.Α.Σ. Όταν - κακή τη μοίρα - τον διόριζαν «ex officio» γραμματέα του ΕΑΜ, παραμερίζοντας άδικα τον άγωνιστή Χατζή, ο Δ. Παρτσαλίδης νόμισε ότι, επειδή έγινε «έξ άπονομής» ήγέτης, ήταν και πραγματικός άρχηγός.

Άκόμα μās είναι γνωστό από τό 1946 ότι τό Κ.Κ.Σ.Ε. συμβούλεψε τό Κ.Κ.Ε. να συμμετάσχει στις βουλευτικές εκλογές και να μήν κάνει «άποχή». Την ίδια συμβουλή έδωσε στο Κ.Κ.Ε. και τό Γαλλικό Κ.Κ.

Η πραγματικά «νέα» είδηση που μās δίνει ο σύντροφος Μάρκος, είναι για τη στιχομυθία με τον γραμματέα της πρεσβείας της ΕΣΣΔ στη Θεσσαλονίκη, στη διάρκεια των μαχών του Δεκέμβρη 1944. «Κρατείστε και θά νικήσετε», άναφέρει ότι τού είπε, ο γραμματέας, ο Μάρκος.

Φυσικά, ο τέως και πρώην κομμουνιστής και τώρα «νεοεθνικόφρονος» Δ. Παρτσαλίδης, φρόνιμα έσιώπησε. Γιατί στά γεγονότα αυτά δεν είχε τί να άπαντήσει. Τό ίδιο και η «Αυγή» των «νεοεθνικόφρονων», που εμφανίζονται με τό πολιτικό ψευδώνυμο «Κ.Κ.Ε.έσ.» και χαρακτηρίζουν τον κομμουνιστικό διεθνισμό ως «έθνική μειοδοσία»!... τό πέρασε στα μουγά.

Όμως ο Δ. Βλαντάς, χωρίς να θέλει να ύπερασπίσει τον Δ. Παρτσαλίδη, όπως ο ίδιος όμολογεί στο γραφό του, θέωρησε καλό, να άφορίσει τον Μάρκο, λέγοντας ότι μ' αυτά άνταποδίνει τά «τροφεία» στην ΕΣΣΔ!

Ο Δ. Βλαντάς εγκατάλειψε τό κίνημα και άφου τριγύρισε στη Δυτική Εϋρώπη άποφάσισε να γίνει και ίστορικός του κινήματος και «κήνσορας» (τιμητής) νεκρών και ζώντων άγωνιστών.

Αυτός ο «λιποτάκτης» των άγώνων μας, που κατάντησε «ντεκάν» του επαναστατικού κινήματος και έγινε πρωτοσέλιδο «σήριαλ» της ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ πρίν 2 χρόνια, καθυβρίζει νεκρούς και ζώντες επαναστάτες, χωρίς αιδώ... και έλαφρά τη καρδιά. Αυτά για τον πολίτη Δ. Βλαντά.

Γ.Δ. Τζίμας δικηγόρος

ΘΟΥΡΙΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ όργανο
του
'ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ'

Χέρμπ Γκάρντνερ

ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΚΛΟΟΥΝ

Άγγελος Άντωνόπουλος
Βέρα Κρούσκα
Θόδωρος Έξαρχος

ΘΕΑΤΡΟ ΒΡΕΤΤΑΝΙΑ
Πανεπιστημίου 7, τηλ. 3221.579

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 – Τηλ. 615.783

ΣΤΡΑΤΗ ΤΣΙΡΚΑ
Ή χαμένη άνοιξη

Μυθιστόρημα

ΔΙΔΩΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ
Έντολή

Πολιτικό Μυθιστόρημα

ΜΑΡΩΣ ΔΟΥΚΑ
Καρρέ Φίξ

Διηγήματα

κυκλοφορεί

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΤΖΗΣ

**ΤΟ ΔΙΠΛΟ
ΒΙΒΛΙΟ**

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

εξάντας

**“ΤΟ ΜΑΓΑΖΙ”
εχει απ’ ολα.**

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΤΙΜΟΤΣΙ

**ΡΟΥΧΑ·ΒΙΒΛΙΑ
·ΔΙΣΚΟΥΣ·ΚΕΡΑΜΕΙΚΑ·
·ΕΙΔΗ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**

Διδότου και Ζωοδοχου Πηγης

ΔΙΕΘΝΗΣ

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1976 — No 1 — 1ος χρόνος

Δρχ. 40

Έκδίδεται από την
ΕΞΑΝΤΑΣ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΕ
Δελεφών 4, τηλ. 3637107
Αθήνα, Τ.Τ. 144
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ελληνική έκδοση του

LE MONDE
diplomatique

άπο τά περιεχόμενα

Diana Johnstone:

Οι οικονομικές δυνάμεις πού στηρίζουν τόν Τζιμμυ Κάρτερ

Jean Daubier:

Ή Κίνα οδηγείται στό «κέντρο;»

Marie-Christine Aulas:

Ή Αίγυπτος και τό πολιτικό άνοιγμα

Ντοσιέ: Ή Άμερική τού Τζιμμυ Κάρτερ

• Diana Johnstone: Μιά τριμερής στρατηγική • Joyce Kolko: Σκόρπια οικονομικά συμφέροντα και σφαιρική στρατηγική • Charles Zorgbibe: Ή έπιρσή των οικονομικών και μειονοτικών ομάδων πιέσεως • Bernard Feron: Τό Κρεμλίνο μπροστά στον ανταγωνισμό

Κινηματογράφος και Πολιτική:

Ή άλγερινικός κινηματογράφος

Τά βιβλία τού μήνα • Δραστηριότητα διεθνών οργανισμών

κυκλοφορεί σέ λίγες μέρες